

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Bartók András:

A Senkaku/Diaoyu szigetvita:

**Japán és Kína biztonság és védelempolitikáinak elemzése az
elrettetés és eszkalációs kérdések mentén explicit bayesiánus
folyamatkövetéssel**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. Kaiser Ferenc, PhD

.....

Budapest, 2023

1) Bevezető.....	4
a) A témaválasztás indoklása és a kutatási problémakör bemutatása	4
b) Kutatási kérdések és hipotézisek.....	7
c) Az értekezés szerkezeti áttekintése	9
d) Szakirodalmi áttekintés	11
2) Elméleti és módszertani keretek	23
a) Északkelet-Ázsia regionális biztonsági szubkomplexuma és eszkalációs kérdések..	23
b) Eszkaláció és elrettentés problémaköre	33
c) A hipotézisek feltáró vizsgálata: explicit bayesiánus folyamat-követés.....	38
3) A vizsgált problémakör.....	46
a) Japán-kínai kapcsolatok	46
b) Nagyhatalmi és regionális eszkalációs potenciálok	52
c) A Senkaku/Diaoyu szigetvita történeti áttekintése.....	68
4) A Kínai Népköztársaság biztonság- és védelempolitikája 1989-2022.....	76
a) Kína biztonságpolitikai alapvetései, fenyegetettség-percepciói, stratégiai ambíciói:	76
b) A kínai védelmi képességek változásai.....	86
c) Regionális válaszreakciók Kína növekvő katonai képességei kapcsán	114
d) A Senkaku/Diaoyu szigetek szerepe Kína biztonságpolitikájában	129
5) Japán biztonság és védelempolitikája 1989-2022.....	135
a) A japán politikai folyamatok jelentette kontextus	135
b) Japán biztonságpolitikai alapvetései	137
c) A japán védelmi képességek változásai	156
d) Az Egyesült Államok és Japán védelmi együttműködése.....	177
e) A Senkaku/Diaoyu szigetek szerepe Japán biztonságpolitikájában.....	193
6) Erőviszonyok összehasonlító vizsgálata	196
i) Hatalommetria makro indikátorok mentén	199
ii) Összetett és gyakran használt hatalommetriai indexek: CINC,	203
iii) Haditengerészeti erőkitetítési indikátorok.....	207
iv) Haditengerészeti tüzérő: Harccsoport Rakéta Indikátorok („Battle Force Missile”) ..	210
Elrettentési potenciálra vonatkozó hipotézisek feltáró elemzése	216
Az elemzés „I” faktorai: koncepcionális alapvetések, analitikai egyszerűsítések.....	216
H1, H2, H3, H4 hipotézis bayesiánus tesztelésének eredménye	218

Az elemzési keretrendszer jövőbeni frissítésének lehetőségei	223
8.1 Következtetések	225
8.2) Új tudományos eredmények.....	229
8.3) A kutatási eredmények alkalmazhatósága.....	231
8.4) Ajánlások.....	232
Felhasznált irodalom	233
Mellékletek.....	265

1) Bevezető

a) *A témaválasztás indoklása és a kutatási problémakör bemutatása*

A 2020-as évekre egyre bizonytalanabbnak látszik, hogy a posztbipoláris korszakban kialakult globális biztonsági architektúrák meddig képesek fenntartani a stabil világpolitikai viszonyokat. A globális ellátási láncokat ért sokkémény a COVID-19 pandémia kapcsán, a drasztikusan növekvő energiaárak és Oroszország inváziója Ukrajna ellen korábban nem látott traumákként nehezeden a nemzetközi folyamatokra. A hidegháborút követő szellemi optimizmus *fukuyama*-i paradigmáiból¹ eljutottunk oda, hogy egyszerre kell foglalkoznunk akár a nukleáris elrettentés kérdéseivel Európától egészen az Ázsiai csendes-óceáni térségig.

Időszerű tehát minél alaposabban megértenünk azokat a potenciális feszültségócokat, amelyek akár eskalációs lehetőséget is hordoznak magukban. A dolgozatom célja, hogy ezek közül a Kelet-kínai tengeren található kínai-japán-tajvani szigetvita, a japánul Senkaku, kínaiul Diaoyu szigetek² kapcsán próbáljam meg feltérképezni az eskalációs kérdések egy fontos aspektusát, az elrettentés lehetséges mechanizmusait.

Ahogy azt majd a regionális biztonsági szubkomplexumot bemutató fejezetben látni fogjuk, Kelet-Ázsia mára a geopolitikai folyamatok egyik legfontosabb régiójává vált, globális gazdasági, társadalmi és politikai súlyának növekedése miatt. Biztonságpolitikai szempontból azonban aggodalomra adhat okot, hogy a térségben számos olyan feszültségócot azonosíthatunk, amelyek az elmúlt évtizedekben ugyan nem eskalálódtak intenzív, fegyveres konfliktusok szintjére, de ennek lehetőségét javarészt magukban hordozzák. Ilyen akár Kína és Tajvan viszonyrendszere, a Dél-kínai tengeren zajló vetélkedés, vagy akár Kim Jong-un észak-koreai rezsimjének intenzív tömegpusztító-fegyver programja.

Ahogy az elméleti kereteket bemutató szakaszban is olvashatjuk, a hazai és nemzetközi tudományos és szakpolitikai irodalomban számos munka született azzal kapcsolatban, milyen potenciális eskalációs lehetőségek vannak az egyes feszültségócoknak. Ezek kapcsán a figyelem elsősorban a régió vonatkozásában érintett két legjelentősebb nagyhatalom, a Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok közötti dinamikákra irányult. Jóval kevesebb

¹ Francis Fukuyama „A történelem vége...” írásához kötődő részben tudományos, részben közéleti diskurzus. Képviselői közül sokan úgy gondolták, hogy a hidegháború után nem várható, hogy a nemzetközi rendszert ismét jelentős, strukturális nagyhatalmi érdekkellentétek határozzák majd meg. Ez javarészt Fukuyama tanulmányához (Fukuyama, Francis. "The end of history?." *The national interest* 16 (1989): 3-18.), illetve akár annak pusztán felületes értelmezéséhez köthető.

² A szigetecsoport neve japánul *Senkaku-shotō* („Szenkaku sotó”), kínaiul rendszerint a szigetecsoport legnagyobb szigetének (amely neve japánul *Uotsuri jima* [„Uotsuri dzsimaa”) neve (钓鱼 *Diaoyu*, ejtd „tiaojü”) és a szigetecsoportosulások valamilyen szinonimájával említik (a Kínai Népköztársaságban leggyakrabban *Diàoyú dǎo* 钓鱼岛, Tajvani forrásokban gyakran 釣魚臺 *Diàoyútái* vagy 釣魚臺島 *Diàoyútáidǎo*

kutatás foglalkozott azzal, hogy az egyes régió belüli országok mennyiben részei akár az eszkalációs, akár az ezt visszafogó mechanizmusoknak.

Az értekezés célja éppen ezért az, hogy törekedjen kiegészíteni a hazai és nemzetközi tudományos munkáknak ezt az alacsonyabb prioritásúnak bizonyult szegmensét. Áttekintve az eszkalációs és elrettentési tematikájú nemzetközi és hazai szakirodalmat, az egyes helyi államok³ és Kína területvitái kapcsán leginkább a korlátozott-elrettentés magyarázatok azok, amelyek hozzáadott értéket adhatnak a problémakör megértése tekintetében. Így a disszertáció célja is az, hogy felderítse a lehetséges elrettentési mechanizmusokat a Senkaku/Diaoyu szigetvita összefüggésében. Mivel azonban az elrettentés természeténél fogva egy önálló döntési potenciállal bíró szereplő szubjektív kockázat-értékelési mechanizmusában zajlik, empirikusan legfeljebb egyes elrettentési mechanizmusok potenciális, valószínű hatásáról tudunk megállapításokat tenni.

Éppen ezért a hipotézisek vizsgálatához egy a nemzetközi biztonsági tanulmányokban már használt, hazai szakmai közegben azonban még nem bejáratott elemzési módszertant alkalmazok, az explicit bayesiánus folyamatkövetést. Ennek célja, hogy egy olyan, a statisztikai matematika valószínűség-elméleteiből átvett mechanizmust használjon alternatív hipotézisek valószínűsíthető bizonyító erejének kifejezésére, amely kvalitatív vagy kevert metodikájú kutatások következtetéseit transzparens logikai folyamatba rendezi. Továbbá, a levezetési képletek nem csupán az egyes szakaszok felülvizsgálatára adnak rendszerezett lehetőséget, de maga a mechanizmus alkalmas arra, hogy újabb ismeretek megszerzése esetén a kvalitatív tényezők kvantifikációja bővíthető, felülvizsgálható. Ezáltal lehetőséget ad egy problémakör folyamatos monitorozására, így nem pusztán a hazai biztonságpolitikai szakirodalom számára jelenthet ígéretes módszertani megoldást, de a bővebb szakpolitikai elemző-értékelő törekvések módszertanát is segítheti.

A dolgozat négy alternatív hipotézist állított fel, a kutatási kérdések vizsgálatára. Ezek célja felderíteni, hogy habár a Kínai Népköztársaság nyilvánosan megfogalmazott saját biztonságpercepciója és szuverenitás értelmezése kapcsán pozitív ösztönzőket ad arra, hogy *de facto* fennhatóságát kiterjessze a Senkaku/Diaoyu szigetekre, ez a vizsgált időszakban nem történt meg. Így a komplex ok-okozati mechanizmusokon belül viszonylagos magabiztossággal feltételezhetjük, hogy az elrettentés valamilyen módja szerepet játszott a kínai politikai vezetés döntéseiben. A vizsgált problémakör elméleti keretrendszerének (a regionális biztonsági szubkomplexum folyamatai, eszkaláció és elrettentés elméleti keretei), valamint az elemzéshez

³ Tajvan jogilag nem önálló állam, de az eszkaláció mechanizmusa szempontjából önálló állami entitásként funkcionál, mivel rendelkezik katonai erővel és vélhetően területvédelmi jelleggel alkalmazná ezt.

használt módszertannak, a kvalitatív és kvantitatív részelemzéseknek a leírását a második fejezet tartalmazza.

A kutatáshoz számos adatbázist, statisztikai kiadványt, évkönyveket használtam fel. A disszertáció kéziratához, melyet témavezetői jóváhagyásra, majd műhelyvitára – így az opponenseknek előzetes bírálatra – összeállítottam, az adatok feldolgozását 2022 október végén zártam le. Így, főként a *The Military Balance* évkönyvek alapján összeállított katonai eszközparkokra és képességrendszerekre vonatkozó adatok az 1989-2022 közötti időszakot tükrözik.

Az értekezésben a kínai, illetve japán kifejezések átírásakor a Pinyin és a Hepburn átírási rendszerek használtam. Kivételt képeztek azok a szavak, amelyek már olyan régóta fonetikus átírással terjedtek el a magyar nyelvben (pl. Peking és Tokió). Bár az akadémiai közeg általában a keleti nyelvek esetén a magyar fonetikus átírást ajánlja, ez bizonyos esetekben ahhoz vezet, hogy adott kifejezéseket nem lehet pusztán a fonetikus átírás alapján azonosítani. Ezért a nemzetközi társadalomtudományi szakirodalomban ma már bevett gyakorlat, hogy nem az adott nyelv saját fonetikus átírását használják (pl. az angol nyelv esetében a Wade-Giles-t), helyette a kínai, japán, vagy más nem-európai nyelvek saját, latin betűkészletre kialakított átírási rendszerét. Ez lehetővé teszi, hogy az olvasó a szövegben megjelent idegen szavakat később azonosítsa,⁴ konvertálja a nem-latin karakterkészletre és további kapcsolódó kutatásokat végezzen. Mivel a jelen értekezésben számos olyan téma kapcsán kerülnek elő kínai és japán kifejezések, amelyekről hazai szakirodalom kis számban született, ezért a Pinyin és Hepburn átírási rendszerek megkönnyíthetik a további kutatómunkát azáltal, hogy segítik az után-követhetőséget a kínai és japán kifejezések kapcsán. A kínai és japán nyelvű források lábjegyzetekben és bibliográfiában történő feltüntetése során az eredeti nyelv ázsiai karakterkészleteivel hagytam meg a citációs adatokat. Mivel ezen források döntő többsége online elérhető írás, vagy olyan kormányzati kiadvány, amely a kínai és japán kormányintézmények online kereshető felületein keresztül elérhető, az eredeti karakterkészletben meghagyott forma szintén a visszakereshetőséget és esetleg ezen források más általi, további felhasználását hivatott segíteni.

⁴ A kínai és japán nyelvek esetén előfordulhat, hogy a magyar fonetikus átírás után nem egyértelműen azonosítható az eredeti kifejezés, mivel több fonéma magyar kiejtése azonos. Így adott esetben a pinyin/hepburn átírás nélkül előfordulhat, hogy az olvasó nem egyértelműen tudja azonosítani az eredeti kifejezést, nehezítve ezzel annak további kereshetőségét.

b) Kutatási kérdések és hipotézisek

A kutatás célja, hogy átfogó és rendszerezett ismeretek adjon Kína és Japán biztonság- és védelempolitikáinak alakulásáról 1989 után. A két ország közötti legfontosabb érdekütközési pont a Senkaku/Diaoyu szigetvita, így az értekezés célja egyben az is, hogy rendezett módon mutassa be ennek alakulását.

A tudományos vizsgálat kutatási kérdése így fogalmazható meg:

„Miért nem eszkalálódott a Senkaku/Diaoyu szigetvita – habár szürke-zónás konfrontációról beszélhetünk – a katonai erővel történő, területszerző konfliktus szintjére 1996 és 2022 között?”

Részletesebben megvizsgálva a két ország és a kelet-ázsiai régió biztonságpolitikai folyamataival foglalkozó tudományos és szakpolitikai diskurzust, visszatérő motívum, hogy a feszültségcökök kapcsán többen is látnak jelentős eszkalációs potenciált. Mégis, ezek a feszültségcökök egyelőre megmaradtak a katonai konfliktus szintje alatt. A lehetséges eszkalációs előrejelzésekhez képest jóval kevésbé feltárt kérdés, hogy milyen lehetséges ok-okozati mechanizmusok, milyen folyamatok járulhattak hozzá ahhoz, hogy Kína bizonyos esetekben nagyobb eszkalációs kockázatot vállalt, más esetekben visszafogottabb politikát folytatott.

A disszertáció ezért igyekszik ezt a kérdéskört feltárni. Ehhez a szigetvita és a két ország védelempolitikai folyamati mellett a további fontos problémakört az elrettentés adja. Kissé átfogalmazva a kutatási kérdést: *Milyen szerepet játszhatott Kína magatartásában a potenciális elrettentési faktorok hatása?* Ahhoz, hogy erről összetett képet tudjunk alkotni, foglalkozunk kell az erők egymáshoz viszonyított arányairól, nem csupán a nemzetközi tanulmányok hatalommetriai kutatásainak „bruttó” tényezői, de esetleges releváns műveleti képességek kapcsán is.

Így a kutatás során megalkotott hipotézisek célja az, hogy rávilágítsanak, lehetett-e és ha igen, milyen mechanizmusra épülő – elsősorban katonai – elrettentési hatásnak szerepe az eszkaláció elmaradásában. Ennek megfelelően négy egymással vetélkedő hipotézist állítottam fel:

- 1) **H₁: Kínára hat katonai jellegű elrettentő tényező a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A japán védelmi képességek mértéke az erők mérlegének összevetése esetén gátolja azt, hogy Kínának a támadó műveletekhez szükséges erőfölénye alakuljon ki a szigetek elfoglalása és megtartása kapcsán⁵**

⁵ Az, hogy a vitában érintett másik fél katonai ereje jelent elrettentést, egy elvont, képességek ismeretétől mentes absztrakció szintjén logikus válasznak tűnik. Ha a Japán Védelmi Minisztérium kiadványai között az

- 2) **H₂: Kínára katonai jellegű elrettentő tényező nem gyakorol hatást a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A kínai kalkulációkban egy esetleges lokális katonai konfliktussal kapcsolatban elsősorban a nemzetközi gazdasági és diplomáciai következmények fontosak⁶**
- 3) **H₃: Kínára hat katonai jellegű elrettentő tényező a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. Ez azonban nem a japán védelmi képességek, hanem az amerikai védelmi garancia.⁷**
- 4) **H₄: Kínára katonai jellegű elrettentő tényező nem gyakorol hatást a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A szigetek elfoglalása azonban alacsonyabb prioritást élvez, mint Tajvan inváziója, így a kínai vezetés vélhetően egy tajvani konfliktustól teszi függővé az ezzel kapcsolatos katonai lépéseket⁸**

A hipotézisek kapcsán a cél a racionális keretek között feltételezhető valószínűség kifejezése a Kínára ható elrettentés kapcsán. Ezzel az értekezés nem állítja, hogy ne lehetne más kiegészítő magyarázat is, azonban igyekszik rendszerezett módon bemutatni és elemezni, hogy a vélhetően komplex kalkulációs folyamat egyik – talán legfontosabb – eleme, az elrettentés komponense esetében milyen mechanizmusok játszhattak szerepet. Ezek közül is az explicit bayesiánus elemzés célja meghatározni, hogy melyik hipotézis rendelkezhet a legnagyobb magyarázó potenciállal, vagyis melyiknek van a legnagyobb részesedése az egészből, tehát az elrettentés kapcsán feltételezhető magyarázatok összességéből. Az elemzés szempontjából elhatárolhatunk bizonyos időbeli kereteket. A két ország viszonyrendszere, valamint a változó kínai katonai képességek, mint folyamat kezdete szempontjából

elrettentés szóra keresünk (抑止), hétezernél is több találatot kapunk, ezek jelentős része vagy stratégiai dokumentumok, vagy olyan hadelméleti értekezések, melyek Kínával, illetve Japán elrettentési képességeivel, ezek esetleges szükséges változásaival foglalkoznak. (Isd. például.: 平田英俊, 山下愛仁. "包括的抑止戦略の必要性と防衛力整備のあり方について." *エア・アンド・スペース・パワー研究* 7 (2021): 74-91.

⁶ A nemzetközi tanulmányok és biztonsági tanulmányok elméleti keretrendszerében általános toposz a gazdasági mechanizmusok eskaláció-csökkenő jellege. A hazai tudományos szakirodalom vonatkozó írásaiban a második leggyakrabban említett tényező a kínai területviták eskalációjának mérséklésével kapcsolatban

⁷ A hazai tudományos szakirodalom vonatkozó írásaiban a leggyakrabban említett tényező a kínai területviták eskalációjának mérséklésével kapcsolatban

⁸ A japán biztonságpolitikai szakmai közegben ez az elképzelés egy létező és a szakértők egy része számára meggyőző érvelés. A logikája lényegében arra épít, hogy szekvenciát vázol, Tajvan elfoglalását követően számít arra, hogy Kína további offenzívákat indít majd, melynek első célpontja a Senkaku szigetek, majd Okinawa és ezzel Japán hatástalanítása, mint regionális kihívó, illetve az USA támaszpontjainak otthont adó szövetséges. A leggyakrabban idézett japán biztonságpolitikai szakértő ezen az állásponton Onoda Osamu v.ezd. (ny.), Isd.: 小野田 治. [地政学的要衝研究会 - 中国は台湾を武力侵攻するか](#); szintén erre a következtetésre jutottak angol nyelven is publikáló biztonságpolitikai témában megszólaló szakértők, a kínai közösségi média és elérhető stratégiai diskurzusok elemzése után: Zeng, Jennifer. [Unifying Taiwan Begins with the Senkakus](#)

mérföldkőnek tekinthető 1989-es év. A bipoláris világtrend végéhez vezető globális folyamatok ekkor már jelentősen átalakították a globális stratégiai orientációkat, valamint ekkorra válik materiális alapokon is reálissá a jelentősebb kínai haderőfejlesztés. 1989-ben a kínai stratégia szempontjából mérföldkő volt a tiananmen téri tüntetések leverését követő nemzetközi szankciós reakció. Japán esetében pedig a poszt-bipoláris korszak geopolitikai viszonyai, amelyek kapcsán felülvizsgálatra szorultak korábbi évtizedes kül- és biztonságpolitikai alapvetései.

1989-től 1996-ig egyfajta előzmény szakaszáról beszélhetünk a Senkaku szigetvitának, ezt követően gyorsul fel egyrészt a szigetek kapcsán látott incidensek intenzitása, másrészt a regionális biztonsági szubkomplexum folyamatainak változása.⁹ Az elrettentés és az ezzel kapcsolatos feltételezhető hipotézisek vonatkozásában így a legfontosabb ez a szakasz, 1996-tól 2022 év elejéig. Utóbbi időkorlát azért indokolt, mert az elemzés nagyban támaszkodik a nyílt forrású katonai eszközpark statisztikákra, melyek legfontosabb forrása a *Military Balance* és az értekezés lezárásakor a legutolsó elérhető MB évkönyv a 2022-es, amely a 2022. januárig rögzített és OSINT jellegű kutatással verifikálható állapotokat mutatja.¹⁰

c) *Az értekezés szerkezeti áttekintése*

A hipotézisek magyarázó erejének mérlegeléséhez a szükséges megállapításokat négy nagyobb logikai egység keretében valósítom meg. A harmadik fejezet magát a vizsgált problémát, a kínai-japán kapcsolatokat, a kelet-ázsiai régió eszkalációs elméleti narratíváit, valamint a Senkaku/Diaoyu szigetvitát tekinti át. A negyedik fejezetben részletesen bemutatom a Kínai Népköztársaság védelempolitikájának alakulását a posztbipoláris korszak kezdetétől napjainkig. Kitérek Kína ismert fenyegetettség percepcióira, valamint a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg képességeinek változásaira az elmúlt évtizedekben. Ezt követően összegzem a változó kínai katonai képességekre adott regionális válaszreakciókat, végezetül elhelyezem a Senkaku/Diaoyu szigetek kérdéskörét Kína geostratégiai törekvéseinek összességén belül.

⁹ Államok olyan csoportja, ahol azok biztonsági fenyegetései és aggodalmai megközelítőleg azonosak, és ebből fakadóan nemzeti biztonsági ügyeket egy logikai egységen belül célszerű értelmezni. Bővebben lsd. Balogh, István, Ádám Budai, Tamás Csiki, Gyula Gazdik, Béla Háda, András Hettyey, Viktor Marsai et al. *Regionális biztonság tanulmányok*. 2017. 12-13.o.

nemzeti biztonsági ügyek nem kezelhetők egymástól függetlenül

¹⁰ Ez azt is jelenti, hogy például ha egy hajóegység ugyan az adott ország nyilatkozatai, vagy tematikus sajtó szerint ugyan vélelmezten hadrendbe állt, de ezzel kapcsolatban kétségek merültek fel és még nem egyértelmű ez a tény, akkor a Military Balance adott évkönyvében a hajóegység vagy nem szerepel, vagy „estimate” jellel jelöli a kötet

Az ötödik fejezetben az előző szempontok mentén bemutatom Japán biztonság- és védelempolitikájának alakulását 1989-től napjainkig. Szintén kitérek a japán biztonságpolitikai alapvető elveire, fenyegetettség percepcióira. Ezt követően hasonló szempontok mentén bemutatom a Japán Önvédelmi Erők képességeinek változását az elmúlt bő három évtized során. Kitérek a japán-amerikai védelmi együttműködésre, valamint a Senkaku/Diaoyu szigetekkel kapcsolatos japán stratégiai elrettentési célkitűzésekre.

A hatodik fejezetben négy különböző szempontrendszer mentén vizsgálom meg Kína és Japán érdekérvényesítő képességeinek egymáshoz viszonyított arányait. Elsőként a minél magasabb tényezőket kifejező makró indikátorokat. Majd az összetett katonai képességeket kifejező hatalommetriai módszereket mutatom be. Ezt követően a kifejezetten haditengerészeti képességrendszerek indikátorokban történő kifejezésének módszereit ismertetem. Végül egy, a haditengerészeti csapásmérő képesség egy elterjedt indikátora, a „harccsoport rakéta” indikátor („*Battle Force Missile*”) arányainak összehasonlításával mérlegelem a Japán és Kína közötti erőviszonyokat.

Az utolsó fejezetben végzem el az explicit bayesiánus elemzést. Ehhez a módszertan megvalósításához szükséges háttérismereteket („*Inference*” I1-In) és megállapításokat/„bizonyítékokat” („*Evidence*” E1-En) lista szerűen rendszerezem a 3-6. fejezetekből. Egy mátrixba rendezve megvizsgálom, hogy az egyes hipotéziseket az ismeretek mekkora és milyen súlyú aránya támasztja alá, ezzel kifejezve, hogy melyik hipotézis esetén valószínűsíthetjük a legmagasabb magyarázó erőt az elrettentési mechanizmusokkal kapcsolatban.

d) Szakirodalmi áttekintés

Az alábbiakban ismertetem a disszertációhoz kapcsolódó szakirodalom fontosabb jellegzetességeit. Kiinduló perspektívaként kiemelhetjük, hogy a nemzetközi tanulmányok és a biztonsági tanulmányok szakirodalma számos, a disszertációban a kutatási kérdéshez kapcsolódó kérdést tematizál mind klasszikus, mind kurrens hazai és nemzetközi irodalmában.

A könyvek, szerkesztett kötetek vagy nagyobb monográfiák keresése során a szerző azt tapasztalta, hogy a disszertációval kapcsolatos kérdések közül a szakirodalom legerősebb tematikus fókusz a kelet-ázsiai nemzetközi kapcsolatokról szóló elméleti érvek és narratívák területére irányul. Az egyik legfontosabb igazodási pontnak Amitav Acharya, David Shambaugh és Michael Yahuda (szerkesztők) „*International Relations of Asia*” (2008, 2010 illetve 2014-es kiadású) tanulmánykötetei bizonyultak, amelyek részletesen mutatják be a tudományterület elméleti narratíváinak viszonyulását Kelet-Ázsia nemzetközi folyamataihoz.¹¹ Habár az utóbbi években a hazai szakirodalom is egyre nagyobb figyelmet fordít a térségre, a regionális és regionális biztonsági tanulmányok szempontrendszerén túl,¹² a szerző nem találkozott egyelőre olyan nagy hangvételű szerkesztett kötetel, amely a hazai tudományterület elméleti kompetenciájának felhasználásával igyekezne bemutatni a térség folyamatait.

A régió mellett szintén nagyszámú munka vizsgálja Kína szerepét a mai nemzetközi kapcsolatokban, valamint azt, hogy a növekvő kínai hatalom mit jelenthet a globális nemzetközi rend alakulására nézve. Itt érdemes jelezni, hogy a hazai szakirodalomban már szélesebb körű lefedettsége van a témának, a teljesség igénye nélkül kiemelve P. Szabó Sándor szerkesztésében megjelent köteteket, „*Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén I.-II.*”¹³, illetve korábbról Vörös Zoltán „*Kínai sakkjátszma. Tengeri kereskedelmi útvonalak és az energiabiztonság geopolitikája*”¹⁴ című kötetét.

Japán nemzetközi kapcsolatairól jelentős szakirodalom áll rendelkezésre, ezek közül is kiemelendő az évtizedes távlatban is érvényes szempontokat összesítő 2011-es szerkesztett kötet, „*Japan's international relations: politics, economics and security*”.¹⁵ Azonban Japánnak mint a regionális vagy globális biztonsági dinamikára befolyással bíró országnak a szerepe

¹¹ Shambaugh, David; Michael Yahuda, (eds.) *International Relations of Asia*. Rowman & Littlefield, 2014. (korábbi kiadások: 2008, 2010.)

¹² Salát Gergely, Szakáli Máté, Szilágyi Zsolt (szerk.): *Veszélyes vizeken: Konfliktusok és biztonsági fenyegetések a Távol-Keleten*. Budapest, Typotex, 2019

¹³ P. Szabó Sándor, et al. *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén*. (2020).

¹⁴ Vörös, Zoltán. *Kínai sakkjátszma. Tengeri kereskedelmi útvonalak és az energiabiztonság geopolitikája*. Publikon Kiadó, Pécs 232 (2014).

¹⁵ Hook, Glenn D., et al. *Japan's international relations: politics, economics and security*. Routledge, 2011.

sokkal kevésbé feltárt a nemzetközi és hazai kül- és biztonságpolitikai témájú szakirodalomban. Igaz, az elmúlt években növekedni látszik az ezzel kapcsolatos figyelem és hazai kutatók is egyre gyakrabban kapnak publikációs lehetőséget komplex tematikájú nemzetközi kötetekben, például Barbasiewicz et.al. szerkesztésében megjelent „*Security dilemmas and challenges in 21st century Asia*” illetve Barbasiewicz és Pletina (szerk.) „*Internal and external aspects of Japanese security*” kötetei.¹⁶

Jellemző azonban, hogy Japán kül- és biztonságpolitikája kapcsán a kutatási kérdéseket dominánlja a japán alkotmány pacifista mivolta, illetve az ehhez kötődő „*normalizáció*” vita. Ezért általánosságban sokkal kevesebb érdemi monográfia és szerkesztett kötet foglalkozik a japán biztonság- és védelempolitika részletes leírásával, regionális hatalmi struktúrákhoz való viszonyulásával. Talán az alkotmány kérdésköre mellett a legtöbb figyelem a japán-amerikai szövetség dinamikájának jut, akár a hazai, akár a nemzetközi szerkesztett kötetek szemléje kapcsán.¹⁷

A szakmai folyóiratok és lektorált tudományos publikációk tekintetében sokkal szélesebb spektrumot látunk. Évtizedek óta alaposan kutatott téma a kínai biztonság- és védelempolitika változása, ehhez képest talán kevésbé, de így is jelentős számú publikáció szól a japán biztonság- és védelempolitika kérdésköreiről. Utóbbi esetében szintén meghatározó az alkotmány, illetve az amerikai szövetség témája, de már jóval nagyobb számú szakirodalmat találhatunk az egyes területviták kérdéskörei vonatkozásában is.¹⁸ Míg a szerkesztett könyvek és monográfiák esetében az eszkaláció kérdéseit sokkal kevésbé vizsgálták komplex módszertani szempontból, az utóbbi években a biztonsági tanulmányok vezető impakt-faktorú folyóirataiban egyre több átfogó elemzést publikáltak az eszkalációs lehetőségekről és az eszkalációs eshetőségekben szerepet játszó mechanizmusokról.¹⁹

A disszertáció figyelembe veszi ezen szempontokat a kínai-japán viszonyokban feltételezhető elrettentési és eszkalációs kérdések kapcsán, és mint ilyen, nagyban támaszkodik olyan módszertani törekvésekre melyek az érdekérvényesítés kifejezhető indikátorait próbálják

¹⁶ Barbasiewicz, Olga; Grabowski, Marcin; Trojnar, Ewa. *Security dilemmas and challenges in 21st century Asia*. Peter Lang, 2020. ; Barbasiewicz, Olga; Pletnia Maciej. *Internal and external aspects of Japanese security*. Peter Lang 2021.

¹⁷ Varga Gergely (2014): Az Egyesült Államok katonai jelenléte a csendes-óceáni térségben. Nemzet és Biztonság, 7. évf. 3. sz.; Bartók András. "Az Egyesült Államok és Japán." in Háda Béla, Matura Tamás (szerk.) *Az Amerikai Egyesült Államok ázsiai kapcsolatai*. Ludovika kiadó, 2020.

¹⁸ Christensen, Thomas J. "China, the US-Japan alliance, and the security dilemma in East Asia." *International Security* 23.4 (1999): 49-80. ; Taffer, Andrew D. "Threat and opportunity: Chinese wedging in the Senkaku/Diaoyu dispute." *Asian Security* 16.2 (2020): 157-178.

¹⁹ Zhang, Ketian. "Cautious Bully: Reputation, Resolve, and Beijing's Use of Coercion in the South China Sea." *International Security* 44.1 (2019): 117-159.

azonosítani. A téma szempontjából releváns vezető folyóiratok áttekintése azt mutatta, hogy bár vannak átfogó áttekintések az eszkalációs mechanizmusokról és a területi vitákról, ezek ritkán vagy egyáltalán nem veszik figyelembe a képességek arányát, a Kínát és Japánt vizsgáló esettanulmányokban szinte alig. Ennek oka valószínűleg az, hogy a szigetvita rendkívül komplex diplomáciai feszültségekhez vezetett, amely kiváló lehetőséget adott átfogó külpolitika-elméleti és elemzési kutatásokhoz,²⁰ ez azonban jelentős tudományos figyelmet vont el a probléma más aspektusairól. A nemzetköz szakirodalom hatalommetriai, valamint érdekérvényesítés indikátorokat vizsgáló szegmense javarészt a globális tér legnagyobb tekintett aktoraira fókuszálva alkot összevetéseket. Így azonban nem sok olyan törekvést látni, ahol ezeket az ismereteket Kína és más regionális aktorok közötti érdekellentétek kapcsán vizsgálják,²¹ javarészt kínai-amerikai relációjú hatalommetriai munkákkal találkozhatunk.²² Biztonság- és védelempolitikával foglalkozó kutatóintézetek, *think tank*-ek, illetve politikai döntéstámogatás kapcsán releváns szellemi műhelyek publikációiban és elemzéseiben azonban sokkal kiterjedtebb diskurzust találunk az érdekérvényesítési indikátorok, Kelet-Ázsia, illetve Kína és más regionális aktorok közötti erőviszonyokról.²³ Úgy tűnik a szakpolitikai kötődésű kutatások kapcsán nagyobb prioritás jutott az ilyen jellegű kérdéseknek, mint a vezető nemzetközi tudományos folyóiratokban.

A disszertáció a kínai és a japán védelmi politika áttekintésének jelentős részét a Kínai Népköztársaság kormányának hivatalos kiadványaira (például a védelmi fehér könyvekre), valamint a japán kormány hivatalos kiadványaira (például a nemzeti biztonsági stratégiára, a védelmi fehér könyvekre), valamint a japán kormány minisztériumai és más szervezetei által közzétett néhány vonatkozó statisztikára tudta építeni.

Mivel a disszertáció végső elemzése megpróbálja mérlegelni az egyes hipotézisek szempontjából releváns bizonyítékok változatos tényezőit, ezek jelentős része Kína, Japán és

²⁰ Wiegand, Krista E. "China's strategy in the Senkaku/Diaoyu islands dispute: Issue linkage and coercive diplomacy." *Asian Security* 5.2 (2009): 170-193. ; Riley, Patricia. "Media diplomacy: Public diplomacy in a new global media environment." *The Dispute Over the Diaoyu/Senkaku Islands*. Palgrave Macmillan, New York, 2014. 231-244. ; Hafeez, Sanaa Yasmin. "The Senkaku/Diaoyu Islands crises of 2004, 2010, and 2012: a study of Japanese-Chinese crisis management." *Asia-Pacific Review* 22.1 (2015): 73-99.

²¹ Vannak azonban példák a hazai tudományos közegben is:

²² Háda, Béla. *A Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok haditengerészeti erőviszonyai – tények és nézőpontok* STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓ KÖZPONT (ELEMZÉSEK) / CENTER FOR STRATEGIC AND DEFENSE STUDIES ANALYSES 2020 : 24 pp. 1-11. , 11 p. (2020) ; Bartók, András. "Sárkányok és kistigrisek–Kelet-Ázsia regionális fegyverkezési versenyének általános és országspecifikus jellemzői a Kínával kapcsolatos fenyegetettségpercepciójú országok esetében 1-2. *NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE* 13.4 & 14.1 (2020, 2021)

²³ Yoshihara, Toshi. *Dragon Against The Sun: Chinese Views Of Japanese Seapower*. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2020. ; Mazarr, Michael J., et al. *What Deters and Why: Applying a Framework to Assess Deterrence of Gray Zone Aggression*. RAND Corporation, 2021.

bizonyos mértékig az Egyesült Államok konkrét katonai műveleti képességeihez is kapcsolódik. A fegyverrendszerek és a komplexebb képességek részletes számadatainak legszélesebb körben használt adatbázisa az International Institute of Strategic Studies „*The Military Balance*” évkönyvei. Az egyes fegyverrendszerek kapcsán ezeket, valamint a Jane’s Informa kiadó adott fegyverrendszerek technikai adatait részletező kiadványait tudtam felhasználni.²⁴

A dolgozat elméleti kereteinek kijelölése, valamint a hipotézisre vonatkozó következtetések kialakítása során az első fontos kérdéskör a kelet-ázsiai régió nemzetközi kapcsolatainak értelmezése a tudományterület nagyobb elméleti iskoláinak percepcióin keresztül volt. Ezek legtöbb megállapítását és perspektíváját az elméleti keretokről szóló fejezetbe építtem be. Érdemes azonban itt kiemelni, hogy a Kelet-Ázsia nemzetközi dinamikáit elméleti síkon elemző törekvések bőséges mennyiségű esettanulmányt nyújtanak a realizmus, a liberális interdependencia tanulmányok és a konstruktivista elemzés iskolái számára. Mindhárom elméleti irány megtalálhatja a téziseit igazoló mechanizmusokat. Az elméleti kérdésekkel foglalkozó legfontosabb szakirodalmak a disszertáció elkészítése során az alábbiak voltak:

- Acharya, Amitav: *Thinking Theoretically about Asian IR*. In Shambaugh, David – Yahuda, Michael eds.: *International relations of Asia*. Lanham (US-MD), Rowman & Littlefield, 2014.
- Acharya, Amitav. "Culture, Security, Multilateralism: The ‘ASEAN Way’ and Regional Order." *Culture and Security*. Routledge, 2012.
- Glosny, Michael A. "Heading toward a win–win future? Recent developments in China’s policy toward Southeast Asia." *Asian Security* 2.1 (2006): 24-57.,
- GORDON, Andrew ed. (1993): *Postwar Japan as history*. Berkley, University of California Press.
- HOOK, Glenn D. et al. (2001): *Japan’s International Relations. Politics. Economics and Security*. London, Routledge.
- KATZENSTEIN, Peter J. (1998): *Cultural norms and national security. Police and Military in Postwar Japan*. Ithaca, Cornell University Press. 128–129.
- Ross, Robert S. "Balance of power politics and the rise of China: Accommodation and balancing in East Asia." *Security Studies* 15.3 (2006): 355-395.

²⁴ Saunders, Stephen. *Jane's Fighting Ships 2010-2011*. Ihs Global Incorporated, 2010.

- Schweller, Randall L. "China's aspirations and the clash of nationalisms in East Asia: A neoclassical realist examination." *International Journal of Korean Unification Studies* 23.2 (2014): 1-40.;
- Walt, Stephen M., "Alliance formation and the balance of world power." *International security* 9.4 (1985).
- Zhenmin, Liu. "Building an East Asia Partnership of Win-Win Cooperation." *China Int'l Stud.* 50 (2015): 20.

A disszertáció kutatási problémakörének másik fontos keretrendszer volt a regionális biztonság és a regionális biztonsági komplexumok fogalma. A nemzetközi tudományos munkák alaposan és átfogóan felvázolták a kelet-ázsiai regionális biztonsági komplexum számos aspektusát,²⁵ valamint az északkelet-ázsiai regionális biztonsági szubkomplexum és a délkelet-ázsiai regionális biztonsági szubkomplexum dinamikáját. A témával foglalkozó magyar tudományos publikációk azonban sokáig hiányoztak a szakirodalomból, szerencsére azonban az elmúlt évtizedben egyre nagyobb figyelmet kaptak. Elsőként önálló tematikai egységként a hazai oktatási és tudományos szakirodalomban az alábbi két kötet fejezeteiben kapott teret a téma:

- Matura, Tamás. "Az északkelet-ázsiai biztonsági szubkomplexum" és
- Háda Bléa. "A délkelet-ázsiai szubkomplexum"²⁶

Azt is ki kell emelnünk, hogy szerencsére ezt követően egyre több vita alakult ki, és ma már átfogóbb munkák foglalkoznak a kelet-ázsiai regionális biztonsági komplexum belső és nemzetközi dinamikájával. Az alábbiakban egy előzetes felsorolást adunk azokról a publikációkról, amelyek nagy segítséget jelentettek a jelen értekezés elképzeléseinek megfogalmazásában:

- Billo, Andrew eds.: *Territorial Disputes in the South China Sea: Navigating Rough Waters*. Springer, 2014
- Bonds, Timothy M. et.al. *What Role Can Land-Based, Multi-Domain Anti-Access/Area Denial Forces Play in Deterring or Defeating Aggression?* Santa Monica, CA: RAND Corporation 2017.
- Kiss Roland: Az új japán védelempolitika I., *Nemzet és Biztonság*, 2015/2, 59–73.o.
- Kiss Roland: Az új japán védelempolitika II., *Nemzet és Biztonság*, 2015/3

²⁵ Buzan, Barry, et al. *Regions and powers: the structure of international security*. Vol. 91. Cambridge University Press, 2003.

²⁶ Balogh, István et al. *Regionális biztonság tanulmányok*. 2017., Budapest, Magyarország: Nemzeti Közszerzői Egyetem (2016). 139-156. és 157-163. o.

- Krepinevich, Andrew, *Why AirSea Battle?*. Center for Strategic and Budgetary Assessments (CSBA) 2010.
- Magcamit, Michael I., and Alexander C. Tan. "East and South China Seas Maritime Dispute Resolution and Escalation: Two Sides of the Same Coin?." *Journal of Asian Security and International Affairs* 3.2 (2016): 113-134.
- Nakauchi Yasuo [中内 康夫] (2012): Senkakushotō o meguru mondai to nitchūkankei [尖閣諸島をめぐる問題と日中関係]. Rippō to chōsa [立法と調査], No. 334. (2012/11.)
- Peragovics Tamás (2016): Új status quo a Dél-kínai-tengeren? Kína mesterségessziget-építésének hatásai a régió biztonságára. *Nemzet és Biztonság*, 9. évf. 3. sz.
- Saito Michihiko [斎藤 道彦] (2014): Senkaku shotō mondai wo meguru rekishi [尖閣諸島問題をめぐる歴史]. *Chūōdaigaku ronshū* [中央大学論集], No. 35.
- P. Szabó Sándor. "A Kínai Nép köz társaság „kétvágányos” külpolitikája." P. Szabó S. (szerk.) *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén* Ludovika Kiadó, 2020..
- Takahashi, Sugio. "Development of gray-zone deterrence: concept building and lessons from Japan's experience." *The Pacific Review* 31.6 (2018): 787-810. ;
- Tønnesson, Stein. "Deterrence, interdependence and Sino–US peace." *International Area Studies Review* 18.3 (2015): 297-311.
- Wu, Charles Chong-Han. "Why do states hedge in East Asia? An empirical study on hedging." *Asian Perspective* 43.3 (2019): 557-584
- Zhang, Ketian. "Cautious Bully: Reputation, Resolve, and Beijing's Use of Coercion in the South China Sea." *International Security* 44.1 (2019): 117-159
- Zoltán, Tischler. "Kínai szigetviták: A Szenkaku/Tiaojü-szigetek kérdése." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle* 6.1-2 (2013): 31-41

A disszertáció kutatási kérdéseire való válaszok keresésében az eszkalációval és az elrettentéssel kapcsolatos elméleti fogalmak szintén meghatározóak voltak. Az elrettentésről és az eszkalációról szóló nemzetközi és hazai tudományos szakirodalom nagy hangsúlyt fektet a tömegpusztító fegyverek, főként a nukleáris fegyverek használatával kapcsolatos eszkaláció és elrettentés kérdéseire. Az alacsonyabb intenzitású, konvencionális konfliktusok és különösen a korlátozott keretek között tartani kívánt konfliktusok elrettentési problémái sokkal kevésbé

képviseltetik magukat a szerkesztett kötetekben és monográfiákban, valamint a tudományos folyóiratokban. Ennek egyik fontos oka lehet, hogy az eszkaláció és az elrettentés kutatása során a nemzetközi hatalom és képességek valamilyen mércéjét kell felvázolnunk, és mind a nemzetközi, mind a magyar tudományos szakirodalom e témákban sokkal inkább a bruttó képességekre, illetve a nagy- és szuperhatalmak általánosan kifejezhető képességeire koncentrálnak. A kutatómunka során az alábbi nemzetközi tudományos folyóiratok voltak azok a legfontosabb felületek, ahol olyan tudományos eredmények jelentek meg, melyek egy-egy külön tanulmányban eltérő szempontok mentén vizsgálták a számomra is releváns témákat:

- *Asian Perspective*, Johns Hopkins University Press
- *Asian Politics and Policy*, Wiley-Blackwell Publishing
- *International Area Studies Review*, SAGE Publications Inc.
- *International Security*, MIT Press Journals
- *Journal of Asian Security and International Affairs*, SAGE Publications Inc.
- *Political Analysis*, Cambridge University Press
- *Security Studies*, Routledge Journals publishing
- *The Pacific Review*, Taylor & Francis Publishing

A disszertáció negyedik fejezete a Kínai Népköztársaság biztonság és védelempolitikáját mutatja be.

Bőséges nemzetközi szakirodalom foglalkozik a kínai védelmi képességek és biztonságpolitika fejlődéstörténetével és jelenlegi dinamikáival. A vonatkozó tudományos folyóiratokban több évtizede jól dokumentált kérdésekről beszélhetünk. A monográfiákat és a szerkesztett köteteket vizsgálva azonban azt találjuk, hogy különösen az angol nyelvterületen a Kína felemelkedéséről és a növekvő kínai katonai és egyéb képességekről szóló vita erősen átpolitizálódott, elsősorban az Egyesült Államokban.

A japán biztonság- és védelempolitika szintén fontos szegmensét képezi a disszertációnak. A Kínával kapcsolatos szakirodalomhoz képest a releváns szakpolitikák terén Japán sokkal kevésbé van képviselve mind a szerkesztett könyvekben és monográfiákban, mind a tudományos folyóiratokban. A releváns magyar tudományos publikációkat vizsgálva a helyzet meglehetősen hasonló.²⁷ A japán kül-, biztonság- és védelempolitikával kapcsolatos

²⁷ Háda Béla. "Ázsia, a felemelkedő katonai hatalmak hazája-India, Kína és Japán." NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE 2014.1 (2014): 81-96. ; Bartók András. "Abe Sinzó miniszterelnök és Japán „progresszív pacifizmusa”." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle 9.2* (2016): 125-143.; Bobák Péter. "A japán védelempolitika „normalizációja”." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle 10.1* (2017): 81-109.

nemzetközi és hazai tudományos munkák jelentős része az úgynevezett „*béke alkotmányra*” és a 9. cikkelyre, valamint a második világháború utáni japán nemzetközi politika pacifista jellegére összpontosít. A japán kül- és biztonságpolitikával foglalkozó szakirodalom többsége nagy hangsúlyt fektet az elvont elméleti érvekre és elemzésekre. Japán egyedülálló alkotmánya és a pacifista doktrína érdekes kérdést vet fel, így érthető, hogy a legtöbb nemzetközi és hazai publikáció a pacifista doktrína megértésére összpontosít, és általában nagymértékben elméleti síkú elemzésekre támaszkodik. A japán védelempolitika értelmezése, nem elsősorban az ország alkotmányának aspektusából, hanem a japán fenyegetettség-felfogás és képességek szemszögéből vizsgálva kisebb arányát képezi mind a vezető nemzetközi mind a magyar szakirodalomnak. Így, jelen disszertáció másodlagos célja, hogy bővítse azon tudományos művek körét, amelyeket nem kizárólagosan a Japán béke alkotmányáról szóló elméleti keretbeziések dominálnak.

A disszertáció utolsó kulcsfontosságú eleme a megfogalmazott hipotézisre vonatkozó következtetések kifejtésére alkalmazott elemzési módszertan. Mivel a disszertáció olyan megközelítést alkalmaz, amelynek célja az eredendően inkább kvalitatív kérdések strukturálása és számszerűsítése, a kevert-módszertanú társadalomtudományi megközelítések munkáira, valamint a folyamatkövetés szakirodalmára támaszkodik.²⁸ A vonatkozó nemzetközi szakirodalom széles körű, a magyar szakirodalmi körön belül ennél kevésbé hangsúlyos. Az utóbbi néhány évben azonban a biztonsági tanulmányok területén egyre több hazai tudományos publikáció használta fel kiválóan a strukturált folyamatkövetési megközelítéseket a következtetések levonására, többnyire kvalitatív kutatási kérdésekben.²⁹ Bayesiánus kvantitatív elemzésre a biztonsági tanulmányok hazai szakirodalmában, valamint a valószínűség, mint kiterjesztett empirikus logika nemzetközi válságkezeléssel kapcsolatos kérdésekben való alkalmazására szintén láthatunk példákat.³⁰

A dolgozatban használt explicit bayesiánus elemzés során kiemelt szerep jutott a részes országok absztrakt/közvetett, illetve közvetlenebb műveleti képességeinek összehasonlításának.

²⁸ Seawright, Jason. (2016) „Better Multimethod Design: The Promise of Integrative Multimethod Research” *Security Studies* 25(1): 42-49 ; Mahoney, James. 2010. „AFTER KKV: The New Methodology of Qualitative Research”, *World Politics* 62(1) January: 120-47. ; Bennett, Andrew, and Alexander L. George. Process tracing in case study research. Washington, DC: MacArthur Program on Case Studies, 1997.; Brady, Henry E., and David Collier, eds. Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards. Rowman & Littlefield Publishers, 2010.

²⁹ Etl Alex: *A biztonságpercepció elemzésének kevert módszere és a magyar biztonságpercepció vizsgálata*. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2021. ; Pénzváltó Nikolett: *Oroszország helye Törökország kül-, biztonság- és védelempolitikájában, 2016–2019*. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2021.

³⁰ Balogh Zsuzsanna, Hanka László. "Bayes-analízis alkalmazása a kockázatelemzésben." *Műszaki Katonai Közöny* 22. (2012): 57-72.; Szegedi László. *Regulatory Evolution of the Risk Analysis and Crisis Management Tools of the European Gas Supply* in. Reisinger Adrienn. "Kulturális gazdaság". Kautz Gyula Emlékkonferencia elektronikus formában megjelenő kötete. (2019) ISBN:9786155837340

Mivel a disszertáció az elrettentéssel kapcsolatos mechanizmusokat kívánja megérteni, a feltárni kívánt folyamatokban ezek kulcsfontosságúak. A nemzetközi hatalom mérőszámait és mutatóit nehéz egységesen kifejezni, és mint ilyen, a nemzetközi tudományos szakirodalomban számos különböző megközelítés létezik, amelyeknek az érdemeiről folyamatos viták folynak.

Ezek kapcsán általános tendenciaként azt látjuk, hogy a makroszintű, nagy nemzeti képességeket mutató, elsősorban gazdasági jellegű mutatók dominálnak a relatív hatalomról és a nemzetközi érdekérvényesítésről szóló tanulmányokban. A nemzetközi szakirodalomban azonban úttörő érveket találunk arra vonatkozóan, hogy a nemzetközi hatalom konceptualizálásához egy átfogóbb megközelítésre van szükség, így jelen disszertáció Michael Beckley „*The Power of Nations*” című tanulmányának módszertanát vette mérvadónak.³¹ Míg a nagyobb léptékű mutatók vitathatatlanul uralják a tudományos és nyilvános vitát, vannak azonban fontos publikációk a magyar releváns szakirodalomban, amelyek specifikusabb képességrendszerek mentén is vizsgálják egyes országok erőviszonyait. Említendő Kaiser Ferenc „*Az erőkövetítés, mint az állam speciális érdekérvényesítő eszköze*” című írása.³²

A rendelkezésre álló szakirodalomban a hatalom követésének komplex tényezőiről találunk összehasonlító elemzéseket a haditengerészeti képességekről, valamint néhány specifikusabb operatív képességről. Jelen értekezés kiemelten fontos indikátorként tekint a haditengerészeti csapásmérő képességek kifejezésének egyik meghatározó módszertanára, a „*Battle Force Missile*”, azaz „*Harccsoport Rakéta*” indikátorra.³³ Ezt az amerikai U.S. Naval War College oktatója, Keith Patton parancsnok definiálta 2019-ben, mint kellőképpen absztrakt indikátort ahhoz, hogy nem csupán egyes csoportosítások, de akár össznemzeti flották erejét is ki tudjuk fejezni egy közvetlen, műveleti tüzerőt indikáló tulajdonsággal.

A haditengerészeti műveleti sajátosságok megértéséhez három fontosabb mongráfia szolgáltatott támpontot, Ian Speller „*Understanding Naval Warfare*”, Wayne P. Hughes „*Fleet tactics and naval operations*” illetve Milan Vego „*General Naval Tactics: Theory and Practice*” kötetei.³⁴ Hughes a haditengerészeti harcászat történelmi szakaszainak leírását jelen korban a „rakéta löveg hullám modell egyenletével” („*salvo model equation for missile warfare*”) zárja, amely megerősíti azt az alapvetést, mely szerint a műveleti hatékonyság szempontjából a

³¹ Beckley, Michael. "The power of nations: Measuring what matters." *International Security* 43.2 (2018): 7-44.

³² Kaiser Ferenc "Az erőkövetítés, mint az állam speciális érdekérvényesítő eszköze" Gócze István (szerk.): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig*. Budapest, Dialóg Campus (2017): 55-72.

³³ Patton, Keith. "The Measure of a Naval Fleet: Battle Force Missiles.[online], 2019. 04. 26." *Forrás: maritime-executive.com [2020. 03. 01.]*.

³⁴ Speller, Ian. *Understanding naval warfare*. Routledge, 2018.; Hughes Jr, Capt Wayne P. *Fleet tactics and naval operations*. Naval Institute Press, 2018.; Vego, Milan. *General Naval Tactics: Theory and Practice*. Naval Institute Press, 2020.

legfontosabb indikátorként a felszíni hajóegységek indítókapacitásának számát érdemes tekinteni.

A kutatás a doktori tanulmányok során kiegészült volna egy terepkutatással Japánban, ám a COVID pandémia miatt ezt nem sikerült megvalósítani.³⁵

A forrásanyaghoz való hozzáférés így pusztán földrajzi okokból is korlátozott volt. Különösen nagy hiányt jelent a nagy számú, kínai nyelvről japánra és angolra lefordított nyílt stratégiai diskurzusokhoz, esszékhez, elemzésekhez való hozzáférés hiánya, amely a japán haditengerészeti könyvtárban tervezett kutatás célja lett volna. Ezt másodlagos forrásokkal volt csak lehetőség pótolni, de szerencsére megtalálható volt az elérhető szakirodalmak között. A U.S. Naval War College oktatója, illetve az amerikai Center for Strategic and Budgetary Assessment kutatója, Toshi Yoshihara az elmúlt években nagy mennyiségű kínai stratégiai témájú szakirodalmat, sajtóterméket, nyilvános médiaszerepléseket és stratégiai dokumentumokat összegyűjtve, kutatói tevékenységének eredménytermékeiben azt igyekszik bemutatni, hogy alakult ki és változik a kínai stratégiai diskurzus, illetve hogyan viszonyulnak ennek főbb trendjei Kína kvantitatív módon kifejezhető képességeihez.³⁶

Végül, a szakirodalom ismertetése kapcsán kulcsfontosságú kiemelni azt a szempontot, ami az elkészítendő elemzés egyik fontos alapvetését adja. A kutatási kérdés célja, hogy körüljárja, Kína esetén a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán feltételezhetünk-e katonai jellegű elrettentést, illetve milyen okozati mechanika lehet a legvalószínűbb magyarázat ezzel kapcsolatban. Ehhez azonban feltételeznünk kell azt, hogy Kína olyan, racionális szereplő, amely várható stratégiai haszon, illetve kockázat kalkulációk mentén igazítja döntéseit. Továbbá, fontos azonosítanunk, hogy mi a feltételezhető helye ezekben a kalkulációkban a katonai képességeknek, azon belül is a szigetvita kapcsán legrelevánsabb, haditengerészeti erőketvetítési képességeknek. Bár a szakirodalom érintőlegesen számos ehhez kötődő tényezővel foglalkozik, ki kell emelni ebből Zhang „Cautious Bully” című tanulmányát,³⁷ illetve Toshi Yoshihara vonatkozó írásait.³⁸ Zhang esettanulmánya Kína dél-kínai tengeri érdekérvényesítésének több évtizedes áttekintésében azonosított logikailag leírható trendeket a

³⁵ Ezzel kapcsolatban lsd.: Mellékletek.

³⁶ Yoshihara, Toshi, and James R. Holmes. *Red Star over the Pacific, Revised Edition: China's Rise and the Challenge to US Maritime Strategy*. Naval Institute Press, 2018. ; Yoshihara, Toshi. *Dragon Against The Sun: Chinese Views Of Japanese Seapower*. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2020.

³⁷ Zhang, Ketian. "Cautious Bully: Reputation, Resolve, and Beijing's Use of Coercion in the South China Sea." *International Security* 44.1 (2019): 117-159.

³⁸ Főként: Yoshihara, Toshi, and James Holmes. *Red star over the Pacific: China's rise and the challenge to US maritime strategy*. Naval Institute Press, 2018.; Yoshihara, Toshi. *Dragon against the Sun: Chinese Views of Japanese Seapower*. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2020.

kínai erőfeszítésekkel kapcsolatban. Ennek legfontosabb tudományos módszertanilag megalapozott eredménye, hogy Kína viselkedése korrelál a feltételezhető kockázat/nyereség kalkulációkkal a dél-kínai tengeri konfliktusok során. Jelentősebb feltételezhető katonai, vagy gazdasági ellenhatások esetén nem-eszkalálta, vagy de-eszkalálta az egyes vitákat, ezek hiányában pedig trendszerűen eszkalálta a folyamatokat. Zhang kutatásának megállapításait elfogadva annyit kijelenthetünk, hogy Kína racionális kockázat kalkulációinak van kortárs történelmi precedense, ami persze nem zárja ki akár a későbbi irracionálisnak vélhető döntéseket, de nem ad okot ezt feltételeznünk.

Yoshihara munkássága központjában áll a nyilvános kínai stratégiai diskurzus elemzésén keresztül a stratégiai vita téziseinek összevetése Kína relatív képességeivel. A szerző két idézett írása kapcsán közös jelenség, hogy az általa szemlézett kínai nyilvános stratégiai irodalomban komplex elemzések születnek számos potenciális jövőbeli konfliktus műveleti realitásairól, a potenciális részes felek műveleti képességeinek összehasonlításáról. Ezek között is a kínai szempontból két legfontosabb szereplő az Egyesült Államok és Japán. A szemlézett diskurzus alapján az is jellegzetes, hogy a haditengerészeti csoportosítások tűzereje kardinális kérdés a kínai elemzők számára. Az értékelések már adott szerző függvényében eltérhetnek, de közös szempont, hogy részletesen igyekeznek leírni a japán haditengerészeti tüzert, annak trendszerű változásait, illetve a kínaihoz viszonyított arányát. Ezek alapján szintén fontos alapvetése a dolgozat elemző törekvéseinek, hogy feltételezi a kínai kalkulációk esetében a tényleges műveleti képességek, specifikus indikátorok magas prioritását.

Összegzés: a vonatkozó tudományos és szakpolitikai nemzetközi szakirodalom régóta foglalkozik mind a kínai, mind a japán védelempolitika fontosabb aspektusaival, igaz, módszertanilag alaposabb tanulmányok jellemzően inkább a biztonsági tanulmányok vezető nemzetközi folyóirataiban születtek. A hazai szakirodalom főként a 2010-es évek második felétől fordít figyelmet a témára, egyelőre viszonylag kevés kutató kolléga publikált ebben a témában. A dolgozat így a kutatási kérdések tisztázása mellett igyekszik ismeret-összegző erőfeszítéseket is tenni.

A kérdéskör kapcsán jelentősen dominálják az elvontabb, elméleti megközelítésű írások mind a nemzetközi, mind a hazai szakirodalmat, így a dolgozat szándékosan igyekszik egy kevert-metodikájú, kvalitatív-kvantitatív módszertan alkalmazásával a gyakorlat-orientáltabb törekvések előre mozdítására.

A szakirodalom néhány kiemelt eleme kapcsán a bayesiánus elemzéshez az alábbi tényezőket emelném ki:

Alapvető feltevések („Inference” értékek):

- *I₁: Kína a dél-kínai tengeri konfliktusban racionálisnak tekinthető kockázat/nyereség kalkulációk mentén alakította stratégiáját. Ez precedens értékű és a racionalitás keretein belül feltételezhetjük, hogy más feszültségócok, például a Senkaku/Diaoyu szigetek esetén is zajlik ilyen kalkuláció*
- *I₂: Az elérhető kínai szakirodalom szemléje alapján a kínai diskurzus magas prioritást kölcsönöz specifikus katonai műveleti kapacitásoknak, különösen a haditengerészeti csapásmérő képességeknek. Szintén kiemelt figyelmet kap Japán képességeinek alakulása. Feltételezhetjük, hogy a nyilvános diskurzus legalább részben tükrözi a kínai katonai és politikai vezetés által végzett kalkulációkat.*

Összefoglaló 1. fejezet:

Az értekezés első szakaszában bemutatam a válsztott téma relevanciáját. Megfogalmaztam a kutatási kérdést és a hipotéziseket. Bemutattam a disszertáció szerkezetét és részletesen ismerttettem a releváns szakirodalmat.

2) Elméleti és módszertani keretek

a) Északkelet-Ázsia regionális biztonsági szubkomplexuma és eszkalációs kérdések

A 21. századra Kelet-Ázsia a globális gazdasági, illetve geostratégiai folyamatok szempontjából az egyik legfontosabb régióvá lépett elő. A világ termelőkapacitásának jelentős része koncentrálódik itt,³⁹ a tágabb keretek között tekintett ázsiai csendes-óceáni térségben él a 2020-as évek elején a globális lakosság 60%-a,⁴⁰ ez a régió ad otthont a világ 2. (Kínai Népköztársaság) és 3. (Japán) legnagyobb gazdaságainak. Északkelet-Ázsia gazdasági nagy- és középhatalmai (Koreai Köztársaság/Dél-Korea, Kínai Köztársaság/Tajvan) vezető szereplők a fejlett technológiai ipari kapacitások és innováció terén. Számos, kritikus infrastruktúrákhoz elengedhetetlen termék és alkatrész (például a legfejlettebb mikrochipek) előállításának jelentős többségi globális aránya földrajzilag itt koncentrálódik.

A demográfiai, gazdasági, technológiai és innovációs, valamint nemzetközi beruházói jelentősége mellett a térség egyben a világ számos olyan szereplőnek ad otthont, amelyek jelentős katonai nagyhatalmaknak tekinthetők. Egyszerű szemléltetésül pusztán a haderők aktív állományának létszámát tekintve 2022-ben a Kínai Népköztársaság a világ legnagyobb, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (Észak-Korea) a 4., Dél-Korea 7., Vietnam 8. illetve Mianmar 12., Indonézia 13., Thaiföld 15. illetve Japán a 19. helyen áll.⁴¹

A kelet-ázsiai és tágabb értelemben véve az Indo-Pacifikus térség biztonságpolitikai folyamati így vitathatatlanul releváns kérdések. A régió országainak demográfiai, gazdasági, valamint katonai erő jelentette súlya kapcsán, még ha az esetleges válságpotenciállal bíró feszültségcök intenzitása változó is, a globális stabilitás szempontjából vitális jelentőséggel bírnak.

A buzán-i regionális biztonsági komplexumok („*regional security complex*” RSC, illetve „*regional security subcomplex*” RSSC) vizsgálati keretrendszere a kelet-ázsiai RCS esetében két szubrégiót különít el, Északkelet-Ázsiát és Délkelet-Ázsiát.⁴² Északkelet-Ázsia az orosz Távoll-Kelet területeinek északkeleti partvidékétől indulva húzódik a Koreai-félsziget, majd Kína partjai mentén és amennyiben az országhatárok és nem más – akár kulturális – logika mentén húzunk határokat, egészen Hainan szigetéig terjed. Hosszanti kiterjedésének jelentős szakaszán az ázsiai kontinens partjaitól néhány száz kilométeres távolságban húzódik a

³⁹ Alex Irwin-Hunt. [In charts: Asia's manufacturing dominance](#)

⁴⁰ Worldometer. [Eastern Asia Population](#)

⁴¹ Statista. [Largest armies in the world ranked by active military personnel in 2022](#)

⁴² Buzan, Barry, et al. *Regions and powers: the structure of international security*. Vol. 91. Cambridge University Press, 2003. 152-155. o.

számtalan szigetből álló Japán, illetve Tajvan. Délkelet-Ázsia fontosabb földrajzi egységei, az Indokínai-félsziget, az Indonéz szigetvilág, valamint a Fülöp-szigetek szinte hermetikusan zárják körbe a térség és globális világunk egyik legfontosabb vízfelületét, a Dél-kínai-tengert.

Dinamikájukat tekintve mindkét szubkomplexumban közös, hogy számos feszültségócnak adnak otthont, melyek jelentős része kötődik valamilyen módon a helyi (kínai) és régió kívüli nagyhatalmi érdekekhez (USA, India, Oroszország).⁴³ Előbbi esetben azonban jelentős különbség, hogy még a drasztikusan növekvő kínai katonai képességek mellett is beszélhetünk olyan középhatalmakról, amelyek csökkentik a KNK regionális erőfölényének relatív mértékét. Északkelet-Ázsia RSSC-je kapcsán fontos tényező, hogy nincs a NATO-hoz hasonló multilaterális, intézményesített, kollektív védelmi funkciójú szövetségi rendszer, illetve nincs olyan nemzetközi intézmény, ami akár az EU-hoz hasonló regionális integrációt jelentene.⁴⁴ Vannak azonban olyan törekvések, amelyek széles spektrumú gazdasági és kereskedelmi integrációra (Átfogó Regionális Gazdasági Partnerség *Regional Comprehensive Economic Partnership* RCEP,⁴⁵ a korábban Transzpacifikus Partnerségi Egyezményként ismert *Comprehensive and Progressive Trans-Pacific Partnership* CPTP⁴⁶), illetve biztonságpolitikai együttműködések kollektív és kooperatív előre mozdítására törekednek (Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd *Quadrilateral Security Dialogue*, röviden Quad⁴⁷). Ezek nem elsősorban északkelet-ázsiai fókuszú szervezetek, de azáltal, hogy a térség országainak jelentős része tagja ezen kezdeményezéseknek, közvetetten fontos elemei a szubrégió nemzetközi folyamatainak.

Átfogó rendszer-szintű biztonságpolitikai tényező azonban az amerikai katonai jelenlét a térségben, ennek alapját kétoldalú védelmi szerződések adják. A bilaterális keretrendszere miatt ezt „kerékagy és küllők” rendszerének (*hub-and-spokes system*) is nevezik, illetve a védelmi szerződések aláírásának helyszíne kapcsán „San Fransisco System” néven is elterjedt.⁴⁸ Bár a két (északi- és déli-) RSSC eltérőek, az amerikai katonai jelenlét és a „kerékagy”, vagyis az USA összekötő tényezőként van jelen mindkét régióban.⁴⁹

⁴³ Matura Tamás. "Az északkelet-ázsiai biztonsági szubkomplexum" és Háda Bléa. "A délkelet-ázsiai szubkomplexum" in Háda Béla; N, Rózsa Erzsébet (szerk.) *Regionális tanulmányok, Budapest, Magyarország: Nemzeti Közszerológati Egyetem* (2016). 139-156. és 157-163. o.

⁴⁴ Délkelet-Ázsiában jelen van azonban egy olyan – igaz, más hasonló szervezetekhez képest jóval visszafogottabban intézményesített keretrendszerrel rendelkező – szervezetet, amely közösségi egységként tömöríti a régió államait, a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségét (ASEAN).

⁴⁵ ASEAN. [Regional Comprehensive Economic Partnership \(RCEP\) agreement to enter into force on 1 January 2022](#)

⁴⁶ [Trans-Pacific Partnership \(CPTPP\) - Consolidated Version](#)

⁴⁷ The White House. [Joint Statement from Quad Leaders](#)

⁴⁸ Kim, Samuel S. *The Evolving Asian System: Three Transformations*. In Shambaugh, David – Yahuda, Michael eds.: *International Relations of Asia*. (2014) 46–47. o.

⁴⁹ Tan, See Seng – Acharya, Amitav eds. *Asia-Pacific Security Cooperation: National Interests*

Japán	1960 (A korábbi, 1952-es szerződés felülvizsgálata után.)
Koreai Köztársaság	1953
Fülöp-szigetek	1951
Thaiföld	1954 SEATO (Ugyan a SEATO szerződés érvényét veszítette, de Thaiföld esetében az USA továbbra is megtartotta elköteleződését.)
Ausztrália és Új-Zéland	1951

1. TÁBLÁZAT: AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KOLLEKTÍV VÉDELMEZÉST ÉRINTŐ BILATERÁLIS SZERZŐDÉSEI KELET-ÁZSIÁBAN; FORRÁS: US DEPARTMENT OF STATE

Mivel egyrészt fontos geopolitikai régió, de a biztonsági architektúrája merőben eltér az euro-atlanti berendezkedéstől, a nemzetközi tanulmányok és biztonsági tanulmányok nagy elméleti iskolái számtalan módon próbálták értelmezni ezt a struktúrát. Meg kell említenünk, hogy sok kritikai teoretikus szerint ezek a nagy elméleti paradigmarendszerek túlságosan európai, vagy másként „Nyugat-centrikusak”, ezért sokan nem tartják megfelelőnek arra, hogy például Kelet-Ázsia nemzetközi folyamatai kapcsán magyarázó erővel bírjanak. Az ilyen kritikai megközelítések gyakran javasolják alternatív, például kínai elméleti keretrendszerek alkalmazását, ám tény az is, hogy az európai eredetű paradigmarendszereket maguk a kelet-ázsiai kutatók is előszeretettel használják a térség folyamatainak értelmezésére.⁵⁰ Jelen értekezés nem törekszik sem cáfolati, sem igazoló keretrendszert adni ezen elméleti iskolák kapcsán, így jelen szakasz célja pusztán a tudományos diskurzus néhány leggyakrabban hivatkozott szempontrendszerének ismertetése.

Mivel a realista és neorealista gondolkodók figyelmének központjában a nemzetközi tér „*anarchikus*”, önerőre való támaszkodásra hajló természete áll,⁵¹ a Kelet-Ázsia kapcsán folytatott realista diskurzust uralja a hatalmi erőegyensúly, illetve az ennek esetleges felborulásából adódó strukturális kockázatok kérdése.⁵² A térség realista értelmezése kapcsán talán az egyik leggyakrabban visszhangzott értelmezést Aron L. Friedberg 1993-as tanulmányának záró gondolataiban fogalmazta meg, amelyekben egy multipoláris hatalmi

and Regional Order. Armonk (US-NY), Sharpe (2004). 9.

⁵⁰ Acharya, Amitav: *Thinking Theoretically about Asian IR*. In Shambaugh, David – Yahuda, Michael eds.: *International relations of Asia*. Rowman & Littlefield. (2014) 60-61.

⁵¹ Gazdag Ferenc (szerk.) *Biztonságpolitika SVKH* (2001) 72.

⁵² Acharya 2014, 69.

versengés kialakulását vetítette előre a térség fejlődéstörténetére. Friedberg óva intő megállapítása szerint a világháborúk előestéjének Európája sok szempontból hasonlít az ezredforduló Ázsiájára, és így könnyen lehet, hogy „Európa múltja lesz Ázsia jövője”.⁵³ Hasonló motívumok jellemzik azóta is a realista gondolkodók leggyakoribb téziseit.⁵⁴

Ezzel szemben a liberális iskola képviselői Kelet-Ázsia kapcsán kézzelfogható jelét látják az interdependencia rendezőelvének. Többek szerint ez az interdependencián alakuló berendezkedés az, amely biztosítani tudta Kína felemelkedésének békés természetét.⁵⁵ A kínai külpolitikai narratíva maga is gyakran igyekszik hangsúlyozni, hogy Kína felemelkedése olyan tényező, amely kölcsönösen előnyös helyzetet teremt Peking külpolitikai partnerei számára,⁵⁶ így nem csoda, ha a tematikusan kötődő szakirodalom esetén is ez egy gyakran vizsgált koncepció.⁵⁷

Egy további alternatívaként érdemes említeni a konstruktivista elemzési keretrendszerek Kelet-Ázsiára vonatkozó elemzéseit. Ezek fő fókuszja leginkább az interakciókban való részvétel normatív hatásának vizsgálatában rejlik. Központi kérdésként kezelik például az ASEAN alapelveinek fokozatosan kötelező érvényű normává válását a szervezetben részt vevő felek között, az „*ASEAN Way*” („ASEAN-út”) kialakulását nemzetközi szocializációs folyamatokon keresztül.⁵⁸

A régió biztonsági folyamatai szempontjából több jelentős feszültséggócot is azonosíthatunk. A Koreai-félsziget megosztottsága és Phenjan WMD programja, a Tajvani-szorosban zajló krízisek, illetve a tengeri területekkel és szigetcsoportokkal kapcsolatos területvitának a legfontosabb eszkalációs potenciállal bíró tényezők.⁵⁹

⁵³ Friedberg, Aaron L. (1993): Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multipolar Asia. *International Security*, Vol. 18, No. 3. 5–33., 32–33.

⁵⁴ Schweller, Randall L. "China's aspirations and the clash of nationalisms in East Asia: A neoclassical realist examination." *International Journal of Korean Unification Studies* 23.2 (2014): 1-40.; Ross, Robert S. "Balance of power politics and the rise of China: Accommodation and balancing in East Asia." *Security Studies* 15.3 (2006): 355-395.

⁵⁵ Acharya 2014, 70.

⁵⁶P. Szabó Sándor. "A Kínai Népköztársaság „kétvágányos” külpolitikája." *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén*: 9.

⁵⁷ Glosny, Michael A. "Heading toward a win-win future? Recent developments in China's policy toward Southeast Asia." *Asian Security* 2.1 (2006): 24-57., illetve Zhenmin, Liu. "Building an East Asia Partnership of Win-Win Cooperation." *China Int'l Stud.* 50 (2015): 20.

⁵⁸ Sharpe, Samuel. "An ASEAN way to security cooperation in Southeast Asia?." *The Pacific Review* 16.2 (2003): 231-250.; Acharya, Amitav. "Culture, Security, Multilateralism: The 'ASEAN Way' and Regional Order." *Culture and Security*. Routledge, 2012. 55-84.; Bartók András. „Az ASEAN és az ASEAN Regionális Fórum” In: Molnár, Anna; Marsai, Viktor; Wagner, Péter (szerk.) *Nemzetközi biztonsági szervezetek* (2019) 175-192. ,

⁵⁹ Matura, Tamás. "Az északkelet-ázsiai biztonsági szubkomplexum" in Háda, Béla; N, Rózsa Erzsébet (szerk.) *Regionális tanulmányok*, Budapest, Magyarország: Nemzeti Közszerzői Egyetem (2016). 139-156.

A tengeri szigetviták esetében egyelőre jellemző trend, hogy főként „szürkezónás” konfrontációk zajlanak, legnagyobb esetszámban a Kínai Népköztársaság és más regionális szereplők között. A „szürkezónás” koncepció lényege,⁶⁰ hogy a felek közötti incidensek során vélhetően szándékosan a katonai konfrontáció ingerküszöb alatti eszközöket használnak érdekérvényesítésre.⁶¹ Ezek a szürke-zónás konfrontációk sok esetben Kína és az USA valamely szövetségese, vagy regionális partnere között zajlanak, így közvetett módon a két nagyhatalom közötti viszonyrendszernek is fontos elemei.

A realista gondolkodók évtizedek óta egy egyre fokozottabban destabilizálódó régióra hívják fel a figyelmet, illetve arra, hogy a közvetlen strukturális amerikai-kínai érdekellentétek,⁶² valamint a közvetett, szövetségi hálózatot érintő feszültségókok a konfliktus komoly kockázatát hordozzák magukban.⁶³

A liberális interdependencia alapú megközelítések viszont amellet érvelnek, hogy a feszültségókok és szürke-zónás területviták ellenére is a kölcsönös gazdasági kitettség kellőképpen mérséklő hatású tényező tudott lenni az eskaláció elkerülés érdekében.⁶⁴ Egyaránt találunk ok-okozati mechanizmusokat leíró tanulmányokat arról, hogy a Kínai Népköztársaság hogyan építi be a gazdasági-kereskedelmi érdekeket eskalációs kockázat-kalkulációjába,⁶⁵ illetve hogyan teszik ezt a kínai területvitákban érintett másik felek.⁶⁶

Az egyes feszültségókok kapcsán a konstruktivista megközelítések főként a már említett közösségi integratív törekvések eskaláció-mérséklő hatására hívják fel a figyelmünket, javarészt az „ASEAN Way” mechanizmusainak nyomon követésével.⁶⁷

Az elméleti szakirodalom perspektíváinak megismerése mellett érdemes röviden áttekintenünk a területvitákhoz köthető feszültségókok történeti és jelenlegi dinamikáját.

⁶⁰ Bartók András. "Feszültségókok a csendes-óceáni térségben." In: P. Szabó Sándor (szerk.) *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén*. 220-221. o.

⁶¹ Fontos megjegyezni, hogy a hazai vonatkozó tematikus irodalom esetenként tévesen a „szürke zónára” földrajzi egységként utal, holott ez eredetileg az érdekérvényesítési módszerek egy kategóriájára utal, nem az alkalmazás földrajzi helyszíneire. A helytelen használatra lsd. példa: Csutak Zsolt: [Kínai – amerikai katonai konfrontáció lehetőségei: hadijáték vagy valóság?](#)

⁶² Mearsheimer John J. (2001): *The Tragedy of Great Power Politics*. New York (US-NY) – London, Norton, 401.

⁶³ Kireeva, Anna. "Great Powers and Power Dynamics in East Asia." *International Trends* 2.2 (2016): 113-118.

⁶⁴ Magcamit, Michael I., and Alexander C. Tan. "East and South China Seas Maritime Dispute Resolution and Escalation: Two Sides of the Same Coin?." *Journal of Asian Security and International Affairs* 3.2 (2016): 113-134.

⁶⁵ Zhang, Ketian. "Cautious Bully: Reputation, Resolve, and Beijing's Use of Coercion in the South China Sea." *International Security* 44.1 (2019): 117-159.

⁶⁶ Wu, Charles Chong-Han. "Why do states hedge in East Asia? An empirical study on hedging." *Asian Perspective* 43.3 (2019): 557-584.

⁶⁷ Acharya, Amitav. "Culture, Security, Multilateralism: The 'ASEAN Way' and Regional Order." *Culture and Security*. Routledge, 2012. 55-84

Földrajzi logika mentén a kínai területi igényekhez két nagyobb tengeri régiót vonhatunk, a Dél- és a Kelet-kínai-tenger terület- és szigetvitáit. Mivel a Kelet-kínai-tenger esetében más területviták intenzitása rendkívül alacsony,⁶⁸ ezért itt lényegében a disszertáció vizsgálati tárgyát képező Szenkaku/Diaoyu-szigetetről van szó, ennek részletesebb kifejtése egy későbbi fejezetben olvasható.

A Dél-kínai-tenger más kelet-ázsiai területvitákhoz képest jóval nagyobb figyelmet kapott a hazai tudományos szakirodalomban, illetve az általános sajtó és média reprezentációban is. Így nem szükséges jelen tudományos értekezésben hiánypótló célzattal a problémakör mélyebb elemzését elvégezni, a következő szakasz célja pusztán a kelet-ázsiai RSC kontextusának megértéséhez minimálisan szükséges történeti áttekintés.

Kína dél-kínai-tengeri törekvései főként az 50-es évek végétől érzékelhetőek. Indoklásaként általában az úgynevezett kilencpontos vonal által kijelölt, gyakorlatilag a Dél-kínai-tenger egészét lefedő koncepció áll.⁶⁹ Peking először 1958-ban kommunikálta hivatalosan is részletes állásfoglalását területi igényeivel kapcsolatban.⁷⁰ Az 50-es évektől kezdve a Paracel-szigetek feletti kontroll kialakításáért zajlott regionális vetélkedés, ám a stratégiai erőviszonyok első jelentős átrendeződésére a 70-es években történt. 1974-ben került sor a „Paracel-szigeteki csataként” emlegetett összetűzésre, amely eredményeként a KNK jelentősen megerősítette pozícióját Dél-Vietnammal szemben.⁷¹ Az 1970-es évek második felében azonban a kínai vezetés még egyidejűleg törekedett a vitás kérdések diplomáciai rendezésének a lehetőségét is fenntartani, amellet, hogy eseti jelleggel akár el is foglalt szigeteket, vagy további képződményeket.⁷² A kínai-vietnami háború (1979) során azonban a szárazföldi hadműveletek mellett Peking a Paracel-szigetcsoporton is számos offenzív műveletet hajtott végre, jelentősen növelve ellenőrzését a terület felett. A szigetcsoport teljes egészében 1988-ban került kínai fennhatóság alá, emellet a konvencionális katonai összecsapások is véget értek, miután Kína a Spratly szigetcsoport területén Johnson South Reef-i ütközetet győztes félként került ki.⁷³ Ezt követően a KNK figyelme a Spratly-szigetek

⁶⁸ A Kína és Dél-Korea közötti szigetvita a Socotra zátony (koreaiul leodo, kínaiul Suyan) kapcsán alakult ki a 2000-es évek elején, de ez idáig nem vezetett jelentős fizikai konfrontációkhoz a két fél között

⁶⁹ A kínai területi követeléseket kijelölő ábrázolásmód egy a térképen kilenc vonallal elkerített módon történt, ezért gyakran a „nine dash line”, vagyis kilencpontos vonal néven szokás említeni.

⁷⁰ Government of the People's Republic of China 1958.

⁷¹ Huang Jing – Jagtiani, Sharinee Introduction: Unknotting Tangled Lines in the South China Sea Dispute. In Huang Jing – Billo, Andrew eds.: *Territorial Disputes in the South China Sea: Navigating Rough Waters*. London, Palgrave Macmillan. 1–12 2015, 9.

⁷² Cronin, Patrick M. The United States, China, and Cooperation in the South China Sea. In Huang Jing – Billo, Andrew eds.: *Territorial Disputes in the South China Sea (2015): Navigating Rough Waters*. London, Palgrave Macmillan. 149–163.2015, 149.

⁷³ Turcsányi Richard Q. *Chinese Assertiveness in the South China Sea: Power Sources*,

irányába fordult, illetve a Fülöp-szigetekhez közelebb található, a két nagy szigetcsoporttól kissé elkülönült zátonyrendszerek felé.⁷⁴

A 90-es évek óta a Dél-kínai-tengeren lezajlott jelentősebb incidensek és a térséggel összefüggő fontosabb események:

- 1994 – Kínai hadihajók blokád alá vettek egy Vietnami olajfúró tornyot.¹
- 1996 – Kínai hadihajók tüzérségi párbaj keretében szorítanak ki a Campones-szigetek közeléből egy fülöp-szigeteki naszádot
- 2001 – Hainan szigetének közelében egy kínai vadászgép ütközött egy P-3 típusú amerikai elektronikai felderítőgéppel, aminek következtében a kínai pilóta életét veszítette, az USA gépe pedig kényszerleszállást hajtott végre, majd a kínai fél őrizetbe vette az amerikai kezelőszemélyzetet.¹
- 2005 – Kínai hajók Vietnami halászokkal konfrontálódtak, és lövéseket adtak le a Vietnami hajókra. Kilenc halász veszítette életét.¹
- 2011 – Barack Obama bejelentette az Egyesült Államok „Pivot to Asia”-politikáját.
- 2012 – Egy fülöp-szigeteki hajó a KNK saját felségvizének tekintett területén végzett régészeti munkálatokat, amelyek kapcsán a kínai fél heves ellenérzéseknek adott hangot, és a kínai hatóságok bojkottálták a Fülöp-szigetektől érkező banán- és ananászimportot.¹
- 2013 – A KNK jelentős szigetfelület-bővítési és szigetépítési munkálatokat kezdett, aminek eredményeként több általa birtokolt zátonyon és képződményen sikerült látványos infrastrukturális fejlesztéseket végrehajtani.¹
- 2016 – A hágai Állandó Választottbíróóság a 2013-ban a Fülöp-szigetek által kezdeményezett eljárás lezárásaként ítéletet hirdet, a nemzetközi joggal össze-nem egyeztethetőnek minősítve a kínai területi követeléseket

1. ÁBRA: DÉL-KÍNAI TENGERTEN ZAJLÓ SZÜRKE-ZÓNÁS KONFRONTÁCIÓ FONTOSABB ESEMÉNYEINEK IDŐVONALA; SAJÁT SZERKESZTÉS

Tajvan és a Kínai Népköztársaság viszonyrendszere szintén jelentős feszültségforrás a régióban. A Kínai Kommunista Párt 1949-es győzelmét követően a Csang Kaj-sek vezette Kuomintang-kormányzat a korábban Formosaként is ismert tajvani főszigetre menekült, illetve néhány kisebb szigetcsoport fölött is meg tudta tartani, vagy elnyerni a szuverenitást.⁷⁵ A Peking és Tajpej közötti viszonyrendszer vázlatos történelme az 1960-as évekig a polgárháború formális lezárultát, de eseti szinten további, alacsony intenzitású konfliktust jelentett. Az 1970-

Domestic Politics, and Reactive Foreign Policy. Cham, Springer2017, 36–37.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Quemoy és Matsu szigetcsoportjait az 1950-es években szerezte meg a taipeii kormányzat

es évekre azonban már konszolidálódott annyira a helyzet, hogy legalább is katonai erővel végrehajtott összetűzésekre nem került sor. A viszonyrendszer az 1980-as, 1990-es években az óvatos enyhülés jeleit mutatta, ekkor alakultak ki előbb a kölcsönös beutazási engedmények, majd a korlátozott tőkeáramlások keretrendszerei. Komoly fordulóponthoz vezetett azonban az 1995-96-os tajvani krízis. Tajvanon az 1996-os, első többpárti demokratikus választás közeledtével a közéleti párbeszédben megjelentek a szigetnek a szárazföldi Kínától való távolodását szorgalmazó politikai hangok. Kína ezen folyamatok kapcsán attól tartott, hogy a korábban enyhülőben lévő kapcsolatrendszer eredményei veszélybe kerülnek, és jelentősen megnő az elszakadáspárti politikai erő a szigeten, ezért igyekezett nyomást gyakorolni Tajvanra. 1995 nyarán nagyszabású haditengerészeti gyakorlatot tartott Tajvan közelében, amelynek keretében két napon keresztül ballisztikus rakétákat lőtt át a sziget fölött.⁷⁶

Ezt követően a következő enyhülési időszakra még majdnem egy évtizedet kellett várni, 2008 és 2016 között ismét óvatos közeledési törekvések és feszültségekkel kevésbé terhelt szakasz jellemezte a kínai-tajvani kapcsolatokat. Fordulóponthoz vezetett azonban, hogy a 2014-es hong kong-i tüntetéseket és a kínai válaszlépéseket követően, majd ennek hasonló módon történő lezajlása után 2019-ben, jelentősen megnőtt a tajvani DPP (Demokratikus Progresszív Párt) támogatottsága. A DPP és a KMT jelenti a tajvani pártpolitika két legnagyobb és lényegében domináns formációját. Míg a KMT nem utasítja el nyíltan a közép vagy távoli jövőben a kínai vezetés alatt történő békés országgyejesítés elvi lehetőségét, a DPP ezt nem támogatja és sokkal óvatosabb nézeteket vall a pekingi vezetéssel kapcsolatban. 2016-ban és 2020-ban is a DPP jelöltje, Tsai Ing-wen elnökasszony nyerte a tajvani elnökválasztásokat, a DPP kormányra kerülésével pedig újabb elhidegült szakaszába léptek a kínai-tajvani kapcsolatokat. 2016 óta jelentősen megnőtt a két fél közötti különböző incidensek száma. Trendszerűen erősödni látszik a kínai nyomásgyakorlás intenzitása, melynek egyfajta csúcspontjaként láthattuk 2022. augusztusában, Nancy Pelosi amerikai törvényhozási házelnök látogatása miatti reakcióként az 1995-96-os tajvani krízishez hasonló katonai erődemonstrációt.

Tajvan kapcsán fontos tényező az Egyesült Államok sajátos elköteleződése Taipeii iránt. Az USA diplomáciai kapcsolatainak Kínával történő rendezését követően a hivatalos diplomáciai kapcsolatait megszakította Tajvannal. Azonban hasonlóan más országokhoz, az USA is fenntartott nem hivatalos, de facto diplomáciai kapcsolatokat a KMT vezette tajvani kormányzatokkal. Ennek a bilaterális kapcsolatnak fontos eleme az amerikai törvényhozás által elfogadott Taiwan Relations Act, amely értelmében az USA a kínai-tajvani kérdéskör békés

⁷⁶ IISS The Military Balance 1995, 171–172.

rendezését tartja elfogadhatónak és Tajvan számára biztonságpolitikai támogatást vállal. Ennek hivatalos formája a sziget önvédelméhez szükséges fegyverreladások biztosítása. A hivatalos amerikai Tajvan-doktrínának azonban egy további eleme az úgynevezett „*strategic ambiguity*” („stratégiai kétértelműség”). Ennek lényege, hogy az USA deklarálta nem kötelezi el magát Tajvan közvetlen katonai támogatására külső támadás esetén, viszont Kína számára határozottan nem garantálja, hogy ha Peking megtámadja Tajvant, az amerikai fél nem siet Taipei segítségére. Joe Biden elnök számos nyilatkozatában felrúgta ezt a kétértelműséget és szóban egyértelműen elköteleződött a Tajvannak nyújtott katonai segítségnyújtás mellett, ezen túl pedig az amerikai haderő évek óta feladatként készül a szigetnek nyújtott katonai segítségnyújtásra egy esetleges kínai támadás esetén.

Szintén jelentős feszültségforrást jelent a térségben a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (Észak-Korea) és a Koreai Köztársaság (Dél-Korea) viszonyrendszere, a félsziget megosztottsága, Phenjan kapcsolatrendszere a külső nagyhatalmakkal, illetve nukleáris fegyverkezési programja. Eszkalációs szempontból elsősorban az utóbbi jelent kihívást.

Területviták kapcsán említenünk kell még, hogy nem csupán Kína és más részes felek között állnak fenn vitás kérdések, diplomáciai feszültséget jelent például Japán és Dél-Korea között a Dokdo/Takeshima szigetek kérdésköre, illetve ennél jóval intenzívebb a japán-orosz szigetvita. Ez a Japán legészakibb nagy szigete, Hokkaido, valamint a Szakhalin szigetcsoport között húzódó szigetlánc elemeire vonatkozik. Ezek közül számos sziget jelenleg orosz fennhatóság alatt áll, ám Japán ezt jogszerűtlennek tartja és saját területeként tekint ezekre. A japánul „északi-területek vitájaként” említett ügy általában a diplomáciai feszültségek szintjén nyilvánul meg, jelentősebb szürke-zónás lépések nem köthetőek hozzá, ám a vita intenzitása az ukrajnai háború és az azt követő japán szankciós politika óta jelentősen megnőtt.

Ezek mellett a Kelet-Ázsiát felölelő RSC-n belül a biztonság számos más szektoriális kihívása is jelen van, vallási-etnikai feszültségek (pl. a kínai xinjiang-i ujgur kérdés, rohingya népirtás Mianmarban), politikai instabilitás (polgárháború Mianmarban), környezeti problémák, gazdasági és más társadalmi kihívások (pl. demográfiai elöregedés).

Összefoglalás: a Kelet-Ázsiát felölelő regionális biztonsági komplexum meghatározó tényezője a globális politikai, gazdasági, társadalmi és biztonságpolitikai folyamatoknak. A régió számos feszültségócnak ad otthont. Emiatt a nemzetközi- és a biztonsági tanulmányok elméleti keretrendszerei számára fontos esettanulmányi „alapanyagot” jelent, így számtalan különböző elemzési szempontrendszer mentén írják le az egyes nagy iskolák a régió folyamatait. Ezeknek azonban közös tényezője, hogy igyekeznek megérteni az egyes feszültségócnok

eszkalációs folyamatait, az azzal kapcsolatos ösztönző és gátló logikai tényezőket. Így annyit mindenképpen megállapíthatunk, hogy a regionális biztonsági komplexum értelmezése kapcsán az egyes feszültségócoknak magas prioritást rendelhetünk.

A térség biztonságpolitikai rendszerének fontos sajátossága, hogy alacsonyabb az intézményi integráció szintje, mint más térségekben. Igaz ez különösen a biztonságpolitikai szegmensre, ahol ellentétben az euroatlanti térséggel, nincs a NATO-hoz hasonló kollektív védelmi intézmény. A legfontosabb rendszer szintű tényező az Egyesült Államok biztonságpolitikai elköteleződéseinek lazább rendszere, a „kerékagy-és-küllők” szövetségi architektúrája. Szintén meghatározó strukturális elem a Kínai Népköztársaság hatalmi potenciáljának immár több évtizedes növekedése, amely a korábban kialakult berendezkedéshez kötődő erőviszonyokat alakítja át. Az egyes feszültségócok közül a legtöbb esetben közvetlen (vagy közvetett, pl. a kínai-észak-koreai szövetség miatt a koreai kérdésben) érdekellentéteket azonosíthatunk Kína és a „kerékagy-és-küllők” valamely tagja között. Tajvan formálisan nem része az amerikai szövetségi keretrendszernek, de facto azonban jelen helyzetben tekinthetünk rá úgy, mint a „kerékagy-és-küllők” struktúra egy elemeként.

Összességében az esetleges eszkalációs potenciálok szempontjából a legnagyobb destabilizációs erővel a Tajvani szorosban zajló feszültségócot, a Koreai-félsziget helyzetét, valamint az egyes területvitákat emelhetjük ki.

b) *Eszkaláció és elrettentés problémaköre*

A dolgozatnak két sarkalatos fogalmi eleme az *eszkaláció* és az *elrettentés*. Mindkét kifejezést rendkívül gyakran használja mind a szakirodalom mind a biztonságpolitikával kapcsolatos közéleti diskurzus azonban mindkét fogalom meglehetősen elvont koncepciókra utal ezért érdemes lehet tisztázni pontosan milyen értelmezési kereteken belül is alkalmazzuk őket és kutatásom szempontjából pontosan milyen értelmezési keretei jelenthetnek hozzáadott értéket.

Elsőként foglalkozunk az eszkalációval. Az eszkaláció kifejezésnek a *Magyar Hadtudományi lexikon* nem rendelt önálló cikket, de több alkalommal is előfordul. Javarészt magától értetődő kifejezés az egyes konfliktusok vagy más érdekütközésekkel kapcsolatos dinamikák mértékének minőségének kiterjedésének növekedésére utal.⁷⁷

Hasonló módon találkozunk a kifejezéssel a vonatkozó biztonságpolitikai szakirodalomban, illetve a konfliktus elméletekkel foglalkozó tágabb társadalomtudományi szakirodalomban.⁷⁸

A biztonsági tanulmányok nemzetközi szakirodalmában az eszkaláció javarészt az atomfegyverek megjelenését követően válik széles körben alkalmazott kifejezéssé.⁷⁹ Az eszkaláció ennek megfelelően leggyakrabban azzal foglalkozik és arra utal, hogy egy adott konfliktus kezdeti minőségéhez képest intenzitásában növekedve más magasabb szintre emelkedik. Ez javarészt a hagyományos katonai konfliktusok és az atomfegyverek alkalmazása közötti minőségi küszöb átlépésére utalt. Az eszkaláció ilyen jellegű klasszikus hidegháborús nukleáris stratégiára vonatkozó elméleti keretrendszerei kapcsán Hermann Kahn írásait érdemes kiemelni,⁸⁰ aki az atomfegyverek árnyékában kialakítható stratégia elmélettel foglalkozott. Hozzá köthető az úgynevezett „eszkalációs létra” kifejezés.⁸¹ Ennek lényegi mondanivalója az, hogy míg korábban az eszkaláció körüli vita főként bináris módon zajlott, vagyis a hagyományos katonai konfliktus és a totális atomháború szintjeit különböztetve meg, valójában – Kahn értelmezése szerint – a konfliktusok elméleti elképzelése során a totális béke és a totális háború, tehát ebben az értelmezésben az „atomháború”, között számtalan átmeneti

⁷⁷ Krajnc, Zoltán (szerk.) *Hadtudományi lexikon*. (2019) 87.,212.,213., 336., 338., 624.o.

⁷⁸ András, Rác. "A 2017. január végi kelet-ukrajnai eszkaláció politikai és hadműveleti háttere." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle* 10.1 (2017): 47-60.; Violetta, Bíró, and Vörös Anita Mária. "I. 1. A konfliktus fogalma." Szerkesztette: BíróVioletta: 119.

⁷⁹ Paret, Peter, Gordon A. Craig, and Felix Gilbert, eds. *Makers of modern strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*. Oxford University Press, 1986. 761. o.

⁸⁰ Kahn, Herman. *On Thermonuclear War*. Princeton University Press, 1960.; Kahn, Herman. "Thinking About the Unthinkable." *RAND* 1962.; Kahn, Herman. *On Escalation: Metaphors and Scenarios*. Transaction Publishers, 2009.

⁸¹ Kahn. *On Escalation: Metaphors and Scenarios*. 37. o.

eszkalációs szintet különböztethetünk meg. Ez az úgynevezett eszkalációs létra. Kahn az eszkalációs létra értelmezése kapcsán hívta fel a figyelmet az úgynevezett „*eszkalációs dominancia*” fontosságára.⁸² Ez arra utal, hogy amennyiben mindkét fél ellenérdekelt a totális eszkalációban, mégis adódik közöttük érdekellentét, érdekeiknek az eszkalációs létra köztes fokain igyekeznek érvényt szerezni. Ennek megfelelően ha az egyik fél képes sikeresebb lenni az eszkalációs létra köztes fokozatain, azzal az ellenfelét egy olyan helyzettel szembesíti, hogy vagy elfogadja az ellenfél álláspontját és meghátrál, vagy kénytelen magasabb szintre eszkalálni a konfliktust. Ha és amennyiben azonban a totális eszkalációban mindkét fél ellenérdekelt, ez megteremtheti annak a lehetőségét, hogy az eszkalációs dominancia a létra alsóbb szintjein végsősoron bizonyos konfliktusokban sikerre juttathatja azt a felet, amelyik képes volt kialakítani ezt az eszkalációs dominanciát.⁸³

Kahn nyomán ma már széles irodalma van az eszkalációs lehetőségek elméleti értelmezésének,⁸⁴ ám továbbra is jellemző, hogy primátust élvez az atomfegyverekkel kapcsolatos diskurzus.⁸⁵

Jelen értekezésben a Szenkaku/Diaoyu szigetvita és közvetett módon a Kelet-Ázsia jelentette regionális biztonsági komplexum további feszültségócai vonatkozásában az eszkaláció kérdésköre az egyes érdekellentétek intenzitásának növekedése kapcsán lehet releváns. Az egyes szigetviták és más feszültségócok vonatkozásában „*eszkalációs potenciálról*” beszélhetünk, vagyis annak elméleti lehetőségéről, hogy a zajló vetélkedések olyan intenzitásúvá válhatnak, hogy az érintett felek katonai erőt alkalmaznak. Ezek az eszkalációs potenciálok eltérőek az egyes érdekellentétek esetében, a dél-koreai-japán Dokdo szigetvita kapcsán például szinte elhanyagolható, de Tajvan, vagy akár a Szenkaku-szigetek esetében már jelentősebb. A Szenkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán a kutatási kérdések vonatkozásában egy fontos bináris megkülönböztetés tehetünk. A katonai eszközök rendszer szintű alkalmazása és ennek hiánya mentén. Jelen értekezés kéziratának elkészültéig sem a Kínai Népköztársaság – sem a szintén területi követeléssel élő Tajvan – nem követett el olyan ismert lépést, aminek keretében katonai erővel terjesztette ki fennhatóságát a jelenleg Japán területéhez tartozó szigetekre. Eszkaláció alatt egy ilyen jellegű lépést értenénk, tehát a jelenlegi

⁸² Kahn, Herman. "Thinking About the Unthinkable" 79. o.

⁸³ U.o.

⁸⁴ Jervis, Robert. "Security regimes." *International organization* 36.2 (1982): 357-378.; Vasquez, John A., ed. *What do we know about war?*. Rowman & Littlefield Publishers, 2000.

⁸⁵ Talmadge, Caitlin. "Would China go nuclear? Assessing the risk of Chinese nuclear escalation in a conventional war with the United States." *International Security* 41.4 (2017): 50-92.; Pulla, Priyanka. "India-Pakistan nuclear escalation: Where could it lead?." *Nature* 573.7772 (2019): 16-18.

„szürke zónás” konfrontáció intenzitásának minőségi növekedését a katonai konfliktus szintjére.

Mivel az értekezés célja feltárni, hogy ez az eszkaláció miért nem történt meg, ennek egyik lehetséges magyarázataként az „elrettentés” mechanizmusainak potenciális valószínűségét igyekszem kifejezni. Az elrettentést a Magyar Hadtudományi Lexikon a következőképpen definiálja:

„elrettentés: a nemzetközi erőszak-alkalmazás (agresszió) megelőzésének, a már folyó harccselekmények eszkalációja megakadályozásának egyik módja. Kísérlet a lehetséges ellenfél meghatározott cselekvési formáktól való eltérítésére olyan kockázatok jelzésével, amelyek aránytalanul nagyok lehetnek számára az elérni remélt nyereséghez képest. Akarati ráhatás a potenciális agresszorra abban az irányban, hogy mondjon le az erőszak alkalmazásáról, és keressen politikai megoldást.”⁸⁶

A fogalom további leírása elkülöníti a hagyományos és a nukleáris elrettentést, a fogalom leírásából azonban érzékelhető, hogy az eszkalációhoz hasonlóan a hadelmélet az elrettentés kapcsán is javarészt a nukleáris stratégia kapcsán foglalkozik elrettentéssel. A hazai biztonságpolitikai szakirodalom szintén főként a nagyhatalmak – és egyben atomhatalmak – közötti dinamika kapcsán foglalkozik kifejezett elrettentési kérdésekkel, ám szintén megjelenik ezekben is a konvencionális katonai képességekkel kiegészülő elrettentés elképzelése.⁸⁷

Az *elrettentés* koncepciójára épülő kutatások szintén meghatározzák a Kelet-Ázsia biztonságpolitikai folyamataira vonatkozó szakirodalmat. Két fontos elrettentési mechanizmust emelhetünk ki ebből a diskurzusból. Egyrészt Washington ázsiai-csendes-óceáni stratégiájában régóta meghatározó törekvésként értelmezik, azt a célt, hogy elrettentse Kínát Tajvan egyoldalú annektálásától. Kína részéről pedig a hozzáférést-gátló/területmegtagadó (anti-access/area denial, továbbiakban A2/AD) komplex műveleti eszközrendszer elsősorban elrettentő eszköznek tekintik egy a kínai csendes-óceáni partvidékhez közeli potenciális amerikai beavatkozással szemben.⁸⁸

Az elrettentés stratégiai elméleti kerete azonban a hidegháború befejezése után koncepcionális kihívásokkal nézett szembe. Az elrettentést magában foglaló elméleti

⁸⁶ Holecz József. elrettentés szócikk, Krajnc, Zoltán (szerk.) Hadtudományi lexikon. (2019) 212. o.

⁸⁷ Alex, Etl. "Az elrettentés látszata: az Operation Atlantic Resolve." Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle 9.3 (2016): 75-85. Szenes, Zoltán. "Elrettentés és védelem: a NATO új haderőmodellje." Hadtudomány 32.2 (2022): 3-17.

⁸⁸ Bonds, Timothy M., Joel B. Predd, Timothy R. Heath, Michael S. Chase, Michael Johnson, Michael J. Lostumbo, James Bonomo, Muharrem Mane, and Paul S. Steinberg, *What Role Can Land-Based, Multi-Domain Anti-Access/Area Denial Forces Play in Deterring or Defeating Aggression?* Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017. pp. 97-98.

megközelítésekkel azonban az a probléma, hogy maga a stratégia természeténél fogva összetett és absztrakt kalkulációkat foglal magában. Ez azért van így, mert nem egy olyan megoldásról van szó, amely egyetlen logikai lépésből áll (mint például a megelőző csapás), hanem egy átfogó stratégiai komplexumról, amely az ellenfél vagy a célközönség politikai akaratára irányul. Mivel az elrettentés egy ilyen összetett elképzelés, a szakirodalom elméleti megközelítései a témák és képességek széles skáláját ölelik fel értelmezésükben, a nukleáris, a hagyományos képességekre építő és a nem hagyományos, például a kiberképességeken alapuló elrettentés lehetőségeit.⁸⁹

Az elrettentés stratégiájával foglalkozó elméleti irodalmon belül a leggyakoribb a nukleáris stratégia és a nukleáris fegyvereken alapuló elrettentés. Bizonyos esetekben az „elrettentés” szó maga a nukleáris elrettentés szinonimája.⁹⁰

A hidegháborús megközelítések kétpólusú hagyománya azonban még mindig kézzelfogható az elrettentésről szóló elméleti munkákban. Az elrettentés kérdései Kelet-Ázsia esetében például elsősorban az USA Pekinggel szembeni fellépésére - és másodlagos kérdésként Észak-Korea tömegpusztító fegyverprogramjára - összpontosít, ezért a szövetségi rendszer tagjait (például Japánt vagy Dél-Koreát) csupán a struktúra részeinek tekinti, de nem az elrettentés rendszerén belüli önálló szereplőknek. Egyes érvek azzal a feltételezéssel magyarázzák a kelet-ázsiai elrettentésnek ezt az erősen USA-központú megközelítését, hogy a nukleáris fegyverzet nélküli elrettentés nem kellően hiteles. A hagyományos elrettentéshez többrétegű csapásmérő rendszerekre van szükség, amelyek összetettebbek, mint a nukleáris triád, és a katonai képességek komplex rendszerei nagyobb valószínűséggel vallanak kudarcot, így kevésbé hitelesek az ellenfél elrettentése szempontjából.⁹¹

A stratégiai elmélet kétféleképpen fogalmazza meg az elrettentést lehetséges logikáját:

- *elrettentés megtorlással* (deterrence by punishment)
- *elrettentés [siker-]megtagadással* (deterrence by denial)⁹²

A megtorlással történő elrettentés lényege, hogy az elrettenteni kívánt szereplőt a nem kívánatos cselekedetére adott válaszlépésekkel, illetve azok előzetes kommunikálásával, tántorítsa el. Ez lehet nukleáris, de akár konvencionális csapásmérés. A megtagadás alapú

⁸⁹ Jabbour, Kamaal T., and E. Paul Ratazzi, "Does the United States Need a New Model for Cyber Deterrence?" in Lowther, Adam, ed., *Deterrence*. Palgrave Macmillan, New York, 2012. pp. 33-45.

⁹⁰ Booth, Ken, *Theory of world security*. Vol. 105. Cambridge University Press, 2007. pp. 109., 155., 267.

⁹¹ Morgan, Patrick M., *Deterrence now*. Cambridge University Press, 2003. pp. 276-278.

⁹² Mazarr, Michael J. [Understanding Deterrence](#). RAND 2018.

elrettentés lényege, hogy egy potenciálisan védekező szereplő olyan képességrendszereket épít ki, amelyek egy lehetséges támadó számára megtagadják a várható műveleti sikert, pontosabban olyan előzetes kalkulációkhoz vezetnek, amelyekben vagy a kívánt mértéknél kisebb a siker valószínűsége és/vagy az előre kalkulálható veszteségek mértéke nagyobb károkat vetít előre, mint egy esetleges siker hozadéka. Ez bizonyos elemzésekben „limited deterrence” vagyis korlátozott elrettentésként is előfordul.⁹³

Jelen értekezésben két *elrettentési* mechanizmus lehet releváns. Egyrészt a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán *megtorló elrettentésként* értelmezhetjük az Egyesült Államok szerepét, mint Japán szövetségese. Az USA többször is biztosította Japán partnerét arról, hogy teljes eszközrendszerével támogatja Japán területi szuverenitását és integritását.⁹⁴ Azonban ez számos elemző szerint a fenyegetés tárgyához képest aránytalan eszkalációs kockázatot jelentene.⁹⁵

Az elrettentés egy másik megközelítése lehet a japán és a szigetországban állomásozó amerikai erők *siker-megtagadó elrettentési* potenciálja, vagyis szerepük a kínai előzetes kalkulációkban egy esetleges katonai eszkaláció kapcsán.⁹⁶

Összegzés:

Az értekezés számára a stratégiaelmélet két fontos koncepciója releváns, az *eszkaláció* és az *elrettentés*. Mindkettőre jellemző, hogy általában – de nem kizárólag – a nagyhatalmi és nukleáris fegyverekkel kapcsolatos kérdések kapcsán merülnek fel. Az *eszkaláció* jelen értekezésben a Senkaku/Diaoyu szigetvitára vonatkoztatva a katonai eszközökkel végrehajtott területszerzésre és egy ebből fakadó potenciális konfliktusra vonatkozik. Mivel a vizsgált időszakban *erre nem került sor*, a kutatás célja feltárni ennek lehetséges okait.

Az elrettentés kapcsán a megtorló és siker-megtagadó elrettentési mechanizmusokat különíthetjük el. A disszertáció célja feltárni, hogy akár megtorló, akár siker-megtagadó elrettentési mechanizmusok mennyire játszhattak szerepet az eszkaláció hiányában.

⁹³ Evron, Yair. "Deterrence and its Limitations." Brom and Elran (2007): 35-47.; Bartók, András. "Breakwaters of the "1 st Island-chain"—Structural similarities in Japan and Taiwan's limited deterrence strategies." *Hadtudomány* 30.4 (2020): 31-46.

⁹⁴ US Department of State. [Joint Statement of the U.S.-Japan Security Consultative Committee \("2+2"\)](#)

⁹⁵ O'Hanlon, Michael E. [The Senkaku paradox: Preparing for conflict with the great powers](#)

⁹⁶ Felmerülhet, hogy vajon nem lehetséges-e a kínai fél részéről aggodalom Japán esetleges nukleáris fegyverkezésének kiprovokálása kapcsán. Ez elviekben lehetséges, de bár voltak vezető japán politikusok, akik szóba hozták a nukleáris fegyverkezés elvi lehetőségét, ennek társadalmi elutasíthatósága nem csupán többséget jelent, de szinte a japán közvélemény egészét. Míg a szigetország fegyverkezését a többség, az alkotmánymódosítás kérdését a közvélemény fele támogatja, a nukleáris fegyverkezés mögött semmilyen releváns társadalmi mandátumot nem látunk.

c) *A hipotézisek feltáró vizsgálata: explicit bayesiánus folyamat-követés*

Az értekezés célja, hogy feltáró módon bemutassa, milyen szerepet játszhattak különböző elrettentési faktorok abban, hogy a Senkaku/Diaoyu szigetvita a vizsgált időszak során nem eszkalálódott katonai erő alkalmazásával járó konfliktus szintjére.⁹⁷

Ehhez az elemzés a feszültséggóc sajátosságai és más, a regionális biztonsági komplexumon belüli trendek kapcsán néhány alapvetés mentén szűkíti az értelmezési kereteket:

- 1) Alapvetésként kezeljük, hogy a Kínai Népköztársaság számára a Senkaku/Diaoyu szigeteknek van geopolitikai értéke. Egyrészt a szigetek területe gazdag természeti erőforrásokban (energiahordozók, halászati érték). Másrészt megtalálhatóak társadalmi és politikai szimbolikus szempontok, a Kínai Kommunista Párt politikai hatalmi-legitimitás narratívájának fontos része Kína területi szuverenitásának védelme, a „megszégyenítés évszázadában” elszenvedett sérelmek jóvátétele. Tekintve, hogy Peking saját területeként azonosítja a szigetcsoportot, melyet Japán jogtalanul birtokol, a szigetek hovatartozásának „rendezése” része a KKP legitimitás narratívájának és mára már széles társadalmi nyomás alakult ki a szigetvita kapcsán a kínai lakosságban. Végül, talán az egyik legfontosabb tényező, hogy a szigetcsoport geostratégiai szempontból ideális elhelyezkedésű ahhoz, hogy a KNK javítsa kontrollját a Miyako szoros felett, erodálva Tajvan és az esetlegesen segítségére siető amerikai – és japán – erők helyzeti előnyét egy potenciális blokád, vagy invázió esetén.⁹⁸ **Tehát annyit legalább is elfogadhatunk, hogy Kína számára vannak pozitív ösztönzők arra, hogy *de facto*⁹⁹ fennhatóságát kiterjessze a szigetcsoportra.**
- 2) Szintén az elemzés kiinduló alapvetése, hogy habár Kínának van indítéka a szigetek elfoglalására, a vizsgált időszakban ezt nem tette meg. Ugyanakkor volt arra precedens, hogy más területvitákban Kína akár katonai erővel, akár tényleges fizikai ellenállás híján ennek alkalmazása nélkül, de kiterjesztette területi szuverenitását vitatott szigetek,

⁹⁷ 2013-ban, a szigetvita egy különösebben intenzív szakaszával egyidőben kínai haditengerészeti hajók – japán beszámolóik szerint – több alkalommal is tűzvezérlő lokátorokkal befogtak japán hajókat és repülőgépeket nemzetközi vizek felett, amely, ha a japán állítások igazak, a nemzetközi jog bizonyos értelmezése szerint már harci cselekménynek minősülhet. Ezeket azonban az értekezés nem tekinti tényleges offenzív katonai műveletekkel egyenértékű eszkalációs lépéseknek, inkább a „szürke zónás” konfrontáció skálájának határértékeként értelmezhetjük

⁹⁸ Japán további szigetekkel rendelkezik ebben a körzetben (pl. Ishigaki, Yonaguni), ezeken azonban már kiépített katonai létesítmények és urbánus lakossági területek találhatóak, így a területszerzés szempontjából sokkal kevésbé vonzó célpontok, mint a lakatlan Senkaku szigetek.

⁹⁹ A szigetek *de jure* hovatartozása kapcsán az értekezés nem kíván állásfoglalást tenni. A kézirat lezártakor szuverenitást a terület felett tényszerűen Japán gyakorolt

képződmények (zátonyok, atollok) és területek felett. Emiatt feltételezhető, hogy bizonyos tényezők visszatartották az eddigi pekingi politikai vezetőket attól, hogy ezt az eszkalációs lépést megtegyék a Senkaku/Diaoyu szigetek esetében. Ezt vitathatatlan bizonyossággal nem tudjuk felderíteni, tekintve, hogy nem tudjuk feltérképezni több egymást követő kínai kormányzat szubjektív döntéshozatali mechanizmusait, de feltételezhetjük, hogy a komplex szempontrendszerek között **valamilyen funkciója van az elrettentés mechanizmusának.**¹⁰⁰

Tehát a kérdés jelen esetben elsősorban az, hogy az elrettentés milyen mechanizmusa tekinthető legvalószínűbb faktornak arra vonatkozóan, hogy a szigetvita eszkalációs küszöb alatt maradt. Ezzel azonban az a probléma, hogy az elrettentés mechanizmusának a lényege, hogy a hatás az elrettentett fél döntésének kognitív folyamat során elvégzett előzetes kockázatnyereség kalkulációkban következik be. Ezért meglehetősen nehéz vitathatatlan empiriákat felsorakoztatni egy elrettentési törekvés kapcsán azon kívül, hogy az adott lépés, amely ellen az elrettentés irányult bekövetkezett-e vagy sem. Ez azonban az okozatról és az ok-okozati mechanizmus folyamatáról nem sok mindent árul el.

Jelen értekezés arra próbálja megtalálni a választ, hogy milyen elrettentési mechanizmus játszhatott szerepet a kínai politikai vezetés döntési folyamataiban. Természetesen ezek hipotetikus kérdések, mivel egy nem-transzparens politikai rendszer vezetői körének szempontjait próbáljuk megérteni.¹⁰¹

A szakirodalom szemléje kapcsán számtalan olyan tudományos művet és szakpolitikai elemzést láthatunk, amelyek valamilyen – még ha csak érintőleges módon is – de igyekeznek feltárni elrettentő faktorokat.¹⁰² Hiányzó elem azonban ezek összevetése és lehetséges hatásmechanizmusuk elemző-értékelő vizsgálata. Persze a fentebb már említett szempontok miatt még összevetésük esetén is pusztán az egyes mechanizmusok valószínűsége kapcsán tudnánk megállapításokat tenni.

¹⁰⁰ Természetesen mindez pusztán a nyílt forrásokra épülő elemző-értékelő munka racionális bizonyosság elfogadható keretein belül értelmezendő, nincs olyan módszerünk, amivel megvizsgálhatnánk a kínai vezetés személyeinek belső döntésmechanizmusait.

¹⁰¹ Ezzel kapcsolatban viszont bizonyos választ csak az adhatna, ha a szigetvita fennállása óta hatalmon levő négy kínai pártfőtitkár (akik közül már csak ketten vannak életben) őszintén válaszolna. A problémakör jellegét tekintve azonban a válaszok őszinteségében még akkor sem lehetnénk teljes mértékben bizonyosak, ha reális opció lenne leülni Jiang, Hu és Xi pártfőtitkár (és elnök) urakkal megvitatni ezt a kérdést.

¹⁰² Tønnesson, Stein. "Deterrence, interdependence and Sino-US peace." *International Area Studies Review* 18.3 (2015): 297-311. ; Takahashi, Sugio. "Development of gray-zone deterrence: concept building and lessons from Japan's experience." *The Pacific Review* 31.6 (2018): 787-810. ; Ueki, Chikako Kawakatsu. "Liberal Deterrence of China: Challenges in Achieving Japan's China Policy." *The US-Japan Security Alliance*. Palgrave Macmillan, New York, 2011. 137-155. ; Zhang, Ketian. "Cautious Bully: Reputation, Resolve, and Beijing's Use of Coercion in the South China Sea." *International Security* 44.1 (2019): 117-159.

A disszertáció célja, hogy a társadalomtudományok kvalitatív-kvantitatív kevert kutatómódszertani megközelítéseinek¹⁰³ egy, a valószínűségelmélethez kötődő módszertanát alkalmazva válaszoljon a kutatási kérdésekre. Ehhez az „*explicit bayesiánus folyamatkövetést*”¹⁰⁴ fogom használni. Ez a folyamatkövetési módszertanok egyik változata. A „folyamatkövetés” („*process tracing*”) megközelítés a nemzetközi szakirodalomban és az utóbbi évtizedben a hazai nemzetközi- és biztonsági tanulmányok tudományterületen is egyre gyakrabban alkalmazott módszertani eszközrendszer.¹⁰⁵ A folyamatkövetési metódusokon belül az explicit bayesiánus elemzés célja, hogy transzparens módon és kvantifikált értékeként fejezze ki a vizsgált probléma kapcsán több lehetséges hipotézis esetén azok valószínű érvényességét.

Bayesiánus¹⁰⁶ mivolta abból fakad, hogy a célja alternatív hipotézisek ($H_1 \dots H_n$) ok-okozati szerepének kifejezése valószínűségi („*probability*” P) értékeként. Ehhez egy előre lefektetett logika mentén von összefüggéseket az elemzés során rendelkezésre álló előzetes ismeretek és általános feltételezések („*inference*” I), valamint a vizsgálat során összegyűjtött megállapítások és/vagy „bizonyítékok” („*evidence*” E) kapcsán. Célja egyben annak kifejezése, hogy a kutatási folyamat kezdetén mik voltak a feltételezett előzetes értékei – azaz *priorjai* – az egyes hipotézisek valószínűségének és az E értékek ismeretében hogyan módosultak ezek a záró – azaz *posterior* – értékek.

Bayes tételét alapul véve a kvalitatív (és kevert) metodikájú kutatások kapcsán Charman és Fairfield így fejezte ki a bayesiánus inferenciát:¹⁰⁷

¹⁰³ A nemzetközi szakirodalomban „Mixed Method” illetve „Multi Method” megközelítésű elméleti, illetve esettanulmány-centrikus feltáró elemzések kapcsán lásd: Seawright, Jason. (2016) Better Multimethod Design: The Promise of Integrative Multimethod Research *Security Studies* 25(1): 42-49 ; Mahoney, James. 2010. AFTER KKV: The New Methodology of Qualitative Research, *World Politics* 62(1) January: 120-47.

¹⁰⁴ Fairfield, Tasha, and Andrew E. Charman. "Explicit Bayesian analysis for process tracing: Guidelines, opportunities, and caveats." *Political Analysis* 25.3 (2017): 363-380.

¹⁰⁵ Bennett, Andrew, and Alexander L. George. *Process tracing in case study research*. Washington, DC: MacArthur Program on Case Studies, 1997.; Brady, Henry E., and David Collier, eds. *Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards*. Rowman & Littlefield Publishers, 2010.; Etl Alex: *A biztonságpercepció elemzésének kevert módszere és a magyar biztonságpercepció vizsgálata*. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2021. ; Pénzváltó Nikolett: *Oroszország helye Törökország kül-, biztonság- és védelempolitikájában, 2016–2019*

¹⁰⁶ Thomas Bayes 18. században élt brit matematikus, protestáns lelkész. Munkássága jelentősen hozzájárult a statisztikai matematika valószínűségelméleti alapjaihoz, legismertebb tézise a „Bayes tétel” ($P(A | B) = P(B | A) \times P(A) : P(B)$) vagyis egy esemény valószínűsége (A), az eseményhez kapcsolódó körülményekre vonatkozó előzetes ismeretek (B) alapján.

¹⁰⁷ Fairfield, Tasha, and Andrew E. Charman. "Explicit Bayesian analysis for process tracing: Guidelines, opportunities, and caveats." *Political Analysis* 25.3 (2017): 363-380.

$$\frac{P(H_1|EI)}{P(H_2|EI)} = \frac{P(H_1|I)}{P(H_2|I)} \times \frac{P(E|H_1I)}{P(E|H_2I)}^{108}$$

Kvalitaív és kevert-metodikájú társadalomtudományi (és ezen belül nemzetköz biztonsági tanulmányokhoz kötődő) kutatásokban többféle képpen is alkalmazta már a kurrens nemzetközi szakirodalom a bayesiánus hipotézis elemzést.¹⁰⁹ A már idézett Charman és Fairfield három lépésben írja le a módszertan alkalmazását:

- i) A hipotézisek ($H_1 \dots H_n$) meghatározása és a *prior* valószínűség (P_{pr}) meghatározása az előzetes feltevések ($I_0 \dots I_n$) ismeretében
- ii) Megállapítások/bizonyítékok ($E_1 \dots E_n$) azonosítása (esettanulmány keretében)
- iii) A valószínűségek meghatározása (vagy $P(E|H_1I)$ vagy $P(E|H_1I)/P(E|H_2 \dots nI)$)

Az általuk javasolt következtetések a hipotézisek kapcsán felvázolt E tételek kapcsán a P értéket úgy képzik, hogy az adott E_{1-n} tétel mennyire valószínű, hogy bekövetkezik H_1-H_n igaz feltételezése esetén, vagyis a hipotézisek esetében $n-1$ módon vetik össze, hogy adott E mennyiben konzisztens adott hipotézis paradigmájával, illetve melyik hipotézist támasztja alá. Ezeket egy 0-115-ös skálán javasolják kifejezni, az elemzés végén pedig logaritmussfüggvény formájában ábrázolják a posterior P értékeket.¹¹⁰ Az egyes E tételek saját P értékének kifejezése az általuk felhozott és a szakirodalomban vázolt példák esetében is indokolt, azonban ez annak is köszönhető, hogy számos politikai probléma hipotézise kapcsán igyekeznek beépíteni érintett felektől, vagy érdek-viszonyban álló forrásoktól érkező vallomásokat, ismereteket.

Jelen értekezés esetén azonban nincs ilyen terepkutatás és a forrásanyagok diskurzív elemzése során sem tartottam indokoltnak ezt a lépést beépíteni. Maguk a szerzők is elismerik, hogy bizonyos kutatásokhoz az explicit bayesiánus folyamatkövetés lépéseinek ilyen jellegű felépítése indokolatlanul komplikálttá válhat.¹¹¹ Magának a módszernek a célja – annak nemzetközileg elismert gyakorlóit és oktatóit szerint is – elsősorban a hipotézisek tesztelésének kvantifikált, de elsősorban rendszerezett és transzparenssé tett módja. Valamint az, hogy egy megvizsgált problémakör kapcsán egy olyan rendszert alkosson, amely későbbi új ismeretekkel,

¹⁰⁸ Vagyis az ismert I és E értékek mellett H_1 és H_2 posterior valószínűségének aránya egyenlő H_1 és H_2 I értékek melletti prior valószínűsége, valamint az E értékekhez rendelt valószínűségek szorzatával

¹⁰⁹ Hunter, Douglas. 1984

. Political/military applications of Bayesian analysis. Boulder: Westview; Tannenwald, Nina. 2007

. The nuclear taboo. Cambridge University Press.; Fairfield, Tasha. 2013. Going where the money is: Strategies for taxing economic elites in unequal democracies. World Development 47 :42 –57 . ;

¹¹⁰ Fairfield. Charman 2017. 366-375. o.

¹¹¹ Fairfield. Charman 2017. 376. o.

vagy felülvizsgált előfeltevésekkel frissíthető és ezen keresztül a hipotézisekkel kapcsolatban kifejezett P érték felülvizsgálható. Ennek figyelembe tartásával jelen értekezés némiképp módosít a szerzőpáros által felvázolt metodikán.

- 1) **Hipotézisek megfogalmazása, *prior* alapfeltevések I_{pr} szempontok és valószínűség P_{pr} értékek kifejezése**
- 2) **A vizsgált probléma részletes esettanulmányi bemutatása, ennek keretében új alapfeltevések, következtetési szempontok (I) felülvizsgálata és megállapítás/bizonyíték (E) tételek azonosítása**
- 3) **Megállapítások/bizonyítékok mátrixba rendezése, kifejezve, hogy egy-egy E tétel melyik hipotézist milyen mértékben (0-99 skála) támasztja alá. H_1 - H_4 tételekhez rendelt E értékek összesítésével a teljes értékből való részesedés fejezi ki H_1 - H_4 esetében a *posterior* valószínűséget**

Az értekezés célja bemutatni, hogy elsősorban a katonai szempontok mentén, milyen lehetséges elrettentési mechanizmusnak volt a legmagasabb feltételezhető valószínűsége (posterior P). Ehhez minden egyes hipotézist úgy alakítottam ki, hogy tartalmazzon egy állítást a katonai erőhöz kötődő elrettentés kapcsán, illetve egy leíró mechanizmust. Az E megállapítások esetében ahelyett, hogy egyenként rendeltem volna hozzájuk P értéket, a skálázásuk esetében mutatkozik meg súlyozásuk. Egy összesítő mátrixban minden egyes hipotézis kapcsán minden E tétel attól függően kapott értéket, hogy alátámasztja-e és ha igen, milyen súllyal az adott hipotézist, 0-99 értékben kifejezve. Egy bayesiánus hipotézis tesztelés során nem minden E tétel rendelkezik feltétlenül azonos súllyal, mivel előfordulhat, hogy nem kizárólagos ok-okozati mechanizmussal kötődik egy vagy több hipotézishez. Míg a mintaként használt metodika az egyes E értékekhez rendelt önálló P kifejezésével építi be ezt az elemzésben, én ezt a skálán történő súlyozási kategóriákkal teszem. Azok az E megállapítások, amelyek közvetlenül és határozottan a katonai erőket műveleti tényezőihez kapcsolódnak, a legmagasabb kvadráns (75-99) értékeit kapják. Amelyek közvetettebb műveleti tényezőkhöz kötődnek a magasabb (50-74) sávban mozognak. Mivel a hipotézisek a katonai elrettentés kérdéskörére vonatkoznak, a nem közvetlenül műveleti képességekhez kötődő megállapítások (szürke zónás kérdések, gazdasági és diplomáciai nyomásgyakorlások tanulságai) az alacsonyabb sávba (25-49) míg az ennél is közvetettebb tényezők a legalacsonyabb (0-24) sáv értékein mozognak. Ennek a skálának az alapjául a nemzetközi kapcsolatok és biztonsági tanulmányokban használt folyamatkövetés módszertan vezető metodológiai szakértői által használt leírások egyik eleme, a bizonyító megállapítások erősségét elkülönítő kategóriák mátrixos kifejezése szolgált. Ennek a felosztásnak a legtöbbet idézett leírását és ajánlását

Andrew Bennett 2010-es könyvfejezete rögzíti.¹¹² Bennett protokollja alapján a folyamatkövetésben elvégzett logikai bizonyításra/cáfolatra felhasznált megállapításokat négy „logikai teszt” erőssége mentén osztályozhatjuk,¹¹³ a leggyengébb kategória se nem cáfol, se nem támaszt alá egy-egy hipotézist, de olyan logikai kapcsolatokra utal, amelyek legalább azt indokolják, hogy a hipotézist figyelembe vegyük. A második típus azon ismeretek, amelyek még mindig nem direkt módon támasztanak alá egy hipotézist, de kétségeket támasztanak más hipotézisek erejével kapcsolatban. A harmadik, erősség szempontjából emelkedő kategória megállapításai olyan ismeretek, amelyek határozottan alátámasztanak egy hipotézist, de nem zárnak ki alternatív hipotéziseket. Végül a negyedik, legerősebb kategóriába sorolhatóak olyan ismeretek, amelyek egyszerre igazolnak egy hipotézist és cáfolnak egy vagy több alternatívát.

Csak a módszertani keretek transzparensőbb bemutatása érdekében példaként két E és vonatkozó szakaszuk a levezetési mátrixból:

	H ₁	H ₂	H ₃	H ₄
<i>Kína és Japán 2022-ben számolt haditengerészeti tűzerejének aránya (BFM indikátorban kifejezve) esetén nem áll fent az offenzív műveleti magabiztossághoz szükséges kínai fölény</i>	9,5	0,5	1	1
<i>A kínai „szürke zónás” aktivitás a Senkaku/Diaoyu szigetek körül folyamatosan növekvő trendet mutat, növelve a véletlen eskaláció lehetőségét</i>	2	5	2	0,1

A prior értékek kapcsán a szakirodalom többféle megoldást is javasol. Egyrészt mondhatjuk azt, hogy az esettanulmány áttekintése előtt nincs semmilyen megalapozott alapfeltevésünk, így I₀ esetén a teljes magyarázat valószínű részesedését egyszerűen megosztjuk a hipotézisek között, tehát H₁ ... H_n esetén mindegyik hipotézis prior valószínűsége 1/n, vagyis esetünkben P(H₁|I₀) = 0,25. Ha azonban van már valamilyen kifejezhető előfeltevésünk, akkor ez akár beépíthető a prior P értékek kifejezésébe. Jelen esetben azt mondhatjuk, hogy legjobb tudomásunk szerint ezt a négy hipotézist összevető elemzés még nem készült és elméletben mindegyik hipotézis

¹¹² Bennett, Andrew. 2010. "Process Tracing and Causal Inference." In Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards, 2nd ed., ed. Henry E. Brady and David Collier, 207–19. Lanham, MD. Rowman and Littlefield.; szintén protokollba foglalta: Collier, David. "Process tracing: introduction and exercises." Beta Version, September 22 (2010): 2010.

¹¹³ Bennett alapján „Straw-in-the-Wind” „szalmaszál a szélben”; „Hoop test” „része-e a körnek”; „Smoking gun test” „füstölő pisztoly”; „Doubly decisive” „kétszeresen is döntő” bizonyítás

magyarozatként elfogadható, így első megközelítésre a .25 értéket rendelem a H1-4 P értékeihez. Van azonban néhány hazai publikáció, amelyek legalábbis valamelyest utalnak feltételezhető magyarozatokra így ezek figyelembe vételével 3%-nyi részesedést elvonok attól a két hipotézistől amelyeket a hazai kollégák nem is vettek számításba és súlyozva hozzáadom azon két hipotézshez, amelyeket igen. Így vegyük alapul egyrészt a Senkaku/Diaoyu potenciális eszkalációjával legalább érintőlegesen foglalkozó magyar szakirodalmi publikációk közül a legtöbbet hivatkozott írásokat,¹¹⁴ valamint a nagyhatalmi érdekérvényesítésről született legtöbbet hivatkozott hazai publikációt.¹¹⁵ Továbbá, vegyük figyelembe a 2022 augusztusában lezajlott tajvani krízist, mint precedens értékű eseményt.

Ezek alapján prior I szempontjaink a következők:

- Az Egyesült Államok biztonsági garanciája a leggyakrabban említett visszatartó erő
- A gazdasági interdependenciát többen is kiemelt tényezőként azonosítják az eszkalációs lehetőségek fékezése kapcsán
- A következtetések jelentős része elsősorban nem művelet-specifikus katonai képességekre koncentrál, hanem a bruttó értékek (védelmi kiadás, létszámok, stb.), ebben Kínának jelentős fölénye van
- Kína tajvani feszültségócot nagyobb intenzitással eszkalált, mint a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán bármikor

Ezen szempontok mentén egy „Paired Ranking” („párosított rangsorolás”)¹¹⁶ szortírozás után az alábbi prior P értékeket fejeztem ki:

H₁: P=0,23 (I)

H₂: P=0,25 (II)

H₃: P=0,28 (III)

H₄: P=0,24 (I+)

Ezek alapján a legvalószínűbb elrettentési faktornak az Egyesült Államok garanciája tűnik, második helyen áll az a hipotézis, hogy Kína katonailag nincs elrettentve, de a gazdasági és diplomáciai eszkalációs következmények ára nagyobbak tűnik, mint a szigetek geostratégiai

¹¹⁴ Tischler Zoltán. "Kínai szigetviták: A Senkaku/Tiaoju-szigetek kérdése." *Nemzet és Biztonság– Biztonságpolitikai Szemle* 6.1-2 (2013): 31-41. ; Tamás, Matura, and Mészáros Tamás. "A japán „normalizáció” és Kína." *MKI tanulmányok* 25.9 (2013). ;

¹¹⁵ Kaiser Ferenc. "Az erőikvetítés, mint az állam speciális érdekérvényesítő eszköze." Gőcze István (szerk.): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig*. Budapest, Dialóg Campus (2017): 55-72.

¹¹⁶ A súlyozásnál a „Paired Ranking” módszert használtam, egyszerűen a három szempontot figyelembe véve párban összevetve a négy hipotézist és a hozzárendelt pontok mentén elosztottam a százalékos értékeket, majd kerekítettem; „Paired Ranking” kapcsán lásd: Jones, Morgan D. *The thinker's toolkit: Fourteen powerful techniques for problem solving*. Currency, 1998.

értéke. Harmadik helyen áll az az elképzelés, miszerint a Senkaku/Diaoyu szigetek elleni lépés logikusan egy sikeres tajvani invázió függvénye és legkevésbé tűnik valószínűnek az, hogy Japán katonai képességei valamilyen elrettentő tényezőt jelentenének. A dolgozat további szakaszaiban ezt a következtetést alkalmazom fogom frissíteni az esettanulmányi elemzések során megállapított *posterior* I és E tényezők beépítésével.

Legjobb tudomásom szerint a hazai nemzetközi- és biztonsági tanulmányok tudományterületeken ez az első törekvés arra, hogy bayesiánus inferenciát kvalitatív problémák értelmezésére használjuk. Maga a bayesiánus valószínűségelmélet szélesebb körben alkalmazott nem csupán a természettudományok világában, de a társadalomtudományok területén is. Ezek azonban a bayesiánus valószínűséget statisztikai modellek javítására használják, így kizárólag kvantitatív kutatásokban fordul elő. A biztonsági tanulmányokban született publikációk közül volt már olyan tanulmány, amely a terrorelhárítás statisztikai elemző-előrejelző törekvéseinek kapcsán mutatta be a bayesiánus elemzés értékét.¹¹⁷

A bayesiánus következtetések hozzáadott értéke a kvalitatív, vagy kevert metodikájú biztonságpolitikai elemzésben többféleképpen is megfogalmazható. Egyrészt rendszerezette teszi alternatív hipotézisek súlyozásának módszerét. Lehetőséget ad az elemzés egyes szakaszainak felülvizsgálatára, vitákra, így nem az eredmény irányából cáfolja, vagy veti el a következtetéseket, hanem megnyitja a módját annak, hogy az elemzői következtetéseket szekvenciájukban vizsgáljuk felül. Egy transzparensabb és ezáltal könnyebben javítható módszerét adhatja a biztonságpolitikai tudományos és elemző-értékelő törekvéseknek. Másrészt minden egyes explicit bayesiánus folyamatkövetés egy olyan keretrendszert ad, amely levezetésében meg van a lehetőség új információk beépítésére, akár *I* akár *E* tételekként. Ezáltal lehetőséget teremt egy adott folyamat kapcsán hipotézisek hosszabb időn keresztül történő felülvizsgálatára, átalakítására.

Összefoglaló, 2. fejezet:

A fejezetben bemutattam az értekezés elméleti és módszertani kereteit. Áttekintettem a regionális biztonsági komplexumokkal kapcsolatos elméleti alapvetéseket és bemutattam Északkelet-Ázsia regionális biztonsági szubkomplexumát. Összegeztem a tudományos szakirodalom főbb eredményeit az eskaláció és elrettentés fogalmi kapcsán. Végül bemutattam a kutatás során használt vizsgálati módszertant, az explicit bayesiánus folyamatkövetést, ismertetve a kutatáshoz kialakított saját protokollt.

¹¹⁷ Balogh Zsuzsanna, Hanka László. "Bayes-analízis alkalmazása a kockázatelemzésben." *Műszaki Katonai Közöny* 22.Special Edition (2012): 57-72.

3) A vizsgált problémakör

a) Japán-kínai kapcsolatok

Ahhoz, hogy a szigetvita és az eszkalációs potenciál összefüggéseit megérthessük, elengedhetetlen valamelyest történelmi kontextusba helyezni Japán és a Kínai Népköztársaság bilaterális kapcsolatait. Jelen szakasz célja bemutatni a kapcsolattörténet legfontosabb mérföldköveit a II. világháború után, részletezve a diplomáciatörténeti, gazdasági és társadalmi vonatkozásokat.

Japán és Kína, 1949-től pedig a Kínai Népköztársaság bilaterális kapcsolata évezredes múltra visszatekintő eleme mindkét fél történelmének. A két ország közötti kapcsolat évszázadokig javarészt csupán kulturális érintkezést és korlátozott kereskedelmi kapcsolatokat jelentett, viszonylag kevés stratégiai vonatkozással. Japán modernizációjával és a gyarmatosító háborúkkal mindez megváltozott, a császári hadsereg pusztító hadjáratainak emléke mély sérelmeket hagyott a kínai köztudatban, fontos része a „megaláztatás évszázadaként”¹¹⁸ nevezett időszakról szóló történelmi emlékezetnek. A második világháborút követő időszakban a kétoldali kapcsolatokat eleinte leginkább a hidegháború bipoláris struktúrája határozta meg.¹¹⁹

Az Egyesült Államok vezénylete alatt került aláírásra a Japán-Kínai Békeszereződés 1952-ben. Bár Yoshida Shigeru miniszterelnök szeretett volna mind a kommunista mind a nacionalista Kínával jó viszonyt fenntartani, John Foster Dulles amerikai külügyminiszter nyomására azonban Japán külön békét kötött Csang Kai-sekkel, és hivatalosan nem ismerte el a KNK-t.¹²⁰ Epizód jellegű tényezőt jelentett a koreai háború, amiben kínai „önkéntes” csapatok támogatták Észak-Koreát, a japán haditengerészet megmaradt hajói pedig az ENSZ koalíciót támogatva logisztikai feladatokat és aknamentesítést végeztek, ám a két ország egységei nem találkoztak a harcmezőn.¹²¹

A két fél azonban a bipoláris struktúra ellenére is igyekezett keresni a kapcsolatfelvétel lehetőségét, a cél elsősorban a gazdasági kapcsolatok megerősítése volt, illetve a KNK igyekezett minden eszközt bevetni, hogy a környező országok Tajvan helyett őt ismerjék el Kína egyedüli képviselőjeként. Fordulópontot jelentet a kínai-szovjet szakítás, mert ennek következtében Peking egyre erőteljesebben igyekezett új gazdasági partnereket találni, így az

¹¹⁸ Szó szerint: „száz év ország-megszégyenülés” 百年国耻 *bǎinián guóchǐ*

¹¹⁹ Akira Iriye. "Chinese-Japanese Relations, 1945–90." *The China Quarterly* 124 (1990) 625. o.

¹²⁰ Wang, Ke-wen. *Modern China: An encyclopedia of history, culture, and nationalism*. Routledge, 1997., 312.

¹²¹ Iriye, 625.

1960-as években a japán-kínai gazdasági kapcsolatok, nem kormányzati szintű együttműködések keresztül jelentősen megerősödtek.¹²²

Az 1970-es években előbb az Egyesült Államok, majd Japán is felvette a diplomáciai kapcsolatot a Kínai Népköztársasággal.¹²³ Az amerikai támogatásnak köszönhetően a Kínai Népköztársaság 1971-ben felváltotta a Kínai Köztársaságot, az ENSZ-ben, mint a kínai nép elismert képviselője.¹²⁴ A diplomáciai kapcsolatok felvételével Japán és Kína közötti gazdasági kapcsolatok kiszélesedtek, a Kínai Népköztársaság megnyílt a japán működőtőke előtt.¹²⁵

1972-ben formálisan is lezárták a világháborús konfliktust és aláírták a „*A japán kormány és a Kínai Népköztársaság kormányának közös nyilatkozatát*” amely rendezte a diplomáciai kapcsolatokat. Ezt követte 1978-ban a „Béke és barátsági szerződés”. A viszonyok formális rendezését a kereskedelmi kapcsolatok látványos erősödése követte.

Az 1980-as évektől azonban már megmutatkoztak a bilaterális kapcsolatban a történelmi emlékezetből fakadó politikai és társadalmi tehertertelek. A kínai (és dél-koreai) közvélemény heves tiltakozásokkal reagált, miután 1985-ben a japán miniszterelnök hivatalos látogatást tett a Yasukuni szentélybe, ahol a Japán védelmében elesettek lelkei előtt tisztelgnek, köztük 14 katonai és politikai vezető előtt, akiket a tokiói háborús bíróság háborús bűnösneként ítélte el.¹²⁶

Gazdasági szempontból azt láthatjuk, hogy az 1980-as évek óta megindult kereskedelmi viszonyoknak köszönhetően mára kölcsönösen egyike a partnerország legfontosabb kereskedelmi kapcsolatainak. Kína teljes exportjának 1992-ben 13,75%-a irányult Japánban, ezzel Hong Kong után a szigetország állt a 2. helyen, 1997-ben 17,42%-al Japán az USA és Hong Kong után a 3. helyen állt, 14,88%-al szintén 3., 2007-ben 8,7%-al 3. hely, 2013-ban 6,8%-al 3., 2018-ban 5,9%-al és 2020-ban 5,5%-al szintén harmadik helyen állt (1. USA, 2. Hong Kong). Japán esetében 1992-ben Kína még nem volt az 5 legnagyobb export célország között, 1997-ben már a japán export 5%-a irányult Kínába (5. hely), 2002-ben 9,56%-al 2., 2007-ben 15,3%-al 2., 2013-ban 18%-al 2., 2018-ban 19,5%-al és 2020-ban a japán export 22%-al már a KNK a legnagyobb célországa a japán exportnak. A japán import részesedéséből Kína 1992-ben 7,26%-al a második legnagyobb ország (az USA után), 2002-ben 18,3%-al 1. és azóta is a KNK a legnagyobb részese a teljes japán importnak, 2020-ban 25,7%-al.¹²⁷

122 Yahuda, Michael. Sino-Japanese Relations After the Cold War: Two Tigers Sharing a Mountain, 67. o.

123 Totman, Conrad. Japán története 640.

124 Gernet, 545.

125 Totman, 640.

126 Jameson, Sam. [Nakasone's Visit to Wartime Shrine Criticized](#). Los Angeles Times

127 Adatok forrása: World Bank, [Country Profiles](#)

Szintén fontos szempont a két ország egymás irányába történő működőtőke befektetése. Bár ennek kapcsán megjegyzendő, hogy Japánban más OECD országokhoz képest jóval alacsonyabb a külföldi működőtőke aránya,¹²⁸ ebből pedig jelentősebb az amerikai és európai országok részesedése.¹²⁹ A Kínába irányuló japán FDI az 1990-es évek óta folyamatosan növekszik és a 2010-es évekre már a Kínai Népköztársaság a legnagyobb részese a japán külföldre irányuló működőtőkének.¹³⁰ Összességében tehát elmondhatjuk, hogy a diplomáciai kapcsolatok hivatalos rendezése után és főleg az 1990-es évektől egyre jelentősebb a kölcsönös gazdasági kapcsolatok erősödése a két ország között. Ez a viszony a 2020-as évekre némileg aszimmetrikussá vált. Japán részesedése a kínai külkereskedelemből arányaiban csökkent, igaz, a szigetország még mindig egyike a KNK legfontos kereskedelmi partnereinek. Kína azonban a 2000-es évektől kezdve Japán legfontosabb importőre, illetve ma már exportjának is az egyik legfontosabb célszövege. Ezen kívül a japán FDI számára is az egyik legnagyobb célszöveget jelenti a KNK.

A gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok megerősödésével párhuzamosan a 2010-es évekig a politikai szinten is pozitív fejlődési pályát mutattak a bilaterális kapcsolatok. Bár a különböző, főként a háborús emlékezethez kötődő eseti feszültségek több alkalommal is jelentettek problémát. Ezek javarészt szintén illusztrálhatók azon esetekkel, amikor japán miniszterelnök hivatalos látogatást tett a Yasukuni szentélybe,¹³¹ de szintén diplomáciai feszültségekre adott okot japán részről iskolai tankönyvekben a világháborús atrocitások relativizálása,¹³² illetve néhány vezető liberális demokrata párti¹³³ (LDP) politikus arra irányuló kijelentése, miszerint Japán akár meg is fontolhatná az atomhatalmi ambíciókat.¹³⁴

A Senkaku/Diaoyu szigetek kérdésköre némileg ebbe a folyamatba illeszkedik bele,

¹²⁸ *International trade, foreign direct investment and global value chains - JAPAN TRADE AND INVESTMENT STATISTICAL NOTE*. OECD 2017.

¹²⁹ JETRO. [FDI Trends in the World and Japan Global Trends in Inward FDI Section 2-1](#)

¹³⁰ JETRO. [FDI Trends in the World and Japan Global Trends in Inward FDI Section 2-2](#)

¹³¹ Koizumi Junichiro miniszterelnök 2006-ban; Abe Shinzo miniszterelnök 2013-ban

¹³² 2000-ben egy a kormányzó LDP-hez is közvetetten kötődő konzervatív szervezet középiskolai tankönyveket adott ki, amelyek javarészt kihagyták a tananyagból a Japán által kelet-ázsiai országok ellen elkövetett atrocitásokat. Bár az elkészült tankönyveket alig a japán közoktatás 1-2%-ában integrálták, 2001-2006 között több alkalommal is heves tiltakozások zajlottak Kínában és Dél-Koreában

¹³³ A párt japán neve: 自由民主党 *Jiyū-Minshutō*, hivatalos angol fordítása Liberal Democratic Party, melynek rövidítését gyakran használja a japán sajtó és szakirodalom is (LDP)

¹³⁴ Közülük is kiemelkedő alak Ishihara Shintaro, Tokyo prefektúra korábbi kormányzója, aki politikai pályafutását az LDP-ben kezdi, ám 2010-től önállóan alapít szélsőjobb oldali pártot/pártokat. Ishihara többek közt azt javasolta, hogy Japán indítson önálló atomfegyver programot, illetve számos esetben relativizálta a Japán által elkövetett háborús bűnöket. Ezen utóbbiak közül is a legnagyobb port az a kijelentése kavarta, miszerint a megszállás és a háború éve során prostitúcióba kényszerített kínai és koreai nők a sérelmeik helyett inkább hálával tartoznak a stabil egzisztenciát jelentő foglalkoztatásért. Ez érthető módon heves ellenérzéseket váltott ki mind a kínai, mind a koreai közvéleményben.

tekintve, hogy a kínai területi követelések narratívájában fontos elem, hogy a szigetcsoport japán fennhatóság alá vonását jogszerűtlennek tekinti a kínai vezetés és úgy kezeli, mint ami szervesen kötődik Japán 19-20. századi terjeszkedő politikájához a régióban. Ezzel a kérdéskörrel azonban jelen alfejezetben tovább nem foglalkozunk, mivel önálló szakaszt kap az értekezésben.

Ahogy az majd a kínai és japán biztonság- és védelempolitikával foglalkozó fejezetekben is látható lesz, a hidegháború végétől a 2000-es évekig javarészt pozitív diplomáciai kapcsolatok, folyamatosan szorosabbra fűződő gazdasági kapcsolatok mellett a 2000-2010-es évektől kezdve egyre jelentősebb tehertétel Tokió és Peking bilaterális viszonyrendszerében a másik fél geostratégiai problémaként történő azonosítása.

Kína esetében ez elsősorban arra irányul, hogy Japán vezető szerepet tölt be az amerikai szövetségi rendszeren belül a csendes-óceáni térségben. Ennek viszonylag indikatív jele, hogy a kínai állami média gyakran közöl kritikus hangvételű írásokat japán-amerikai és további partnerek közötti biztonságpolitikai együttműködések kapcsán.¹³⁵ Japán, főként Abe Shinzo 2012-es választási győzelmét követően, egyre határozottabban írja le a KNK-t, mint a saját biztonsága szempontjából destabilizációs tényezőt. Ennek mentén egyre több olyan nemzetközi multilaterális kezdeményezésben vesz részt, amelyeknek nyílt, vagy implicit célja a kínai hatalmi törekvések egyensúlyozása. Példaként említhetjük a Quad-ot, vagy akár a „*Minőségi Infrastruktúrafejlesztési Kezdeményezés*” programot (質の高いインフラ投資, *Quality Infrastructure Initiative*),¹³⁶ amely japán szakértők szerint lényegében a kínai Út és Övezet programra adott válaszlépés.¹³⁷

Ezek a trendek érezhetően kirajzolódnak a mindkét fél közvéleményében kialakult percepciókban is. A Pew közvéleménykutató és japán partnere, a Genron NPO közvéleménykutatásai alapján elmondhatjuk, hogy a 2000-es évek elejétől 2010-ig mind a kínai, mind a japán közvélemény javarészt pozitív módon értékelte a kétoldalú kapcsolatok alakulását.¹³⁸ 2010 után azonban előbb Japánban, majd Kínában is fokozatosan csökkent a pozitív reflexiók aránya, 2012-13-ban mindkét országban jelentős többségbe kerültek azok,

¹³⁵ Chen Heying. [China slams SK-Japan 'military alliance'](#); Global Times. [China warns US-Japan defense guidelines against undermining 3rd party interests](#); ChinaMIL. [Unconventional military exchanges between Germany, Japan in Asia-Pacific spark concerns on regional security, while influence is limited: expert](#)

¹³⁶ MOFA. [質の高いインフラ投資](#)

¹³⁷ Yoshimatsu, Hidetaka. "Japan's strategic response to China's geo-economic presence: quality infrastructure as a diplomatic tool." *The Pacific Review* (2021): 1-29.

¹³⁸ [中国国民の日本に対する意識が、この一年間で急激に悪化したことが明らかに ～第17回日中共同世論調査結果を公表しました～](#)

akik negatív érzelmeket tápláltak a másik fél és a kétoldalú kapcsolatok vonatkozásában. Ezek a negatív arányok Kína esetében némileg csökkentek 2013 és 2019 között, 2020-tól azonban ismét jelentősen növekedtek. 2021-ben a japán válaszadók 91%-a viseltetett negatív attitűddel Kína irányába, a kínai válaszadóknak pedig 66%-a érzett így Japánnal kapcsolatban. Hozzá tartozik, hogy ez az arány 2012-13-ban ennél is magasabb volt, 90-93% között. A társadalmi attitűdök tehát javarészt tükrözik a kétoldalú kapcsolatok összességében romló mivoltát.

Az értekezés hipotézisei kapcsán néhány fontosabb tényezőt emelhetünk ki:

- Kijelenthető, hogy mindkét ország kifejezetten fontos kereskedelmi partnere a másiknak. Japán számára Kína a legnagyobb kereskedelmi partner. Kína esetében Japán részesedése a kereskedelemben fokozatosan csökken, de még így is 3. legfontosabb célország volt a 2021-ben. Szintén jelentős a japán FDI a kínai gazdaság számára. Mindez megfelelő alapot adhat a gazdasági interdependencia bizonyos mértékű megállapítására, így ennek sérülése vélhetően mindkét fél számára stratégiai jelentőségű lenne. Kína esetében ráadásul szintén kiemelkedő partner az Egyesült Államok, így egy esetleges eskaláció esetén, ha nem is azonos, de további járulékos gazdasági következményekkel számolhat.
- A közvéleménykutatások alapján a 2012-13 és a 2020 utáni szakaszban jelentősen nőtt a bilaterális kapcsolat vonatkozásában a negatív társadalmi reflexiók aránya, mindkét ország esetében többségben vannak azok, akik a másik felet negatív módon értékelik. Kína esetében ez a legmagasabb arányt 2012-13-ban érte el. Figyelembe véve tehát, hogy a 2000-es évek után a gazdasági interdependencia Kína javára vett aszimmetria felé hajló irányt, illetve, hogy Japánnal kapcsolatban tetten érhető jelentős társadalmi negatív attitűd Kínában, ezek inkább feltételeznék az eskalációs hajlandóságot, akár a gazdasági következmények kockáztatása mellett is.

Összefoglaló: Japán és Kína bilaterális kapcsolattörténetének fényében elmondható, hogy az 1970-es években a hivatalos diplomáciai kapcsolatfelvételt követően pozitív irányú trendet mutattak mind a diplomáciai, mind a gazdasági relációk. Átfogó társadalmi attitűd mérések nem elérhetőek a kezdeti évtizedekből, ám nem találni jelentős szakirodalmát annak, hogy ne követte volna ezt a pozitív trendet a társadalmi reflexió. A gazdasági kapcsolatokban azóta is folyamatosnak tekinthető az egyre szorosabb együttműködés, bár a 2000-es évektől kezdve ez néminemű aszimmetriát mutat. Japán számára Kína a teljes külkereskedelmi palettát

tekintve jóval nagyobb részesedéssel bír, mint fordítva. A politikai kapcsolatok a 2010-es évek óta jelentősen romlottak és ezzel párhuzamosan a társadalmi attitűdök is egyre inkább negatív trendeket mutatnak.

A japán-kínai kapcsolatok áttekintése alapján a bayesiánus elemzéshez az alábbi tényezőket emelném ki:

Megállapítások („Evidence” értékek):

- ***E₁: Kína és Japán között megállapítható számottevő gazdasági interdependencia. Japán számára arányaiban Kína jelentősebb partner, mint viszont. Kína esetében az USA szintén jelentős gazdasági partner, így eskaláció esetén ennek kapcsán is vélhető gazdasági- és diplomáciai veszteségkalkulációkat feltételezhetünk***
- ***E₂: A társadalmi attitűdök korábban (2012-13) és jelenleg is kölcsönösen negatív trendet mutatnak. Kína esetében mindez lehet részleges pozitív ösztönző az eskalációra***

b) Nagyhatalmi és regionális eszkalációs potenciálok

Kelet-Ázsia regionális biztonsági komplexuma esetén számos tényező mentén azonosíthatunk eszkalációs potenciállal bíró feszültségcöccokat. Az értekezés ezen szakaszában áttekintjük ezeket az eszkalációs potenciálokat, annak érdekében, hogy a Senkaku/Diaoyu szigetvitát és az általa képviselt eszkalációs kérdéskört elhelyezhessük a régió egészének eszkalációs trendjein belül.

Elsőként szót kell ejtenünk Kína és az Egyesült Államok viszonyrendszerén belül azokról az elemzési narratívákról, amelyek az esetleges eszkalációk logikai mechanizmusait törekednek kifejezésre juttatni. Ezek a nemzetközi rendszer strukturális elméleti, a gazdasági érdekellentétek, illetve a politikai dimenziók esetén közvetett, vagy absztrakt érdekellentéteket mutatnak be. A két fél geostratégiai érdekei már közvetlenebb eszkalációs potenciálként értelmezhetőek, ám szigorúan bilaterális szempontból nézve a világtengerekhez való hozzáférésen kívül közvetlen kétoldali érdekütközés csak logikai absztrakciókkal azonosítható. Közvetlen érdekütközés mutatható ki azonban multilaterális feszültségcöccok esetében, javarészt Kína és valamely olyan regionális szereplő vitája kapcsán, ahol az Egyesült Államok a „kerékagy-és-küllők” révén érintett.

3. b)/1. A „Thuküdidész csapda” és a kínai-amerikai viszonyrendszer

Thuküdidész *A peloponnészoszi háború története*¹³⁹, amelyet az Athén és Spárta vezette szövetségek háborújáról háborúról írt, a mai napig alapvető irodalma a nemzetközi tanulmányoknak és a stratégiaelméletnek. Thuküdidész olvasata abban a hagyományban is meghatározó, hogy a jövő államférfiai, döntéshozói megértsék a háborút, hogy elkerülhessék az elődeik által elkövetett hibákat. Ennek megfelelően visszatérő eszmefuttatás, hogy mennyiben volt Athén és Spárta strukturálisan determinálva a konfliktusra. Ez a narratíva arra összpontosít, ami elkerülhetetlenné teszi a háborút egy status quo hatalom és egy feltörekvő hatalom között. Ez az a jelenség, amelyet Graham Allison nemzetközi kapcsolatok szakértő a „Thuküdidész csapdájának” nevezett el.¹⁴⁰ Ez a koncepció lényegében arra a súlyos szerkezeti feszültségre utal a nemzetközi térben, amelyet egy növekvő hatalom kialakulása okoz, mely

¹³⁹ Thoukudidēs. A peloponnesusi háború története. Fordító: Zsoldos Benő. Elérhető a Magyar Elektronikus Könyvtár felületén: [Thoukudidēs : A peloponnesusi háború története](#)

¹⁴⁰ Allison, Graham. "The Thucydides trap: are the US and China headed for war?" The Atlantic 24.9 (2015): 2015.

azzal fenyeget, hogy felborítja az status quo-t. A Thuküdidész csapda a nemzetközi kapcsolatok nagy iskoláinak realista aspektusából kiindulva alapvetésként fogadja el, hogy az anarchikus nemzetközi térben az államok saját biztonságukat maximalizálni törekednek és végső soron, mivel teljes bizonyosságú empirikus észlelésük nincs a más államok szándékairól, kénytelenek a lehető legrosszabb szándékokat feltételezni más aktorok részéről. Ennek mentén a Thuküdidész csapda lényegében egy kölcsönös „legrosszabb szándék/forgatókönyv” percepcióra épít. Ennek értelmében a status quo hatalom, vagyis jelen olvasatban az Egyesült Államok, ha a legrosszabbat feltételezi a feltörekvő hatalomról, azaz Kínáról, arra kell számíton, hogy a feltörekvő hatalom az USA pozíciójának felőrlésére és végül legyőzésére törekszik, minden békés egymás-mellett-élési narratíva ellenére is. Ugyanígy, a feltörekvő hatalom, Kína, a lehető legrosszabbat kell feltételezze a status quo hatalomról, vagyis azt, hogy utóbbi nem fogja tűrni, hogy egy felemelkedő állam szép lassan túlnője őt képességekben és egy adott ponton megelőző jelleggel konfrontálódni fog. Ennek megfelelően, paradox módon mindkét fél, legrosszabb feltételezésekből indítva percepcióit, kölcsönösen a konfrontáció és akár a preemptív lépések iránt vannak ösztönözve a Thuküdidész csapdaként leírt helyzetben.

3. b)/2 Gazdasági kapcsolatokból fakadó fenyegetettség percepciók a kínai-amerikai kapcsolatokban

A két fél közötti gazdasági kapcsolatok terén tapasztalt vetélkedés mára már a nemzetközi tér egy meghatározó, stukturális tényezőjévé vált, melyhez más-más módokon, de a világ számos országa igyekszik alkalmazkodni. Donald Trump 2017-2021 közötti elnöksége alatt az Egyesült Államok de facto kereskedelmi háborút hirdetett a Kínai Népköztársasággal szemben,¹⁴¹ mely során az általa vélt amerikai kereskedelmi és gazdasági sérelmek orvoslásaként a Kínával szemben bevezetett vámtarifa intézkedésekkel igyekezett megtorolni az elszenvedett károkat. Trump szakpolitikája és az ezzel kapcsolatos retorikája erősen mutatta az inspirációs hatását Peter Navarro írásainak. Navarro már a 2000-es évek eleje óta harsány képviselője volt azon elképzeléseknek, miszerint a kínai-amerikai gazdasági kapcsolatok egyoldalúan szolgálják Kína javát és az amerikai stratégiai érdekeket hosszú távon sértik, így közgazdász-kutatóként Trump beiktatása előtt is már régóta érvelt Kínával szembeni reaktív szakpolitikai lépésekért. Navarro a Trump adminisztrációban vezető gazdasági- és Kína-ügyi

¹⁴¹ Bown, Chad P.; Kolb, Melina. [Trump's Trade War Timeline: An Up-to-Date Guide](#)

tanácsadói posztot töltött be, így nem csoda, ha korábbi írásainak hangvételét láthattuk visszaköszönni az amerikai kormányzati stratégiákban.

A kereskedelmi háború narratívája meghatározó motívumává vált a kínai-amerikai viszonyok elemzésének 2017 után, így számos hazai és nemzetközi írás foglalkozott már a témával.¹⁴²

Eszkalációs szempontból ennek a témakörnek talán két fontosabb vonatkozását érdemes kiemelni. Egyrészt a gazdasági szankciók és „kereskedelmi-háború”, mint nyomásgyakorlási eszköz potenciális eskalációs hatásait.¹⁴³

Általánosságban a nemzetközi tanulmányok szakirodalmán belül a meghatározó paradigma, hogy a gazdasági interdependencia végső soron ellenérdekelté teszi a feleket konfliktusokkal és az eskalációval kapcsolatban, mivel egy háborús konfliktus megszünteti a gazdasági nyereséget eredményező kereskedelem szükséges feltételrendszerét. Az elmúlt évtizedekben azonban egyre több törekvést látunk annak vizsgálatára, hogy az interdependencia paradox módon hogyan teremthet mégis negatív ösztönzőket két aktor között, akár bizonyos technológiai komponensek egyoldalú függési mechanizmusai,¹⁴⁴ az intézményrendszerek és nemzetközi hálózatok összekapcsolódásai,¹⁴⁵ melyek a maguk módján lényegében megerősítik a szakirodalom egy klasszikusabb részkérdését, miszerint bizonyos olvasatokban az interdependencia a gazdasági ösztönzők mellett megteremti a függés percepcióját és így akár arra is sarkallhatja az egyes szereplőket, hogy a függés „elharapódzása” előtt megszakítsák ezt a viszonyrendszert, amely így az eskalációs trendeket erősítheti.¹⁴⁶

3. b)/3 *Politikai rendszereik különbségeiből fakadó ellentétek a kínai-amerikai kapcsolatokban*

Az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság sok ponton, politikai és társadalmi értékeiben és érdekeiben különbözik. Az USA számára a demokratikus értékek terjesztése alapelv, míg a Kínai Népköztársaság az amerikaiak térségbeli jelenlétét

¹⁴² Navarro, Peter. *The coming China wars: Where they will be fought and how they will be won*. Ft Press, 2006.; Navarro, Peter, and Greg Autry. *Death by China: Confronting the Dragon-A Global Call to Action*. Pearson Prentice Hall, 2011.

¹⁴³ Goodman, Matthew P. (ed.) [Beyond the Brink - Escalation and Conflict in U.S.-China Economic Relations](#)

¹⁴⁴ Tirkey, Aarshi. [Uncharted Territory: Emerging world order post Covid19](#)

¹⁴⁵ Henry Farrell, Abraham L. Newman; *Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion*. *International Security* 2019; 44 (1): 42–79.

¹⁴⁶ McMillan, Susan M. “Interdependence and Conflict.” *Mershon International Studies Review*, vol. 41, no. 1, 1997, pp. 33–58

fenyegetésnek tekinti önmagára nézve, és ellenzi, hogy az országokat ezen elvek elfogadására kényszerítsék. Washington hajlandó beavatkozni a konfliktusokba a globális rend érdekében, a kínai kormány pedig a be nem avatkozás politikáját követi. Kína és az Egyesült Államok között fontos problémakör politikai rendszereik különbsége. Kína részéről a politikai dimenzió elsősorban belső fenyegetésként manifesztálódik, azzal kapcsolatban, hogy az USA és tágabb értelemben a „Nyugat” a kínai politikai rend megbontására törekszik, így minden, a kínai berendezkedéssel kapcsolatos kritika, legyen szó emberi jogok, vagy demokratikus értékek mentén megfogalmazott kérdésekről, nem elsősorban értékek menti vitaként csapódik le, sokkal inkább a kínai politikai vezetés hatalmával szembeni támadásként.¹⁴⁷

Az Egyesült Államok ezzel szemben a kínai politikai berendezkedést nem feltétlenül a saját politikai struktúrájával szembeni fenyegetésként értelmezi. Inkább arról van szó, ahogyan azt az utóbbi néhány évben a „*sharp power*” koncepció köré kiépült szakmai diszkusszió elemzi, hogy a demokratikus modellel szemben értelmezendő alternatív, autokratikus rezsimek a maguk módján a globális térben igyekeznek hitelteleníteni a transzparens, plurális demokráciákat, mint modellt és ezen keresztül intéznek támadást a nemzetközi tér békéjéért és stabilitásáért egyébként az amerikai olvasatban elősegítő globális demokratizációs trendek ellen.¹⁴⁸

A 20. sz. második felét meghatározó hidegháborús konfliktusnak stratégia-elméleti szempontból vitaindító null-kilométerköve volt George F. Kennan „Hosszú távirata”,¹⁴⁹ melyet később, név nélkül, a Foreign Affairs folyóirat hasábjain is publikált. Kennan szerint a moszkvai vezetés stratégiai kultúrájából fakadóan egyrészt fenyegetésként látja a Nyugatot és annak politikai-intézményi struktúráit, másrészt törekszik majd saját befolyási övezetének folyamatos kiterjesztésére, annak érdekében, hogy minél nagyobb átmeneti „pufferzónát” hozzon létre saját létfontosságú területei és a Nyugat stratégiai hatóköre között. Kennan akkor úgy vélte, az Egyesült Államoknak nem tényleges háborúra, hanem egyfajta átfogó, ideológiai, politikai, katonai, és diplomáciai dimenziókat egyaránt magába foglaló konfliktusra kell készülnie, akár évtizedeken átívelő távlatban.

Amikor a „hidegháború” kifejezést használjuk, elsősorban ezt a történelmi szakaszt értjük alatta. Nehéz kérdés tehát, hogy vajon a mai kínai-amerikai stratégiai viszonyrendszerre

¹⁴⁷ KNK Külügyminisztériuma: [Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference on February 28, 2022](#)

¹⁴⁸ Walker, Christopher; Ludwig, Jessica. „The Meaning of Sharp Power How Authoritarian States Project Influence” *Foreign Affairs* November 16, 2017; Walker, Christopher; Ludwig, Jessica. „The Long Arm of the Strongman - How China and Russia Use Sharp Power to Threaten Democracies” *Foreign Affairs* May 12, 2021

¹⁴⁹ Kennan, George F. "The Sources of Soviet Conduct by "X"." *Soviet Conduct in World Affairs*. Columbia University Press, 1960. 244-261.

is használhatjuk-e ezt a kifejezést. Ezt a problémát a hidegháború egyik vezető történésze, szerzőtársával nemrég úgy oldotta fel,¹⁵⁰ hogy az idézett elemzésben elkülönítette a „*Hidegháború*” – nagy betűvel – egy adott történelmi jelenséget leíró fogalmát a „hidegháború” – kis betűvel – a nemzetközi rendszer időnként visszatérő hatalmi strukturális jelenségétől.¹⁵¹ Előbbi kifejezeten az 1940-es évek végétől a Szovjetunió bukásáig tartó történelmi korszakra utal, utóbbi pedig a nemzetközi térben időnként kialakuló helyzetre, mely során egy status quo hatalommal szemben megjelenik egy új, feltörekvő erő és kettőjük viszonya egy hosszú évtizedeken át tartó, globális, rendszerszintű vetélkedéssé válik, akár, de nem feltétlenül kicsúcsosodva egy tényleges háborús konfliktusban.

2021-ben az Atlantic Council intézet kiadványában jelent meg egy szintén név nélkül jegyzett írás, „*Hosszabb távirat*” címmel,¹⁵² amely alapvetően hasonló perspektívát kíván festeni Kínával kapcsolatban, mint Kennan annak idején a moszkvai vezetéssel kapcsolatban fogalmazott. Több mint három évtizeddel a Hidegháború – szándékosan nagy betűvel – vége után, Washington szellemi holdudvarában egyre inkább hasonló értelmezési keretrendszerben vitáznak a Kínával való kapcsolatokról, mint a Szovjetunióról a Hidegháború kezdetén.

Felmerülhet a kérdés, a kínai-amerikai kapcsolatok 1970-es években zajló normalizációja és *Deng Xiaoping* „*Reform és Nyitás*” politikája után mégis hogyan jutottunk el oda, hogy a nemzetközi rendszer két legmeghatározóbb szereplője kapcsán a hidegháborús értelmezési mechanizmusok jelentek meg a diskurzusban. Talán segíthet, ha megnézzük, hogyan alakult a Kínáról szóló perspektívák sora a hidegháború vége óta, különös tekintettel Kína katonai képességeinek növekedésére, valamint a kínai-amerikai viszonyokra.

Bár voltak, akik a „*Reform és Nyitás*” politikája kapcsán azt várták, Kína előbb-utóbb politikai rendszerének reformját is megvalósítja, illetve gazdasági felemelkedése békés integrációt jelent majd, ezek az elképzelések nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket.¹⁵³

3. b)/4 Közvetlen és közvetett geostratégiai eszkalációs potenciállal bíró mechanizmusok a kínai-amerikai viszonyrendszerben

¹⁵⁰ Brands, Hal, and John Lewis Gaddis. "The New Cold War: America, China, and the Echoes of History." *Foreign Aff.* 100 (2021): 10.

¹⁵¹ Megjegyzendő, hogy a nevezett történelmi időszaknak van egy szakmai elnevezése a történelemtudomány és nemzetközi tanulmányok nyelvzetében és az a bipoláris korszak. Ennek az angol verziója is létezik, és kezdettől lehetővé tette a történelmi időszak és a politikai viszonyrendszer megkülönböztetését egymástól, Gaddis cikke vélhetően érvelésének szemléltetése céljából döntött mégis a „hidegháború” kifejezés mellett.

¹⁵² Anonymous. *The Longer Telegram: Toward A New American China Strategy*. Atlantic Council (2021).

¹⁵³ Gallagher, Mary E. "“Reform and openness”: Why China's economic reforms have delayed democracy." *World Politics* 54.3 (2002): 338-372.

Kína és az Egyesült Államok számos ponton egymásnak ellentmondó koncepciók mentén fogalmazza meg érdekeit geostratégiai szempontból. Az amerikai stratégiai hagyomány erőteljesen támaszkodik a tengeri-hatalom elméleti keretrendszerére és mint ilyen, a világtengerekhez való háborítatlan hozzáférésre.¹⁵⁴ Ennek következtében az USA saját geopolitikai hagyományai alapján egy felemelkedő szárazföldi hatalmat, amely képes regionális szinten hegemónná válni, valamint a lokális tengeri hatalmiságával a világóceánok bizonyos szegmenseiről „kizárni” az USA flottaegységeit, összességében a szabad hozzáférésre vonatkoztatott fenyegetésként értelmez. Ennek megfelelően a kínai térnyerés a Dél-kínai-tengeren, az erőviszonyok alakulása a Tajvani-szorosban, valamint Kína haditengerészetének növekvő globális erőketvitési képességei mind olyan tényezőket képviselnek, melyek ütköznek az USA stratégiai érdekeivel.¹⁵⁵

Az érem másik oldala Kína percipiált fenyegetettség koncepciója. Ennek egy központi eleme, hogy az USA és szövetségi rendszere egy kettős szigetlánccal zárja potenciálisan el Kínát a világtengerekhez való hozzáféréstől és ezen keresztül a gazdasági stabilitásához szükséges nemzetközi kereskedelemtől. Ennek a status quo-nak a megváltoztatása, elsősorban az erőviszonyok Kína számára kedvező irányba való elmozdításával vitális érdeknek tűnik. Ennek megfelelően a világtengeren való erőketvités, illetve az ezt lehetővé tevő útvonalakhoz való unilaterális és háborítatlan hozzáférés olyan problémakört alkotnak, amely mindkét félnek vitális érdek, így kevés mozgástér van az érdekek konszolidálására ezek kapcsán.

Szintén fontos kérdéskör a kritikus infrastruktúrák versenyképes működtetését elősegítő terekben kialakult vetélkedés. Az elmúlt évtizedekben látványos vetélkedés alakult ki mind a kibertér, mind a világűr kiaknázására hivatott eszközrendszerek és képességek terén a világ nagyhatalmai között. Kína és az Egyesült Államok a két kiemelkedő szereplője ennek – az egyébként további aktorokkal kiegészült – versengésnek. Bizonyos értelmezések szerint egyfajta konfliktus már most is zajlik – például a kibertérben – mely ugyan nem jár sem kinetikus csapásmérésekkel, sem közvetlen fizikai veszteségekkel, de mégis elsősorban a konfliktus szempontrendszerén keresztül célszerű értelmezni.¹⁵⁶

A kibertér és a világűr az eskalációs elemzések szempontjából kétféleképpen releváns. Egyrészt mindkét dimenzió olyan kritikus módon növeli a konvencionális (és nem utolsó sorban

¹⁵⁴ Masters, Jonathan. "Sea power: The US Navy and foreign policy." Council on Foreign Relations, August 19 (2019).

¹⁵⁵ Uo.

¹⁵⁶Financial Times. [US accuses China of masterminding cyber attacks worldwide](#); New York Times. [How China Transformed Into a Prime Cyber Threat to the U.S](#) ; Work, J.D. [China flaunts its offensive cyber power](#)

nukleáris) képességek hatékonyságát, hogy egy konfliktus esetén mindegyik fél számára vonzó célpontot jelent ezeknek az infrastruktúráknak a megelőző jellegű kiiktatása. Ezáltal, az ezekben a dimenziókban zajló vetélkedés és képességek növekedése közvetlenül hatással van a döntéshozók kalkulációira, hiszen egy kirívó előny, vagy a kölcsönös fenyegetettség gyors felszámolása összességében lépéskényszerbe hozhatja a vezetést, hiszen a szubjektíven érzékelt lemaradásba kerülő fél úgy érezheti, rá van kényszerítve az eszkalációra még mielőtt képességbeli lemaradása végzetes hátrányt jelentene. Ezen keresztül a két szegmens nem csupán a más képességrendszerekre gyakorolt érték-hatványozásnak köszönhetően játszik szerepet az eszkalációban, de a képességek közötti vetélkedés önmagában is eszkalációs potenciált hordoz magában.

Kína geostratégiai törekvései alapvető érdekhez kötődő tényezők mentén ütköznek az USA globális geostratégiai törekvéseivel. A Kínai Népköztársaság a „kerékagy-és-küllők” struktúrára úgy tekint, mint egy Kínát a világtengerek felől érkező szorításként „bezárni” hivatott rendszerre, melynek manifesztációja az „első-” és „második szigetlánc” alkotta bekerítettség.¹⁵⁷ Általában az „első-szigetlánc” az USA kelet-ázsiai szövetségeseire és partnereire, valamint a területükön állomásoztatott amerikai erőkre utal, a „második szigetlánc” pedig változó formában, de javarészt az amerikai fél csendes-óceáni területeire és támaszpontjaira (pl. Guam, Pearl Harbor) vonatkozik. A kínai leírásokban egy harmadik vonalként említik még magát az Egyesült Államokat és kontinentális területeit, nyugati partvonalának támaszpontjait.¹⁵⁸ A kínai percepció egyértelműen egy Kínával szemben kialakított formációt lát a két szigetlánc rendszerében és az ebből való „kitörési” szándék évtizedes ambíciója a kínai geostratégiának. Ráadásul az első szigetláncnak tulajdonképpen része Tajvan, így az országegyesítés kérdése nem csupán politikai-ideológiai szempontból, de geostratégiai vonalon is kardinális kérdés. Kína számára három stratégiai irány biztosíthatja a kitörési lehetőséget a szigetláncok adta bezártságából, a Dél-kínai tenger – ahol Peking az elmúlt évtizedekben látványos pozíció-maximalizálást, szigetépítést és az új infrastruktúrák jelentős militarizálását hajtotta végre –, Tajvan, valamint a Kelet-kínai tenger, ideértve a Tajvan és Japán közötti tengerszorosokat.

Bár egy konvencionális katonai konfliktushoz vezető eszkaláció egyik félnek sem áll érdekében, összességében ezen három stratégiai kitörési irány mentén áll fenn a veszélye az akár (véltetően) nem-szándékos eszkalációnak. A dél-kínai-tengeri feszültséggóc talán ezen

¹⁵⁷ Yoshihara, Toshi. "China's vision of its seascape: the first island chain and Chinese seapower." *Asian Politics & Policy* 4.3 (2012): 293-314.

¹⁵⁸ 新浪军事. [我军用两招打破美军优势 已从突破岛链转为控制岛链](#)

három szakasz közül a legkevésbé veszélyes. Itt a kínai fél lényegében már megszerezte azokat a földrajzi képződményeket, amelyek, ha nem is ideális, de mindenképp domináns pozícióhoz juttatják a terület vizei feletti kontroll szempontjából. Katonai erőfölénye elsősorban a helyi, ASEAN tagállamokkal szemben értelmezendő, mivel az USA-nak kevés közvetlen jelenlétet adó támaszpontja van, számára inkább az áthaladás képez érdeket.¹⁵⁹ Az Egyesült Államok törvényhozása számára elkészített legutóbbi háttér tanulmány eskalációt elsősorban Kína és a régió egyes országai közötti szürke-zónás konfrontációk kapcsán tart elképzelhetőnek, illetve az amerikai „szabad hajózási [demonstratív] műveletek” („Freedom of Navigation Operations” FONOP) vonatkozásában esetleges lokális hibás lépések következményeként. Nem esik szó olyan potenciális helyzetről amikor az USA egy helyi állam érdekében kényszerülne vállalni az eskaláció kockázatát Kínával szemben.¹⁶⁰ Érezhetően az USA elsősorban a tengeri útvonalak zavartalan használata kapcsán jelzi érdekeltségét a térség vonatkozásában. Amíg Kína ezt nem gátolja, az USA pedig nem próbálja meg felszámolni a kínai pozíciókat, elképzelhető egy olyan patthelyzet, amely végső soron mindkét fél számára elfogadható.

Tajvan már jóval komolyabb kockázati tényező, hiszen egyaránt jelent:

- politikai-ideológiai kérdést és ezen keresztül a kínai politikai vezetés számára hatalmi legitimációs problémát¹⁶¹
- geostratégiai kihívást, mivel az „első szigetlánc” közepén helyezkedik el, ezáltal vagy Kína elzárásának stratégiai fajtópontja, vagy Kína számára jelentheti éppen a bekerítésből való kitörés egyik legfontosabb ugródeszkáját¹⁶²
- az USA részleges elköteleződése miatt az amerikai szövetségi struktúrára nézve egy tajvani konfrontáció egyben a „Hub-and-Spokes” egyfajta töréscsúcsává is válhat

A jelen kézirat lezárásakor Kína évtizedek óta nem látott mértékű erődemonstrációt folytatott a Tajvani szorosban, több napos hadgyakorlat keretében. Ennek során Tajvan közelében előzetesen hat kijelölt – majd egy utolsó pillanatban hozzáadott hetedik – zónában tartott éleslövészettel együtt járó műveleteket a kínai haderő légiereje (PLAAF), hadászati rakétaerő (PLARF), haditengerészete és (PLAN) szárazföldi hadereje (PLAGF). Az első tájékoztatás alapján a hadgyakorlat helyi idő szerint augusztus 04. éjféltől augusztus 07. éjfélig

¹⁵⁹ Council of Foreign Relations. [Global Conflict Tracker – South China Sea](#)

¹⁶⁰ O'Rourke, Ronald. *US-China strategic competition in South and East China Seas: Background and issues for Congress*. Vol. 42784. Washington, DC: Congressional Research Service, 2022.

¹⁶¹ Gupta, Sonika. "Chinese strategies for resolution of the Taiwan and South China Sea disputes." *International Studies* 42.3-4 (2005): 247-264.

¹⁶² Lee, Sheryn, and Benjamin Schreer. "The Taiwan Strait: Still Dangerous." *Survival* 55.3 (2013): 55-62.

tartott és a kínai hatóságok ez idő alatt nem javasolták,¹⁶³ hogy a nemzetköz hajó és repülőfogalom áthaladjon a kijelölt területeken. A lépés Nancy Pelosi amerikai Képviselőház elnökének tajvani látogatására adott válaszreakció volt Peking részéről.¹⁶⁴

Az erődemonstráció kapcsán a hazai és nemzetközi sajtóban egyaránt felmerült annak a lehetősége, hogy a hadgyakorlat egy közelgő inváziót vetít előre.¹⁶⁵ Ezt első ránézésre alátámasztani látszik, hogy a kínai katonai erőfölény Tajvannal szemben jelentős. Azonban a legtöbb elemzés egyelőre arra következtetésre jut, hogy jelen körülmények között egy kínai invázió még jelentős veszteségekkel és kockázatokkal járna, így feltételezhetően egyelőre nem tűnik vonzó alternatívának.¹⁶⁶

Egyrészt egy történelmi léptékű inváziós erőt kellene összeállítani és mozgósítani, amelynek a logisztikai támogatása hatalmas vállalkozást jelentene nem csak a fegyveres erőkre nézve, de összkormányzati és osztársadalmi szempontból is. Másrészt egy inváziós kontingens meglehetősen sérülékeny célpontot jelent, és ha Tajvan nem is ambicionálhat olyan műveleti célokat, hogy ezt megállítsa, a kínai A2/AD-hez hasonló, hajó-elleni cirkálórakéta eszközparkkal, mellyel Tajvan rendelkezik, komoly károkat tud okozni a kínai partraszállító erőknek. Ennek az esélye jelentős veszteség kalkulációt jelent a pekingi vezetés számára. Sokkal inkább tűnhet kecsesítő stratégiának Tajvan más eszközökkel történő térdre kényszerítése, legyen az információs-hadviselés, tengeri-blokád, vagy gazdasági nyomásgyakorlás, ezek azonban kevésbé valószínűsítik egy olyan konvencionális katonai eszkaláció lehetőségét, amely klasszikus háborús konfliktusba sodorná Kínát és az Egyesült Államokat.

A három közül talán a leginkább problémás a Kelet-kínai-tenger jelentette kitörési irány. Kína itt nem rendelkezik előretolt jelenléttel, mint a Dél-kínai-tengeren, van azonban egy fontos szigetvitája a *Senkaku/Diaoyu*) szigetek hovatartozásáról. Kína számára a szigetcsoport nem csupán területi igényei miatt jelenthet központi kérdést, de stratégiai elhelyezkedése kritikusan tekinthető egy Tajvannal kapcsolatos konfliktus esetén is. Kína számára egy tajvani konfliktus esetén nyitott kérdés az amerikai közbeavatkozás, ennek azonban a legkézenfekvőbb iránya az USA Japánban és a Csendes-óceánon található támaszpontjai felől várható. A *Senkaku* szigetek elhelyezkedése megfelelő lehet ahhoz, hogy egy előretolt kínai katonai jelenlét akadályozni

¹⁶³ Xinhua: [Notice authorized to be released by Xinhua News Agency.](#)

¹⁶⁴ Mészáros R. Tamás: [Peking huszonhat éve nem látott tengeri erődemonstrációt lengetett be Pelosi tajvani útja után](#)

¹⁶⁵ HVG: [Tajvan szerint Kína a sziget invázióját készíti elő a hadgyakorlattal](#); DW.com: [China revealing its plan for Taiwan invasion, island's foreign minister says](#)

¹⁶⁶ The Diplomat: [Why a Taiwan Invasion Would Look Nothing Like D-Day](#); Telex.hu: [Sokan tartanak Kína tajvani inváziójától, megnéztük a forgatókönyveket](#)

tudja egy esetleges amerikai támogatási törekvés célba juttatását Tajvan területére, vagy közvetlen körzetébe.¹⁶⁷ 2014-ben a japán sajtó beszámolt egy állítólagosan a kínai katonai felsővezetés köréből kiszivárgott elemzésről, amely úgy értékelte, hogy a Senkaku-szigetek elfoglalása szükséges előfeltétele egy sikeres Tajvan elleni invázióknak. A dokumentum nem nyert hitelesítést és a kínai fél értelemszerűen tagadta ennek valós mivoltát, a japán biztonságpolitikai szakmai diskurzusba azonban bekerült ez a félelempercepció, így ma már az elérhető japán nyelvű szakmai elemzéseknek visszatérő motívuma, hogy egy esetleges Tajvan elleni invázió előkészítő lépéseként számolnak a Senkaku-szigetek elfoglalásával, bár az idősíkok elemzésenként változnak.¹⁶⁸

A „*fait accompli*” logika: a kínai szigetvitákban és feszültségócokban érintett felek részéről visszatérő fenyegetettség-percepció elem, hogy attól tartanak, a status quo megváltoztatása kínai részről olyan hirtelen történik, hogy a politikai döntéshozatal reakciója előtt Kína ki tud alakítani egy stabil jelenlétet az egyes szigeteken és más szárazulatokon. Ebben az esetben amerikai, japán és tajvani elemzők attól tartanak, hogy „kész helyzet elé” állítva a nemzetközi közösséget, Kína elejét tudná venni a negatív következményeknek, ezért a legtöbb esetben valamilyen ellenintézkedés igényét fogalmazzák meg a „*fait accompli*” helyzet megakadályozására.¹⁶⁹ Japán ezt egyértelműen a Senkaku-szigetek kapcsán említi, de maga a mechanizmus lényegében alkalmazható más szigetviták eskalációs potenciáljainak konceptualizálása kapcsán is.

3. b)/5. További eskalációs potenciállal bíró feszültségócok

Földrajzi logika mentén északról délre haladva azonosíthatunk néhány további eskalációs potenciállal bíró problémakört. Említést kell tennünk róla, hogy Japán és az Oroszországi Föderáció között fennáll egy szigetvita a Kuril-szigeteket és Japán legészakibb szigetét Hokkaido-t összekötő szigetslánc néhány eleme kapcsán. A japánul „*északi területekként*” említett szigetvitában érintett szigetek jelenleg is orosz fennhatóság alatt állnak.¹⁷⁰ A japán értelmezés szerint ezek a szigetek földrajzi szempontból Hokkaidohoz

¹⁶⁷ Pacific Forum: Issues and Insights VOL 23, SR 2. 44. o.

¹⁶⁸ 樋口讓次. 切迫する中国の台湾武力統一 米国の対台湾「曖昧戦略」が危機を誘発する. 本安全保障戦略研究所 2021.; Sz.n. 第1回 政策シミュレーションの成果概要. 日本戦略研究フォーラム 2021.;

¹⁶⁹ Ministry of Foreign Affairs, Japan. [The Senkaku islands – Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion](#)

¹⁷⁰ MOFA., Japan. [北方領土問題とは？](#)

tartoznak. Az orosz álláspont ezzel szemben az, hogy ezek a szigetek a Szakhalin szigetek részét képezik, így a világháború utáni rendezés értelmében azon területek közé tartoznak melyeket Japán 19-20. századi terjeszkedő politikája során szerzett meg magának és a potsdami deklaráció értelmében ezeket vissza kellett szolgáltatnia azon országoknak, illetve jogutódjaiknak, amelyektől megszerezte őket. A jelenleg orosz fennhatóság alatt álló szigetekeken jelentős orosz katonai infrastruktúra található és a szigetvita mindmáig azt az eredményt hozta, hogy Japán és a Szovjetunió, majd az Oroszországi Föderáció formálisan nem zárta békeszerződéssel a második világháborút, még ha diplomáciai viszonyait normalizálták is.¹⁷¹ Meg kell jegyeznünk, hogy az északi területeként említett szigetvita vonatkozásában jelentős állandósult szürke zónás illetve más aktív és dinamikus érdekérvényesítési törekvéseket nem látunk. Javarást diplomáciai kérdést jelent Moszkva és Tokió között igaz, főként az ukrajnai háború után a japán szankciós lépésekre válaszul az orosz fél számos demonstratív lépést tett,¹⁷² melyek célja vélhetően a szigetvitával kapcsolatos álláspontja iránti szilárd elköteleződés kommunikálása, illetve a Kínai Népköztársasággal való partneri viszonyának hangsúlyozása.¹⁷³

Szigetvitaként azonosíthatjuk a Koreai-félsziget és Japán között található Dokdo, illetve japánul Takeshima szigetcsoportot, amely dél-koreai fennhatóság alatt áll, ám Japán is sajátjaként azonosítja ezeket és álláspontja szerint Dél-Korea jogtalanul gyakorolja felettük a szuverenitást. Hasonlóan a Kurill szigethez, ez is elsősorban diplomáciai vita keretében manifesztálódik, jelentős konfrontatív incidensekre – a terület demonstratív birtoklására vagy megszerzésére irányuló törekvésekre – Dél-Korea és Japán között nem láttunk példát az elmúlt évtizedekben.¹⁷⁴

A regionális biztonsági komplexum szempontjából ezeknél az északi szigetvitáknál sokkal jelentősebb problémakört takar Észak-Korea tömegpusztító fegyver programja. Phenjan az elmúlt évtizedekben több alkalommal hajtott végre kísérleti atomrobbantást, illetve tesztelt különböző célba juttató eszközöket, javarást interkontinentális ballisztikus rakétákat A régió országai, az Egyesült Államok és a nemzetközi közösség évek óta törekszik pozitív és negatív ösztönzőkkel eltántorítani az észak-koreai vezetést atomhatalmi ambícióitól.¹⁷⁵ Ezidáig

¹⁷¹ Bán Zoltán. [A japán-orosz területi vita múltja és jelene.](#)

¹⁷² Isachenkov, Vladimir. [Russia deploys missiles near Pacific islands claimed by Japan](#)

¹⁷³ South China Morning Post. [Japan protests Russia-China military drills, Moscow scraps Kuril Islands visa deal](#)

¹⁷⁴ Ministry of Foreign Affairs, Republic of Korea. [Basic Position of the Government of the Republic of Korea on Dokdo](#)

¹⁷⁵ Mezei Tibor. "Az ENSZ-szankciók hatása a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságra= The Impacts of UN Sanctions on the Democratic People's Republic of Korea." KKI ELEMZÉSEK 16 (2021): 3-14.; Mezei, Tibor. "Az

azonban ez sikertelen volt. A hazai és nemzetközi vonatkozó szakirodalom azonban javarészt egyetért abban, hogy az észak-koreai tömegpusztító fegyver program elsődleges célja a rezsim túlélését biztosító elrettentő képességek építése és viszonylag kis valószínűség mutatkozik arra, hogy Észak-Korea valamilyen jelentősebb konfliktushoz vezető eszkalációs lépés mellett döntsön.

A regionális biztonsági komplexumban megtalálható biztonságpolitikai kihívások kapcsán, annak érdekében, hogy teljes képet kaphassunk, érdemes még említést tennünk arról, hogy Délkelet-Ázsia államaiban számos esetben láthatjuk vallási,¹⁷⁶ etnikai,¹⁷⁷ politikai feszültségek mentén belső,¹⁷⁸ akár polgárháborús konfliktusok kialakulását. Ezek közül jelenleg a legintenzívebb a Mianmarban zajló polgárháború.¹⁷⁹ Szólnak kutatások és elemzések Kína és más nagyhatalmak érintettségéről ezekben az ügyekben, főleg Mianmar kapcsán, de nem nagyon találkozunk olyan jelentős kutatásokkal, amelyek további regionális vagy akár annál magasabb szintű eszkaláció potenciális magjaként azonosítaná ezeket a belső konfliktusokat.

Szintén említenünk kell még a KNK és India között fennálló határvitákat,¹⁸⁰ melyek az elmúlt évtizedekben több alkalommal is vezettek alacsony intenzitású, de katonai egységek közötti eszkalációhoz a két nagyhatalom között. Ezek azonban sokkal szervezettebben kapcsolódnak a dél-ázsiai regionális biztonsági komplexum dinamikájához, mint a kelet-ázsiaihoz. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy India, Ausztráliához hasonlóan részt vesz számos Kelet-Ázsia vonatkozásában is releváns biztonságpolitikai együttműködésben, így még ha közvetett módon is, de valamelyest érintett szereplője Kelet-Ázsia regionális biztonsági komplexumának. Így a közte és Kína között fennálló határvita, ha marginálisan is, de része Kelet-Ázsia biztonságpolitikai architektúrájának. Mivel azonban India vonatkozásában sem az Egyesült Államok sem kelet-ázsiai országok bilaterális védelmi garanciákkal nem érintettek, kevésbé jelentős a regionális eszkalációs potenciálja a kínai-indiai határvitáknak. A két ország érdekellentéte azonban az elmúlt évtizedekben szemmel láthatóan egyfajta vetélkedő dinamikához vezetett és az egyre gyarapodó indiai haditengerészeti képességeknek

észak-koreai atomprogram regionális összefüggései= The Regional Context of the North Korean Nuclear Programme." *Külügyi Szemle* 20.2 (2021): 45-72.

¹⁷⁶ Abuza, Zachary. "The Moro Islamic Liberation Front at 20: State of the Revolution." *Studies in Conflict & Terrorism* 28.6 (2005): 453-479.;

¹⁷⁷ UN. [Genocide threat for Myanmar's Rohingya greater than ever, investigators warn Human Rights Council](#)

¹⁷⁸ Háda, Béla. "A 2020. évi thaiföldi belpolitikai válság háttere." *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések* 28 (2020): 1-8.

¹⁷⁹ Dobozi István: [A polgárháború felé sodródik egy fontos ázsiai ország.](#)

¹⁸⁰ Pap Melinda. [Határvita Kína és India között](#)

köszönhetően India várhatóan, ha nem is elsődleges, de valamilyen másodlagos jelentőségű egyensúlyozó tényezőt képezhet a világtengereken a kínai haditengerészeti erőkiemelési ambíciókkal szemben.¹⁸¹

3.b)/6. Racionális aktornak tekinthetjük-e a Kínai Népköztársaságot?

Azokban a területvitákban, melyekben a Kínai Népköztársaság az egyik érintett fél és emellett állandósult érdekérvényesítési vetélkedés látunk, javarészt szürke zónás eszközökkel, joggal merülhet fel a kérdés, hogy az eskaláció szempontjából Kínát tekinthetjük-e racionális aktornak.

A témával foglalkozó szakirodalomban található egy olyan toposzt, amely még ha nem is közvetlenül de közvetett módon Kínát valamelyest irracionálisnak írja le. Ezek közül is a nemzetközi szakirodalomban talán az egyik legismertebb monográfia Edward Luttwak *The Rise of China versus the logic of Strategy* című könyve.¹⁸² Ennek egyik lényegi mondanivalója az, hogy ha és amennyiben a KNK a 2010-es évektől kezdve növekvő nagyhatalmi potenciálját konfrontatív módon használja, azzal vélhetően a regionális országok között az együttműködésre és a Kínával szembeni egyensúlyozásra teremt ösztönzőket. Ennek jeleit empirikusan is láthatjuk, ma is a regionális biztonsági komplexumon belül, azonban pusztán a biztonsági tanulmányok egy ilyen klasszikus „*biztonsági dilemmája*” elmélettel is magyarázható jelenségéből azt az egyértelmű következtetést levonni, hogy Kína nem racionális aktorként viselkedik, nem tűnik meggyőzőnek.

Ugyanakkor azzal kapcsolatban is jelentős érdemi kutatásokat olvashatunk, hogy igenis a racionalitás a jellemző motívuma a kínai döntéshozatalnak és a regionális biztonsági komplexumon belüli feszültségcökök kapcsán látott viselkedésének. Ezek közül a kutatások közül a legjelentősebb impakttal Keitan Zhang „*Cautious Bully: Reputation, Resolve, and Beijing's Use of Coercion in the South China Sea*” című tanulmánya bír.¹⁸³ A szerző esettanulmányként a KNK Dél-kínai tengeren zajló szigetvitáit vette alapul 1990 és 2015 között. Arra kereste a választ, hogy milyen strukturális jellemzők írhatók le Kína viselkedése kapcsán annak mentén, hogy mikor milyen mértékig eskalálta ezeket a konfliktusokat. A szerző értelmezési keretrendszerként a kényszerítés különböző eszközeit azonosította a vitás

¹⁸¹ Bővebben ld. Háda, B. (2021). Az indiai haditengerészet az indiai-csendes-óceáni térségben. NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE, 14(4), 66-91.

¹⁸² Luttwak, Edward N. *The rise of China vs. the logic of strategy*. Harvard University Press, 2012.

¹⁸³ Zhang, Ketian. "Cautious Bully: Reputation, Resolve, and Beijing's Use of Coercion in the South China Sea." *International Security* 44.1 (2019): 117-159.

helyzetben való meghátrálástól vagy tétlenségtől a tényleges katonai erő alkalmazásáig, melyekre a vizsgált időszakban mind talált példát. Javarészt egyébként a leggyakrabban különböző szürke zónás érdekérvényesítési stratégiákat azonosított. Zhang megvizsgálta, hogy egyes szigetviták kapcsán Kína számára milyen feltételezett költségei lehettek az esetleges eszkalációnak. Elsősorban gazdasági szempontból, illetve az általa geopolitikai visszahatásnak nevezett szempont mentén, tehát hogy Kína eszkalációs viselkedése mennyire válthatta ki a regionális országok és külső szereplők, főleg az Egyesült Államok ellenreakcióit.

A tanulmányban egyfajta folyamatkövetéssel vizsgálta meg az ok-okozati összefüggéseket az eszkaláció mértéke és az adott időbeli szakaszon azonosítható esetleges költségek között. Legintenzívebb periódusként az 1993 és 95 közötti időszakot azonosította, illetve a 2000 és 2012 közöttit. Ezek mentén megvizsgálta, hogy Kína milyen mértékig alkalmazott kényszerítő eszközöket és mennyiben korrelált a kényszerítő eszközök eszkalációs mivolta az esetleges vélhető kockázatokkal. Arra a megállapításra jutott, hogy elkülöníthető az 1990-es évek, a 2000-es évek eleje és a 2010-es évek. Ezen három szakasz közül az 1990-es években kifejezetten alacsonyként írhatók le a kockázati faktorok és azt láthatjuk, hogy ebben az időszakban Kína jelentősebb eszkalációs viselkedést mutatott. A 2000 utáni időszakban a szerző szerint jelentősen megnöttek a kockázati faktorok és ennek mentén bemutatta, hogy a kínai eszkalációs lépések is jóval alacsonyabb intenzitást mutattak. Ezt követően a 2010-es évek elejét azonosítja a vizsgálat szempontjából, mint harmadik szakaszt és az a megállapítása, hogy az eszkalációs intenzitás a kétezres évek elejéhez képest jelentősen megnőtt, de nem érte el az 1990-es évek szintjét. Azonban azt is hozzá kell tenni, hogy az esetleges általa azonosított kockázati faktorok jóval magasabbak voltak, mint az 1990-es években, de alacsonyabbak, mint a kétezres évek elején. Tehát a három szakasz összevetése alapján arra a megállapításra jut, hogy Kína érdekérvényesítő viselkedése a Dél-kínai-tengeren rendszerszinten mutatja a racionális kockázat/költség és esetleges haszon kalkulációk mintázatát.¹⁸⁴

Bár Zhang alapvetően egy lehatárolt időszakkal és kifejezetten a Dél-kínai-tengeri helyzettel foglalkozik, ismerve Kína más területviták és feszültségócok kapcsán tapasztalt viselkedését, nincs meggyőző okunk feltételezni, hogy a racionális viselkedés ne jellemezné általánosságban a kínai döntéshozatalt az eszkalációs kérdések kapcsán.

Összefoglaló: A kelet ázsiai regionális biztonsági komplexumban számos olyan tényezőt

¹⁸⁴ Zhang, (2019): 117-159.

azonosíthatunk, amely valamilyen regionális vagy magasabb szintű eszkalációs potenciált rejt magában. Ha a nagyhatalmi érdekérvényesítésnek magasabb logikai prioritást rendelünk, akkor azt mondhatjuk, hogy a két legfontosabb szereplő – a Kínai Népköztársaság és az Egyesült Államok – között számos kérdéskör mentén áll fenn olyan érdekütközés, amely kapcsán a szakirodalom és a vonatkozó közéleti diskurzus valamilyen eszkalációs lehetőséget azonosít. Ezek kapcsán azonban azt is elmondhatjuk, hogy a legtöbb esetben közvetett vagy absztrakt eszkalációs lehetőséget hordoznak magukban. Így a szélesebb konszenzus az, hogy mindkét nagyhatalom vélhetően ellenérdekelt a jelentősebb eszkalációban.

Vannak olyan feszültséggócok melyekben a KNK vagy nem érintett (ilyen például az orosz-japán vagy a dél-koreai-japán szigetviták) vagy közvetett módon érintett (például ilyen Észak-Korea atomprogramja, miután Phenjan egyetlen formális szövetségese a KNK). A délkelet ázsiai polgárháborúk és más belső feszültséggócok elhanyagolható regionális eszkalációs potenciált rejtenek és viszonylag marginális a külső nagyhatalmi érintettség is. A kínai-indiai határviták intenzívebb feszültséggócot jelentenek, ám alacsonyabb a valószínűsége annak, hogy jelentős akár regionális eszkalációs potenciállal bírjanak a közeljövőben.

A szélesebb tudományos és szakmai konszenzus alapján azt mondhatjuk, hogy jelentősebb eszkalációs potenciált a Dél-kínai-tenger, a kínai-tajvani ellentétek és a Kelet-kínai-tengeren található szigetvita, a Senkaku-szigetek státusza rejtenek magukban. Ezek közül a dél-kínai-tengeri regionális feszültséggóc annyiban sajátos helyzetű, hogy itt azt mondhatjuk, Kína egy jelentős erőfölényt alakított ki. Így kevésbé ösztönzött további eszkalációs lépések irányába. A tajvani kérdés sokkal inkább jelent egy olyan feszültséggócot, amely esetében a kínai politikai vezetés jelentős módon ösztönözve van az országegyesítés iránt. Azonban a vizsgált időszakban képességek összevetése alapján egyelőre nem tűnik úgy, hogy kialakult volna az a szükséges kínai erőfölény, amely jelentős veszteségek nélkül meg tudta volna valósítani az országegyesítést. Így amennyiben a pekingi vezetést racionális aktornak tekintjük, a stratégiai logika szempontjából azt mondhatjuk, hogy a kivárás vagy az eszkaláció közül vélhetőleg az előbbi kecsegtetett nagyobb megtérüléssel.

A Kelet-kínai-tenger és a Senkaku szigetvita egy olyan feszültséggóc, amely esetében Kína ösztönözve lehet további pozíciók megszerzésére, mert ezáltal nem csupán a kínai-japán szigetvitában tudna érdeket érvényesíteni, de a Tajvannal szembeni invázió katonai stratégiai pozíciói is jelentősen javulnának. Kína számára ennek megfelelően azt mondhatjuk, hogy a Senkaku szigetvita esetleges eszkalációja kínai siker esetén jelentősen javíthatná Kína geostratégiai pozícióját az első szigetlánc egészét tekintve, illetve egy tajvani invázióra vonatkozóan. Az eddigi időszakban azonban nem került sor Peking részéről katonai

eszkalációra, így indokolt lehet annak vizsgálata, hogy játszott ebben bármiféle szerepet az elrettentés valamilyen mechanizmusa.

A nagyhatalmi és regionális eszkalációs potenciálok áttekintése kapcsán a bayesiánus elemzéshez az alábbi tényezőket emelném ki:

Alapvető feltevések („Inference” értékek) és megállapítások („Evidence” értékek):

- I₃: Kína számára regionális geostratégiai helyzete szempontjából jelentős értéket feltételezhetünk a Senkaku/Diaoyu szigeteknek. Így, ha nem is tudjuk empirikusan bizonyítani, hogy tervezett-e, vagy tervez-e katonai érdekvényesítést Peking, annyit feltételezhetünk, hogy a kínai geopolitikai érdekek rendszerében fontos helyet foglal el a szigetcsoport
- I₄: Kína esetében meggyőzőbbek azok a kutatások, amelyek konklúziója, hogy a pekingi vezetés több korábbi generációja is az érdekeket, a siker esélyeit és a kockázatokat egyaránt mérlegelő, racionális aktorként viselkedett. Így a precedens tükrében okunk van inkább ezt a racionalitást feltételezni a kínai geostratégiai döntések, az eszkaláció, vagy éppen annak hiánya.
- E₃: A Senkaku/Diaoyu szigetek geostratégiai elhelyezkedése ideális ahhoz, hogy Kína számára fontos előretolt jelenlétet adjon egyrészt az első szigetláncon belüli pozíciójának erősítéséhez, másrészt egy esetleges Tajvannal szembeni blokádhhoz vagy invázióhoz

c) A Senkaku/Diaoyu szigetvita történeti áttekintése¹⁸⁵

A japánul Senkaku-nak, kínaiul Diaoyu-nek nevezett szigetcsoport öt lakatlan szigetből és három nagyobb zátonyból, valamint számos kisebb atollból és további kisebb zátonyokból álló földrajzi egység. A szigetek a Nansei szigetcsoporttól nyugatra található területen, Okinawa főszigeteitől, amely Japán legdélibb prefekturája, 410 km-re helyezkednek el, nagyjából 180 km-re Tajvan főszigetétől. Közigazgatásilag Ishigaki japán város területéhez tartoznak, víz feletti összterületük pedig összesen 5,17 km².¹⁸⁶

A szigetcsoport jelenleg, *de facto* Japán fennhatóság alatt áll, ám mind a Kínai Népköztársaság, mind a Kínai Köztársaság (Tajvan) jogot formál rá. A japán fél nem ismeri el a kínai és területi igényeket, jogértelmezése szerint sem Peking, sem Taipei nem bír legitimnek tekinthető szuverenitás indokkal a szigetek kapcsán.¹⁸⁷ A japán álláspont szerint a szigetek lakatlan és használatlan területet képeztek, mielőtt 1895-ben a Japán császárság, saját értelmezése szerint a *terra nullius* alapján jogot formálva, hivatalosan is kiterjesztette fennhatóságát a területre.¹⁸⁸

Jelen értekezés nem kíván igazat adni sem a japán, sem a kínai és tajvani érveknek, mivel nem célja a kutatásnak bebizonyítani a felek érvrendszerének igazát. Mivel Japán *de facto* gyakorolja a szigetcsoport felett a szuverenitást, a disszertációban japán területének részeként tekintünk a szigetcsoportra. A szigetvita kontextusának megértése érdekében azonban ismertetem az egyes felek álláspontjait.

A Senkaku/Diaoyu-szigetek a Kínától az 1600-as évekig független okinawai Ryūkyū királyság felé tartó tengeri útvonalon való elhelyezkedésüknek köszönhetően a kínai álláspont szerint már évszázadok óta szolgáltak tájékozódási pontként és pihenőhelyül a kínai tengerészek számára.¹⁸⁹ A kínai érvelés¹⁹⁰ több történelmi dokumentumra hivatkozik, amely utazásokról született beszámolókból a Ryūkyū felé tartó utazók megemlítik a szigetcsoportot.

¹⁸⁵ Az értekezés ezen szakasza a szerző egy korábbi tudományos publikációja alapján, annak rövidített és az eltelt időszak adataival frissített változatoként készült. Mivel a publikáció tartalmazott olyan szakaszokat, melyek nem relevánsak a disszertáció kérdései kapcsán, ezért ezekre jelen változat nem tér ki, de részletesebben ld.: Bartók András. "A Senkaku szigetvita és a japán stratégiai kultúra kölcsönhatásai." „Közel, s Távol” V.: 83.

¹⁸⁶ Japán Külügyminisztérium. [About the Senkaku Islands](#).

¹⁸⁷ 中内康夫. "尖閣諸島をめぐる問題と日中関係: 日本の領土編入から今日までの経緯と今後の課題." 立法と調査/参議院事務局企画調整室 編 334 (2012): 69-84., 69.

¹⁸⁸ Japán Külügyminisztérium. [About the Senkaku Islands](#).

¹⁸⁹ Information Office of the State Council of the People's Republic of China

¹⁹⁰ CNTV. [钓鱼岛地图战 日本赢不了](#)

Ilyen például Chen Kan császári követ ryūkyūi útjáról készült feljegyzése, amely így fogalmaz:

*„a hajónk elhaladt Diaoyu Dao (a Senkaku/Diaoyu-szigetek), a Huangmao Yu, Chi Yu mellett [...], majd feltűnt a Gumi hegy, amiből tudtuk, hogy itt kezdődik Ryūkyū földje...”*¹⁹¹

A Gumi hegy, japánul Kume, 18–19. századi ryūkyūi dokumentumok alapján a kereskedő királyság határát jelezte, így a kínai álláspont szerint az attól nyugatra fekvő szigetek történelmileg nem tekinthetők a mai Okinawa részének. Mivel az érvek között az is szóba került, hogy Japán Okinawa prefektúrával együtt nyert fennhatóságot a szigetek fölött, a kínai álláspont ezekkel a történelmi hivatkozásokkal igyekszik cáfolni a Senkaku/Diaoyu és Okinawa területi egységének téziséét.

A Meiji-restauráció (1868) után a japán hajók az 1880-as évek végét követően kezdtek felderítőtutakat tenni a szigetek irányába.¹⁹² Egy japán üzletember 1885-ben engedélyt kért a szigetek halászati és egyéb üzleti célú tevékenységek folytatására, ám ezt az engedélyt csak 1896-ban kapta meg, miután Japán a kínai–japán háborút 1895-ben lezáró shimonoseki békeszerződéssel elnyerte a Formosa (Tajvan) feletti uralmat, és ezzel egy időben állomást létesített a Senkaku-szigeteken is.¹⁹³

Mivel az 1885-ös kérelemre a japán kormány még nem adott engedélyt a szigetek használatára, a kínai álláspont mellett érvelők úgy tekintik, hogy a japán fél ekkor még kínai területként kezelte a szigeteket, és ezért ódzkodott az azok feletti rendelkezéstől.¹⁹⁴

A világháborús vereséget követően Japán 1945-1952 között a szövetséges csapatok megszállása alá került. A szigetország legdélebbi tartománya, Okinawa, sajátos státuszt kapott a megszállás során és azt követően. A Ryukyu szigetcsoport amerikai irányítás alá került, ezzel együtt a Senkaku-szigetek is. Mindez azonban átmeneti megoldás volt, végül 1972-ben Okinawa szigetei visszakerültek Japán fennhatósága alá, ezzel együtt a Senkaku szigetcsoport is.

1969-től Tajvan és a Kínai Népköztársaság korábbi érdektelenségükhöz képest megváltoztatták álláspontjukat a szigetek japán fennhatóságával kapcsolatban. Ennek háttérében valószínűleg fontos tényező volt egy 1968-as földtani kutatás, amely megállapította, hogy a szigetek körüli vizek alatt jelentős kőolaj- és gázkészletek lehetnek.¹⁹⁵ 1970-re már mind

¹⁹¹ Information Office of the State Council of the People's Republic of China

¹⁹² Japán Külügyminisztérium

¹⁹³ Uo.

¹⁹⁴ Information Office of the State Council of the People's Republic of China

¹⁹⁵ MOFA 2013.

Tajvan, mind a KNK hivatalosan is bejelentette, hogy sajátjának tekinti a területet. A kétoldalú kapcsolatokban azonban nem merült fel a terület rendezésének kérdése, ugyan minden érintett fél (Tokió, Peking, Taipei) kifejezte álláspontját, a gyakorlatban sem a kínai, sem a tajvani fél nem törekedett semmilyen eszközzel érvényt szerezni ezeknek, a Japánnal folytatott diplomáciai kapcsolataik során egyszerűen nem foglalkoztak a kérdéssel.

A szigetszoport csak később, 1996-ban került ismét a figyelem középpontjába. Egy tajvani nacionalista aktivista, David Chuan Cheng és néhány társa hajóval megközelítve a Senkaku-szigeteket, hogy felhívják a figyelmet a „szőnyeg alá söpört” ügyre. Cheng a hajóról a tengerbe ugrott és megpróbált partra úszni, ám sajnálatos módon a vízbe érkezésekor elájult. A japán partiőrség ugyan sikeresen kimentette, de nem sokkal később belehalt sérüléseibe.¹⁹⁶ Az ügy egyrészt ismét felhívta a figyelmet a Senkaku-szigetekre, másrészt a kínai nemzeti büszkeséggel és a világháborús sérelmekkel kapcsolatos szimpátiatüntetések követték mind Tajvanon, mind a KNK-ban.¹⁹⁷

2006-tól kezdve egyre gyakoribbá váltak a tajvani és a kínai aktivisták hasonló tevékenységei (demonstratív partraszállás, vagy csupán a parti vizekben való tartózkodás stb.) a szigetek körüli vizeken. Egészen a 2010-es évekig jellemző volt, hogy a kínai és tajvani aktivisták, illetve partiőrsegek és más tengeri félkatonai szolgálatok adott esetben egymással együttműködve érkeztek a Senkaku-szigetek közelébe azért, hogy demonstratív jelenléte tanúsítsanak. Az összes ilyen eseményről teljes értékű összesítés egyelőre nem áll rendelkezésre, de kiemelhetünk néhányat, amely jelentősebb sajtófigyelmet kapott.

2008-ban tajvani aktivisták érkeztek a szigetek közelébe, incidensbe keveredve a japán partiőrségi hajóegységeivel, ami szignifikáns bilaterális feszültséghez vezetett Taipei és Tokió között, illetve jelentős belpolitikai visszhangja volt Tajvanon.¹⁹⁸ A 2008-as évben egyébként több hasonló incidens is történt és előfordult, hogy tajvani és kínai szereplők kooperatív módon érkeztek a szigetszoport körüli vizekre.¹⁹⁹

A legjelentősebb diplomáciai feszültséggel járó incidens a szigetek vizei körül 2010. szeptember 7-én történt. Egy kínai halászhajó a japán parti őrség szerint illetéktelenül tartózkodott a szigetek körüli vizekben és halászati tevékenységet folytatott. Miután a japán partiőrség felszólította, hogy hagyja el a területet, a kínai halászhajó úgy manőverezett, hogy nekihajtson a japán egységeknek. A két japán hajó közrefogta a kínai halászhajót és

¹⁹⁶ 斎藤道彦. "尖閣諸島問題をめぐる歴史." 中央大学論集 35 (2014): 43-84..

¹⁹⁷ Uo.

¹⁹⁸ Hsiu-Chuan, Shih; Wang, Flora. [Officials drop plan to visit Diaoyutais](#)

¹⁹⁹ Tatsumi, Yuki. "Senkaku Islands/East China Sea Disputes: A Japanese Perspective." *CNA Maritime Asia project workshop III. 2013., 112.*

letartóztatták a kapitányát, Zhan Qixiongot, majd nagyjából három hétig tartották őrizetben.²⁰⁰ Válaszul a kínai hatóságok bojkottálták a Kínából Japánba exportált ritkaföldfém szállítmányok vámkezelési eljárását, ezáltal Japánt néhány hétre elvágta ezektől a fejlett technológia gyártásához szükséges kulcsfontosságú alapanyagoktól.²⁰¹ Végül a kapitányt átadták a kínai hatóságoknak, amit a kínai közvélemény a vezetés külpolitikai sikerének könyvelt el, Japánban pedig egyre többen kezdtek aggódni a kínai importfüggés jelentette stratégiai veszélyek miatt.²⁰²

2012-ben ismét tajvani tüntetők szálltak partra, akiket a japán hatóságok őrizetbe vettek, majd ugyanebben az évben a két ország parti őrségének hajói is újra szembe kerültek egymással, és vízágyúval igyekeztek eltántorítani a másik felet.²⁰³

Ahogy azt egy összesítésben látni fogjuk, a Japán Partiőrség jelentései szerint az illetéktelen behatolások száma kiugróan megnövekedett 2012-ben, a tetőpont pedig 2013 augusztusa volt. Valószínű, hogy ennek politikai hátterében az a diplomáciai feszültség húzódott, amely a szigetek még utolsó, magántulajdonban maradt területeinek japán állami felvásárlását követően lángolt fel a kínai és japán fél között. A japán kormány 2012 őszén úgy döntött a szigetcsoport utolsó magántulajdonban maradt részét – az egyik nagyobb sziget területének egy része – felvásárolja a tulajdonostól. A kínai közvélemény mindezt provokatív lépésként értékelte, ám a japán kormány sokkal inkább a konfliktus elharapódzása elleni óvintézkedésként állította be a lépéseket.²⁰⁴ A háttérben ugyanis egy japán belpolitikai kontextusból fakadó kezdeményezés állt. Ishihara Shintaro, korábban a japán LDP politikusa és Tokió önkormányzati területének kormányzója, 2010-ben egy önálló, szélsőjobboldali pártot alapított, és 2012-ben egy másik szélsőjobboldali kezdeményezéssel közösen közadakozást kezdeményeztek annak érdekében, hogy az idősödő tulajdonostól felvásárolják a még magánkézben maradt területet a Senkaku szigeteken.²⁰⁵ Ishihara ekkor már régóta központi alakja volt a japán politikai közeg szélsőséges hangadóinak. A gyűjtés célja pedig az volt, hogy a felvásárolt területen betonbunkereket építsenek, paramilitáns szervezetekkel felkészülve a szigetek megvédésére egy esetleges kínai vagy tajvani támadás esetén. Az akkori kormány attól tartott, hogy a szélsőséges szervezet saját propagandája érdekében a felvásárlást követően igyekszik majd felkorbácsolni a nemzetközi

²⁰⁰ Ramsey, Austin: „[China-Japan Tensions Grow After Shipping Collision](#)”, TIME

²⁰¹ Horiuchi, Toru. "Public opinion in Japan and the nationalization of the Senkaku Islands." East Asia 31 (2014): 23-47.

²⁰² „[Japan frees Chinese boat captain amid diplomatic row](#)”, BBC News

²⁰³ „[Taiwan fishing boat repelled by Japanese ships near Diaoyutai](#)”, Want China Times

²⁰⁴ 斎藤道彦. "尖閣諸島問題をめぐる歴史." 中央大学論集 35 (2014): 43-84., 79.

²⁰⁵ 斎藤道彦. "尖閣諸島問題をめぐる歴史." 中央大学論集 35 (2014): 43-84, 79.

kedélyeket a Senkaku-szigetek körül, ezért látták úgy, hogy kisebb károkat jelentene, ha maga az állam vásárolná meg a területet.²⁰⁶ Ishihara és társai egyébként az akciót követően több marginális japán szélsőjobboldali szervezet egyesítése révén létrehoztak egy jelentősebb politikai erőt képviselő formációt, a „*Japán Restaurációs Pártot*” (日本維新の会 *Nippon Ishin no Kai*, angol nevén Japan Restoration Party), amely legnagyobb képviselői mandátumszámát éppen a 2012-es decemberi választáson szerezte, a pártlistás szavazatokat tekintve második helyen végezve az LDP mögött.²⁰⁷ Feltehetően ebben a Senkaku-szigetek körüli akciónak nagy szerepe volt.

A kínai politikai vezetés és a közvélemény azonban nem úgy tekintett a földterület állami felvásárlására, mint ami deeszkálálni hivatott a diplomáciai feszültséget a szigetek kapcsán. Felháborodott tüntetők vonultak az utcákra, akik sértőnek érezték, hogy „*a japán kormány felrúgta a szigetek körüli status quo-t*”. A demonstráció jegyében a kínai fogyasztók körében a japán áruk bojkottját szorgalmazták, az utcai tüntetők pedig több helyen is a japán gyártmányú autók rongálásába kezdtek, komoly károkat okozva ezzel.²⁰⁸

2013 végén a Kínai Népköztársaság, egyoldalúan kiterjesztve légtérelőrzési fennhatóságát, a szigetek fölötti légtérrel is saját légvédelmi azonosítási zónájába (Air Defense Identification Zone) vonta. Az e zónán áthaladó járatoknak kötelező azonosítani magukat és útvonaluk paramétereit. Mindez azonban csekély valós eredménnyel járt, a japán és az amerikai fél például határozottan elutasította ennek elismerését, és minden esetben megtagadta a kért adatok kiszolgáltatását.²⁰⁹

Az egyre gyakoribbá váló konfrontációk miatt 2013-tól a Japán Partiőrség és az Önvédelmi Erők közösen ellenőrzik a Szenkaku-szigetek közeli vizekben tapasztalható aktivitást, a Haditengerészeti Önvédelmi Erők rendszeres megfigyelést hajt végre tengeri járőr repülőekkel,²¹⁰ a Japán Parti Őrség pedig a felségvizeken való illetéktelen tartózkodások esetén őrzőjáratokat indít az érintett területre. Emellett rendszeres kimutatásokat készít a Szenkaku körüli vizek kapcsán tapasztalható aktivitásról.

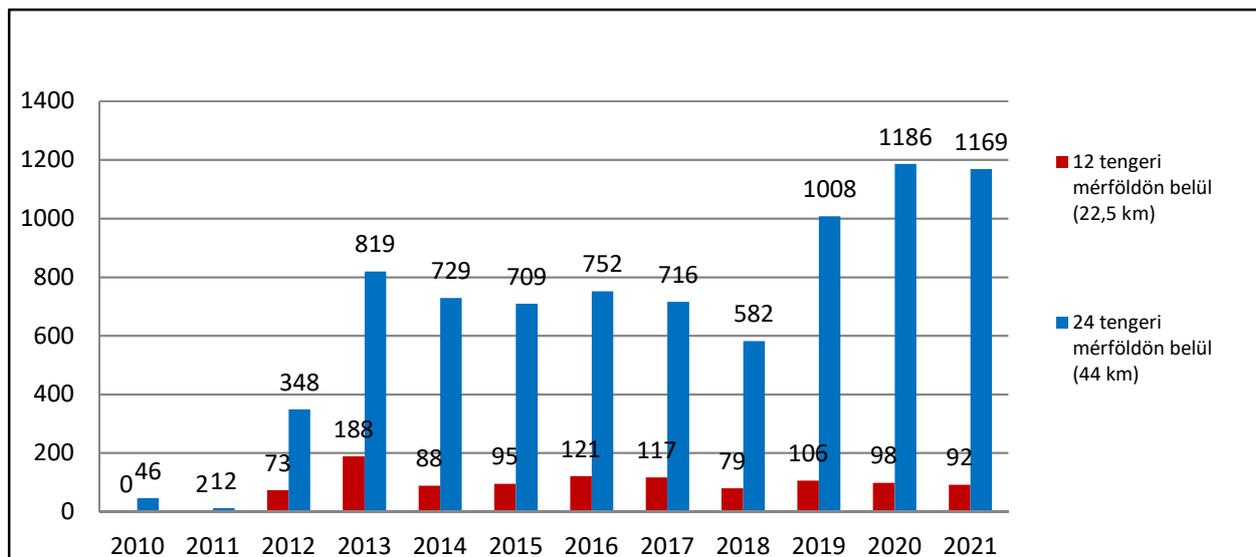
²⁰⁶ Uo.

²⁰⁷ 総務省自治行政局選挙部. [平成24年12月16日執行-衆議院議員総選挙・最高裁判所-裁判官国民審査結果調](#)

²⁰⁸ Lim, Loisa. [Second Day Of Anti-Japan Protests Rock China](#)

²⁰⁹ [Japan, U.S. reaffirm plans to militarily ignore China ADIZ 2014](#). Japan Times

²¹⁰ 海上保安庁. [尖閣諸島周辺海域における中国海警局に所属する船舶等の動向と我が国の対処](#).

2. ÁBRA: A SENKAKU-SZIGETEKHEZ TARTOZÓ VIZEKEN ILLETÉKTELENÜL TARTÓZKODÓ HAJÓK ESETSZÁMA (2010-2021); SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: JAPÁN PARTIŐRSÉG

A parti őrséghez hasonlóan a Haditengerészeti Önvédelmi Erők is igyekeznek minél szorosabban nyomon követni a kínai hajók és különösen a kínai haditengerészeti egységek aktivitását a Japán körüli vizeken. A védelmi fehér könyvek Kínával foglalkozó áttekintő szakaszai részletesen kitérnek a KNK egységeinek jelentősebb mozgásaira, melyek legfontosabb irányai a Kína körüli tengeri szigetláncból való kitörési útvonalakon végzett műveletek gyakorlására utalnak. 2016-ban fordult elő először, hogy a kínai *LIAONING* repülőgép-hordozó a Senkaku-szigetek és Okinawa közötti Miyako-szoroson keresztülhaladva kijutott a Csendes-óceán nyílt vizeire.²¹¹

A szigetek státuszát tekintve, illetve az eskalációs potenciál szempontjából jelentős változást hozott a Kínai Népköztársaság 2021 januárjában hozott törvénymódosítása, amely többek között felhatalmazta a kínai partiőrségi hajóegységeket arra, hogy a kínai tengervizeken illetéktelenül tartózkodókkal szemben fegyveres kényszerítőeszközöket alkalmazzanak.²¹² Az új felhatalmazás értelmében a Kínai Partiőrség hajóegységei akár a Senkaku-szigetek körüli konfrontáció során halált okozó fegyverek alkalmazására is jogosítványokat kaptak, ami heves tiltakozást váltott ki a japán félből és igényt annak megerősítésére, hogy az amerikai védelmi garancia továbbra is kiterjed a szigetvita vonatkozásában is.²¹³

A szigetvita 2010-es években történő fellángolása kapcsán egyre jelentősebb kérdéssé vált, hogy az Egyesült Államok hogyan viszonyul az ügyhöz. Az 1970-es évektől egészen a 2010-es évekig az USA igyekezett kerülni az állásfoglalást a szigetvita vonatkozásában és

²¹¹ Japán Védelmi Minisztérium: [Defense of Japan 2017](#)

²¹² 中华人民共和国国防部. [中華人民共和國海警法](#)

²¹³ Johnsson, Jesse. [Chinese ships near Senkakus for first time since new law allowing use of arms](#)

elsősorban a békés, esetleges jogi úton történő rendezést tartotta kívánatosnak. 2012-től azonban az incidensek számának növekedésével egyre jelentősebb diplomáciai úton megfogalmazott igényt támasztott a japán vezetés az iránt, hogy az USA hivatalosan is kommunikálja, hogy Japánhoz fűződő kétoldalú védelmi együttműködése, illetve annak Japán területi szuverenitására vonatkozó védelmi mechanizmusa kiterjed a Senkaku-szigetekre is. Erről elsőként az amerikai törvényhozás foglalt állást, egy kongresszusi nyilatkozat egyértelművé tette, hogy az USA ilyen japán fennhatóság alatt álló területnek tekinti a Senkaku-szigeteket is,²¹⁴ A végrehajtó hatalmi ág részéről elsőként Barack Obama elnök nyilatkozott. aki 2014-ben Japánban tett látogatása során Abe miniszterelnökkel tartott közös sajtótájékoztatón biztosította a japán felet az amerikai csendes-óceáni haderő támogatásáról, amennyiben bármely japán fennhatóság alatt álló területet támadás érne.

A szigetvita vonatkozásában eseménytörténeti szempontból elkülöníthetünk néhány fontosabb logikai szakaszt. Az 1996-2010 közötti időszakban már egyre gyakoribbak lettek a különböző demonstratív incidensek, ám ezek jelentős részében a kezdeményező szereplők javarészt állam alatti szervezetek, egyének voltak. A 2012-13-as évek egyfajta fordulópontként értelmezhetőek, az elmúlt évtizedben ugyanis javarészt a kínai fél igyekezett érvényt szerezni területi követeléseinek, sokkal kevesebb tajvani vonatkozású incidens történt. Kínai részről pedig egyre inkább a különböző állami szervezetek, főként a partiőrség, a halászati társaságok és a haderő vált a sűrke-zónás nyomásgyakorlási eszköztár legfontosabb elemeivé. Szintén fontos része ennek a 2012 utáni időszaknak, hogy Japán kérésre az Egyesült Államok is folyamatosan kommunikálja, hogy a Japánnak biztosított védelmi garancia kiterjed a szigetekre is.²¹⁵ A kínai és tajvani érvrendszerek, amelyek a történelmi dokumentumokra hivatkozva elvitatják a szigetcsoport terra nullius mivoltát, ezáltal jogtalannak beállítva annak japán birtokbavételét, egyelőre egyetlen jelentősebb nemzetközi fórumon sem találtattak pozitív fogadtatásra. Nem látszik tehát arra vonatkozó valószínű forgatókönyv, hogy a jelenlegi status quo békés, jogi úton megváltoztatható lenne.

Összegzés: A Senkaku/Diaoyu szigetcsoport formálisan az 1970-es évektől jelent területvitát Japán, Kína és Tajvan között. A szigetek tényszerűen 1895-1945-ig japán fennhatóság alatt álltak, 1945-72 között amerikai megszállás alá tartozó területet jelentettek Okinawa prefektúra egészével együtt, 1972 óta ismét Japán gyakorolja felettük a területi

²¹⁴ Senate of the United States 2012.

²¹⁵ Ezt követően, bár Tajvan hivatalosan továbbra sem mondott le területi követeléseiről, a gyakorlatban megszűntek a tajvani kezdeményezésű incidensek a szigetek körül.

szuverenitást. Az 1970-90-es évekig tartó időszak során azonban nem voltak érdemi incidensek a vita részesei között, 1996-2012 között főleg civil aktivisták és nem állami szereplők kezdeményeztek demonstratív akciókat. 2012 óta a kínai fél szürke zónás eszközökkel élve folyamatosan növeli a japán félre gyakorolt nyomást, egyre növekvő intenzitással használva állami eszközöket (halászati társaságok, partiőrség, fegyveres erők). Az amerikai fél 2012 óta nyíltan kommunikálja Japánnak nyújtott biztonsági garanciáját és azt, hogy ez a Senkaku-szigetekre is kiterjed.

A Senkaku/Diaoyu szigetvita rövid történeti áttekintése kapcsán a bayesiánus elemzéshez az alábbi tényezőket emelném ki:

Megállapítások („Evidence” értékek):

- ***E₃: A kínai „szürke zónás” aktivitás a Senkaku/Diaoyu szigetek körül folyamatosan növekvő trendet mutat, növelve a véletlen eskaláció lehetőségét***
- ***E₄: Kína a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán eddig olyan, éleslövészettel egybekötött hadgyakorlatot, mint amilyen az 1996-os és a 2022-es tajvani krízisek során végzett demonstratív lépések voltak, nem hajtott végre***
- ***E₄: Az Egyesült Államok az elmúlt évtizedben többször is azt kommunikálta, a Japánnak nyújtott védelmi garanciája kiterjed a szigetvitában érintett területre is***

Összefoglaló, 3. fejezet:

Az értekezés ezen szakaszában bemutattam a kutatás tárgyát képező problémakört. Történelmi áttekintést adtam és a jelenlegi folyamatok mentén bemutattam a japán-kínai kapcsolatokat. Ezt követően megvizsgáltam a regionális és nagyhatalmi eskaláció legfontosabb kérdéseit, elhelyeztve a Senkaku/Diaoyu szigetvitát ebben a keretrendszerben. Végül részletesen bemutattam a Senkaku/Diaoyu szigetvita, valamint a hozzá kötődő incidensek kronológiáját, folyamatait.

4) A Kínai Népköztársaság biztonság- és védelempolitikája 1989-2022

a) Kína biztonságpolitikai alapvetései, fenyegetettség-percepciói, stratégiai ambíciói:²¹⁶

A Kínai Népköztársaság (KNK) gazdasági és katonai erejének növekedése, a geopolitikai dinamikára gyakorolt hatása olyan kérdés, amelyet a legtöbb elemző célú megközelítés nem tud megkerülni. Az egyik jellemzően visszatérő probléma Kína stratégiai szándékainak és képességeinek helyes értelmezése. A KNK céljai és valós kapacitása körüli bizonytalanságban számtalan faktor játszik szerepet, amelyek között egyaránt kézzelfoghatónak tűnik a politikai berendezkedése miatt sokszor kritizált Kína részéről a természetes igény saját geostratégiai kapacitásának elhomályosítására, valamint a kínai érdekekkel ellentétes állásponton elhelyezkedő nemzetközi szereplők részéről a fenyegetettség narratívájának szükségessége.

A KNK nagyhatalmi potenciáljának (katonai, gazdasági, soft power képességek) növekedése a nemzetközi tanulmányok szakirodalmában jelentős „bizonytalanság” irodalmat generált – vagyis hogy Kína felemelkedése vajon revizionista, világrendileg destabilizáló tényező-e vagy sem –, a nemzetközi kapcsolatok elméleti iskolái közötti érvrendszerek ütközésének síkján is,²¹⁷ de a katonai képességek pontos mértéke és minősége körüli gyakorlatiasabb megközelítések szempontjából is rengeteg nyitott kérdés merül fel.²¹⁸ A „transzparenciahiány” kritikája Kína erejével kapcsolatban pedig visszatérő motívum egyes hatalmak stratégiai dokumentumain belül, a japán 2013-as Nemzeti Biztonsági Stratégiától kezdve²¹⁹ az amerikai politikai döntéshozatal számára elkészített éves jelentéseken át²²⁰ az EU regionális politikáját vázoló 2012-es jelentésig.²²¹

A Kínai Népköztársaság létrejöttét követően katonai erő szempontjából egészen az elmúlt évekig Kína egy javarészt szárazföldi hadviselésre berendezkedett hatalom volt. Mára már

²¹⁶ Az értekezés ezen szakasza a szerző egy korábbi tudományos publikációja alapján, annak rövidített és az eltelt időszak adataival frissített változataként készült. Mivel a publikáció tartalmazott olyan szakaszokat, melyek nem relevánsak a disszertáció kérdései kapcsán, ezért ezekre jelen változat nem tér ki, de részletesebben lsd.: Bartók András. *A Kínai Népköztársaság stratégiája a csendes-óceáni hatalmi vetélkedésben* In: : P. Szabó Sándor. *Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén. I. kötet: Politikai kapcsolatok.* (2020)

²¹⁷ Schildt, Christopher E. "Managing Uncertainty: Formulating a US Grand Strategy for China." *Journal of Public International Affairs* 17 (2006): 240. 234.

²¹⁸ Fisher Jr, Richard D. *China's military modernization: building for regional and global reach.* Bloomsbury Publishing USA, 2008., xvi.

²¹⁹ Japán Kabinethivatal. : [National Security Strategy](#).

²²⁰ Rinehart, Ian E., and David Gitter. *The Chinese military: Overview and issues for Congress.* Washington, DC: Congressional Research Service, 2015., 10.o.

²²¹ Council of the European Union (2012): [Guidelines on the EU's Foreign and Security Policy in East Asia](#). No. 11492/12, 6.o.

azonban egyike a világ vezető, „kékvízi”²²² flottával rendelkező katonai hatalmainak, és ezen képességnövekedés várhatóan a jövőben tovább folytatódik. Mindez a 80-as évek végétől lezajlott katonai reformok eredménye, amelyeknek fontos irányvonala volt a szárazföldi haderőnem túlsúlyának csökkentése és az erőikivetítéshez szükséges haderőnemek fejlesztése. A Hadászati Rakétaerők (2015 előtt „Második Tüzérség”), a Légierő és a kínai Haditengerészet látványos fejlesztései és az összhaderőnemi gondolkodás elmélyülésének köszönhetően Kína regionális erőikvetítési képességei ma már jóval komolyabbak, mint korábban. A KNK ma már a második legnagyobb katonai hatalom a csendes-óceáni régióban, katonai képességeit csak az Egyesült Államoké haladja meg, és könnyen elképzelhető, hogy a következő néhány évtizedben a két domináns hatalom közötti relatív erőkülönbség mértéke tovább csökken majd Kína javára.

Az 1995–96-os tajvani krízis és annak hatása a kínai védelempolitikára

Kína, mint katonai nagyhatalom, mostani erejét a Deng Xiaoping (Teng Hsziao-ping) által meghirdetett, megkezdett reformpolitika több mint három évtizedes útja során építette ki. Deng 1978-as hatalomra kerülését követően reformpolitikája a „négy modernizáció” üzenete köré épült, amelynek négy oszlopa az ipar, az agrárszektor, a tudomány és technológia, illetve a haderő modernizációja volt.²²³

A már említett 1995–96-os feszültségek több szempontból voltak meghatározó jelentőségűek. Egyrészt egyes elemzők szerint a KNK és az USA a koreai háború óta nem került ennyire közel egy katonai konfrontáció lehetőségéhez.²²⁴ Másrészt, a nagyszabású hadgyakorlatra és a ballisztikus rakétákra épülő erődemonstráció mellett is, Kínának be kellett látnia, hogy az elmúlt évek katonai reformjai ellenére közel sincs megfelelő szinten ahhoz, hogy vetélytársa lehessen az Egyesült Államok regionális katonai erejének, vagy képes legyen megszállni Tajvant. A kínai védelempolitika kettős reakcióval válaszolt a tajvani krízisre. Egyrészt újult erővel indult meg az eszközrendszerek korszerűsítése, másrészt a KNFH évről évre egyre nagyobb mennyiségű ballisztikus rakétát diszlokált a szoros Tajvannal szembeni oldalán, növelve a szigettel szembeni elrettentési képességeit. A tajvani események azonban

²²² Olyan képességrendszerrel, amely a tengeri indítású műveleteket tekintve az ország érdekeit a világ egészén képes érvényesíteni (Izd. bővebben: Kaiser Ferenc. „tengeri hatalom” szócikk, Hadtudományi Lexikon 1069-1070. o)

²²³ Lin, Chong-Pin. "Chinese military modernization: perceptions, progress, and prospects." *Security Studies* 3.4 (1994): 718-753., 721.

²²⁴ Russell, Richard L. *The 1996 Taiwan Strait crisis: The United States and China at the precipice of war?*. Georgetown University. School of Foreign Service. Institute for the Study of Diplomacy, 2000., 3.

egy szellemi, társadalmi és politikai folyamatot is elindítottak, mégpedig az egyre jelentősebb belső igényt a védelmi szféra hiányosságainak átfogó kiküszöbölésére.²²⁵

Ehhez azonban a KNFH hagyományosan szárazföldi haderőre építő arculatának átalakítására, a többi haderőnem átfogó reformjára volt szükség. Kína fenyegetettségpercepciójának csökkentése és geopolitikai érdekeinek érvényesítése egyrészt a ballisztikus rakéták jelentette, főként regionális és leginkább Tajvan ellen irányuló elrettentési képességek növelésével, valamint a haditengerészeti képességek javításával zajlott.

A tengeri erőkiemelés és a tengeri „aktív védelem” koncepciója azért is vált prioritássá, mert a tenger felől érkező fenyegetés képe fontos eleme lett Kína 19–20. századi történelmi narratívájának. A „megszégyenítés évszázadaként” (百年国耻 *bainian guochi*, szó szerint „száz év[ig tartó] ország megszégyenítés”) számon tartott szakasz, vagyis a 19. század második felétől lényegében a kommunista Kína létrejöttéig tartó időszak során, ahogy egy a Kommunista Párt által publikált esszé is fogalmaz, 470 alkalommal érkezett invázió a tenger irányából Kína ellen.²²⁶

Így az objektíven is indokolt geostratégiai érdekek mellett – vagyis hogy a globális gazdasági vérkeringésben ilyen szorosan integrált és exportorientált kínai gazdaság önállóan is biztosítani tudja tengeri szállítási útvonalait – felbukkan a tengeri dominancia kiépítésére irányuló stratégia szubjektív, belső politikai narratíva és geopolitikai világkép köré kiépült szükségessége is. Nem csoda tehát, hogy az utóbbi években a KNFH legfontosabb haderőfejlesztési programjai lényegében ezen geostratégiai érdekek támogatását célozták, mind a haditengerészet, mind a légi és a hadászati rakétacsapatok esetében.

A KNK stratégiai elköteleződésének tengeri irányú átalakulását láthattuk a különböző haderőnemek fejlesztési irányainak tükrében, de mindez visszatükröződik nem csupán a regionális erőmérleg szempontjából érdekes katonai fejlesztésekben, hanem jól nyomon követhető eleme Kína deklarált stratégiájának kommunikációjában is.

Más nagyhatalmakhoz képest a kínai védelmi szféra stratégiai dokumentumai jóval kevésbé transzparens összképet adnak, ráadásul áthatja őket a defenzív narratíva, amely sokkal szubjektívebb kontextust ad ezen fehér könyveknek. Kína tenger felé forduló stratégiai irányváltása azonban így is jól nyomon követhető ezen dokumentumokban, ami tekintve, hogy alapvetően globális közönségnek szánt fehér könyvekről van szó, legalábbis segíthet helyes

²²⁵ Erről az elmúlt részletesebben ír a „Korlátok nélküli hadviselés” című kínai stratégiaelméleti könyv szerzőpárosa 1999-ben megjelent munkájuk utószavában: Qiao, Liang, and Xiangsui Wang. *Unrestricted warfare*. PLA Literature and Arts Publishing House, 1999. 253-254. o.

²²⁶ Zhang Junshe. [望海楼：日本应习惯中国空军远海训练](#).

összképet kapunk a KNK stratégiai igényeiről és elköteleződéseiről a tengeri védelemmel kapcsolatban.

Kína 1998 óta két évente publikál védelmi fehér könyveket, ám 2010 után csak 2015-ben jelent meg újabb, ezúttal kifejezetten Kína katonai stratégiájával kapcsolatban, amely részleteit tekintve kicsit szűkebb spektrumú, mint a korábbi fehér könyvek, de lényegében hasonló funkciójú dokumentumnak tekinthető.

A tengeri dimenzió felé fordulást már az is jól jelzi, hogy az egyes védelmi fehér könyvek egyáltalán hány alkalommal tesznek említést a „tengerről”, illetve „tengeri” aspektusokról. Míg 1998-ban ez összesen 5 alkalommal történik meg, 2000-ben,²²⁷ 2002-ben és 2004-ben 14-16 között mozgott a tengeri dimenzióval foglalkozó kifejezések száma.²²⁸ Az említések számán túl, 2002-től szerepel a fehér könyvekben „Szárazföldi és tengeri határvédelem” szekció, amely többek között Kína tengeri területvédelmi érzékenységét hangsúlyozza, kiemelve azonban a hajlandóságot a viták párbeszéd útján történő rendezésére.²²⁹ A geostratégiai változásokat jól illusztrálja a 2004-es védelmi fehér könyv III. fejezetének („Hadügyi forradalom kínai jellemzőkkel” – lényegében a főbb haderőfejlesztési irányokat részletező fejezet) második szakasza: „A haditengerészet, légierő és a hadászati rakétaerők²³⁰ megerősítése” rész. Ebben bemutatásra kerül a három haderőnem feladatköre, nem csupán Kína területvédelmével kapcsolatban, de már egyfajta elrettentő, offenzív szerepkör is megfogalmazódik. A haditengerészet számára a partoktól távolabbi védelmi kapacitások kiépítését tűzi ki célul, a légierő számára vegyesen offenzív-defenzív feladatköröket és technológiai előrelépéseket irányoz elő, a hadászati rakétaerőkkel kapcsolatban pedig kiemeli, hogy a rájuk épülő elrettentési képességek elengedhetetlenek Kína biztonsága számára, így gyors és precíz csapásmérő képesség fejlesztését irányozza elő velük kapcsolatban.

A tengeri dimenzió még hangsúlyosabbá válik a 2006 és 2015 közötti védelmi fehér könyvekben, a korábbi 14-17-hez képest már rendszerint 40 alkalommal említik az idevágó kérdéseket. A 2006-os fehér könyv védelempolitikai szakaszában az említett három haderőnem számára megfogalmazott iránymutatás lényegében nem változott, a haditengerészettel

²²⁷ Information Office of the State Council of the People’s Republic of China (1998): China’s National Defense. Jul. 1998. Beijing. www.china.org.cn/e-white/5/index.htm

²²⁸ Information Office of the State Council of the People’s Republic of China 2000; Information Office of the State Council of the People’s Republic of China 2002; Information Office of the State Council of the People’s Republic of China 2004.

²²⁹ Information Office of the State Council of the People’s Republic of China 2002.

²³⁰ A KNFH Hadászati Rakétaerői csak 2016 után válnak önálló haderőnemmé, ezt megelőzően „Második Tüzérség” néven fegyvernemi kötelékként működnek, bizonyos forrásokban azonban már 2016 előtt is „hadászati rakétaerőkként” vagy esetleg „hadászati rakétacsapatokként” utalnak rá.

kapcsolatban továbbra is a partoktól távoli védekezésre való felkészülést irányozza elő. A légierővel kapcsolatban kiemeli, hogy a haderőnem számára szükségszerű elmozdulni a légi területvédelmi berendezkedéstől és a vegyesen offenzív-defenzív feladatkör érdekében továbbfejleszteni a légicsapás-, rakétavédelem-, korai előrejelzés és hadászati erőketívítési képességeket. A hadászati rakétaerők számára az elrettentési képességek javítása érdekében az információs technológia fejlesztését irányozza elő.²³¹ A 2008-as védelmi fehér könyvben már külön fejezeteket kaptak a haderőnemek, egyenként bemutatva a rájuk vonatkozó főbb haderőfejlesztési irányokat. Ebben a haditengerészet számára továbbra is a partoktól távoli védelem a kiemelt feladat, és ennek érdekében az eszközpark modernizációja, a technológiai és kiképzési fejlesztések mellett kiemelt szerepet kap a kétéltű és partraszállító képességek növelése, valamint a logisztikai támogató kapacitás bővítése.²³² A légierő számára elsősorban az új generációs vadászgépek fejlesztését, továbbá az információs technológiák javítását és integrációját irányozza elő, emellett többször is említi a levegő-föld csapásmérési képességek fejlesztésének szükségességét.²³³

A hadászati rakétacsapatokkal kapcsolatban a már korábbi kiadásokban megfogalmazott modernizáció mellett megjelenik a „karcsúsítás” szükségességének koncepciója, ami jelzi, hogy a más haderőnemekhez kötődő erőketívítési képességek fejlődésével Kína már nem csupán a ballisztikusrakéta-alapú elrettentésben bíz.²³⁴

A 2010-es fehér könyvben ismét nem kaptak külön fejezetet a haderőnemek, hanem a „Katonai modernizáció” szakaszon belül foglalja össze ezen törekvések fontosabb aspektusait. A haditengerészeti feladatkörökkel kapcsolatban stratégiai elrettentési funkciót említ, és a távoli vizeken végrehajtott műveletekre való felkészülés, valamint a nem hagyományos fenyegetésekre adott válaszok jelentőségét. Ezek között is kiemelt figyelmet kap a különböző támogató funkciók további bővítése, mint például a logisztikai kapacitás fejlesztése, vagy a felszíni hajóegységekre épülő egészségügyi támogató képességek fejlesztése.²³⁵ A légierővel foglalkozó szakasz lényegében a két évvel korábbi fehér könyvhöz hasonlóan fogalmaz, kiemelve a légi csapásmérő, rakétavédelmi és erőketívítési képességek fejlesztésének szükségességét.²³⁶ A Hadászati Rakétaerőkkel kapcsolatban újdonság, hogy hangsúlyozza a csapásméréssel szembeni túlélési képességek javítását, valamint a különböző nem kinetikus

²³¹ Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2006.

²³² Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2009.

²³³ Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2009.

²³⁴ Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2009.

²³⁵ Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2011.

²³⁶ Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2011.

fenyegetésekkel szembeni felkészülés, különösen az elektromágneses támadással szembeni védekező képességek fejlesztésének szükségességét.²³⁷

2015-ben már nem a korábbi *Kína védelme (Defense of China)* című védelmi fehérkönyvet adták ki, hanem egy *Kína katonai stratégiája* című dokumentumot, amely azonban apróbb marginális változásoktól eltekintve a korábbiakhoz hasonló. A haditengerészet feladatkörével kapcsolatban némileg átfogalmazza a korábbi koncepciókat. Ennek megfelelően a korábbi „partoktól távoli védekezés” helyett már kombinált feladatkört irányoz elő, amelynek két komponense a „partoktól távoli védekezés” és a „nyílt vizek védelme”, vagyis itt már valóban kékvízi flottához méltó műveleti akciórádusz jelenik meg a megfogalmazásban.²³⁸ A Légierővel és a Hadászati Rakétacsapatokkal kapcsolatos koncepciók lényegében nem változtak, de összességében a 2015-ös katonai stratégia nagyobb hangsúlyt helyez az összhaderőnemi műveleti koncepciók fejlesztésének fontosságára és az integrált tervezés jelentőségére. A legutóbbi, 2019-es dokumentum,²³⁹ lényegi elemeiben az előzőekre támaszkodik, jelentős különbség a globális stratégiai környezettel kapcsolatos értékelésekben és ambíciókban bukkan fel. A 2019-es védelmi stratégia ugyanis már határozottan úgy ambicionálja Kínát, mint az Egyesült Államokhoz felzárkózó szuperhatalom.²⁴⁰ nevesít számos amerikai képességrendszer és regionális diszlokációt, mint Kína számára kritikus jelentőségű tényező saját biztonsága és stratégiai helyzete szempontjából.²⁴¹

Bár a védelmi dokumentumok tükrében folyamatában nyomon követhető a kínai védelempolitika tengeri és az ezt támogató erőikivetítési koncepciók felé történő elmozdulása, mindegyik védelmi fehér könyvet végigkíséri annak hangsúlyozása, hogy Kína mindenekelőtt az „aktív védelem” stratégiai alapvetése mellett kötelezi el magát. Ez az első, 1998-ban kiadott védelmi fehér könyvben így fogalmazódik meg: „Kína stratégiája a védekezésre épít, amelynek alapja az önvédelem, és annak előkészítése, hogy Kína egy elszenvedett csapás után képes legyen uralni a helyzetet, ragaszkodva azon elvhez, hogy nem fogunk támadni, hacsak minket meg nem támadnak, ebben az esetben azonban a válaszcsoport biztosra vehető.”²⁴² Ennek a gondolatnak a kibontakozása végigkíséri a későbbi évek védelmi dokumentumait, egészen a

²³⁷ Information Office of the State Council of the People’s Republic of China 2011.

²³⁸ Information Office of the State Council of the People’s Republic of China *China’s National Defense in the New Era* 2015.

²³⁹ Information Office of the State Council of the People’s Republic of China *China’s National Defense in the New Era*

²⁴⁰ Kaiser Ferenc, Lesták Tamás. A Kínai Népi Felszabadító hadsereg haditengerészete célkitűzéseinek, jelenlegi állapotának bemutatása a stratégiai dokumentumok elemzésén keresztül. Felderítő Szemle XX/2. sz. 2021

²⁴¹ Uo.

²⁴² Information Office of the State Council of the People’s Republic of China 2015.

2015-ös katonai stratégiáig, ám ebben már az „aktív védelem” koncepciójának bemutatása egy fejlődési folyamat történeti áttekintésével is kiegészül, aminek kapcsán néhány fontosabb kitétel is belekerül az „aktív védelemre” való felkészülés kérdéskörébe. Egyrészt 1993-ban az „aktív védelemre” való felkészülés kiegészült azon konkrétabb stratégiai célkitűzéssel, hogy a kínai haderőnek képessé kell válnia lokális konfliktusok megnyerésére. Ez később, 2004-ben kiegészült a „lokális háború megnyerése modern feltételek mellett” kifejezéssel, amely egyszerre tartalmazza a Kína közvetlen környezetével szembeni katonai fölény kivívását és a modernizáció szükségességét. A modern körülmények között megvívott katonai küzdelemre való felkészüléssel kapcsolatban a kínai katonai stratégia két fontos aspektust hangsúlyoz, az információs hadviselés jelentőségét és a tengeri küzdelemre való felkészülés fontosságát.²⁴³ Ehhez elengedhetetlen az összhaderőnemi felkészülés elmélyítése. Továbbá, Kína biztonsági környezete kapcsán említi a kibertérből érkező fenyegetéssel szembeni felkészülés szükségességét. Ezen gondolatmenet végén megállapítja, hogy az „aktív védekezés” egy merőben átalakult környezetben kell hogy történjen, amivel kapcsolatban néhány fontos alapelvet fogalmaz meg a kínai haderő számára:

- a nemzeti biztonság átfogó értelmezésének megfelelően igyekszik felkészülni a katonai fenyegetésre, elsősorban is szem előtt tartva az elrettentés és a háborúk megelőzésének szükségességét;
- annak érdekében, hogy Kína fejlődése békés pályán maradjon, a kínai haderő ragaszkodik a védekező stratégiai elköteleződéshez, szoros együttműködésben maradva a politikai, gazdasági és diplomáciai szférák erőfeszítéseivel, átfogó és pozitív módon megelőzve az országra leselkedő biztonsági fenyegetéseket;
- egyensúlyra törekszik a kínai érdekek védelme és a regionális stabilitás fenntartása kapcsán, egyaránt védve a kínai területi igényeket és megőrizve a regionális békét és stabilitást;
- katonai összetűzés esetén képes magához ragadni a kezdeményezést, proaktívan felkészülve az esetleges konfliktusokra;
- rugalmasságra és mobilitásra épülő stratégiai és taktikai felkészülést folytat, szem előtt tartva az összhaderőnemi együttműködés fontosságát;
- felkészül a legösszetettebb eshetőségekre és kihívásokra is;
- hangsúlyozza a Kínai Kommunista párt feltétlen kontrollját a haderő fölött;

²⁴³ Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2015.

- ragaszkodik a „népi háború” koncepciójához, amellet is, hogy az átfogó, tömeges mozgósítás helyett már a technológiai alapú fejlesztések jelentik a fő irányvonalat;
- aktívan igyekszik megerősíteni és elmélyíteni a nemzetközi katonai együttműködést a fontos katonai hatalmakkal a regionális együttműködési keretrendszerek segítségével.

Bár a különböző kiegészítések csatolása az „aktív védelem” koncepciójához némileg, úgy tűnik, lazít ezen védelempolitikai alapvetés keretein, mégsem állíthatjuk egyértelműen, hogy feltétlen ellentmondás lenne az új geostratégiai környezet adta koncepcionális változások és az „aktív védelem” melletti elköteleződés között. Ennek lényege ugyanis, hogy Kína a stratégiai mélységben alapvetően a védekezés mellett kötelezi el magát, ám mindent megtesz, hogy szükség esetén a hadászati szinten képes legyen akár hatékony offenzív műveletek végrehajtására is. Ugyanakkor a védelmi dokumentumokból is láthatjuk, hogy Kína védelempolitikája a kihívásokra való felkészülés mellett kiemeli Peking érdekeltségét a regionális biztonság és stabilitás fenntartásában.

Kína egyrészt kedvezőtlen geopolitikai elhelyezkedése következtében komoly bezártságpercepcióval szemléli a globális terekhez való viszonyát, másrészt 1989-ben, a kínai katonai modernizáció még igencsak gyerekcipőben járó időszakában a Tiananmen téri események miatt gyorsan elszigetelt nemzetközi pozícióban találta magát. A szovjet, majd orosz eszközök beszerzése némileg enyhítette a nyugati fejlett technológiákhoz való hozzáférés korlátaiból fakadó problémákat, ám a kínai védelmi ipar technológiai képességei az ezredforduló utáni időszakban tudtak látványos eredményeket elérni a katonai eszközök modernizációjában.

A védelempolitikai reformok és a haderő fejlesztésének történetét szemlélve Kína ez idáig négy fontosabb hullámban tudott változtatni pozícióján, és ezen folyamatnak szerves folytatása lehet a ma látszódo fejlesztések alapján a globális mozgástér bővítése. 1989-től a 90-es évek közepéig Kína főleg a haderő intézményének hatékonyabbá tételére és az óvatos modernizációra összpontosított. A tajvani krízist követően elsősorban a szigettel szembeni elrettentési képességek növelése volt a cél, főként a ballisztikus rakéták fejlesztésével és azok nagy számú felhalmozásával a Tajvan kapcsán stratégiai fontosságú régiókban. Miután Kína magabiztosabbnak érezhette magát Tajvannal szemben, a következő lépcső az első szigetláncon belüli „elrettentési” képesség, az A2/AD eszközrendszereinek fejlesztése lett, javítva Kína hatalmi pozícióját az Egyesült Államokkal és szövetségeseivel szemben. Miután a 2010-es évekre Kína jogosan érezhette, hogy az amerikai repülőgéphordozó-harccsoportok „büntetlen” mozgástere jelentősen szűkült, az A2/AD-fókuszú fejlesztéseket felváltotta a tengeri „aktív védelem” koncepciója, vagyis a kékvízi flotta és a közvetlen régió belüli erőketitési

képességek fejlesztése. Ezek után logikus folytatásnak tűnhet, hogy miután a KNK magabiztosnak érzi majd „aktív védekezésen” alapuló képességeit, feltehetően a „második szigetlánc” vonaláig, a jövőben Kína globális érdekeinek védelméhez szükséges, valóban globális erőket fejleszt. Ennek geostratégiai iránya pedig egyértelműen Kína haditengerészeti és tengeri erőket fejlesztésének növelése.

Hogy mindez természetesen elvezet-e majd konfrontációhoz az Egyesült Államokkal, nagyban függ attól, hogy a kínai vezetés mennyiben érzi hatalma legitimitásának szempontjából szükségesnek a konfrontáció felvállalását. Kína haderőfejlesztési ciklusai szoros összefüggésbe hozhatók a KKP és a kínai vezetés politikai mozgásterével. Tajvan szeparatista törekvései alapjaiban rendíthetik meg a KKP legitimitását, így ennek megakadályozása a legfontosabb geopolitikai érdekek közé tartozik. Ezt követi Kína tágabb értelmű szuverenitásának védelme, amelynek fő eleme az A2/AD-képességek eszköztára. Ennél már a KKP politikai legitimitásának kérdésétől egy lépéssel távolabb, de továbbra is lényeges szempont a Kína számára fontos tengeri útvonalak biztosítása, amelyet elősegít a tengeri „aktív védelem”.

Bár egy ilyen komplex kérdésben nem szerencsés jóslatokba bocsátkozni, mégis, az elmúlt évtizedekben látott lépéseket és fejlesztéseket, Kína geopolitikai helyzetét és percepcióit, valamint a kínai vezetés által kommunikált alapelveket összegezve megpróbálhatunk képet adni Kína Csendes-óceánt érintő stratégiájának jövőbeli irányairól. Egyrészt feltételezhetjük, hogy Kína katonai erejének fejlődése, még ha ütemében esetleg lassulna is, továbbra is felfelé ívelő (növekvő) pályán halad majd, amelynek fő fókusza az erőket fejlesztéshez szükséges fejlesztések lesznek. Kína globális geopolitikai érdekekkel rendelkezik, amelyek közül a tengeri útvonalak biztosítása – szükség esetén akár önállóan is – az elsődleges prioritások közé tartozik. Amíg azonban Kína látványosan igyekszik elköteleződni az „aktív védelem” koncepciója mellett, kicsi a valószínűsége, hogy egyoldalúan igyekezne katonai konfliktus szintjére eskalálni a különböző „szürke zónás” feszültségeket. Sokkal valószínűbb, hogy Kína stratégiája, lényegében gazdasági fejlődésének lendületére építve, nem más, mint közép- és hosszú távon pusztán a katonai erők mérlege alapján dominálni a régiót és erőt kivetíteni a Csendes-óceánra, kerülve a konvencionális konfrontációt, de nem csökkentve a relatív erőnövelés mértékét.

Alapvető feltevések („Inference” értékek):

- I5: Kína biztonságpolitikával kapcsolatos hivatalos narratívájában fontos szerepe van a törekvések „defenzív” ábrázolásának (ld. pl. „aktív védekezés”), még akkor is, ha gyakorlatban offenzív műveletekkel kapcsolatban merülhetnek fel (pl. Tajvan és a szárazföld „újraegyesítése”). Ez nem zárja ki, hogy Kína offenzív lépéseket hajtson végre, ám sokkal valószínűbbé teszi azt, hogy az ilyen offenzív lépéseket inkább opportunistá, egyes pillanatnyi helyzetekre való reakcióként hajtsa végre.

b) A kínai védelmi képességek változásai²⁴⁴

A Kínai Népköztársaság katonai képességeinek drasztikus növekedése Deng Xiaoping „reform és nyitás” politikájának kiteljesedése óta élénken foglalkoztatja a biztonsági tanulmányok és más diszciplínák gondolkodóit. Kína valós katonai képességét azonban sok esetben szinte misztikus bizonytalanság övezi. Mindez talán nagyban köszönhető annak, hogy a Kínát a modernizáció új szakaszán elindító vezető, Deng, a hidegháború bipoláris rendjének végéhez közeledve határozott iránymutatást adott az ország külpolitikai profiljának alacsony szinten tartására. Ahogyan a Kínai Kommunista Párt (KKP) idézi a nagy reformer megannyiszor elhangzott gondolatmenetét, Kínának a bonyolódó nemzetközi környezetben első sorban „nyugalmasan [kell] figyelnie, biztos pozícióba helyezkedni, nyugalommal kezelni a helyzetet, elrejtetni erőnket, visszafogott kiállást felvenni, semmiképp sem vezető szerepbe kerülni”.²⁴⁵

Ennek köszönhetően Kína katonai ereje sokszor ellentmondásosan jelenik meg az elmúlt három évtized szakirodalmában, hol felfűjt, elmaradott hatalomként, hol szinte legyőzhetetlen, a jövő globális erőegyensúlyát hamarosan uraló katonai szuperhatalomként hivatkoznak rá. Ebben a szakaszban átfogó képet kívánok adni az elmúlt harminc év fejlődéstörténetéről, amely segít egy folyamat kontextusában szemlélni a Kínai Népköztársaság (KNK) erejének és a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg (KNFH) képességeinek eddigi alakulását ami segít, hogy pontosabb képet kaphassunk a jövőbeli kilátásokról. Ennek alapjául egy olyan, a fegyveres erők állományának alakulását, főbb fegyverrendszereit, azok növekedését és modernizációját nyomon követő adathalmaz elkészítése szolgált, amely remélhetőleg a jövőben további folyamatos felülvizsgálatok segítségével állandóan naprakész képet tud majd adni a KNK fegyveres erőinek főbb paramétereiről.

Kína nemzetközi befolyásának növekedése széles körben foglalkoztatja a vonatkozó szakirodalmak szerzőit, mind nemzetközi, mind hazai szinten. Peking katonai stratégiájának értelmezése önmagában is nehéz kihívás elé állítja a kritikus szemléletű megközelítést,²⁴⁶ annak regionális és az Egyesült Államokkal szembeni érdekütközései, illetve a két hatalom közötti

²⁴⁴ Az értekezés ezen szakasza a szerző egy korábbi tudományos publikációja alapján, annak rövidített és az eltelt időszak adataival frissített változatoként készült. Mivel a publikáció tartalmazott olyan szakaszokat, melyek nem relevánsak a disszertáció kérdései kapcsán, ezért ezekre jelen változat nem tér ki, de részletesebben ld.: Bartók András "A Kínai Népköztársaság védelempolitikája 1989-től napjainkig." *Szakmai Szemle* 16 (2018): 3.

²⁴⁵ CPCNEWS. [冷静观察、沉着应付、韬光养晦、决不当头、有所作为](#)

²⁴⁶ Kínai katonai stratégiájáról bővebben lásd: HÁDA Béla. [Útban egy nemzeti álom felé? – Kína 2015. évi katonai stratégiója](#). Nemzet és Biztonság 2015/9

erőegyensúly felmérése pedig további elemzési erőfeszítések alapjait képezik.²⁴⁷ A disszertáció kereteit ugyan meghaladná a kérdéskörrel foglalkozó szakirodalom maradéktalan áttekintése, de némi elemzői egyszerűsítéssel élve a KNK hatalmi potenciáljának növekedése kapcsán két nagyon fontos kérdésfelvetésünk lehet:

- a, A KNK katonai erejének növekedése és az USA érdekeivel szembeni ütközések természetesen elvezetnek-e egy katonai konfrontációhoz a két hatalom között?
- b, A KNK politikai berendezkedések sajátosságai hosszú távon a belső feszültségek kiélézésével gátat szabnak-e Kína globális hatalmi pozíciójának?

Az első kérdés kapcsán jól felépített érvelést találhatunk mind a konfrontáció lehetőségét elvető, mind az annak kockázatát előrevetítő álláspontok mentén. A konfrontáció esélyét csekélyebbnek értékelő álláspontok jelentős része koncentrálna a Kína és Amerika közötti konfliktus lehetősége kapcsán arra a felvetésre, hogy egy valódi összeütközés egyik félnek sem áll érdekében,²⁴⁸ többek között például a globális gazdasági folyamatok egyre jobban egymásra utalt természete miatt. A kölcsönös függésre építő megközelítések gyakran hangsúlyozzák Kína gazdasági sikereinek kötődését a békés regionális viszonyok adta stabilitáshoz, leszögezve, hogy annak felbomlása élesen ütközne Kína érdekeivel.²⁴⁹ A konfrontáció mellett állást fogláló értelmezések ezzel szemben – rendszerint – a realista perspektívák zéróösszegű játszma megközelítésére építenek. A realista gondolatmenet alapján a kínai-amerikai összeütközést legplasztikusabban John Mearsheimer vezeti le, szerinte ugyanis Kína hatalmának növekedésével természetesen kénytelen lesz majd megpróbálni kiszorítani az Egyesült Államokat a régióból, utóbbi azonban nem engedheti meg ennek bekövetkeztét, így nem lesz más lehetősége, mint konfrontálódni a feltörekvő ázsiai hatalommal.²⁵⁰

A második kérdés lényegében azt igyekszik felderíteni, hogy Kína belső társadalmi folyamatai nem vezetnek-e el olyan feszültségekhez, amelyek kikezdhetik a Kínai Kommunista Párt kontrollját és így a belpolitikai krízis vethet véget Kína globális hatalommá válásának. Mindezt – többek között – azon folyamatra építik, hogy a gazdasági reformok adta

²⁴⁷ Vörös Zoltán. *Kína külpolitikai irányváltása a regionális tengerek vonatkozásában*. in. Szakmai Szemle 2014/1 116-118. o.

²⁴⁸ Vörös, 118-120. o.

²⁴⁹ Acharya, Amitav. *Thinking theoretically about Asian IR*. International relations of Asia, 2014, in. Shambaugh, David; Yahuda, Michael (ed.). *International relations of Asia*. Rowman & Littlefield, 2014.: 59-89., 70. o.?

²⁵⁰ Mearsheimer, John J. *The tragedy of great power politics*. WW Norton & Company, 2001. 409. o.

középosztály-növekedés komolyabb politikai átalakulás nélkül belső feszültségekhez vezet,²⁵¹ illetve hogy az elmúlt évek gazdaságtörténeti folyamatai olyan társadalmi egyenlőtlenségekhez vezettek, amelyek hosszú távon komoly kihívás elé állíthatják a KKP-t.²⁵² A szakértők szerint Kína számára az elkövetkező évek legnagyobb kihívását nem a külső biztonsági környezet jelenti, sokkal inkább az, hogy a változó társadalmi folyamatok közepette képes-e „jó kormányzással” kezelni a belső feszültségeket.²⁵³

A katonai reformok és haderőfejlesztés elsősorban a KNK külső konfrontációs kérdéskörében segíthet árnyalni az összképet. Ezért folyamatában áttekintem a haderőfejlesztés fő fókuszait az elmúlt évtizedekben. Elöljáróban érdemes annyit megjegyezni, hogy a legfontosabb védelmi koncepciók lépcsőzetes egymásra épülése ez idáig sokkal inkább a KNK fenyegetettség percepciójának csökkentését szolgálta. Ennek első lépése volt a haderő általános korszerűsítésének megkezdése, a Tajvan szigetével szembeni elrettentési képességek kiépítése – főként a sziget elszakadás-párti politikai folyamataira válaszul –, a tengeri irányból érkező fenyegetéssel szembeni elrettentés növelése és végül Kína geopolitikai kihívásainak orvoslása a tengeri erőketitési képességek bővítésével. A folyamat logikus folytatása lehet Kína globális katonai erőketitési képességeinek kiépítése és növelése, de ennek egyelőre komolyabb logisztikai és geopolitikai korlátai vannak.

A táblázatokhoz és grafikonokhoz felhasznált adatok forrásául elsősorban az *International Institute for Strategic Studies* (IISS) által évente elkészített Military Balance évkönyvek vonatkozó fejezetei szolgáltak, összevetve további elérhető forrásokkal.²⁵⁴ Noha nem lehetünk bizonyosak abban, hogy minden egyes eszköz esetében pontos darabszámot takarnak az adatok, az elmúlt harminc év statisztikai összefüggései alapján viszonylag megbízható forrásanyag áll rendelkezésre. Szerkesztési és terjedelmi megfontolásokból bizonyos ábrák és táblázatok esetén néhány év került kiemelésre, nem minden esetben éves bontásban láthatóak az adatok, általában azon szakaszok maradtak ki, ahol nem tapasztalható szignifikáns változás.

A Kínai Népköztársaság védelempolitikai reformjai Mao halálától napjainkig

²⁵¹ Fisher, Richard D. *China's military modernization: building for regional and global reach*. Greenwood Publishing Group, 2008. 4-5. o.

²⁵² LIU, Guoli. *China rising: Chinese foreign policy in a changing world*. Palgrave Macmillan, 2016. 194-195

²⁵³ SAICH, Tony. *Governance and politics of China*. Palgrave Macmillan, 2010. 368-369. o.

²⁵⁴ Jane's Fighting Ships évkönyvei, Jane's Armour and Artillery sorozat

Kína számára a Mao utáni politikai váltás adott lehetőséget a Kulturális Forradalom éve alatt kialakult káosz orvoslására. A KNFH számára a Kulturális Forradalom kettős hatással járt. Egyrészt, ahogyan az ország más szektoraiban, úgy a haderőn belül is jelentősen fékeződött a technológiai fejlődés a külföldi szakértelemmel szembeni gyanakvásnak és a tisztogatásoknak köszönhetően²⁵⁵. A kutatási és fejlesztési tevékenység ellehetetlenítésével Kína hadereje komoly lemaradásba került a haditechnika terén. Másrészt, a KNFH komoly szerepet vállalt a politikai zűrzavar enyhítésében és az ország kritikus szektorainak védelmében és működtetésében. A fegyveres erő Kínában több helyen is átvette az állami közigazgatástól a különböző infrastruktúrák megóvásának és működtetésének feladatát, valamint jelentős szerepet vállalt a mezőgazdasági szektorban is.²⁵⁶ A kulturális forradalom összességében hozzájárult ahhoz, hogy a Mao halálát követő reform és nyitás korszakát a KNFH jelentős technológiai lemaradással, az ennek orvoslására szükséges források és politikai akarat hiányában kezdte, valamint más országok fegyveres erőihez képest jóval több nem hagyományosan katonai tevékenységet végzett. Ez utóbbi egészen a '90-es évek végéig jellemző maradt és a KKP vezetése csak fokozatosan volt képes a haderő nem katonai tevékenységének leépítésére.

Kína védelmi költségvetése a lényegében 1989 után tudott elindulni egy folyamatosan növekvő pályán, javarészt a Négy Modernizáció három másik szegmense és különösen az agrárszektor termelte eredményeknek köszönhetően.²⁵⁷

A védelmi kiadások kapcsán a hivatalosan közölt kínai adatokhoz képest a különböző nemzetközi kutatóintézetek és különösen az amerikai védelmi szféra szakértői között általánosan elfogadott alapvetés, hogy a KNK a hivatalosnál jóval többet költ védelmi célokra. Ezen feltételezések mögött több tényező is húzódik, de a legfontosabbak között érdemes említeni az alábbiakat:²⁵⁸

- a hivatalos védelmi kiadások feltételezhetően nem tartalmazzák a kutatási és fejlesztési célokra fordított összegeket
- további forrást jelent – bár mára már valószínűleg elenyésző – azon bevételek összessége, amelyek a KNFH nem védelmi tevékenysége, hanem üzleti érdekeltségei kapcsán merülnek fel

²⁵⁵ Ghosh, S. K. *China's Military Modernization Programme*. China Report, 1978, 14.4: 66-77. 74. o.

²⁵⁶ Eiland, Michael D. *Military Modernization and China's Economy*. Asian Survey, 1977, 17.12: 1143-1157. 1148-1149. o.

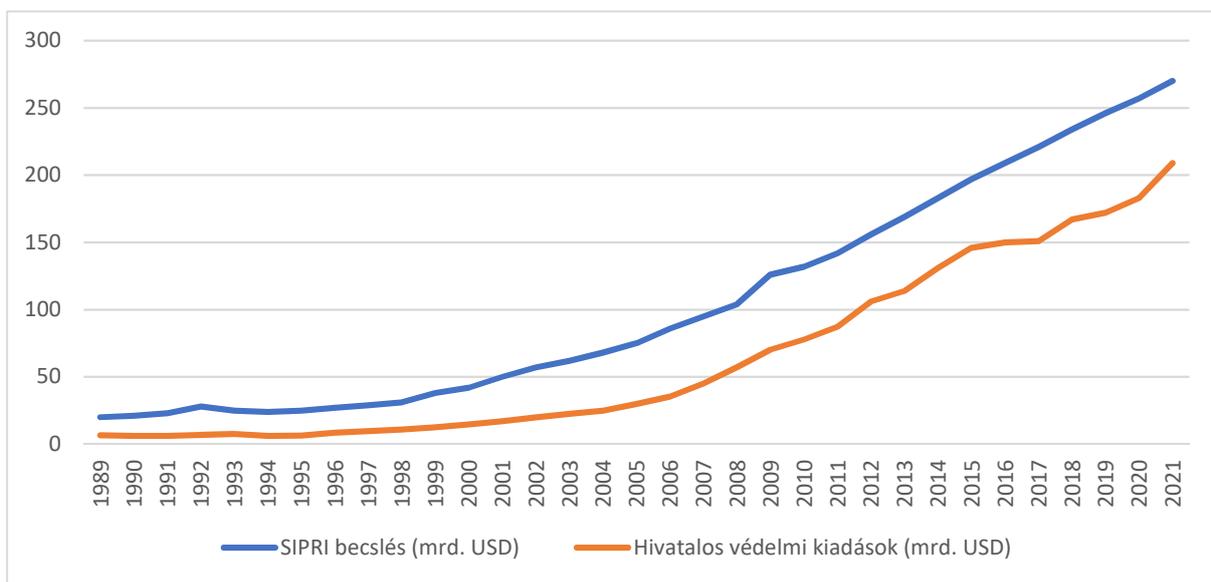
²⁵⁷ Lin. *Chinese military modernization: perceptions, progress, and prospect*. 724. o.

²⁵⁸ IISS. *Military Balance 2006*, 250. o.

- a hivatalos összeg – feltételezhetően – nem tartalmazta jelentős külföldi, high-end technológiai eszközbeszerzések kiadásait
- Kína az elmúlt harminc évben komoly fegyverexportőr volt, különösen Afrika és Ázsia gazdaságilag elmaradottabb országaiba, ám ennek összege nem kerül bele a hivatalos büdzsébe

Ennek megfelelően érdemes megvizsgálnunk a kínai részről hivatalosan elismert védelmi költségvetést és a különböző nemzetközi kutatóintézetek, kritikai megközelítésen alapuló becslését. A KNK védelmi kiadásait – hivatalos kínai adatok szerint – az alábbi grafikonon tudjuk követni:

259

3. ÁBRA: A KNK VÉDELMI KIADÁSAI 1989-2021, A HIVATALOSAN KÖZÖLT ADATOK, ILLETVE A SIPRI BECSLÉSEI ALAPJÁN; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: SIPRI

A kínai védelmi költségvetés tényleges nagyságához azonban általában a *Stockholm International Peace Research Institute* (SIPRI) becslült adatait szokás használni, amely jellemzően magasabb, mint a hivatalos kínai adat, de alacsonyabb, mint a Pentagon által közölt és valószínűleg túlbecsült érték. Érdemes összevetnünk, arányaiban mennyire térnek el a hivatalos költségvetés adatai a SIPRI által becslült, feltehetően a valós védelmi kiadásokhoz közelebb álló értékektől.²⁶⁰

Habár nehéz pontosan meghatározni a KNK védelmi kiadásait, az mindenesetre látszik – mind a hivatalos adatok, mind a becslült értékek tükrében –, hogy a védelmi szféra a Deng

²⁵⁹ Az adatok forrásául az ISS Military Balance évkönyvek 1989-2018-as számai szolgáltak.

²⁶⁰ Stockholm International Peace Research Institute. [SIPRI Military Expenditure Database](#)

Xiaoping hatalomra kerülését követő évtizedekben, a kezdeti költségcsökkentéshez képest, 1989 után rendkívüli forrásnövekedést tudhat maga mögött. A védelmi kiadások növekedése jól mutatja a KNK haderőfejlesztésének ütemét, ám feltehetően ebben több olyan tényező is közrejátszik, ami inkább a fegyveres erők szerepkörének optimalizálást célozták, így a közelebbi kép érdekében érdemes néhány pillantást vetnünk a haderő legfontosabb változásaira is.

Noha a fegyveres erők 1989-ben végre elkezdhatték érezni a reformpolitikával járó gazdasági fejlődés előnyeit, a hazai és külföldi politikai események egy darabig még jelentősen hátráltatták a technológiai haladását. 1989. június 4-én, a Tienanmen téren történtek után a nyugati országok minden védelmi célú exportot leállítottak Kínába és megszüntettek minden magas rangú katonai látogatást. Kína haderejének modernizációja ezzel veszített lendületéből. A KNK ekkorra komoly exportórré vált a védelmi piacon, melynek célszomszágai főként Irán, illetve más közel-keleti országok, például Irak és Szaúd-Arábia voltak. Miután új lendületet vett a kínai-szovjet politikai enyhülés, Gorbacsov Pekingbe látogatott, és kilátásba helyezte a kínai határon állomásozó erők csökkentését és a határviták rendezését.²⁶¹ A kilencvenes évek első fele látványos közeledést jelentett a kínai-orosz viszonyban. Az enyhülés keretében négy fordulóban zajlottak tárgyalások a határ-menti katonai feszültségek enyhítéséről. 1991-ben Moszkva több határfolyón található szigetet adott vissza Kínának. Peking ekkor jelezte érdeklődését szovjet fegyverrendszerek beszerzése iránt, első körben Szu-27-es vadászgépeket vásárolt Moszkvától.²⁶²

A KNK számára a bipoláris világrend felbomlását követő új korszakban egyik első kihívásként jelentkezett stratégiai elrettentési képességeinek lemaradása. A hadászati rakétaerőinek eszközparkja ekkora már jelentősen elavult, különösen a DF-5 interkontinentális ballisztikus rakéta (ICBM), melynek fokozatos kivonása megkezdődött, a helyébe lépő típus azonban még néhány évig nem volt ismert.²⁶³ Szintén korszerűtlen volt a kínai flotta, a KNFHHaditengerészetének elavult egységeit kivonták a hadrendből.

A KNFHH Deng alatt fokozatos létszámcsökkentésen esett át. A legnagyobb volumenű leépítés valószínűleg 1978-85 között zajlott,²⁶⁴ ám erről biztos adatok nem állnak rendelkezésre. A haderő szerepe a Tienanmen téren zajló tüntetések leverésében jelentősen növelte annak politikai profilját, mely egyes források szerint hozzájárult a védelmi kiadások növekedéséhez,

²⁶¹ IISS *Military Balance 1989*. 145. o.

²⁶² IISS *Military Balance 1991*. 149. o.

²⁶³ IISS *Military Balance 1989*. 145. o.

²⁶⁴ IISS *Military Balance 1991*. 148. o.

de valószínűbb, hogy a '89 utáni kezdeti években inkább a kínai fegyverexport növekedésének volt köszönhető a védelmi költségvetés növekedése.²⁶⁵

Kína hazai fejlesztésű hadiiparán is megmutatkoztak a lemaradás jelei. Ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró programjának keretében készült második *Xia* osztályú tengeralattjáróját végül nem volt képes hadrendbe állítani és inkább egy új típus fejlesztésébe kezdett.²⁶⁶ Az egy darab hadrendbe állított egység a későbbiekben főként part menti járőrözési feladatokat volt csak képes ellátni.

A kilencvenes évek elejének fontos mérföldköve volt Kína atomprogramjának utolsó fejlesztési hulláma. Az Átfogó Atomcsend Szerződés (Comprehensive Test Ban Treaty – CTBT) előkészítésének közepette Kína újabb atomkísérletek sorát hajtotta végre – valószínűleg annak érdekében, hogy még a szerződés életbe lépése előtt befejezhesse az ehhez fűződő fejlesztéseket. 1993. október 5-én, egy 50-100 kilotonnás hatóerejű töltetű robbantott, 1994. június 10-én pedig egy 10-60 kilotonnásat. Az eltérő erősségre alapozva új robbanófejek és ezekhez kötődő technológia tesztjeiről lehetett szó.

1994. október 7-én egy újabb, feltehetően 40-150 kilotonnás, 1995. május 15-én pedig szintén egy 40-150 kilotonnás atomtöltet kísérleti robbantását hajtották végre, 1995. augusztus 17-én pedig egy vélhetően 20-80 KT erősségűt. 1995 júniusában rakétakísérletre került sor, vélhetően a DF-31 prototípusával. Ezzel az USA nyugati partvidéke és Európa egésze bekerült a kínai ballisztikus rakéták hatótávolságába.²⁶⁷

Az 1995-96 közötti időszakban került sor a harmadik tajvani válság incidenseire. A sziget elszakadás párti politikai diskurzusa ugyanis felélénkült az 1996-ban rendezett első közvetlen demokratikus elnökválasztás közeledtével. A KNK aggodalommal figyelte a korábban enyhülőben lévő kapcsolatrendszert, tartva attól, hogy jelentősen megnő az elszakadáspárti politikai erők befolyása a szigeten, ezért minden lehetséges eszközzel igyekezett nyomást gyakorolni Tajvan közéletére. 1995 júliusában a KNK nagyszabású haditengerészeti gyakorlatot tartott a sziget közelében, melynek keretében két napon keresztül ballisztikus rakétákat lőtt át a sziget fölött.²⁶⁸ Feltehetően a Tajvannal kapcsolatos incidensekkel összefüggésben, a KNFH Hadászati Rakétacsapainak kötelékében hadrendbe állított ballisztikusrakéták számát növelték, főként a közepes- és rövid hatótávolságú eszközökét.²⁶⁹

²⁶⁵ IISS *Military Balance 1989*. 145-146. o.

²⁶⁶ Uo.

²⁶⁷ IISS. *Military Balance 1995* 170. o.

²⁶⁸ IISS. *Military Balance 1995* 171-72. o.

²⁶⁹ Uo. 176. o.

A tajvani krízis dinamikája nem csak a szárazföldi Kína és a sziget viszonyában hozott változásokat, de hatására az Egyesült Államok is növelte védelmi elköteleződését ázsiai szövetségesei felé. A kínai hadgyakorlatra és ballisztikusrakéta kísérletekre válaszul egy amerikai repülőgép-hordozó harccsoport haladt át a Tajvani-szoroson. Az USA továbbá megerősítette együttműködéseit más regionális szövetségeseivel, megújították az amerikai-japán szövetség irányelveit és új lendületet kapott az ANZUS védelempolitikája. Az amerikai védelmi elköteleződés megerősítésének Kína mellett Észak-Korea állt a középpontjában.²⁷⁰ Kína 1996. július 29-én hajtotta végre utolsó kísérleti atomrobbantását. Ezt követően a KNK bejelentette a moratóriumot a további atomkísérletek kapcsán és elköteleződését a CTBT mellett.

1996 fontos mérföldkőnek számít a KNK hadiiparának fejlődése szempontjából, megkezdődött a legkorszerűbb vadászgépek hazai gyártása. Kína licenst kapott a Szu-27 vadászgéphez Oroszországtól, az akkori tervek szerint 150 db eszközre. A kínai-orosz kapcsolatok elmélyülésének jeleként 1996 áprilisában Jiang Zemin és Borisz Jelcin bejelentették, hogy a két ország stratégiai-partnerséget kötött.²⁷¹

A reformfolyamatok és a haderőfejlesztés ellenére a KNFH továbbra is leginkább területvédelmi feladatokra berendezkedett haderő volt, érdemben inkább létszám és mennyiség alapon képviselt súlyt, mint technológia terén. Kína erőkitétési képességeit továbbra is gyengének értékelték. Ekkor még nem állt rendelkezésre jelentős nehézfegyver- és csapatszállítási képesség, illetve a KNFH Haditengerészetének felszíni egységei relatíve gyenge légvédelmi és tengeralattjáró-elleni hadviselési kapacitással rendelkeztek.

Kína 1998-ban adott ki először védelmi fehér könyvet, melyben Tajvan elfoglalása kapcsán a békés megoldás mellett kötelezte el magát, de fenntartotta magának a jogot szükség esetén akár ezt fegyveres erővel is véghez vige.²⁷² A szakértők szerint azonban Kínának ekkor még nem állt rendelkezésére valódi kapacitás egy Tajvan elleni partraszállás végrehajtására.²⁷³

Az kilencvenes évek végéhez közeledve a kínai hadiipar függése a közvetlen külföldi – főleg orosz – beszerzésektől, kezdett kiegészülni hazai haditechnikai fejlesztésekkel. Ezt jól illusztrálja az első önálló fejlesztésű vadászgép, az F-10, illetve J-10 néven ismert típus első prototípusának tesztrepülése 1998 márciusában.²⁷⁴ Am a hazai fejlesztések mellett továbbra is

²⁷⁰ IISS *Military Balance* 1996. 170. o.

²⁷¹ Uo. 171. o.

²⁷² Information Office of the State Council Of the People's Republic of China. [China's National Defense](#). 1998

²⁷³ IISS *Military Balance* 1998. 165. o.

²⁷⁴ Uo. 168. o.

számottevő orosz eredetű fegyvert importált a KNFH, 1999-ben döntöttek például a Szu-30-as vadászgéptípus beszerzéséről.²⁷⁵

Az ezredfordulóhoz érve Kína védelempolitikai reformjai és haderőfejlesztési erőfeszítései az 1989-es állapotokhoz képest jelentős előrelépéseket értek el, ám összességében a KNK katonai erejének változásai ekkor még érdemben nem változtattak a regionális erőviszonyokon. A feltételezések szerint Kína számára Tajvan kapcsán egyre reálisabb opcióvá vált a sziget tengeri szállítási útvonalainak elvágása, de egy sikeres partraszállás 2000-ben még kívül esett a KNFH kapacitásain. Tajvan számára leginkább aggasztó tényező a KNK ballisztikusrakétákra építő elrettentési képessége volt, az ezredfordulón valószínűleg 200-300 rakéta sorakozott a szigetországgal szemben.²⁷⁶Folytatva a személyi állomány csökkentését, a KNFH 1999-2001 között jelentősen csökkentette a sorkatonai állományt a haderőn belül, 85%-ról 65%-ra.²⁷⁷ Emellett a fejlesztésekben kiemelt figyelmet élvezett a tengeri védelem kérdése. 2001-ben megkezdődött egy új hadászati ballisztikusrakéta hordozó atomtengeralattjáró fejlesztése, Type 094 néven.²⁷⁸

2004-re már a KNFH mindegyik haderőnemén meglátszott az általános eszközmodernizáció és az elavult eszközpark kivezetése mellett nagyobb lendületet vett az információs technológiák integrációjának támogatása. Vélhetően ekkor kezdődött meg a C4ISR²⁷⁹ rendszerek jelentős fejlesztése és az ilyen irányú beruházások dinamikus növelése. valamint a „Második Tüzérség” fejlesztése. 2006-ban állt hadrendbe a DF-31 ICBM²⁸⁰, illetve megindult e típus további fejlesztése, mely az ambiciózus, 14 000 km-es hatótávolság elérését tűzte ki célul.

2007-2008, több szempontból is jelentős fordulópontra Kína számára kül- és védelempolitikai szempontból egyaránt. Az olimpiák megrendezése többször is volt már Kelet-Ázsiában adott országok külpolitikai szerepvállalásának megújításához kötve szimbolikusan, Japán gazdasági sikereinek kezdetén, a világkereskedelemben való újbóli csatlakozásakor tartotta a '68-as ötkarikás játékokat, Dél-Korea pedig 1988-as házigazdagként az ország demokratizációs folyamatának nemzetközi elismerésével – és az ezzel kapcsolatos nemzetközi kritikák okozta kirekesztettség percepció feloldásával – kötötte össze az eseményt. Kína 2008-as házigazda pozíciója leginkább egy egyre aktívabb globális szerepkörrel társult. A

²⁷⁵ IISS *Military Balance 1999*. 175. o.

²⁷⁶ Uo. 171. o.

²⁷⁷ IISS *Military Balance 2001*. 161. o.

²⁷⁸ Uo.

²⁷⁹ C4ISR: Vezetés, Irányítás, Kommunikáció, Számítógép, Hírszerzés, Megfigyelés és Felderítés (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance)

²⁸⁰ ICBM: interkontinentális ballisztikus rakéta (Intercontinental Ballistic Missile)

haderőfejlesztés szempontjából a legmarkánsabb előre lépések között kell említünk a műholdak elleni támadó képességek terén elért fejlődést. A KNFH 2007-ben semmisített meg sikeresen egy kínai meteorológiai műholdat, egy kétfázisú, szilárd hajtóanyagú rakétával, amelyet egy önjáró indítóplatformról lőttek fel.²⁸¹

A 2010-es évekhez közelítve egyre látványosabbá vált a KNFH hozzáférést-gátló / területmegtagadó műveleti koncepcióhoz (anti-access / area denial – A2/AD) kötődő fegyverrendszereinek fejlődése. Az A2/AD célja olyan károkozási képességek kiépítése, amely a Kína közeli tengeri területeken csak jelentős kockázatok mellett teszi lehetővé egy ellenséges hatalom haditengerészetének mozgását. Ennek főbb elemei:

- 1) a hajó elleni ballisztikus rakéták (*anti-ship ballistic missile* – AShBM), ennek legfontosabb típusa a DF-21 „D” változata, illetve hajó elleni cirkálórakéták fejlesztése (felszíni hajóegység-, tengeralattjáró- és repülőgép indítású változatoké egyaránt)
- 2) az ellenséges C4ISR rendszerek támadása, illetve zavarása, különös tekintettel a GPS működéséhez szükséges műholdak támadására
- 3) fokozott part menti védelem, tengeri akna, illetve hajó-elleni rakétával felszerelt partmenti hajóegységekre építve (ennek egyik ikonikus eleme a 2004-ben hadrendbe állított Type 22 *Houbei* trimarán)

Az A2/AD képességek visszhangjaként az Amerikai Egyesült Államok – felismerve, hogy Kína esetében ez alig leplezett módon főként az amerikai repülőgép-hordozó harccsoportok ellen irányult – válaszul az AirSea Battle műveleti koncepcióját²⁸² helyezte saját fejlesztéseinek fókuszába és az elmúlt években egymással csak szoros összefüggésben értelmezhető fegyverkezési verseny alakult ki a KNK és az USA között.²⁸³

Kína 2009-2010-re már vélhetően 1000 ballisztikus rakétát vonultatott fel Tajvan szigetével szemben, ám a sziget és a KNK viszonya viszonylagos enyhülési pályára került Ma Ying-jeou, a Kuomintang (KMT) pártvezetőjének megválasztásával. Ellentétben elődje, Chen Shui-bian „szeparatista” politikájával, Ma sokkal konszolidáltabb partnernek bizonyult a szoros-közi viszonyok kapcsán. Érdekes külpolitikai váltás volt azonban az orosz részről egyre hangosabbá

²⁸¹ *IJSS Military Balance 2008* 359. o.

²⁸² Kiss Roland. Roland, Kiss. "Air-Sea Battle: A globális közös terekhez való hozzáférés hadműveleti koncepciója." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle* 8.4 (2015): 56-69.

²⁸³ Uo.

váló kritika, miután Oroszország egyre jobban kezdte sérelmezni a KNFH orosz eredetű fegyverrendszereinek „reverse engineering” tevékenységét, vagyis a megvásárolt orosz haditechnológia engedély nélküli és látványos lemásolását. Ennek a problémának emblematikus eleme a Shenyang J-11B vadászgéptípus, mely javarészt a Szu-27-essel azonos specifikációkkal bír, lényegében annak „másolataként” jött létre.²⁸⁴

Az egyre inkább úgy tűnik, hogy korszakváltásnak is tekinthető a pártfőtitkári hatalomátadás időszaka 2012-ben, mely során Hu Jintao-t Xi Jinping váltotta a KNK vezetői pozíciójában. Ez év a KNFH szempontjából szintén komoly fordulópontra jelentett, még hozzá kifejezetten az erőketitési képességek fejlesztése terén. Ekkor helyezték üzembe ugyanis az első kínai repülőgép-hordozót.

2015-ben, a második világháború győztes befejezésének évfordulójához kötődően Xi Jinping további átfogó reformokat hirdetett a védelempolitika terén. Egyrészt 300 000 fővel kívánta csökkenteni a haderő létszámát. Másrészt átfogó szervezeti átalakításokat is megkezdtek. A korábbi hét katonai körzet rendszerét felváltotta az öt összhaderőnemi hadszíntéri főparancsnokság.

A 2015-ben kiadott, legutóbbi védelmi fehér könyv a korábbiakhoz képest jóval nagyobb hangsúlyt fektet a tengeri hadviselés fontosságára. A haderőfejlesztés és modernizáció, a haditengerészeti komponens kiemelése és ehhez társulva Kína egyre nagyobb külpolitikai aktivitása azonban nem jelenti azt, hogy a KKP szakítana, alapvetően defenzív retorikába ágyazott védelmi doktrínájával. A 2015-ös fehér könyv egyik fejezetének címe „*III. Az Aktív Védekezés Stratégiai Irányelvei*”, szemléltetve, hogy a kínai vezetés szükségesnek érzi egyre látványosabb katonai képességeit védekező alapvetésekre épülő narratívába helyezni.²⁸⁵

A Xi Jinpinghez köthető korszakváltásra már egyértelművé válik az a folyamat, ami a haderőnemek közötti arányok átalakulását jellemezte 1989 óta. Az elmúlt években – úgy tűnik –, a KNFH Szárazföldi Haderőneme sokat veszített korábbi politikai prioritásából. Az új fegyverrendszerek és fejlesztési projektek alapján úgy látszik, a többi haderőnem jóval nagyobb mértékben esik át korszerűsítésen.²⁸⁶

A 2015-ben elindult reformfolyamatok részeként a korábban „Második tüzérségként” ismert hadászati rakétacsapatok fegyverneme a hivatalos organogrammban is önálló haderőnemi szintre emelkedett, Hadászati Rakétaerőkként. A gyakorlatban már a 70-es évek óta önálló haderőnemenként működött, a Központi Katonai Bizottság irányítása alatt, azonban a

²⁸⁴ IISS *Military Balance 2010* 376-377. o.

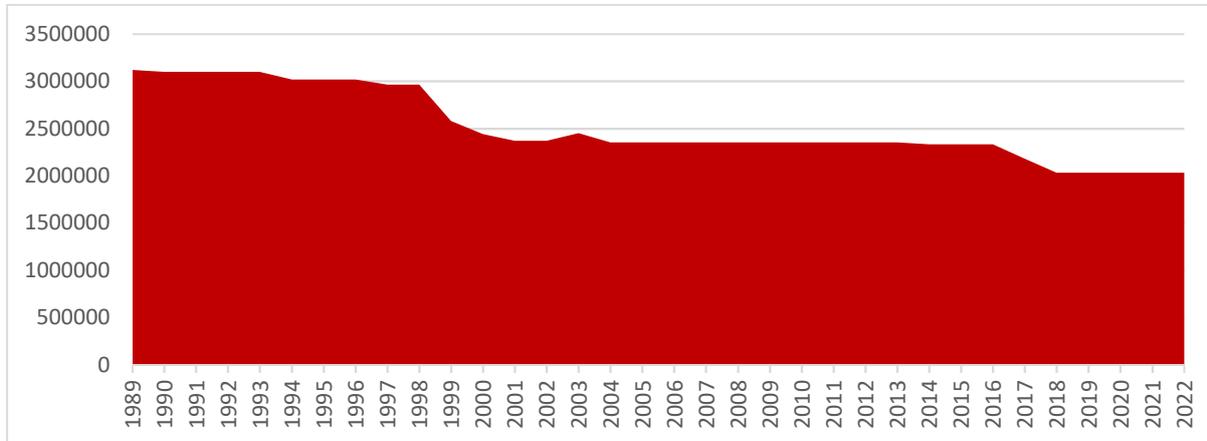
²⁸⁵ The State Council Information Office of the People’s Republic of China. [China’s Military Strategy. 2015](#)

²⁸⁶ IISS *Military Balance 2016* 222. o.

KNFH hivatalos struktúrájában fegyvernemi erőként volt számon tartva. A következő években várhatóan hadrendbe áll a legújabb ICBM típus a DF-41-es, bár erről még pontosabb információ egyelőre nincs, de a Hadászati Rakétaerők szervezeti felépítése alapján már többen feltételezik, hogy bizonyos egységek eleve az új típus várható bevezetése kapcsán jöttek létre.²⁸⁷

Bár a tengeri erőketitési képesség egyes elemei továbbra is hiányoznak, Kína első külföldi bázisának megnyitásával – Djibouti-ban – már elindult egy jóval nagyobb globális mozgástér kiépítésének irányába.²⁸⁸

Peking 30 év leforgása alatt széles körű és eredményes korszerűsítést volt képes végrehajtani a fegyveres erőkn belül. Ezzel együtt járt egyrészt a személyi állomány fokozatos csökkentése, valamint a védelempolitika fókuszának fokozatos áttevődése a szárazföldi haderőnem központú, területvédelmi berendezkedéstől az „aktív védelem” koncepciójának megfelelően az elrettentés és erőketítés eszköztárával rendelkező haderő irányába. Az 1989-ben több mint 3 millió fős kínai haderő, mely már feltehetően ekkorra átesett korábbi állományi „karcúsításon”, 2,3 millió fős szárazföldi komponense jól mutatja a szemléleti váltást a mai állapotokhoz képest. A KNFH teljes létszáma 2022-ben összesen 2 millió 35 ezer fő, ám az öt haderőnem közül a szárazföldi komponens ma már kicsivel kevesebb, mint a teljes létszám felét teszi ki, 965 000 fővel.

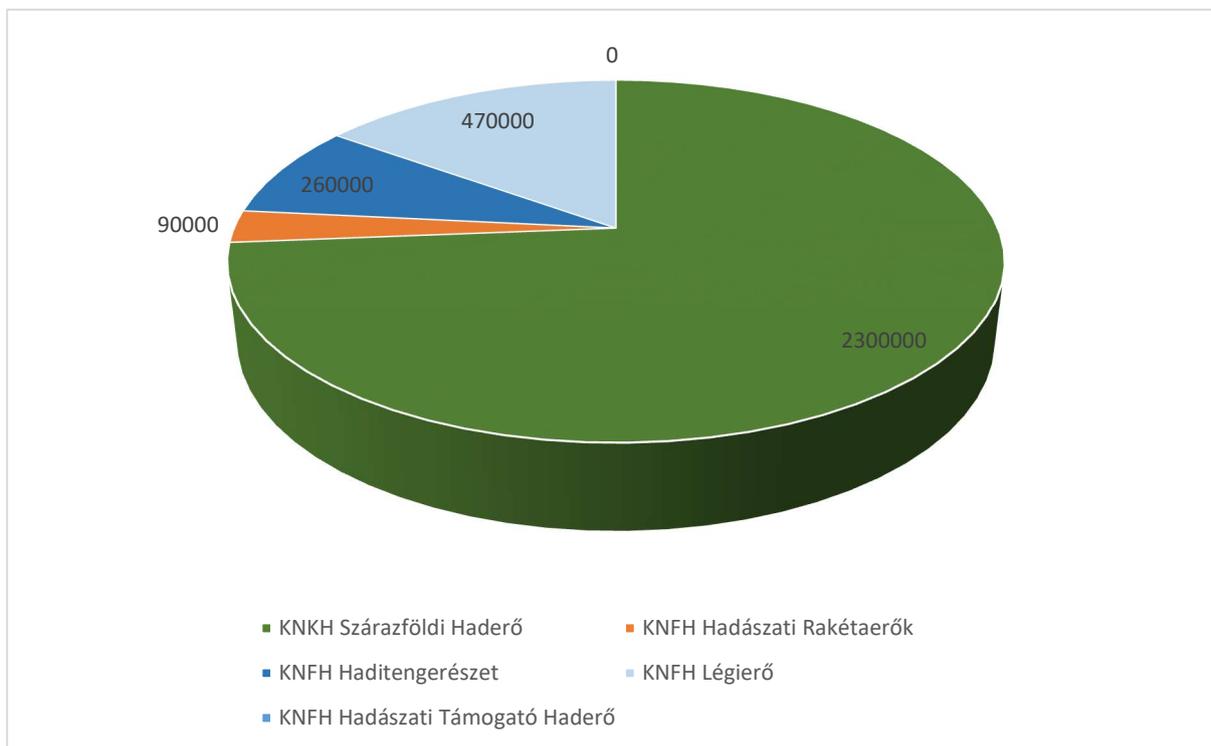

4. ÁBRA: A KNFH SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYA (FŐ) 1989-2022; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE 1989-2022

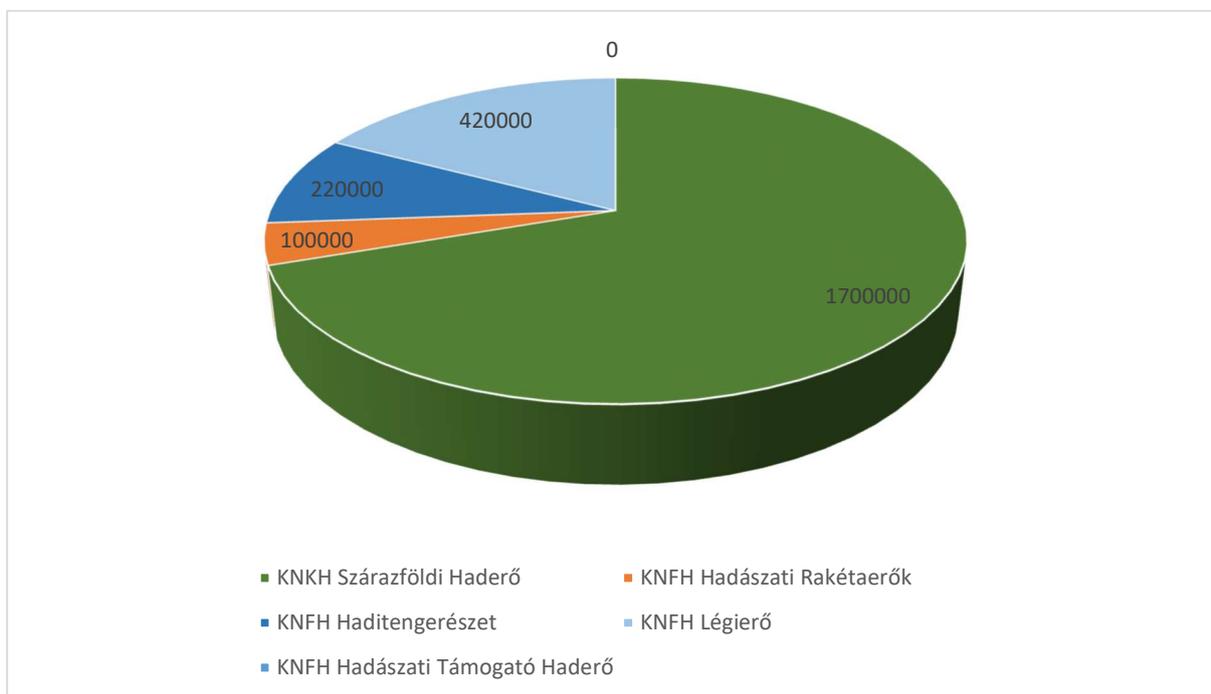
A haderőnemek közötti eloszlás alakulása 11 évenkénti bontásban jól mutatja a fokozatos átalakulást a KNFH szervezetében.

²⁸⁷ Uo. 228. o.

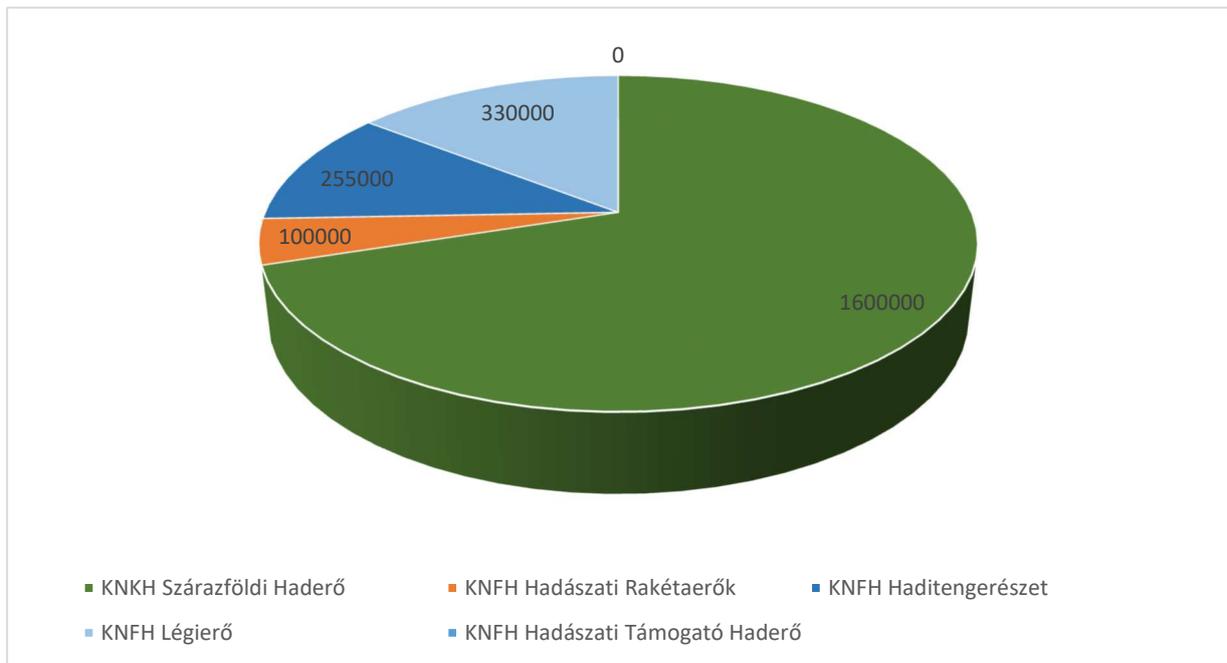
²⁸⁸ Uo. 227.

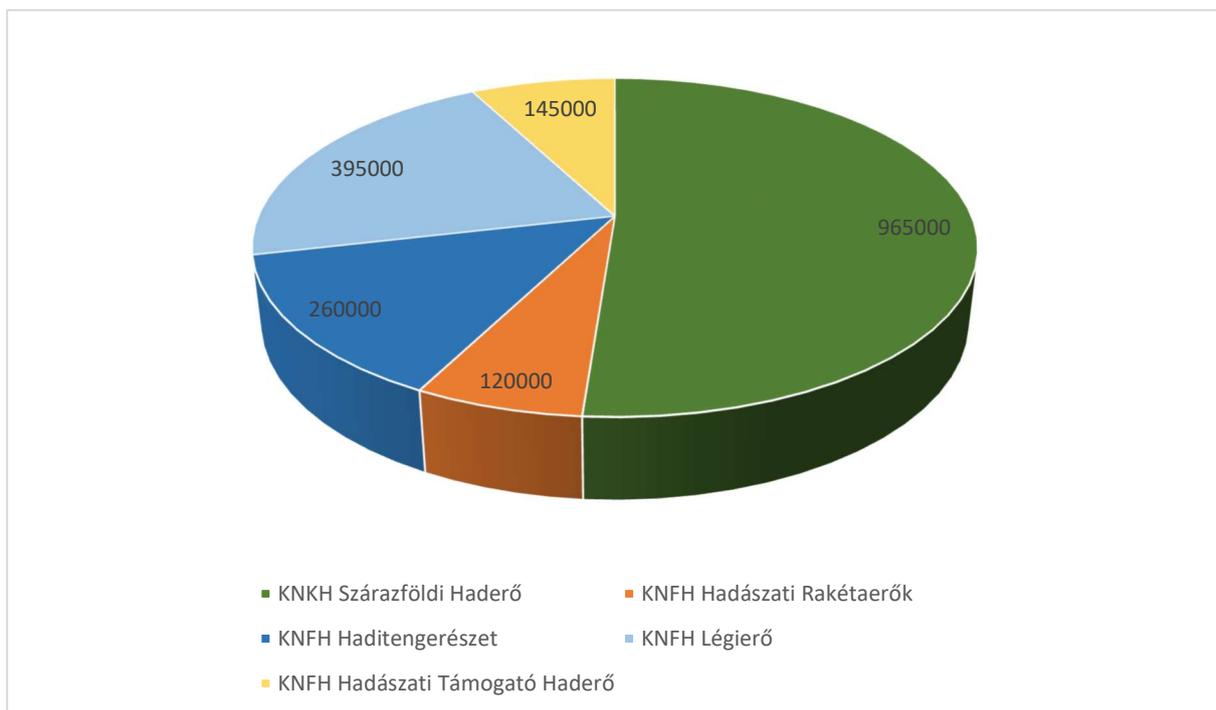
5. ÁBRA: KNFH SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY HADERŐNEMENKÉNT 1989; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE 1989

6. ÁBRA: KNFH SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY HADERŐNEMENKÉNT 2000; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE 2000

7. ÁBRA: KNFH SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY HADERŐNEMENKÉNT 2011; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE 2011

8. ÁBRA: KNFH SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY HADERŐNEMENKÉNT 2022; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE 2022

A KNFH átalakulásán megmutatkozik Kína geopolitikai szerepvállalásának és ambícióinak változása is. A hidegháború végén, a kínai-szovjet enyhülés kezdeti szakaszában a szárazföldi védelem kérdése érthető módon uralta a kínai stratégiai gondolkodást.

Mára azonban Kína, mint a második legnagyobb globális gazdasági hatalom amely egyre aktívabb külpolitikát folytat, már nem kötődhet Deng Xiaoping „türelemmel váró” elképzeléseihez. A tenger irányába történő nyitás egyszerre mutat új lehetőségeket és ad új fenyegetés percepciót Kína számára. A KNK geopolitikai helyzetének tengeri irányú szemléletében kulcsfontosságú a Kínát bekerítő „*első- és második szigetláncok*” koncepciója.²⁸⁹ Úgy tűnik, hogy az átalakulás következő lépéseként a KNFH számára a jövőben ezen kihívás megoldása lesz az elsődleges cél, persze továbbra is az „aktív védelem” jegyében. A haderőfejlesztés általános történeti áttekintése után érdemes azonban kitérnünk az egyes haderőnemek átalakulására is az elmúlt három évtizedben.

Kínai Népi Felszabadító Hadsereg – Szárazföldi Haderőnem

A KNFH Szárazföldi Haderőneme sokáig a kínai fegyveres erők egyértelműen központi politikai prioritást élvező eleme volt, különösképpen a Tiananmen téri tüntetések leverésében vállalt szerepét követően. Mára azonban úgy tűnik sokat veszített privilegizált helyzetéből, bár valószínűleg még mindig a legnagyobb politikai befolyással rendelkező haderőnem.

A szárazföldi erők diszlokációja 1989-től 2016-ig hét katonai körzetre oszlott, szervezete 24 „*hadseregcsoportha*” (集团军 *csoport-hadsereg*, angol fordításban *group army*), amelyet az angol nyelvű szakirodalom általában a hadtesttel egyenértékű magasegységként kezel. A „*hadseregcsoporthok*” állományában összesen 80 lövész hadosztály, 10 páncélos hadosztály és 6 tüzér hadosztály állt. 1989-ben ezt még kiegészítette egy 3 hadosztályból álló légideszant hadtest és 1 önálló hadosztály, ám az organogram folyamatos egyszerűsítésének köszönhetően egyre több magasegység és csoportosítás került be nagyobb szervezeti és parancsnoki struktúrák alá.

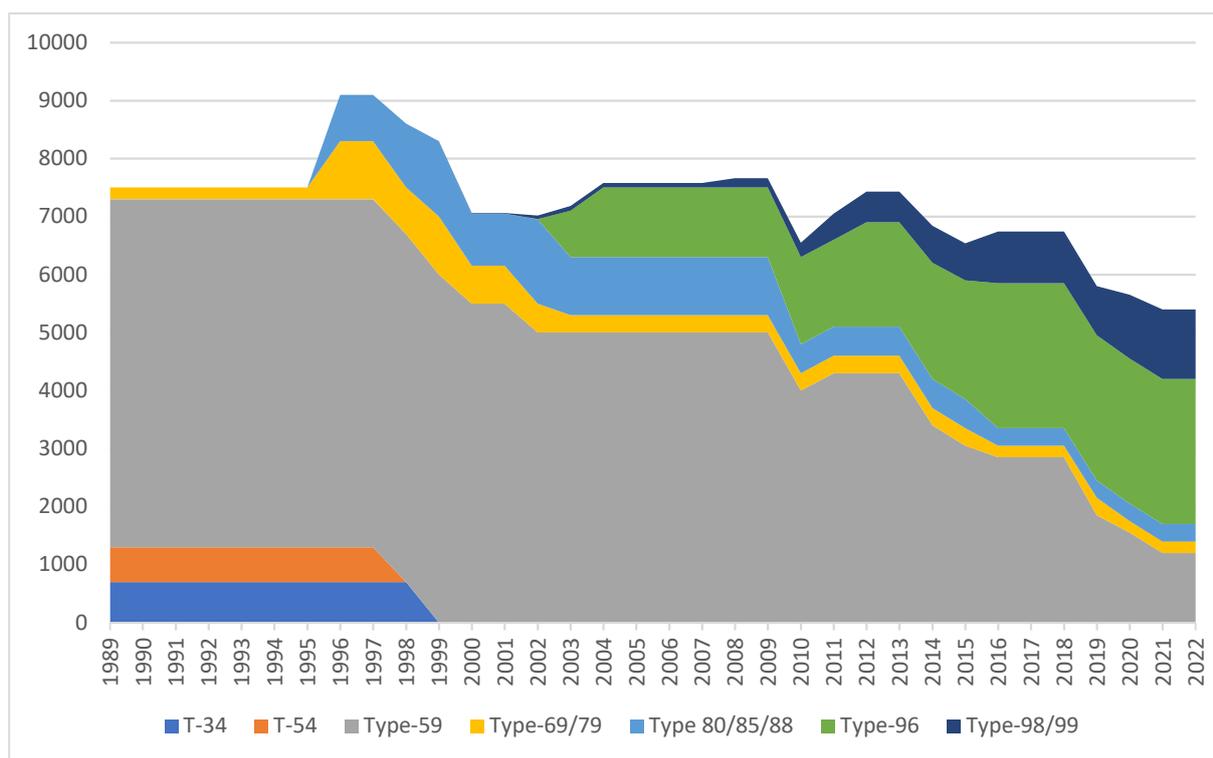
A 2015-16-os átszervezéseknek köszönhetően a Hadszintéri Parancsnokságok létrehozása mellett a szárazföldi haderőnem szervezeti felépítése is megváltozott. A korábbi 24 helyett 2016 után 13 „*hadseregcsoport*” maradt, alárendeltségükben ma:

- 15 különleges műveleti dandár
- 34 harckocsi dandár
- 3 magashegységi gépesített lövész hadosztály
- 16 gépesített lövész hadosztály

²⁸⁹ 落笛. [中国为什么还没有突破第二岛链](#)

- 2 önálló gépesített lövész ezred
- 1 magashegységi lövész hadosztály
- 25 lövész dandár
- 2 légideszant dandár
- 6 partraszálló lövész dandár
- Valamint 35 további kiegészítő magasegység illetve további támogató és kiképzési funkciójú csoportosítások találhatóak²⁹⁰

Az eszközpark változásának két főbb iránya 1989 óta egyrészt a harckocsi eszközpark korszerűsítése, illetve a páncélozott szállító- és gyalogsági harcjárművek állományának fokozatos bővítése. Előbbi téren az 1989-ben még a javarészt hatvanas évek szintjét képviselő Type-59-es nehézharckocsi (a szovjet T-54-es kínai változata) kivezetésével fokozatosan nőtt a korszerűbb, hazai fejlesztésű típusok aránya. Mára a harckocsi eszközpark derékhadát a Type-59 mellett a Type-96 vagy ZTZ-96 adja, mely a kilencvenes évek végén állt hadrendbe és mára 2500 áll rendelkezésre.²⁹¹

9. ÁBRA: KNFH SZÁRAZFÖLDI HADERŐ ALAPHARCKOCSI ESZKÖZPARKJA 1989-2022 (DB); SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

²⁹⁰ IISS. Military Balance 2022 255-256. o.

²⁹¹ IISS. Military Balance 2022 255-256. o.

A harckocsi eszközpark átalakulása mellett a szállító- és gyalogsági harcjárművek száma szintén komoly növekedésen ment keresztül, mára majdnem kétszer annyi eszköz áll rendelkezésre, mint 1989-ben (1989: 4500 db; 2022: 12300).²⁹²

A szárazföldi erők alakulása a KNFH elmúlt három évtizedében főként az állomány optimalizációjára, illetve a mozgékonyság növelésére fókuszált, ahogy az látszik a haderőnem létszámának csökkenésén és a szállítójárművek eszközparkjának növekedésén.

A haderőnem elmúlt évtizedekben zajló fejlesztései főként az összhaderőnemi műveletekre történő fókusz mentén értelmezhetőek. A létszám csökkentése, az eszközpark korszerűsítése, az szervezeti átalakítások mind a klasszikus területvédelmi berendezkedés átalakulásaként és a szárazföldi haderőnem erőkivetítésben való szerepvállalásának erősítéseként értelmezhetőek.

Kínai Népi Felszabadító Hadsereg – Haditengerészet

A KNFH haditengerészete fokozatosan nyerte el mai, kiemelt helyzetét Kína globális szerepvállalásának változása, valamint a haderőnem fejlesztéseinek köszönhető jelentősebb képességnövekedéseknek köszönhetően. A haditengerészeti képességek fejlődésének üteme többeket meglepetésként ért az ezredfordulón. Mindezt mutatja, hogy alig tíz év alatt hogyan változott meg az USA globális érdekeire vonatkozó fenyegetettség percepciója Kína kapcsán. 1996-ban még bevett kiszólásnak számított, hogy Kína egyetlen opciója Tajvan elfoglalására egy „egymillió emberes úzás” lehetne,²⁹³ alig egy évtizeden belül már komoly témává vált Kína tengeri haderejének fenyegető növekedése.

A kilencvenes évekhez közeledve a haditengerészet számára elsősorban az elavult felszíni egységek kivezetése és a tengeralattjárók fejlesztése volt előirányozva. A *Han* tengeralattjáró osztályt a fejlettebb *Xia* volt hivatott váltani, ám technológiai hibáknak köszönhetően a tervezett két egység helyett csak egy tudott hadrendbe állni.²⁹⁴

A felszíni egységek korszerűsítése azonban sikeresebbnek bizonyult, a KNK felújította két *Luda* típusú rombolóját és további, helikopterrel felszerelt hajókat tudott hadrendbe állítani 1990-ben.²⁹⁵

²⁹² Uo.

²⁹³ TYLER, Patrick. [China's Military Stumbles even as Its Power Grows](#). New York Times 1996 Dec. 3.

²⁹⁴ Uo.

²⁹⁵ IISS *Military Balance 1991*. 149. o.

1993-ban a tengeralattjárófejlesztés korábbi kudarcaival ellentétben sikerült jelentősebb előrelépéseket tenni, a haditengerészet hadrendbe állított 6 – kifogásolható állapotuk miatt korábban leszerelt, de később felújított – *Ming* osztályú tengeralattjárót. '93-ban továbbá már a nemzetközi közvélemény számára is kiderült, hogy a KNK repülőgép-hordozó beszerzését, vagy fejlesztését tervezi.²⁹⁶

Az első, teljesen kínai fejlesztésű tengeralattjáró, a dízelmeghajtású *Song* osztály prototípusa 1998-ban került tesztüzembe, ami már a kínai védelmi ipar önállósodásának fontos mérföldköveként is értékelhető.

A flottafejlesztés részeként Kína két *Szovremennij* osztályú rombolót rendelt az ezredfordulón, illetve két hazai fejlesztésű *Luhai* osztályú romboló beszerzését és hadrendbe állítását ütemezte elő.²⁹⁷ Ezen felül nyolc orosz *Kilo* osztályú dízel-elektronikus meghajtású tengeralattjáró beszerzéséről döntöttek.²⁹⁸

Kína haditengerészete a 2000-es évek elején kezdte el „9935-es projektet”, vagyis a KNFH Ukrajnából bontásra vásárolt repülőgép-hordozójának átalakítását.²⁹⁹

Az átalakítások után a KNFH első repülőgép-hordozóját, a *Liaoning-et*, 2010 szeptemberében bocsátották vízre.³⁰⁰ Nagyjából ekkor, a KNFH Haditengerészetének kötelékén belül működő tengerészgyalogság is szervezeti reformokon esett át. A feltehetően optimalizációt célzó szervezeti átalakítások után a felszereléseken is fejlesztettek. A tengerészgyalogos dandár a legújabb típusú, a kínai Norinco vállalat által gyártott Type 05-ös kétéltű harci járművekkel (ZBD-05 kétéltű gyalogsági harcjármű és ZTD-05 kétéltű könnyű-harckocsik) gazdagodott, míg a 164. tengerészgyalogos dandár kapta meg a régebbi típusú Type-63 páncélozott szállítójárművek kétéltű változatait.³⁰¹

A 2010-es vízrebocsátást követően a *Liaoning* két évvel később, Shenyang J-15 vadászgépek (a Szu-33-as, repülőgép-hordozóra kialakított változata) és Z-8-as helikopterekkel felszerelve kezdte meg csapatpróbáját.³⁰² A hajóegység valószínűleg inkább kiképzési célokat szolgál, illetve a későbbi, hazai gyártású repülőgép-hordozók mintája volt. A repülőgép-hordozók hadrendbe állítása mellett azonban egyelőre a KNFH számára az erőketvitési képességeket jelentősen korlátozza a logisztikai hajóegységek és külföldi bázisok korlátozott száma.

²⁹⁶ IISS *Military Balance* 1993. 163. o.

²⁹⁷ IISS *Military Balance* 2002 139. o.

²⁹⁸ Uo.

²⁹⁹ IISS *Military Balance* 2004.

³⁰⁰ IISS *Military Balance* 2011 191. o.

³⁰¹ IISS *Military Balance* 2011 196. o.

³⁰² IISS *Military Balance* 2013. 252. o.

A haditengerészet 2015-re már két új, korszerűségét tekintve már a világ többi tengeri hatalmával összemérhető rombolót állított hadrendbe a Type-052D *Luhu*-osztályból. A korábbi típusokhoz képest ebből valószínűleg nagyobb mennyiségű készül majd, vélhetően ezek fogják majd váltani az elkövetkező években kiöregedő rombolókat.³⁰³ A felszíni hajóegységek bővítésének további lépése a Type-055 *Renhai* cirkáló osztály,³⁰⁴ amelyből az első egység 2018-ban állt hadrendbe, 2022-ben már 3.³⁰⁵

Míg a 2015-16-os védelempolitikai reformok jelentősebb strukturális változásokkal jártak a szárazföldi haderőnél, a haditengerészet szervezeti felépítése és diszlokációja nem sokat változott az elmúlt évtizedekben. Egységei három flottára oszlanak, az Északi-tengeri-flotta (北海舰队, *North Sea Fleet*), központi kikötője Qingdao, a Keleti-tengeri-flotta (东海舰队, *East Sea Fleet*) központja Ningbo és a Déli-tengeri-flotta (南海舰队 *South Sea Fleet*) központja Zhanjiang.

		1989	2000	2011	2022
Repülőgép hordozó	Liaoning (Type 001, Type 002)	0	1	0	2
Cirkáló	Renhai (Type 055)	0	0	0	3
Romboló	Hangzhou (Sovremenny)	0	4	4	4
	Luyang I (Type-052B)	0	2	2	2
	Luyang II (Type-052C)	0	3	2	6
	Luyang III (Type-052C)	0	0	0	19
	Luhai (Type-051B)	0	1	1	3
	Luhu	0	2	2	2
	Luzhou (Type-051C)	0	2	2	2
	Luda	17	0	2	0
	Anshan (Gordy)	2	0	0	0
Fregatt	Jiangkai I (Type-054)	0	2	2	1
	Jiangkai II (Type-054A)	0	13	7	30
	Jiangwei I (Type 053H3)	0	4	4	0

³⁰³ Uo. 224. o.

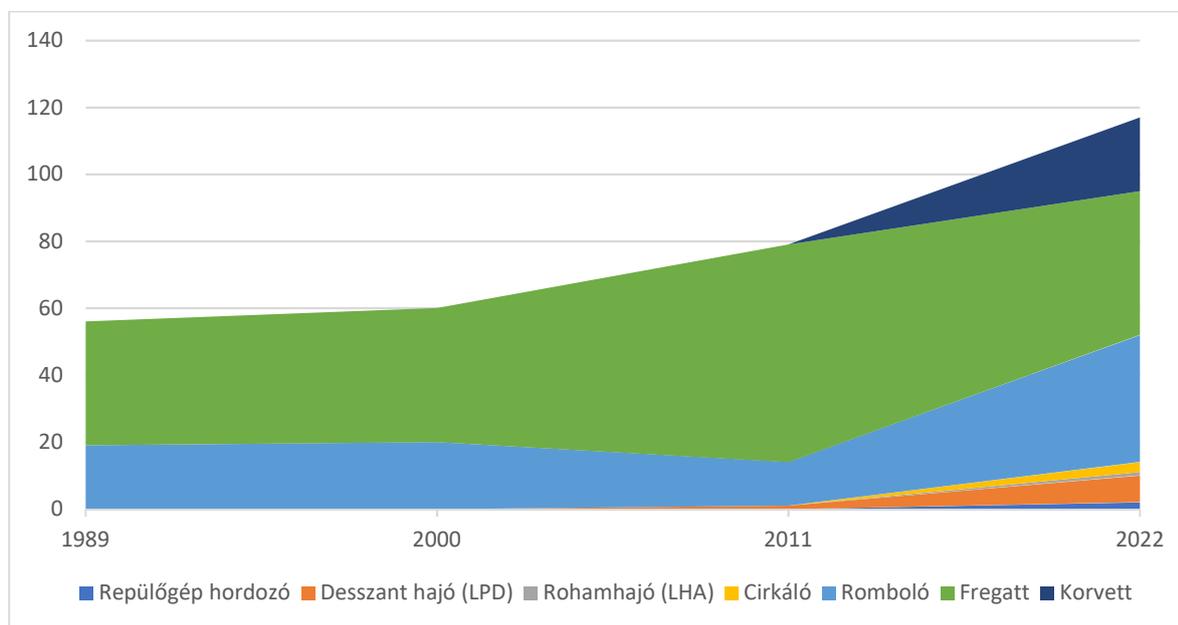
³⁰⁴ IISS *Military Balance 2016* 224. o.

³⁰⁵ IISS *Military Balance 2018* 232. o.

	Jiangwei II (Type-053H2G)	0	10	10	8
	Jianghu (Type 053)	26	23	21	5
	Luda (Type-051)	0	10	10	0
	Jiangdong (Type 053)	2	0	0	0
	Jiangnan (Type 053)	5	0	0	0
	Chengdu (Type 053)	4	0	0	0
Korvett	Jiangdao (Type-056)	0	0	0	72

2. TÁBLÁZAT: A KNFH FŐBB HAJÓTÍPUSAI 1989-2022; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

A kínai flotta felszíni egységeinek kékvizi képességek irányába történő elmozdulása jelenleg is zajló folyamat, amely javarészt a 2010-es években kezdődött. Várhatóan a jövőben is ezen lesz a fő hangsúly, valamint a partaszállítóképességek növelésén. Ez utóbbi legfontosabb elemét képezi a jelenleg használatban levő 8 Yuzhao osztályú (Type-071) partaszállítóhajó, melyek szállítóképessége 4 légpárnás partraszállító naszád, 4 helikopter, 60 páncélozott harcjármű és 800 fő. Kína tengerészgyalogsága a haditengerészet köteléke alá tartozik, ezen belül is a Dél-tengeri-flotta fennhatósága alá. Létszáma 1989-ben 6000 fő volt, ez a '90-es években 10 000 főre nőtt, ma 35 000 fős.³⁰⁶

10. ÁBRA: A KNFH HADITENGERÉSZET FŐBB FELSZÍNI HAJÓEGYSÉGEINEK ELOSZLÁSA HAJÓOSZTÁLYONKÉNT 1989, 2000, 2011, 2022; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

³⁰⁶ IISS Military Balance 2022. 260. o.

A KNFH felszíni flottája jelentős minőségi fejlődésen esett át a 2019-2022-es időszakban, hadrendbe álltak olyan új hajóegységek, amelyek már önmagukban is – és a jövőben várhatóan a hajók számát tekintve is – komoly előrelépést adnak majd a kékvízi képességek szempontjából.

2019-ben hadrendbe állt a Liaoning repülőgéphordozó alapján gyártott második hajóegység is, a Type 002 SHANDONG repülőgéphordozó. Ez a második hajóegység hasonló konfigurációval bír, mint az egyelőre javarészt kiképzési céllal használt LIAONING, ám már sikerült számos konstrukcióból fakadó problémát kiküszöbölni rajta, így teljes értékű és műveleti célokra alkalmas repülőgéphordozónak tekinthető.³⁰⁷

2020-ban állt hadrendbe a Renhai hajóosztály első hajóegysége, a *NANCHANG* cirkáló³⁰⁸ (DDG 101 PLANS Nanchang)³⁰⁹, amely már méretét, tűzerejét, valamint fedélzeti elektronikáját és egyéb feltételezett képességeit tekintve hasonló funkciójú és harcértékében összevethető színvonalat képvisel, mint az amerikai Airleigh Burke és Ticonderoga osztály, valamint a japán Atago cirkálóosztály.

2021-ben állt hadrendbe Kína első helikopter-hordozó deszanthajója, a Type 075 *Yushen* osztályú helikopterhordozó rohamhajó (Landing Helicopter Dock, LHD). A Type 075 gyártása 2018-ban kezdődött,³¹⁰ 40 000 t teljes vízkiszorítású hajóegységek jóval kisebbek, mint az amerikai haditengerészet hasonló hordozói (America osztály LHD), STVOL vadászgépek hiányában lényegében a forgórotoros és UAV eszközök hordozójaként funkcionáló hajóosztályról beszélhetünk.

A felszíni hajóegységek és a tengerészgyalogság fejlődése mellett érdemes kitérni a tengeralattjárók fejlesztéseinek folyamataira. A KNFH tengeralattjáró flottájának átalakulása szoros összefüggésben állt Kína A2/AD képességeinek kiépítésével, illetve a tajvani krízis utáni, stratégiai elrettentésre fókuszáló haderőfejlesztési folyamatokkal. Fokozatosan került kivonásra a szovjetektől a hatvanas években beszerzett *Romeo* osztály, amelyekből 1989-ben rendelkezésre állt 85 egység. A 2010 utáni évekre a megmaradt darab már csak kiképzési célt

³⁰⁷ CSIS. [What Do We Know \(so far\) about China's Second Aircraft Carrier?](#)

³⁰⁸ Bár a kínai hajóosztály elnevezése „cirkálórakétával felszerelt romboló” 导弹驱逐舰 vagy rövidebben „nagy romboló” 大驱, a típus vízkiszorítását, fegyverzetét tekintve, valamint önálló légvédelmi kapacitása és flottaegység zászlóshajóként történő alkalmazásra való alkalmasságánál fogva lényegében kimeríti a mai cirkálók fogalmát.

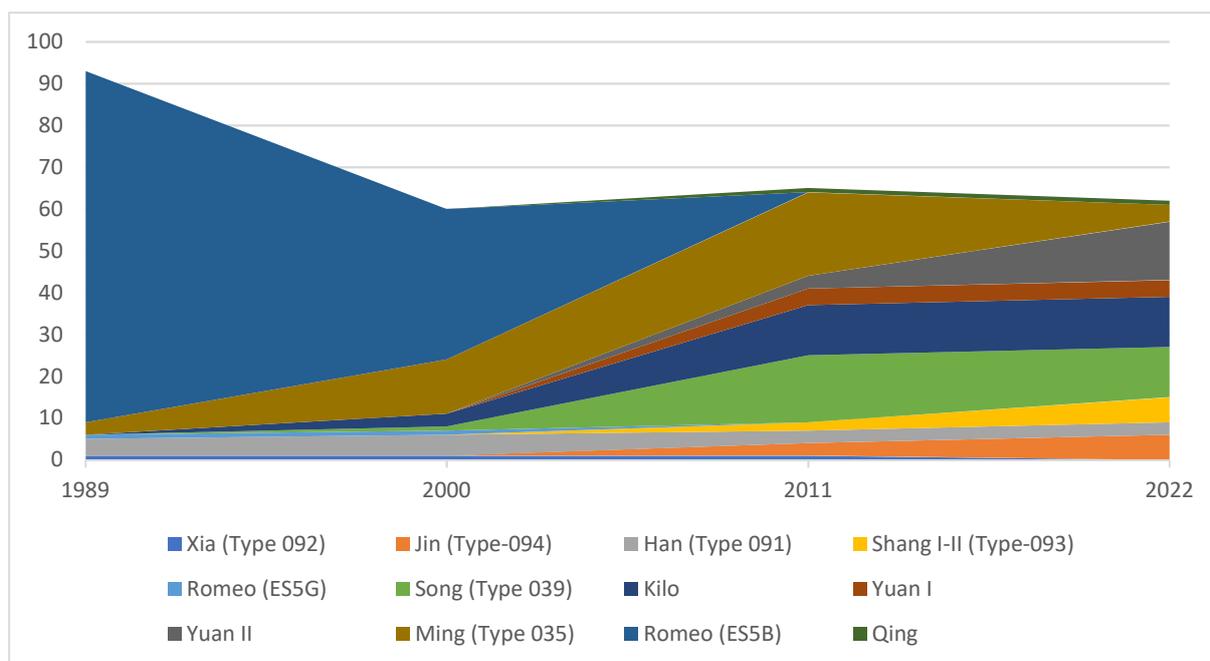
³⁰⁹ Seaforces.org. [Type 055 Renhai class Guided Missile Destroyer](#)

³¹⁰ Kennedy, Conor M., and Daniel Caldwell. "China Maritime Report No. 23: The Type 075 LHD: Development, Missions, and Capabilities." (2022). 1-9. o.

szolgál. Az ezredforduló után gyártani kezdett *Jin* osztály azonban már nagyobb sikerrel járt, jelenleg 4 eszköz készült el és további 4 várható a jövőben. Szintén atommeghajtású, valamint ballisztikusrakéta fegyverzettel felszerelt osztályok a *Han* és a *Shang I* és *II* változatok. A tengeralattjáróflotta javát azonban a dízel-elektromos változatú eszközök adják. Ezen belül 1989 óta a lényegi változás a *Romeo* osztály eltűnése és helyette a hazai fejlesztésű típusok elterjedése.

	<i>Típusok</i>	<i>1989</i>	<i>2000</i>	<i>2011</i>	<i>2022</i>
<i>Atommeghajtású</i>	<i>Xia (Type 092)</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>0</i>
	<i>Jin (Type-094)</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>3</i>	<i>6</i>
	<i>Han (Type 091)</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>3</i>	<i>3</i>
	<i>Shang I-II (Type-093)</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>2</i>	<i>6</i>
<i>Dízel-elektromos</i>	<i>Romeo (ES5G)</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	<i>Song (Type 039)</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>16</i>	<i>12</i>
	<i>Kilo</i>	<i>0</i>	<i>3</i>	<i>12</i>	<i>12</i>
	<i>Yuan I</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>4</i>	<i>4</i>
	<i>Yuan II</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>3</i>	<i>14</i>
	<i>Ming (Type 035)</i>	<i>3</i>	<i>13</i>	<i>20</i>	<i>4</i>
	<i>Romeo (ES5B)</i>	<i>84</i>	<i>36</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	<i>Qing</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>1</i>

3. TÁBLÁZAT: A KNFH HADITENGERÉSZET TENGERALATTJÁRÓ TÍPUSAI ÉS ESZKÖZPARKJA, SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

11. ÁBRA: A KNFH HADITENGERÉSZETÉNEK TENGERALATTJÁRÓ ESZKÖZPARKJA 1989, 2000, 2011, 2022; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

Kínai Népi Felszabadító Hadsereg – Légierő

Kína légierője – a haditengerészethez hasonlóan – harminc éve főleg a hazai légtér védelmére volt alkalmas, mára viszont egy egyre nagyobb akcióradiusú és modernebb haderőnem benyomását kelti.

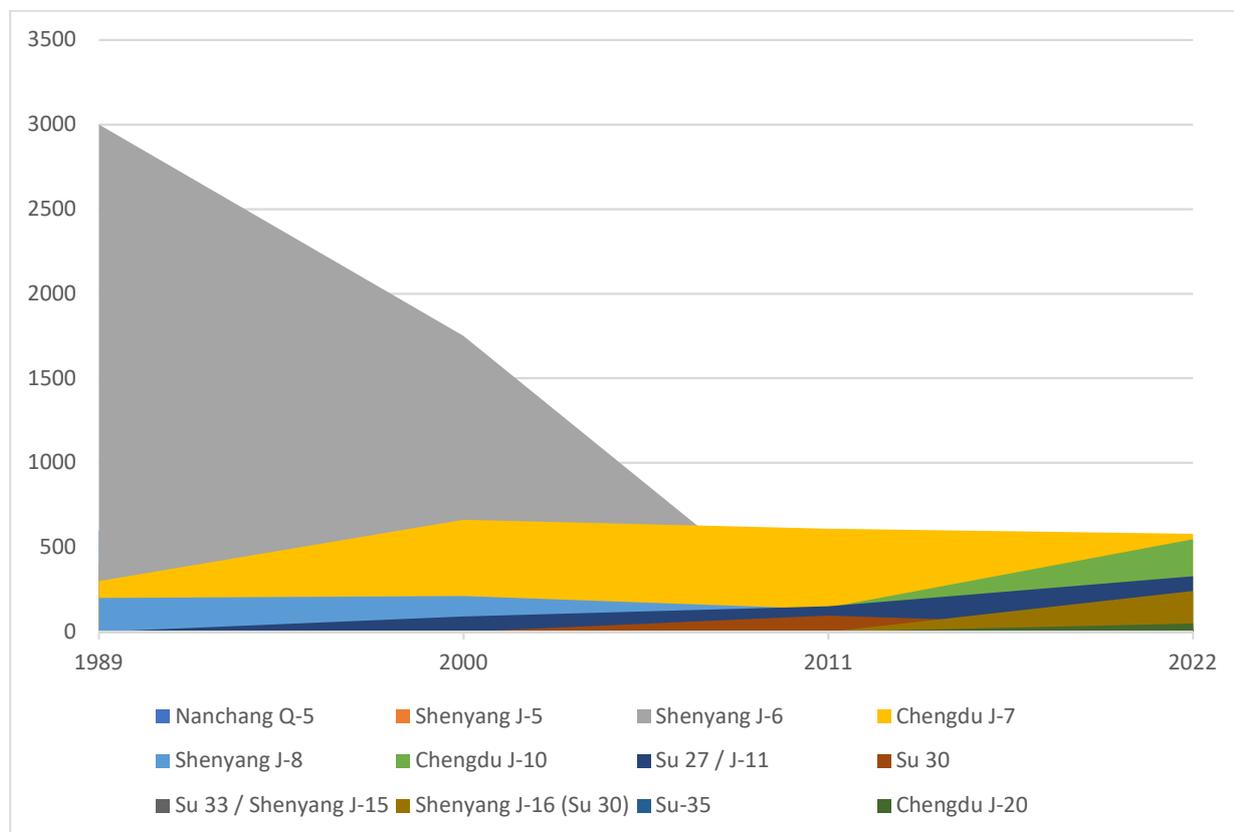
A korszerűsítés folyamata ténylegesen a '90-es évek végén indult el, a Szu-27-es vadászgépek beszerzésével, majd ezt követően a hazai fejlesztésű negyedik generációs vadászgépek gyártásának megkezdésével.³¹¹ Ezek nagy része jelentősen épített a korábban vagy a későbbiekben beszerzett orosz modellekre, kivételt képez a már említett Chengdu J-10-es, mely valószínűleg több hazai és külföldi típus sajátosságaira is épít, ám fejlesztése körül külön port kavart, hogy valószínűleg izraeli eredetű technológia képezte az alapját, ami feszültségeket okozott az USA és közel-keleti szövetségese között.³¹²

A vadászgép eszközpark 1989-től tartó átalakulásának köszönhetően – a nagy mértékű leépítés mellett – a kilencvenes évek javarészt szovjet géptípusainak aránya mára jelentősen

³¹¹ Uo. 146. o.

³¹² Adelman, Jonathan. *The Phalcon Sale to China: The Lessons for Israel*. Jerusalem Center for Public Affairs, 2002, 474. o.

lecsökkent és a korszerűbb, újabb generációs géptípusok jóval nagyobb arányban képviseltetik magukat.³¹³

12. ÁBRA: A KNFH VADÁSZGÉP ESZKÖZPARKJA (LÉGIERŐ ÉS HADITENGERÉSZETI ÖSSZESÍTVE) 1989, 2000, 2011, 2022; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

A 2020-as években itt is számottevő minőségi előrelépés volt tapasztalható, egyrészt a korszerű eszközök arányának további növekedésével, valamint az ötödik generációs vadászgép típusok megjelenésével és fokozatos hadrendbe állásával. Ezek közül jelenleg a J-20 alacsony észlelhetőségű ötödik generációs vadászgép az, amely a 2019-2020-as időszakban még csupán kiképzés alatt levő kötelékeknél jelent meg, 2021-2022-ben már azonban egyre több egység állt hadrendbe.

	1989	2000	2011	2022
Nanchang Q-5	600	330	150	0
Shenyang J-5	400	0	0	0
Shenyang J-6	3000	1750	0	0
Chengdu J-7	300	664	610	580
Shenyang J-8	200	212	134	24
Chengdu J-10	0	0	144	548
Su 27 / J-11	0	90	151	329

³¹³ A vadászgép eszközpark összesített számán jelentősen módosít, hogy a Shenyang J-6 vadászgéptípust a 2010-es évekig még aktív hadrendben lévő típusként tartja számon a Military Balance, a 2020-as évekre azonban az eredetileg a szovjet Mig-19-es vadászgép kínai szériáját már csak kiképzési célokkal használja a KNFH Légierő

Su 30	0	0	97	24
Su 33 / Shenyang J-15	0	0	0	50
Shenyang J-16 (Su 30)	0	0	0	243
Su-35	0	0	0	24
Chengdu J-20	0	0	0	50
H-5	330	260	20	0
Xian H-6	170	143	112	221

4. TÁBLÁZAT: A KNFH VADÁSZGÉP ESZKÖZPARKJA, SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

A bombázók terén az elmúlt harminc évben két géptípus volt használatban, a Xian H-6 (a Tu-16-os kínai változata), melynek darabszáma kevés változás mellett ma 150, ami kis csökkenés az 1989-es 170-hez képest. A másik típus a H-5 (az Il-28 kínai változata) amelyből 1989-ben 330 állt hadrendben, ám az ezredfordulótól kezdve fokozatosan kivonták a szolgálatból.

Fontos előrelépésként várhatjuk a hazai fejlesztésű, alacsony észlelhetőségű stratégiai bombázók, a Xian H-20 típus hadrendbe állását. Az amerikai B-2 Spirit koncepciójára nagyban hasonlító kínai eszköz fejlesztése a 2010-es évek óta zajlik, prototípusainak gyártása feltételezhetően 2018-ban kezdődött,³¹⁴ és az elkövetkező években várható a géptípus tesztüzeme, sikeres alkalmazás esetén pedig hadrendbe állása.³¹⁵

A légierő fejlesztéseinek későbbi szakaszát jelentette a korai előrejelzés és megfigyelési képességeinek javítása 2006-tól, aminek keretében Kína megkezdte egy hazai gyártású géptípus, az Il-76-os modelljére épülő Kong Jing 2000 (KJ-2000) fejlesztését.

Kínai Népi Felszabadító Hadsereg – Hadászati Rakétaerők

A mai nevén Hadászati Rakétaerökként önálló haderőnémmé alakított, korábban „második tüzérségként” ismert haderőnem kezeli a KNFH ballisztikus rakétáit és a hozzájuk tartozó nukleáris robbanófejeket.

Eszközeinek jelentős többségét rövid- és közepes hatótávolságú rakéták adják, Oroszországhoz vagy az Egyesült Államokhoz képest Kína relatíve kevesebb ICBM-el, illetve atomtöltettel rendelkezik. Nukleáris doktrínája a válaszcsapásra épülő elrettentésre alapoz.³¹⁶

³¹⁴Grossman, Derek, et al. "China's Long-Range Bomber Flights." (2018). 51-52.o.

³¹⁵ Trevithick, Joseph. [China Reportedly Plans To Unveil H-20 Stealth Bomber At Air Force Anniversary Parade In 2019](#)

³¹⁶ Panda, Ankit. ['No First Use' and Nuclear Weapons](#). Council on Foreign Relations 2018.

Felismerve a technológiai lemaradás jelentette veszélyeket, 1992-ben Kína új ballisztikusrakéta típusok fejlesztésébe kezdett, lecserélendő a korszerűtlenné vált ICBM típusokat, rakéta eszközparkja kapcsán azonban további nemzetközi kritika vetült a KNK-ra, amiért feltételezhetően korábbi típusai közül adott el Iránnak és Szíriának.³¹⁷

1994-ben két új ballisztikusrakéta fejlesztésre is fény derült. Az egyik egy kettős felhasználású típus, a szárazföldi indítású változat a DF-31 (8000 km hatótávolsággal), illetve ennek tengeralattjáró-fedélzeti változata a JL-2. A második, a DF-41-es az eddigi legnagyobb hatótávolságú, szárazföldi indítású típus, várhatóan 12 000 km-es hatósugárral, ám ez még máig nem állt hadrendbe.³¹⁸

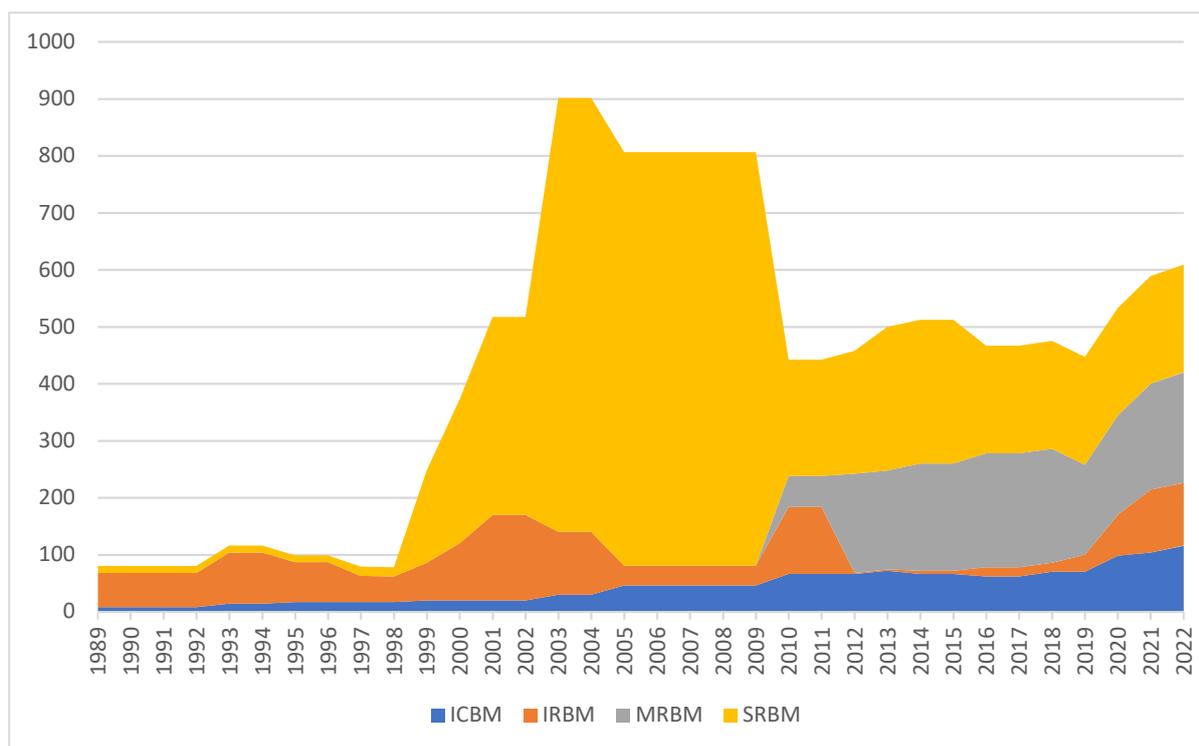
A kilencvenes években nagyobb előrelépést jelentett a KNFH „Második Tüzérségre” épülő, Tajvannal szembeni elrettentési képességeinek fejlesztése. A KNK folyamatosan növelte a szigethez közeli területein állomásoztatott rakétáinak számát.

A KNK három fontosabb új stratégiai ballisztikus rakéta fejlesztését folytatta a '90-es években, a 8000 km hatósugarú DF-31-es ICBM-et; a 12000 km hatósugarú DF-41-es ICBM-et; illetve a tengeralattjáró-fedélzeti indítású JL-2 SLBM-et.

A Hadászati Rakétaerők legnagyobb fejlesztési hulláma a szárazföldi Kína és Tajvan közötti 1995-96-ban kialakult – a korábbinál – feszültebb viszony után lendült meg látványosan, az óta kisebb nagyobb változások voltak ugyan, de az elmúlt évek igazán jelentős minőségi változása a DF-41-es ICBM hadrendbe állítása volt, valamint a hiperszonikus csapásmérő eszközök megjelenése.

³¹⁷ IISS *Military Balance* 1992. 139. o.

³¹⁸ IISS *Military Balance* 1994. 164. o.

13. ÁBRA: KNFH HADÁSZATI RAKÉTAERŐK RAKÉTAINDÍTÓ PLATFORMJAINAK [FELTÉTELEZETT] ESZKÖZPARKJA 1989-2022, RAKÉTA HATÓKÖR SZERINTI BONTÁSBAN; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

Szintén egy új önálló fegyvernem szervezeti szintjeként jött létre 2016-ban a korábban a logisztikai feladatokat, információs hadviselést és kibervédelmet, valamint a katonai űrprogramot végző szervezeti egységek összevonásából, a Hadászati Támogató Erő. Ennek feladatköre az információs és kibervédelem, az űrvédelem, a kutatás és fejlesztés, valamint a logisztikai támogató tevékenység koordinálása.³¹⁹

³¹⁹ IISS *Military Balance* 2018. 225-226. o.

Alapvető feltevések („Inference” értékek):

- I₆: A KNFH képességeinek fejlődése Kína gazdasági felemelkedésével párhuzamosan haladó trendeket mutat. Az idő előrehaladtával a szervezeti hatékonyság növelése mellett egyre jelentősebb minőségi előrelépések történnek a fegyverrendszerek terén is. Amennyiben nincs jelentős változás a Kínát övező régió országainak védelmi képességei és a kínai képességek fejlődésének trendvonalában, középtávon elképzelhető, hogy Kína olyan szintű erőfölényt lesz képes kiépíteni, amely akár a tényleges műveletek végrehajtása nélkül is a Kínának kedvező viselkedésre sarkallhatja a Pekinget övező régió szereplőit. Ez azonban a disszertációban vizsgált időszakot tekintve pusztán jövőre vontakozó kalkulációként és nem az eddigi külső elrettentési tényezők faktoraként értelmezhető.

c) Regionális válaszreakciók Kína növekvő katonai képességei kapcsán³²⁰

Felmerülhet kérdésként, hogy az elmúlt évtizedekben zajló kínai katonai fejlesztések vontak-e magukkal válaszreakciókat a környező régió országai részéről. Tekintve, hogy a KNK egyike a Föld legnagyobb számú határos országgal rendelkező államainak, így a kínai folyamatokra potenciálisan reagáló államok köre igencsak széles. Peking számos országgal áll valamilyen területvitában, így ez is viszonylag tág szelekciót jelentene. A régió országainak reagáló fejlesztései és katonai képességeik változása jelen esetben azért lehet érdekes, mert számottevő növekedésük esetén csökkentik a kialakult relatív kínai erőfölényt. Ha Kína siker/kockázat/veszteség kalkulációkat végez – akár a Senkaku/Diaoyu szigetek kapcsán – a geostratégiai régió további szereplőinek képességei (főleg, ha vagy fennáll valamilyen területvita, vagy adott országok részei az amerikai „hub-and-spokes” rendszernek) releváns tényezők lehetnek ebben.

Ennek megfelelően, ha a Senkaku/Diaoyu szigetvita miatt alapvetően tengeri műveleti térhez kötődő képességek szempontjából releváns fegyverkezési trendekre vagyunk kíváncsiak, akkor az ezen műveleti képességek kapcsán releváns és Kína irányába valamilyen stratégiai antagonizmust megfogalmazó országokra szűkíthetjük a vizsgálati kört. Ezek egyrészt a dél-kínai tengeri geopolitikai feszültséggócban érintett országok,³²¹ valamint Tajvan.³²² Ezt a mintát érdemes még kiegészíteni egy további szereplővel, Dél-Koreával. Dél-Korea esetében egyrészt beszélhetünk egy viszonylag alacsony intenzitású tengeri területvitáról Kínával szemben,³²³ melynek fő kérdése a kizárólagos gazdasági övezet (*Exclusive Economic Zone*, EEZ) átfedése a két ország között. Szóul számottevő regionális hatalom, rendelkezik önálló védelmi iparral – több, Kínával tengeri területvitában érintett ország kiemelt beszállítója –,

³²⁰ Az értekezés ezen szakasza a szerző egy korábbi tudományos publikációja alapján, annak rövidített és az eltelt időszak adataival frissített változataként készült. Mivel a publikáció tartalmazott olyan szakaszokat, melyek nem relevánsak a disszertáció kérdései kapcsán, ezért ezekre jelen változat nem tér ki, de részletesebben lsd.: Bartók András "Sárkányok és kistigrisek–Kelet-Ázsia regionális fegyverkezési versenyének általános és országspecifikus jellemzői a Kínával kapcsolatos fenyegetettségpercepciójú országok esetében 1" *NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE* 13.4 (2020): 80-101 illetve: "Sárkányok és kistigrisek–Kelet-Ázsia regionális fegyverkezési versenyének általános és országspecifikus jellemzői a Kínával kapcsolatos fenyegetettségpercepciójú országok esetében 2" *NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE* 14.1 (2021): 65-83.

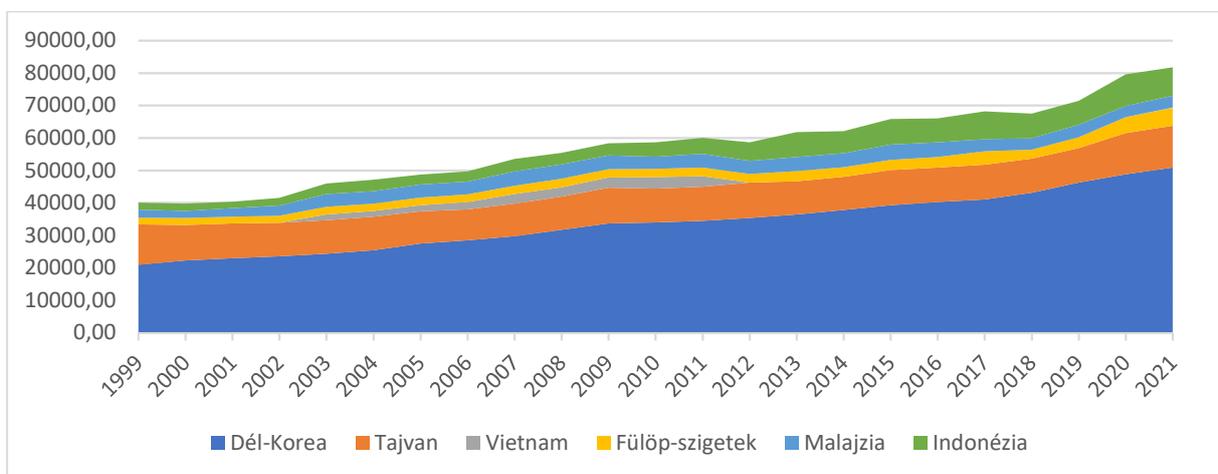
³²¹ Ezek Vietnam, a Fülöp-szigetek és Malajzia, amely három ország szintén rendelkezik szigetekkel és területi követelésekkel a Dél-kínai tengeren, illetve Indonézia, amely ugyan nem tekinti magát érintettnek a Dél-kínai tenger kapcsán, de saját szuverenitását más módon érinti Peking Dél-kínai tengerre vonatkozó 9 pontos vonal követelése.

³²² A szerző egy korábbi kutatás keretében ebben a mintázatban vizsgálta még Japán szerepét is, de mivel a disszertáció jelentős része önálló fejezetben foglalkozik a szigetországgal, jelen szakaszból kimarad.

³²³ Kuo, Lilly: [Will a Tiny, Submerged Rock Spark a New Crisis in the East China Sea?](#)

stratégiai dokumentumaiban megfogalmazott biztonságpercepciójában pedig kiemelt helyet kap a tengeri regionális térben zajló erőegyensúly változásának kérdése.³²⁴ Védelempolitikájának egyik fontos alapja az Egyesült Államokhoz fűződő szövetsége, ezért, ha áttételesen is, de mindenképp érintett a területviták kapcsán kialakuló feszültségócokban. Nem véletlen, hogy az ország haderőfejlesztése az elmúlt években határozott elköteleződést mutat a tengeri képességek fejlesztése iránt.

Ezen országok védelmi képességei meglehetősen eltérő jellegűek. Azonban már pusztán a védelmi kiadások hosszabb távú trendjeit nézve is látszik,³²⁵ hogy az elmúlt évtizedben a régió védelmi költségvetéseinek növekvő makro-trendje nem csupán Kína, hanem a vizsgált országok ráfordításainak is köszönhető volt.

14. ÁBRA: VÉDELMI KIADÁSOK 1999 - 2019 , MILLIÓ USD; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: SIPRI

Összességében látható, hogy bár számottevő aránytalanságok látszanak –Dél-Korea gazdasági súlyából fakadóan nagyobb arányban jelenik meg a védelmi kiadások terén is – a védelmi ráfordítások összértéke egy stabil növekedési pályát mutat. GDP%-os arányokat tekintve általában 3% alatti skálán mozognak az értékek, 2019-ben a legmagasabb Dél-Korea 2,7%, a legalacsonyabb pedig Indonézia esetében, 0,7% volt.

Mivel területi kiterjedésüket, gazdasági adottságaikat és katonai képességeiket tekintve meglehetősen eltérő adottságú országokról van szó, indokolt azonosítani, milyen képességek változásai lehetnek fontosak az elemzés szempontjából? Releváns egyrészt a haditengerészeti személyi állományának alakulása, a nagyobb felszíni hajóegységek száma és típusonkénti megoszlása, a támadó-tengeralattjárók mennyisége. A csapásmérő eszközök mellett további „force multiplier”, kiegészítő képességeket és tényezőket is említhetünk, mint például a

³²⁴ Ministry of National Defense of the Republic of Korea: *2018 Defense White Paper*. (2019) 15-22. o.

³²⁵ Az adatok forrása a SIPRI katonai kiadások [letölthető adatbázisa](#) volt

tengeralattjáró elleni hadviseléshez szükséges eszközpark. Így került a vizsgált tényezők közé a tengeralattjáró-elhárító hadviselésre (Anti Submarine Warfare, ASW) és tengeri járőr feladatokra rendelt repülőgépek, helikopterek száma, valamint a vadászgépek és vadászbombázók mennyisége.

Tekintve, hogy a jelenleg tapasztalt érdekütközések Kína és a vizsgált országok között – bár természetesen magukban hordozzák az eskaláció alacsony, de nem elhanyagolható kockázatát –, alapvetően javarészt „szürke-zónás” incidensekből állnak, további kiegészítő eszközrendszerként érdemes bevonni a partiőrségi (azaz vízi rendészeti) képességek alakulását. Ezt a partiőrségekhez rendelt felszíni hajóegységek számának összesítésével és időbeni alakulásával fogjuk megtenni

A vizsgált időszakot a Military Balance 2008 és 2022-as évkönyvei közötti szakasz jelenti. A 2008 és 2022-as évek közötti időszak több megfontolás miatt lehet célszerű. Egyrészt megjelenik benne a 2008-as gazdasági válság jelentette hatás, amely, ha nem is szignifikánsan, de a legtöbb ország gazdaságát és ezen keresztül a védelmi kiadásokat is érintette. Továbbá, a kínai külpolitika történetében megfigyelhető egyfajta asszertív fordulat, melyet többen szimbolikusan kötnek a 2008-as pekingi olimpiát követő időszakhoz.³²⁶

Dél-Korea

Dél-Korea védelempolitikáját, a koreai háború óta, érthető módon északi szomszédjához fűződő viszonya határozza meg. Így stratégiai figyelmének középpontjában első sorban a szárazföldi haderőnem, a rakétavédelem, az észak-koreai kötődésű kihívásokra adott válaszok állnak. Emiatt a tenger felől való fenyegetettség-percepció, illetve az ehhez kapcsolódó elrettentési képességek fejlesztése és a regionális haditengerészeti fegyverkezési verseny kapcsán Szöul relevanciája első nekifutásra nem egyértelmű. Kína vonatkozásában ugyan beszélhetünk egy tengeri szigetvitáról,³²⁷ illetve a nemzeti identitás kapcsán Észak-Korea és Kína határvitája áttételesen Szöult is érinti,³²⁸ de ezek összességében jóval alacsonyabb intenzitású feszültséggócok, mint például a dél-kínai tengeri problémák.

Észak-Korea haditengerészeti képességei csekélyek – felszíni flottája két fregattból és 5 korvettből áll – és korszerűtlenek,³²⁹ Dél-Korea ezzel ellentétben viszont komoly

³²⁶ Luttwak, Edward N: *The rise of China vs. the logic of strategy*. Harvard University Press, 2012. 8-10. o.

³²⁷ Kuo, Lilly. [Will a Tiny, Submerged Rock Spark a New Crisis in the East China Sea?](#)

³²⁸ Csoma Mózes. Korea – Egy nemzet két ország. 208. o.

³²⁹ Észak-Korea Najin osztályú fregattjai például a '70-es években álltak hadrendbe. Saunders, Stephen: *Jane's Fighting Ships 2009–2010* (Coulsdon, Surrey, UK: IHS Jane's, 2009.) 454. o.

hadiflottával rendelkezik, amelyet ellenséges északi szomszédja képességeinek ellensúlyozása önmagában nem indokol.

Szöul egy új középtávú védelmi fejlesztési tervet hirdetett meg a 2020-2024-es ciklusra, melyben láthatóan kiemelt helyet foglalnak el a haditengerészeti képességek. Egyrészt várható a felszíni flotta típusainak további fejlesztése és korszerűsítése, de ennél is jelentősebb minőségi ugrást jelent majd az F-35B vadászgépek beszerzése és az ezek üzemeltetésére alkalmas repülőgéphordozó osztály fejlesztése és hadrendbe állítása.³³⁰ Ezen felül a dokumentum egy „*Joint Fire Support Vessel*” („Egyesített Tűztámogató Hajó”) fejlesztését is előírja, amely az amerikai „*Arsenal Ship*” („Arzenál hajó / Irányított-rakétás csatahajó”) koncepció dél-koreai adaptációja. Hasonló típusú eszközt Szöul és Washington mellett még Peking fejleszt.³³¹

Dél-Korea ASW kapacitása növekvő tendenciát mutat az elmúlt évtizedben, ezzel jelentősen nőtt a tengeralattjárók elleni reagálóképessége.

Tajvan

Tajvan szuverenitása kibékíthetetlen ellentétben áll a Peking által vallott egy Kína elvvel. A két fél között az egzisztenciális ellentéteken túl fennáll további területvita, többek között *Quemoy* és *Matsu* szigetei kapcsán, illetve Tajvan is részese a dél-kínai tengeri területvitáknak. Összességében azonban Taipei számára a Kínai Népköztársaság által jelentett fenyegetettségpercepció legfontosabb kérdése egy Peking által katonai erővel végrehajtott országegyesítés lehetősége.

Tajvan – a sziget mérete és demográfiai adottságai miatt – régóta jóval kisebb katonai erőt tart fenn, mint Kína, de egyrészt technológiai előnye másrészt Peking erőkihívási kapacitáshiánya sokáig elégséges biztonságérzetet adott a sziget politikai vezetésének. Az erőviszonyok megváltozása az ezredforduló óta aggasztja Taipeit, ennek megfelelően a haderőreform húsz éve napirenden van, több-kevesebb sikerrel. Ennek egyik oka többek között a változó politikai elköteleződés a katonai reformok iránt, ez azonban látványosan változott a hagyományosan inkább függetlenségi identitásra építő és korábban ellenzéki szerepet játszó párt, a *Democratic People's Party* 2016-os (majd 2020-as) választási győzelmei óta. Látható, hogy a korábbi kormányzati ciklusokhoz képest a DPP vezetése alatt nagyobb prioritást élvez a haderőfejlesztési tervek tényleges megvalósítása.

³³⁰ Vavasseur, Xavier. [South Korea Plans to Build F-35B Lightning Aircraft Carrier](#)

³³¹ Rossomando, John: [Why the U.S. Navy Needs a Stealth Battleship to Take on China](#)

A katonai szektor reformjainak egyik – eddig teljes egészében meg nem valósult – célkitűzése volt a létszámcsökkentés és a sorkatonai szolgálat kivezetésével egyre inkább a kizárólag professzionális haderő irányába történő elmozdulás. Az aktív állomány elmúlt 20 évben folyamatosan csökkent, 2008-ban még 290.000 fő volt, 2022-ben már csak 163.000. Ez elsősorban a szárazföldi haderőnemet érintette, amelynek 200.000-ról 88.000 főre csökkent a létszáma, a haditengerészet és a legierő esetében arányaiban jóval kisebb volt a leépítés.³³²

Tajvan haderőreformjának komoly hátráltató tényezője a sziget diplomáciai elszigeteltsége, melynek köszönhetően szűkebb skálán válogathat védelmi célú beszállítók között. Bár élvonalbeli elektronikai iparral és IT szektorral rendelkezik, nincs olyan önálló hadiipari kapacitása, amely maradéktalanul kielégítené a haderőfejlesztés szükségleteit. A Tajvannak történő fegyverexport azonban a legtöbb ország számára a Kínához fűződő viszony várható romlása miatt kevésbé vonzó lehetőség. Tajvan azonban az USA-tól számíthat korszerű haditechnikára, mivel az amerikaiak az 1979-es *Taiwan Relations Act* alapján a sziget *de facto* önállóságára tett védelmi garanciáját az annak védelméhez szükséges fegyverrendszer exporttal kívánják biztosítani. Főleg ennek köszönhető, hogy Taipei a nehézségek ellenére is képes volt olyan védelmi képességeket kialakítani, amelyek összességében a pekingi vezetés számára legalább is egy kockázatos műveleti közeggé tudják tenni a Tajvani-szoros vizeit. A haderőreform költségvetési háttérét – politikai viták miatt – a taipei-i vezetés sokáig nem volt képes biztosítani, ez végül 2009-ben változott, amikor egy négyéves védelmi fejlesztési terv elfogadásával a régóta szükséges haderőfejlesztési programok előtt nyílt meg az lehetőség.³³³ 2009 után vált képessé Taipei fokozatosan csökkenteni bizonyos területeken a lemaradását. Ennek első lépése volt egy 6,4 milliárd USD értékű beszerzés az USA-tól, amelynek legfontosabb elemei voltak a *Patriot PAC-3* légvédelmi rakétarendszerek és a *Harpoon* hajó-elleni rakéták.³³⁴

Taipei hadiflottája a kínaihoz mérten kicsi, regionális viszonylatban mégis számottevő. Felszíni hajóparkja gerincét 4 db *Keelung* osztályú cirkálója adja,³³⁵ ezek mellett 22 db fregattot és 1 db korvetet tart üzemben. A *Keelung* cirkálók főként amerikai fedélzeti fegyverzettel rendelkeznek (*Harpoon* hajó-elleni és SM-2 Block IIIA hajófedélzeti légvédelmi rakéta). 22

³³² IISS. *Military Balance 2008*; IISS *Military Balance 2022*

³³³ IISS. *Military Balance 2010*. 379-380. o.

³³⁴ Uo.

³³⁵ Ezek az 1990-es években az amerikai haditengerészet által átadott *Kidd* osztályú hajók, amelyeket jelentősen korszerűsítettek. (A hajókat eredetileg még az iráni sah rendelte meg a saját haditengerészete számára.) A 2000-es évek elején hadrendbe állt egységek egyaránt alkalmasak hajó- és tengeralattjáró elleni, valamint légvédelmi feladatkörök ellátására is. Főbb fegyverzetük között megtaláljuk az amerikai fejlesztésű *Harpoon* hajó-elleni rakétákat.

fregattjából 16 db szintén korábban az amerikai haditengerészet által fejlesztett és használt hajótípusok Tajvannak eladott és korszerűsített változatai. A *Cheng Kung* (8 db) és a *Meng Chuan* (2 db) az amerikai *Oliver Hazard Perry* osztályú, a *Chin Yang* (6 db) a *Knox* osztály átalakított változatai.³³⁶ A *Kang Ding* osztály 6 db hajóegysége a francia *La Fayette* osztály Tajvan részére gyártott és az alapkonfigurációhoz képest némileg inkább ASW feladatkörre optimalizált változatai.³³⁷

Tajvan önálló hadiiparának sikeres fejlesztései közé tartozik a *Hsiung Feng* hajó-elleni cirkálórakéta sorozat, melyek közül a legújabb fejlesztést a *Hsiung Feng III* széria jelenti, ez 2007 óta vált fokozatosan mind felszíni hajóegység, főként a fregattok legfontosabb fegyverzetévé.

A jelenleg zajló fejlesztési tervek között szerepel a haditengerészeti erőket fejlesztési képességek bővítése, a partraszállító kapacitással. A hazai fejlesztésű típus építése 2020-ban kezdődött,³³⁸ a tervek szerint 2022-ben állt volna hadrendbe, de az adatfeldolgozás lezárultakor még csak csapatpróba alatt állt az első hajóegység.

Vietnam

Vietnam a poszt-bipoláris korszakban párhuzamosan igyekezett normalizálni külkapcsolatait Kínával és az Egyesült Államokkal is, illetve biztonságpolitikájában ellensúlyozni a kínai fél katonai képességeinek növekedését a Dél-kínai-tengeri térségben. A 2000-es évek után jelentős konfrontációk alakultak ki, egyrészt a felek kizárólagos gazdasági övezetinek átfedései,³³⁹ valamint a Spratly szigetcsoporton zajló kínai mesterséges szigetek építése miatt.

Vietnam ennek megfelelően egyszerre igyekszik pozitív gazdasági kapcsolatokat ápolni a politikai-ideológiai szempontból hozzá közelebb álló Kínai Népköztársasággal, de közben javítani katonai képességeit, melyekkel próbálja elrettenteni hatalmas északi szomszédja további terjeszkedő ambícióit.

Vietnam a többi vizsgált országhoz képest némileg óvatosabban fogalmazza meg fenyegetettség-percepcióit Kína vonatkozásában, a 2019-es védelmi fehér könyv a vietnami és kínai területi követelések „ellentéteit” említi.³⁴⁰ A nagyhatalmak közötti ellensúlyozást

³³⁶ IISS. *Military Balance 2020*. 312. o.

³³⁷ [La Fayette Class Frigate](#)

³³⁸ Vavasseur, Xavier: [Taiwan's CSBC Lays Keel For ROC Navy's First LPD](#)

³³⁹ Példaként említhetjük erre az egyensúlyozásra, hogy miközben 2014-ben komoly incidensek alakultak ki egy a vietnami vizeken felbukkant kínai olajfúrótorny kapcsán, Hanoi emellett is csatlakozott a kínai vezetésű Ázsiai Infrastrukturális és Beruházási Bankhoz (ld. [Vietnam joins AIIB to seek new funding source](#))

³⁴⁰ 2019 Vietn Nam National Defence. 12. o.

illusztrálja továbbá, hogy bár Vietnam védelempolitikájának fontos alapvetése, hogy nem köt katonai szövetséget, korlátozott mértékben mégis teret enged védelmi együttműködéseknek, ha a körülmények úgy kívánják. Hanoi az elmúlt években egyrészt jelentős fegyverimportőre volt az orosz haditechnikának, illetve számos együttműködés felé mutató lépést tett az Egyesült Államok,³⁴¹ Japán,³⁴² illetve többek között Ausztrália felé is.³⁴³

Vietnam az elmúlt évtizedekben átfogó haderőreformba kezdett. Ennek kiemelt eleme a tengeri térségekből érkező fenyegetésekkel szembeni elrettentési képességek javítása. Vietnam az elmúlt években ambiciózus haderőfejlesztési programot végez, melynek láthatóan központi elemét képezi a tengeri védelmi képességek fejlesztése. Az ország hadereje a hidegháborús, nagyhatalmakkal szembeni aszimmetrikus konfliktusok sikereit követően jelentős technológiai lemaradást halmozott fel, ennek kiküszöbölése főként az ezredfordulót követően tudott megindulni. Mára Vietnam Délkelet-Ázsia egyik legerősebb regionális katonai hatalma.

A fejlesztések és új eszközök hadrendbe állítása rengeteg párhuzamot mutat a kínai A2/AD koncepció elemeivel, csak épp ebben az esetben a feltételezhető kihívást maga Kína jelenti. Az első lépést, a kínai mintához hasonlóan, a hajó-elleni cirkálórakéták hadrendbe állítása jelentette

Összességében Vietnam esetében a legjelentősebb mind arányaiban a vonatkozó képességek számbeli, mind azok technológiai színvonalának minőségi fejlesztései. Hanoi láthatóan igyekszik emulálni a kínai A2/AD koncepció főbb elemeit.³⁴⁴

Fülöp-szigetek

A Fülöp-szigetek védelempolitikájának erőforrásait jelentős mértékben lekötik különféle belbiztonsági, felkelőkkel és terrorista szervezetekkel szembeni, feladatkörök, így a haderő klasszikus területvédelmi, illetve haditengerészeti képességei a legelmaradottabbak a vizsgált országok közül.

Manila külpolitikájában szintén nyomon követhető bizonyos egyensúlyozás a nagyhatalmak között. Az ország a hidegháború óta az USA szövetségese, ám az amerikai katonai jelenlét keretrendszer a poszt-bipoláris korszakban megváltozott, 1992 végére az

³⁴¹ Pham, Bac; Humphrey, Chris: [US navy aircraft carrier Theodore Roosevelt to visit Vietnam as South China Sea tensions simmer](#)

³⁴² [Japan and Vietnam ink first maritime patrol ship deal](#)

³⁴³ Parameswaran, Prashanth: [Defense Policy Dialogue Highlighgt Vietnam-Australia security ties](#) [online] Forrás: The Diplomat

³⁴⁴ Chang, Felix K.: [Resist and Reward: Vietnam's Naval Expansion](#)

amerikai bázisokat bezárták, a csapatokat kivonták. Az új szövetségi keretrendszerben az Egyesült Államoknak a Fülöp-szigeteki vezetés meghívásával továbbra is lehetősége van katonai jelenlétet fenntartani a szigetországban – ennek legfontosabb eleme a Subi-öbölben található hadikikötő használata 2012 óta –, ám ez jóval kisebb katonai jelenlétet jelent, mint a hidegháború idején.

A Fülöp-szigetek igyekezik jó gazdasági kapcsolatokat ápolni Kínával, biztonsága számára azonban Peking komoly kihívást jelent, mivel annak dél-kínai-tengeri területi követelése számos ponton ütköznek a Fülöp-szigetek érdekeivel.³⁴⁵ Egyrészt – főként a korábbi Duterte kormányok idején – a Fülöp-szigetek igyekezett diplomáciai kapcsolatok szintjén enyhíteni a dél-kínai-tengeri viták jelentette feszültségeket, javarészt a Kínához fűződő gazdasági kapcsolatok miatt. Azonban mindeközben biztonság- és védelempolitikájában szintén igyekezett és jelenleg is törekszik javítani területvédelmi és érdekérvényesítő képességeit. Utóbbinak része egyrészt katonai képességeinek javítása, illetve nemzetközi biztonsági együttműködések kiépítése és bővítése, például Japánnal,³⁴⁶ de főként az Egyesült Államokkal.

A Fülöp-szigetek többször is kísérletet tett területvédelmi képességeinek javítására, ám a védelmi reformok 1995-ös meghirdetésétől egészen 2012-ig nem sikerült érdemi előrelépést elérni, ezért 2013-ban Manila egy 15 éves program keretében új haderőfejlesztési politikát hirdetett.³⁴⁷

A csekély haditengerészeti eszközpark és ASW képességek, illetve a teljesen hiányzó tengeri járőrrepülőgépek komoly kihívást jelentnek az észlelési képességek szempontjából. Az ország fegyveres erőinek legfontosabb feladata a jelenleg is aktív felkelők és terrorista mozgalmakkal szembeni fellépés, illetve az ezzel szoros összefüggésben levő regionális kalóztevékenység. Ennek fényében érthető, hogy a filippínó fegyveres erőkön belül a külső fenyegetésekkel szembeni védelem kérdései csupán az elmúlt években tudtak magasabb prioritásra emelkedni.

³⁴⁵ A dél-kínai területvita Fülöp-szigetekhez kötődő vonatkozásaival kapcsolatban lásd: Peragovics Tamás. "Új status quo a Dél-kínai-tengeren?: Kína mesterségsziget-építésének hatásai a régió biztonságára. Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai szemle 10.3 (2016): 58-74. ; Stempler, Adam. *The South China Sea Dispute between China and the Philippines* in: Barbasiewicz, Olga, Marcin Grabowski, and Ewa Trojnar. "Security dilemmas and challenges in 21st century Asia." Peter Lang, Berlin (2020).

³⁴⁶ Grønning, Bjørn Elias Mikalsen. "Japan's security cooperation with the Philippines and Vietnam." *The Pacific Review* 31.4 (2018): 533-552.

³⁴⁷ Department of National Defense of the Philippines. [Revised Armed Forces of the Philippines Modernization Act](#)

Malajzia

Malajzia védelempolitikájában a Fülöp-szigetekéhez hasonló motívum, hogy a gyarmati státusból való felszabadulást követően a fegyveres erők fő feladata sokáig a különféle felkelő csoportok elleni küzdelem volt. Az ország jelentős mértékben érintett a dél-kínai-tengeri szigetvitában, komoly gazdasági érdeke fűződik az ott található energiahordozókhoz való hozzáféréshez és az utóbbi években egyre többször konfrontálódott Pekinggel. Más, a vitában részes államokhoz – például Vietnamhoz – képest azonban jóval elmaradottabbak haditengerészeti érdekérvényesítő képességei, bár nem olyan mértékben, mint azt a Fülöp-szigetekenél láthattuk.

Indonézia

Indonézia érintettsége a dél-kínai tengeri feszültséggóc kapcsán sajátos, ugyanis az ország hivatalosan nem tekinti magát részes államnak. Azonban a kínai „kilenc pontos” követelés által rajzolt zóna magában foglalja az Indonéziához tartozó Natuna-szigetekhez tartozó vízterületet, melyet Indonézia „Natuna-tengerként” azonosít. Így bár formálisan nem a dél-kínai tengeri szigetviták kapcsán, de Jakarta mégis érintett fél a kínai érdekérvényesítési törekvések vonatkozásában.

Indonézia külpolitikai hagyományainak része az el-nem kötelezettség álláspontját képviselete, ezzel együtt is a többi országhoz hasonló módon igyekszik stratégiáját a tengeri elrettentés szükségletéhez igazítani.

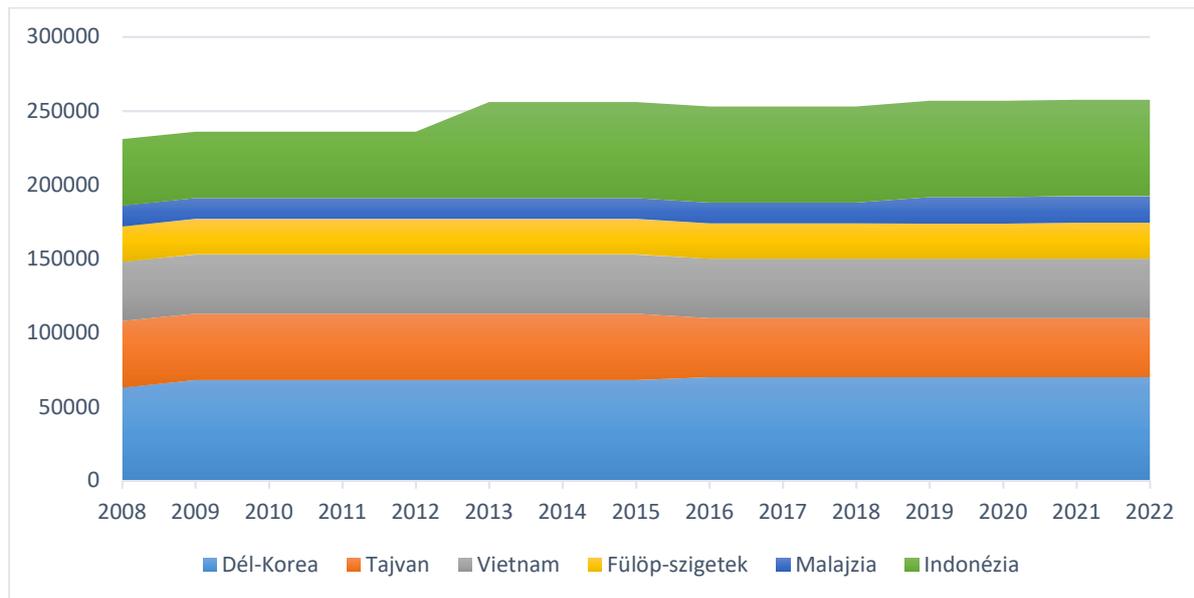
A vizsgált korszakban Indonézia vadász és csapásmérő repülőgép állományából, hasonlóan a többi vizsgált délkelet-ázsiai országhoz, az elavultabb géptípusokat fokozatosan kivonták. Ezeket fokozatosan, de számszerűen jóval kisebb mennyiségben váltották/váltják fel a korszerűbb típusok, kiemelendő az orosz Szu-30-asok és az amerikai F-16-osok beszerzése. Ugyanakkor azt le kell szögezni, hogy az ország méretéhez és népességéhez, illetve a kínai fenyegetés nagyságához képest – hasonlóan a Fülöp-szigetekhez – ez a géppark nem elegendő.

Haditengerészeti képességek változásainak általános trendjei

Az eltérő adottságok és a haderők különböző intézményi valamint politikai öröksége mellett is látható néhány általános trend a haditengerészeti és egyéb kiegészítő képességek fejlődésére vonatkozóan.

A haditengerészet, mint haderőnem regionális jelentőségét mutatja, hogy a különböző haderőreformok, korszerűsítési programok keretében zajló – a fegyveres erőknél megfigyelhető

– számottevő állománycsökkentés nem érintette jelentősen a vizsgált országok haditengerészeit. Sőt, esetenként akár óvatos növekedést is történt ezen haderőnemek esetén.

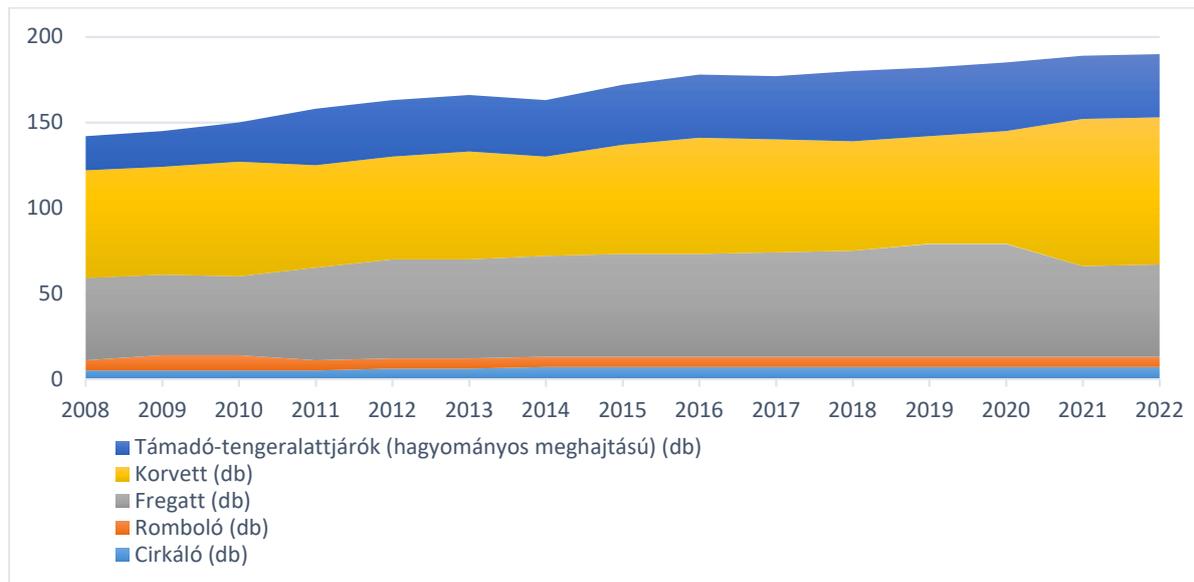

15. ÁBRA: A RÉGIÓ HADITENGERÉSZEINEK SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYÁNAK VÁLTOZÁSA 2008-2022 KÖZÖTT; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

A nagyobb felszíni hajóegységek és hagyományos meghajtású támadó tengeralattjárók összesített száma nőtt, illetve zajlott az elavult eszközök korszerű típusokkal történő leváltása. Míg 2008-ban akár még második világháborús eredetű fregatt is tarkította a regionális hajótípusok öszképét, mára egy komoly minőségi javulásnak lehetünk szemtanúi. Elvértve ugyan még hadrendben állnak a hidegháborús időszak első felében vízrebocsátott hajóegységek, azonban a legtöbb vizsgált ország esetében a 2008-2020 közötti időszakban sikerült a felszíni hajópark derékhadát az ezredforduló utáni technológiai színvonalat képviselő típusokra cserélni. Dél-Korea kivételével azonban ez általában külföldi beszerzésekkel, vagy jelentős külföldi technológiai és beszállítói segítséggel tudott megvalósulni. Szöul ráadásul jelentős – teljesen, illetve zömében saját fejlesztésű és gyártású – támadó tengeralattjáró eszközparkkal rendelkezik, míg a többi ország esetében ez a képesség mind minőségében, mind mennyiségében jóval korlátozottabb. Azonban Vietnam elmúlt évtizedes fejlesztései, Tajvan a tervezés fázisában járó hazai fejlesztésű tengeralattjáró programja, illetve a többi ország közelgő beszerzései is jól jelzik, hogy regionális szinten várható a tengeralattjárók mennyiségének és minőségének alapos növelése.

Mind a felszíni hajóegységek, mind a tengeralattjárók, illetve az ASW repülőeszközök, illetve a partiőrségek hajóállománya kapcsán megemlíthető, hogy az elmúlt évtized fejlesztéseinek és növekvő beszerzéseinek köszönhetően, továbbá a többi országhoz képest

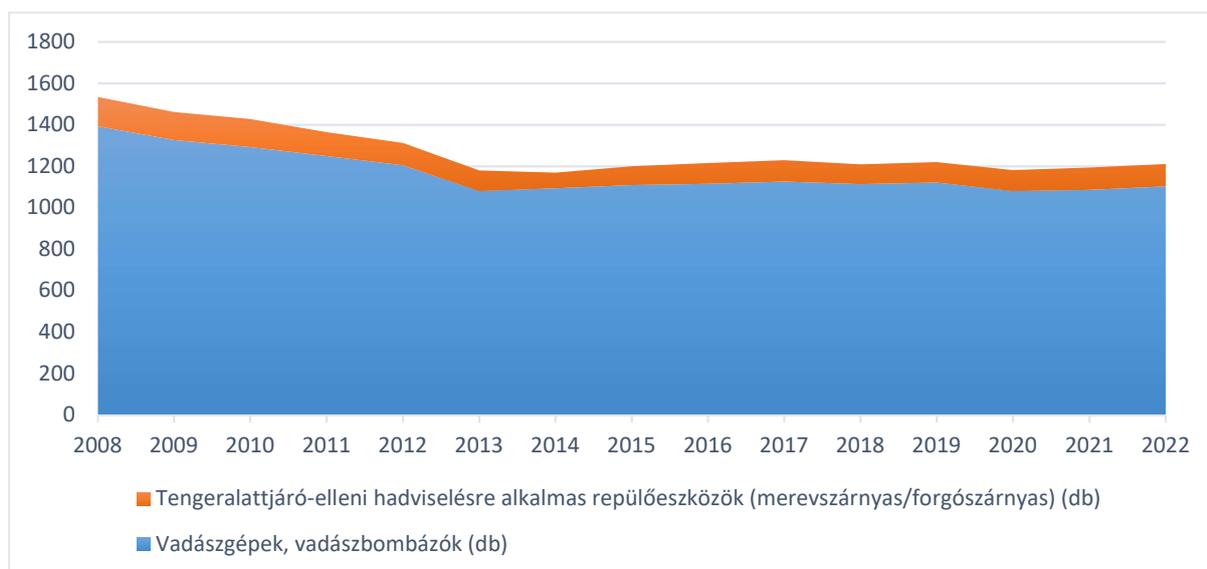
sokkal jelentékenyebb hadiipari és védelmi kutatás-fejlesztési potenciálja révén, Dél-Korea fokozatosan egyre jelentősebb beszállítóvá válik a régió belül.

16. ÁBRA: A NAGYOBB FELSZÍNI HAJÓEGYSÉGEK, ILLETVE TÁMADÓ TENGERALATTJÁRÓK SZÁMA 2008-2022 KÖZÖTT; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

Szintén a régió egészére jellemző trend, hogy a vizsgált időszakban nőtt azon országok köre, ahol nagyméretű, komolyabb kapacitású partraszállító hajó (esetleg több is) állt hadrendbe, illetve összességében nőtt az ilyen képességű eszközök száma. Ráadásul további országok helyezték kilátásba ilyen hajótípusok hadrendbe állítását.

Az ASW feladatkörű repülőgépek száma összességében ugyan csökkent, ám egy általános korszerűsítési folyamat zajlott le, így ez nem feltétlenül jelenti ennek a képességnek a leértékelődését. Ráadásul nőtt azoknak a hajótípusoknak a száma, amelyek képesek fedélzetükön ASW rendeltetésű repülőeszközöket (helikopterek, pilóta nélküli repülőeszközök) üzemeltetni, így a tengeralattjáró elleni hadviselés képessége a regionális tengeri műveleti térben összességében bővült.

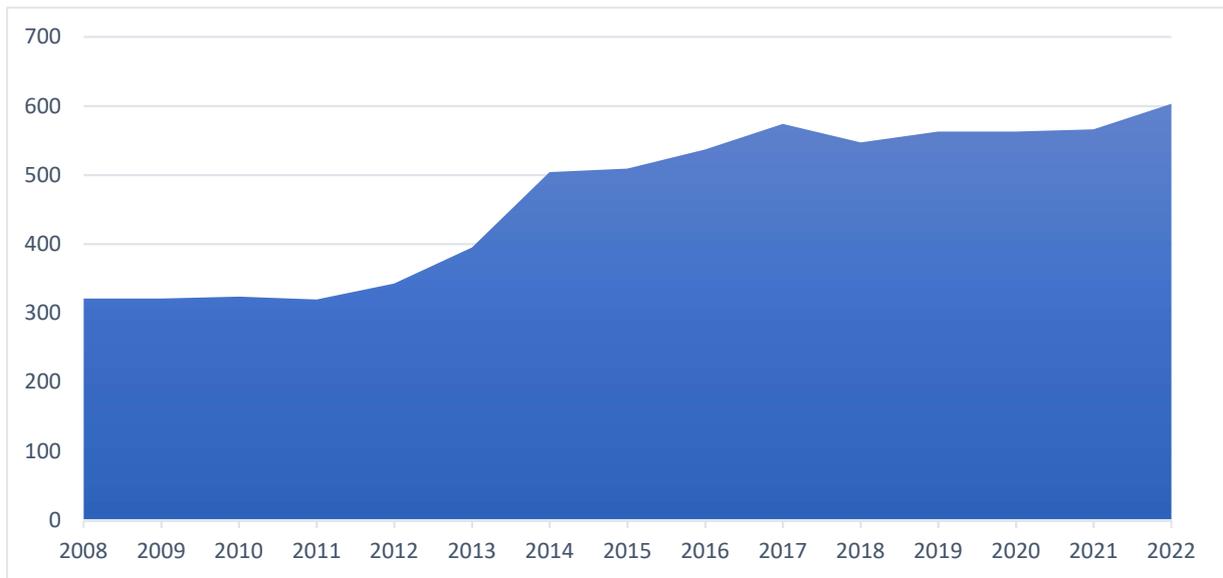

17. ÁBRA: A VADÁSZ ÉS TÁMADÓ REPÜLŐGÉPEK, ILLETVE ASW REPÜLŐESZKÖZÖK SZÁMA 2008-2022 KÖZÖTT, SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

A haditengerészetek mellett szintén jelentős fejlesztéseken estek át egyes országok légierei. Bár a Military Balance összesítései alapján vadász- és támadó gépek (FTR, FTA), vadászbombázók (FGA), és felderítő szerepkörben üzemeltetett vadászgépek (RECCE, ISR) száma a vizsgált országok egészét tekintve összességében kis mértékben csökkent, jól látható trend az eszközparkok átfogó korszerűsítése és az elavult típusok fokozatos kivonása.³⁴⁸

Ami kirívóan magas növekedést mutat, az a partőrségek hajóállományának látványos gyarapodása. Egyértelműen látszik, hogy a haditengerészeti kapacitások fokozatos növekedése mellett a régióban a „szürke-zónás” incidensek szempontjából fontos partiőrségi képességek fejlesztése is kiemelt figyelmet élvez, továbbá a kalóztevékenység elleni fellépés is feladatkörükbe tartozik.

³⁴⁸ Részletesebben lsd. Bartók, András. "Sárkányok és kistigrisek–Kelet-Ázsia regionális fegyverkezési versenyének általános és országspecifikus jellemzői a Kínával kapcsolatos fenyegetettségpercepciójú országok esetében 2" *NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE 14.1* (2021). 77-78. o.

18. ÁBRA: A VIZSGÁLT ORSZÁGOK PARTIŐRSÉGEK HAJÓEGYSÉGEINEK SZÁMA 2008-2022 KÖZÖTT, SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

Ezek fényében összességében látszik, hogy a kínai haderő átfogó fejlesztése, a Peking „*határozott érdekérvényesítő politikája*” kapcsán fenyegetettség-percepcióval rendelkező országok esetében az A2/AD törekvéseket emuláló, illetve a tengeri erőkivetítés vonatkozásában releváns képességek regionális terjedésével párosult. A régió országainak A2/AD törekvéseivel foglalkozó elemzések száma az utóbbi években megnőtt, a nemzetközi szakirodalomban, azt sugallva, hogy az USA ezen regionális törekvések támogatásával csökkenthetné Kína mozgásterét.³⁴⁹ Hasonló tartalmú anyagok jelentek meg a tematikus angol nyelvű médiában.³⁵⁰ De talán még jobban jelzi ennek relevanciáját, hogy ma már például Japán A2/AD stratégiájával foglalkozó kínai írásokkal is találkozhatunk.³⁵¹

Kelet-Ázsia egyértelmű jeleit mutatja egy regionális fegyverkezési versenynek, inden jel szerint a legfontosabb mozgatórugója a Kínai Népköztársaság katonai képességeinek folyamatos növekedése.

Regionális trendként említendő mind a vizsgált fegyverrendszerek kvantitatív növekedése – változó, de többségében szignifikáns mértékben –, valamint az eszközparkok kvalitatív javulása, korszerűsítése. Amely esetben csökkent az eszközök száma, rendszerint ezzel párhuzamosan modern, fejlett, nagyobb harcértékű típusok váltották kisebb számban a kivont korszerűtlen típusokat.

³⁴⁹ Gholz, Eugene, Benjamin Friedman, and Enea Gjoza. "Defensive defense: A better way to protect US allies in Asia." *The Washington Quarterly* 42.4 (2019): 171-189.

³⁵⁰ The National Interest. [Time to Use China's A2/AD Military Strategy Against Them](#)

³⁵¹ Mil.Sina.cn [日本抹黑中国反介入战略 现在却要用该战略对抗中国](#).

A tengeri elrettentés koncepcióinak párhuzamai a hasonló kínai törekvésekkel néhány ország esetében kiterjedtek jelentős hajó-elleni rakéta eszközpark fejlesztésére vagy beszerzésére, repülőgéphordozók fejlesztésére, illetve számottevő partraszállító kapacitás kiépítésére.

Kína jelenlegi érdekérvényesítésének a sok közül egy eleme fegyveres erőinek reformja, katonai képességeinek javítása. Ez azonban nem értelmezhető „légüres térben”, de még pusztán csak más nagyhatalmakkal – például az Egyesült Államokkal – összevetve is hiányos összképet kapunk, ha mellőzzük a regionális szereplőket. Ami látható, hogy a Kína körüli országok közül többen is részt vesznek a regionális fegyverkezési versenyben, olyan képességeket fejlesztve, melyek összességében tompítják Kína katonai fölényéből adódó relatív előnyét, mivel a tengeri műveleti térben jelentősen bővül a releváns eszközrendszerek száma, illetve átfogó trendként zajlik azok modernizációja. Azt nem feltételezhetjük, hogy a régió államai egy esetleges kelet-kínai tengeri konfliktus során lokálisan megpróbálnák elfoglalni Kína pozícióit a Dél-kínai tengeren, mivel nincs értelmezhető erőfölényük egy offenzívához. Ugyanakkor az ukrajnai háború egyfajta analógiával szolgálhat. Oroszország erőinek – többek között csapásmérő eszközeinek – jelentős részét használja az Ukrajna elleni invázió során, ugyanakkor nyílt forrásokból származó ismereteink alapján nem ürítette ki nehézfegyverzetét más katonai körzeteiből hosszú határai mentén. Kína esetében is valószínűtlen lenne azt feltételeznünk, hogy egy erőteljes regionális fegyverkezési spirál mellett haditengerészeti és légierő képességeinek teljes egészét összpontosíthatná a Kelet-kínai tengerre. A Dél-kínai tenger állomásozó haditengerészeti és légierő kötelékek logisztikai bekötöttsége, kiképzése ehhez a stratégiai körzethez kötődik.

Nem tudjuk ugyanakkor számszerűsíteni, milyen erőlekötési potenciálja van a dél-kínai tengeri térségnek. Éppen ezért az elemzés szempontjából pusztán annyi következtetésünk lehet, hogy ugyan a műveleti erő-metriák kapcsán a kínai fél teljes képességeit fogjuk kvantifikálni és összevetni a japán és Japánban állomásozó amerikai képességekkel, ez azonban vélhetően a kínai félnek kedvező felül-reprezentálása a ténylegesen bevethető kapacitásoknak.

Megállapítások („Evidence” értékek):

E7: Kínának számos irányba oszlik a stratégiai figyelme, így ha elfogadjuk analógiának az orosz-ukrán háború tanulságait, a Kelet-kínai tengeren a Senkaku/Diaoyu szigetek kapcsán kevésbé valószínű, hogy Kína minden erejét képes legyen összesítve egy konfliktusra koncentrálni. A japán védelmi képességek ezzel szemben a tengeri és légi komponenst a szigetország déli szektorába koncentrálnak, az északi szektorban főként a szárazföldi haderő páncélos erőire támaszkodik a területvédelem/elrettetés.

d) A Senkaku/Diaoyu szigetek szerepe Kína biztonságpolitikájában

Feltehetjük a kérdést, hogy van-e – és ha igen, milyen – szerepe a Senkaku/Diaoyu szigeteknek a kínai biztonságpolitikában, mi a jelentősége a szigetcsoportnak a KNK és annak politikai vezetése szempontjából?

A kínai politikai vezetés számára saját hatalmának legitimitása szempontjából rendkívül fontos hivatkozási alap a nemzeti büszkeség helyreállítása. A „megaláztatás évszázada” narratíva alapján Kína megaláztatásainak a KKP hatalomra kerülése vetett véget. A területi szuverenitás egy kardinális kérdése ennek a problémának, nyilván ebben legmagasabb prioritás Tajvannak jut. Azonban számos kutatás bemutatta, hogy a jelenlegi területviták, ezek közül is kiemelten a Senkaku/Diaoyu szigetek központi helyet foglalnak el a jelenlegi nemzeti szuverenitási kérdésekben és fontos részei a kínai politikai vezetés hatalmi legitimitásához kötődő kommunikációnak.³⁵² Ezt illusztrálja az is, milyen módon fogalmazzák a Senkaku/Diaoyu szigetvita vonatkozásában a kínai politikai vezetés által felügyelt média felületeken.³⁵³ A kínai fél még egy digitális/virtuális múzeumot is létrehozott a szigetekkel kapcsolatban, illetve saját érvrendszerének nyomatékosítására.³⁵⁴ Így talán annyit megállapíthatunk, hogy a szigetek hovatarozásának kérdése fontos a kínai kommunista vezetés hatalmának presztízse szempontjából is.

A szigetvita kapcsán a kínai fél egyébként esetenként igyekszik olyan üzeneteket is megfogalmazni, amelyekben megkérdőjelezi a japán-amerikai szövetség hitelességét.³⁵⁵ A lakatlan szigetcsoport olyan problémát jelent amely kapcsán elméletileg elképzelhető, hogy az amerikai fél ódzkodna közvetlen katonai konfliktusba bonyolódni Kínával – ezt egyébként egy amerikai kutatóintézet szimulációja is így konfigurálta³⁵⁶ – így ha Kína sikeresen el tudná foglalni a szigetcsoportot, az egyben az amerikai szövetségi elköteleződések megkérdőjeleződését is magával vonhatná. Az persze hozzá tartozik a problémakörhöz, hogy az amerikai fél kommunikálta elköteleződését kifejezetten a szigetek kapcsán is és még a

³⁵² Pan, Zhongqi. "Sino-Japanese dispute over the Diaoyu/Senkaku Islands: The pending controversy from the Chinese perspective." *Journal of Chinese Political Science* 12 (2007): 71-92.; Gries, Peter Hays, Derek Steiger, and Tao Wang. "Popular nationalism and China's Japan policy: the Diaoyu Islands protests, 2012–2013." *Journal of Contemporary China* 25.98 (2016): 264-276.

³⁵³ Xinhua. [China urges Japan to stop provocations in Diaoyu Islands issue](#) ; Global Times. [Diaoyu Islands belong to China despite new Japanese guideline: FM](#)

³⁵⁴ Xinhua. [GLOBALink| Digital museum of Diaoyu Islands presented at Digital China Summit](#)

³⁵⁵ Yang, Chen. [After 60 years, how will Japan and US deal with cracks showing up in alliance?](#) ; 成视评论. [做好打持久战的准备！拜登刚上台就挑衅，不承认钓鱼岛为中国领土](#)

³⁵⁶ Center for a New American Security. [A Deadly Game: East China Sea Crisis 2030](#)

korábban említett szimuláció során is végül közvetlenül bevonódott egy konfliktusba, arról nem is beszélve, hogy a szimuláció kapcsán kritikaként pont ennek a korlátozott elköteleződésnek az irreális mivolta merült fel.³⁵⁷ Mindenesetre annak elméleti lehetőségét, hogy a szigetek elfoglalása kínai részről hiteltelenítheti az amerikai szövetségi rendszert, stratégiai elméleti szempontból pozitív ösztönzőként említhetjük. Elérhető kutatások egyébként arra is kitérnek, hogy a Senkaku/Diaoyu szigetek kapcsán már nem csupán egy „felülről jövő” hatalmi kommunikáció kapcsán beszélhetünk, de – persze részben a kínai vezetés által kialakított narratíváknak köszönhetően – a 2010-es évek óta érzékelhető társadalmi igény alakult ki a kínai közvéleményben a harsány kiállítás iránt a szigetvita kapcsán.³⁵⁸

A kínai médiában egyébként annak a stratégiai narratívának is erős reprezentációja van, hogy a Senkaku/Diaoyu szigeteknek fontos jelentősége van Tajvan és egy esetleges országegyesítés tekintetében.³⁵⁹ A szigetcsoport egyrészt ebben a kínai olvasatban Tajvan része, így a tajvani szigetcsoportokra formált „országegyesítési” igény és jövőbeli törekvések erre is vonatkoznak. Másrészt a szigetcsoport elhelyezkedéséből fakadóan túl közel van Tajvan főszigetéhez, így ha nincs kínai kézen, fenyegető pozíciót jelent akár egy inváziós kontingens, akár egy elfoglalt vagy békés úton egyesített Tajvan vonatkozásában is.

Ezt a stratégiai elhelyezkedést egyébként a japán biztonságpolitikai szakmai diskurzus is előszeretettel emeli ki. Az elmúlt években érdekes vitát váltott ki Orita Kunio nyugalmazott vezérezredes, a japán légierők korábbi főtisztjének néhány nyilatkozata és elemzése.³⁶⁰ Orita – aki nincs egyedül ezen elképzeléseivel – úgy látja, a szigetek elhelyezkedése ideális ahhoz, hogy egy ott kialakított előretolt kínai jelenlét elegendő légvédelmi képességrendszer telepítsen ahhoz, hogy feltartóztasson egy amerikai (és akár japán) csoportosítást. Ennek abban lehet szerepe, hogy egy esetleges tajvani invázió esetén a kínai fél képes legyen elrettenteni egy amerikai-japán segítségnyújtást Tajvannak. Így tehát felmerül az is, logikusabb lenne-e előbb a Senkaku/Diaoyu szigeteket kontroll alá vonni és csak ezt követően megkezdeni egy Tajvannal szembeni műveletet, vagy legalább is egyidejűleg végrehajtani a kettőt.

Bár a kínai irodalom a témában nehezen elérhető, Toshi Yoshihara írásaiban számos kínai stratégiai okfejtést mutat be részletesen. Ezeknek jellemző témája egy kínai-japán konfliktus lehetősége a Senkaku/Diaoyu szigetek kapcsán. Ezeknek érdekes motívuma, hogy rendszerint úgy állítják össze a konfigurációt, hogy a japán fél támad rá kínai civil

³⁵⁷ Miyake Kunihiko. *Senkakus battle: Just a war game for now* CIGS CANON

³⁵⁸ ; Gries, Peter Hays, Derek Steiger, and Tao Wang. "Popular nationalism and China's Japan policy: the Diaoyu Islands protests, 2012–2013." *Journal of Contemporary China* 25.98 (2016): 264-276.

³⁵⁹ <https://www.163.com/dy/article/GI971I620543OR1L.html>

³⁶⁰ 亀井 玲那. 尖閣・久場島で共同訓練を, 織田 邦男. 中国の尖閣諸島侵攻から始まる台湾有事

hajóegységekre és ezért az USA nem segít. Továbbá az is gyakori elem, hogy a kínai szimulációk szerint a japán fél bizonyos képesség rendszerei (légvédelmi észlelés, távoli csapásmérő rendszerek) valamilyen vélt hiányosság miatt nem funkcionálnak, vagy nem úgy, ahogyan rendeltetésszerűen kellene nekik.³⁶¹

A politikai és stratégiai ösztönzők mellett gazdasági szempontok is említhetőek. Mint azt korábban láthattuk, a szigetek körüli területen a tengerfenék vélhetően gazdag energiahordozó lelőhelyeket rejt. Továbbá fontos halászati vizek tartoznak a szigetcsoporthoz.³⁶² A KNK – energiaimport igénye mellett – élelmiszerellátása kapcsán is jelentős, ráadásul továbbra is egyre növekvő igényekkel bír a halászati termékek iránt.³⁶³

Így tehát összegezve, a kínai fél ösztönzői azzal kapcsolatban, hogy a Senkaku/Diaoyu szigetek felett teljes szuverenitást alakítson ki, érintik a szektoriálisan értelmezett biztonság legfontosabb szegmensei közül legalább négyet:

- Politikai: hatalmi legitimitás narratívája
- Katonai: a szigetek geostratégiai elhelyezkedése, Tajvanhoz kötődő értékük; USA szövetségi rendszerének kikezdése
- Gazdasági: energiaigény, halászat
- Társadalmi: közvéleményben kialakult igény a szigetek hovatartozása kapcsán

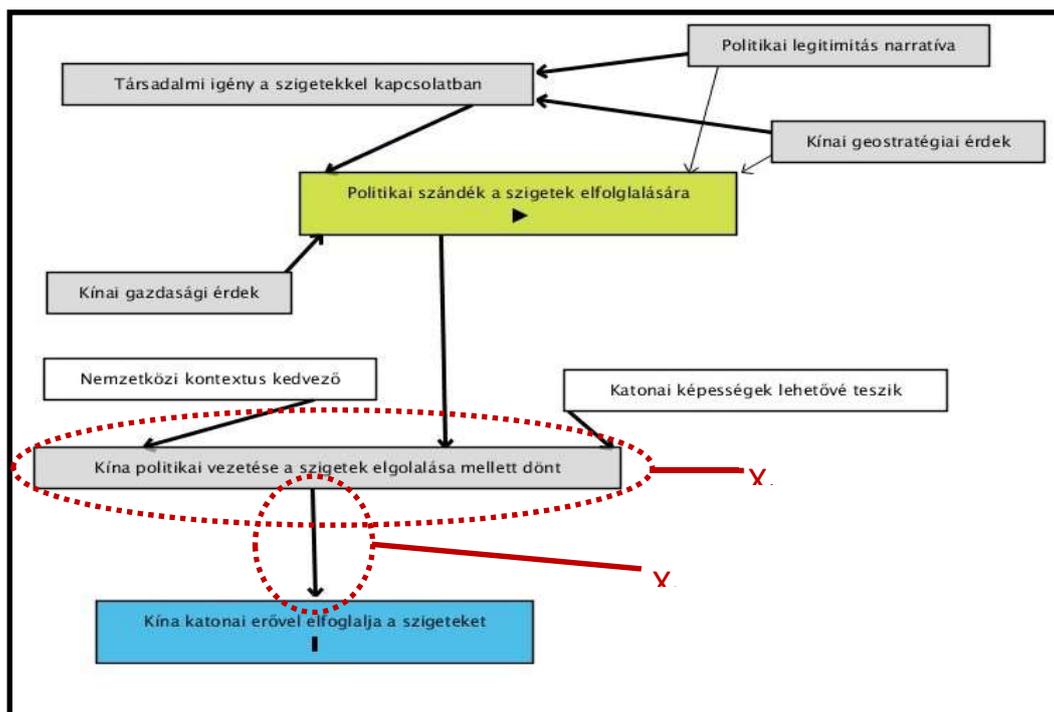
Ismerve az eddigi tényezőket, a Senkaku/Diaoyu szigetek eszkalációs potenciáljának logikai folyamatát egy *dyirected acyclic graph* (DAG)³⁶⁴ segítségével fejezhetjük ki:

³⁶¹ Yoshihara, Toshi, and James R. Holmes. *Red Star over the Pacific, Revised Edition: China's Rise and the Challenge to US Maritime Strategy*. Naval Institute Press, 2018. ; Yoshihara, Toshi. *Dragon Against The Sun: Chinese Views Of Japanese Seapower*. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2020.

³⁶² A kínai név is erre utal „diao-yu”, halászok szigete.

³⁶³ <https://www.eastasiaforum.org/2022/07/27/can-aquaculture-meet-chinas-demand-for-food/>

³⁶⁴ A DAG a folyamatára angol nevének „directed acyclic graph” mozaikszava, a hazai analitikai tudományok (matematika, informatika, stb.) körmentes irányított gráfként tükörfordítják. Egy DAG két típusú elemből áll, csomópontokból, illetve összekötő vonalakból, vektorokból. Egy olyan folyamat ábrázolására használható, ahol ok-okozati összefüggések elvezetnek egy végső okozathoz, tehát nem alakul ki körkörösség a folyamat logikájában. Fekete István, Hunyadvári László. [Algoritmusok és adatszerkezetek](#)

19. ÁBRA: AZ ESZKALÁCIÓS LEHETSÉGES LOGIKAI DAG MODELLEZÉSE, SAJÁT SZERKESZTÉS

Az eskaláció első logikai csomópontja, hogy a kínai vezetésben kialakul a politikai szándék a szigetek elfoglalására. Ehhez számos „szülő” tényező elvezethet. Egyrészt az előzőekben bemutatott geostratégiai érdekek, illetve a KKP politikai hatalmának legitimációs narratívája. Harmadrészt a kínai gazdasági érdekek. Továbbá egyfajta társadalmi igényről is beszélhetünk a szigetekkel kapcsolatban. A geostratégiai érdek, a politikai legitimitás narratíva egyaránt olyan tényezők, melyeket a kínai vezetés kommunikációja hatásként fejt ki a közvéleményre, így a társadalmi nyomás egyaránt eredője a politikai szándéknak, illetve a politikai narratíva és geostratégiai érdekek okozata.

A politikai szándék elvezethet ahhoz, hogy tényleges politikai döntés szülessen a szigetek elfoglalása kapcsán. Ehhez elméleti síkon két további tényezőre lehet szükség. A nemzetközi kontextus adta pillanatnyi lehetőség, illetve a katonai képességek. Ha a döntés megszületett, ez okozója lehet a tényleges műveletnek és ezzel az eskalációnak.

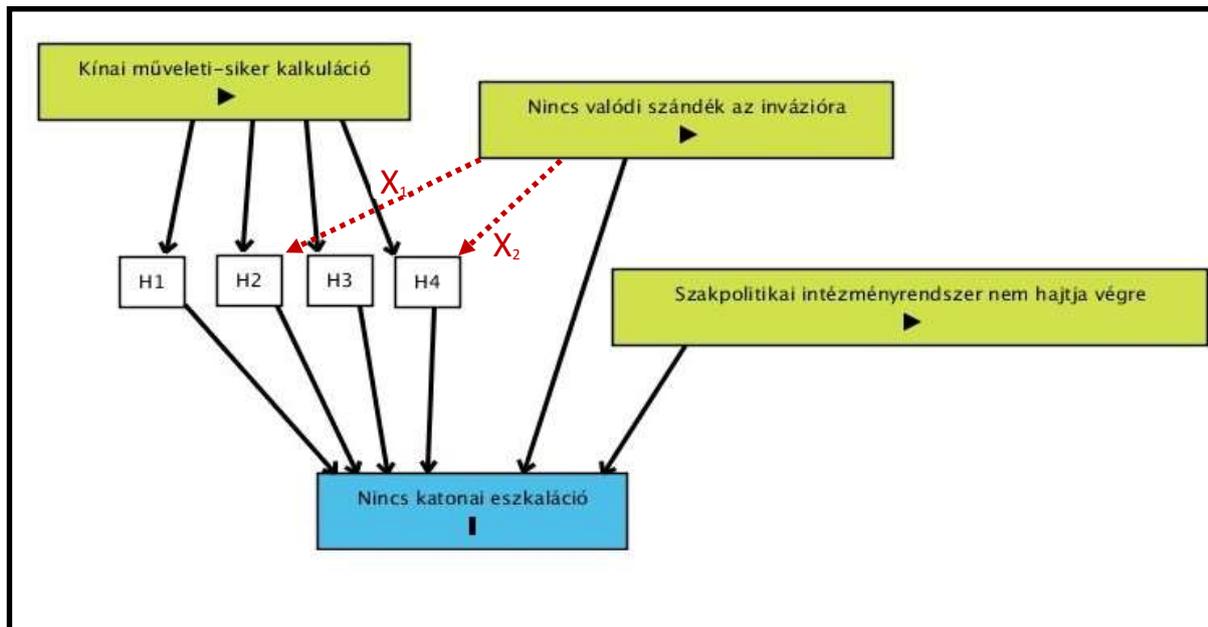
X1 és X2 azokat az elméleti kérdéseket vetik fel, hogy elképzelhető-e, hogy a folyamat eljut a politikai döntésig, de nem követi a tényleges cselekedet.

X1: elképzelhető, hogy a szándék megszületik, de nincs arra irányuló döntés, hogy cselekvés történjen?

- Előfordulhatnak más, magasabb prioritások?
- A politikán kívüli szereplők bojkottja?

X2: elképzelhető, hogy a döntés megszületik, de ezt nem követi okozatként cselekvés?

- Az érintett szakpolitikai intézményrendszer (KNFH) nem hajtja végre a parancsot?

20. ÁBRA: AZ ESZKALÁCIÓ HIÁNYÁNAK LEHETSÉGES LOGIKAI DAG MODELLEZÉSE, SAJÁT SZERKESZTÉS

Ha megpróbáljuk ábrázolni DAG formájában az eskaláció hiányát, lényegében három fontosabb ok tényezőt tudunk azonosítani: vagy nincs valós politikai szándék a szigetek elfoglalására, vagy a szakpolitikai intézményrendszer ezt nem hajtja végre,³⁶⁵ illetve harmadikként azt, hogy a kínai politikai vezetés racionális siker/kockázat kalkulációkat végez és arra a következtetésre jut, hogy bár vannak pozitív ösztönzői a szigetek elfoglalására, a feltételezett kockázat fényében ezt nem éri meg végrehajtani. A dolgozat négy hipotézise lényegében úgy is kifejezhető, hogy Kína siker/kockázat kalkulációja során milyen elrettentő tényezőket azonosíthat (jelen DAG ábrán így a H1-H4 négy „mediátort”³⁶⁶ képez).

Elméletben elképzelhető, hogy mindhárom „szülő” tényező eredményezheti az eskaláció hiányát. Eddigi ismereteink alapján azonban egyrészt nincs okunk feltételezni, hogy a szakpolitikai intézményrendszer, a fegyveres erők, politikai utasítás esetén ne hajtánának végre egy ilyen lépést, másrészt jóval több okunk van feltételezni a szigetek elfoglalására irányuló politikai szándék meglétét, mintsem annak hiányát. Így a legvalószínűbb az, hogy a

³⁶⁵ Ami Kína esetében nehezen elképzelhető, de mint elvont, elméleti lehetőség említhető

³⁶⁶ A mediátor az ok-okozati ábrázolásban közbeeső tényező, amely egy eredeti hatás és a hatás által bekövetkezett következmény között kifejezhető értelmezési lépés

kínai siker/kockázat kalkulációk játszá a döntő szerepet, ez pedig a négy hipotézisben fejezhető ki.

A „Nincs szándék” továbbá akár beépíthető tényező a H2 és H3 hipotézisekbe, mivel mindkét érvelés arra irányul, hogy Kína nem katonai tényezők miatt van elrettentve, hanem a Senkaku/Diaoyu szigetekhez képest magasabb prioritású tényezőknek rendeli alá a szigetcsoporthoz kötődő számításait. Ha a kínai spekuláció a gazdasági és diplomáciai következmények kapcsán magas és nem elfogadható veszteségeket vetít előre, ez lényegében azt is jelentheti, hogy a politikai szándék nem elég erős arra, hogy ezek ellenére is eszkalációt hajtson végre. Ha a kínai tervezés egy tajvani inváziótól teszi függővé a Senkaku szigetekkel szembeni inváziót, szintén azt mondhatjuk, hogy a szigetek kapcsán a stratégiai prioritások felülírják a pozitív ösztönzőket, így tulajdonképpen ez a hipotézis értelmezhető akár a politikai szándék hiányaként is.

Alapvető feltevések („Inference” értékek) és Megállapítások („Evidence” értékek):

- **I₆: Kínának vannak stratégiai ösztönzői a szigetek elfoglalására.**
- **E₈: A kínai szürke-zónás aktivitás erősödése – amely természetszerűen magával vonja a nem-kívánt eszkaláció lehetőségét – párhuzamos trendet mutat a kínai katonai képességek növekedésével. Kína tehát katonai képességei növekedésével összhangban nagyobb kockázatot vállal a nem-kívánt eszkaláció szempontjából.**

Összefoglaló, 4. fejezet:

Az értekezés 4. fejezetében Kína vonatkozásában végeztem el a kutatáshoz szükséges esettanulmányi áttekintést. Bemutattam a Kínai Népköztársaság legfontosabb biztonságpolitikai alapvetéseit. Ezt követően kvalitatív (történeti áttekintés) és kvantitatív módon bemutatta a kínai védelempolitika 1989 és 2022 közötti legfontosabb jellegzetességeit. Feltártam, milyen regionális válaszreakciókat váltott ki a kínai haderőfejlesztés az elmúlt években. Végül megvizsgáltam, mi a relevanciája a Senkaku/Diaoyu szigetvitán a kínai biztonság- és védelempolitika szempontjából.

5) Japán biztonság és védelempolitikája 1989-2022³⁶⁷

A Japánnal kapcsolatos esettanulmányi szakasz célja bemutatni, hogy a Kína kapcsán is látott időszakban hogyan alakult a szigetország védelempolitikája, milyen kontextust jelent a japán politikai rendszer adta keret, hogyan változtak a védelmi képességek, illetve milyen védelempolitikai viszonyrendszer fűzi az Egyesült Államokhoz.

Japán szempontjából nézve a Senkaku/Diaoyu szigetvita és annak potenciális eszkalációja a szigetország egyik legfontosabb biztonsági kihívását jelenti, így a szigetek kérdése, valamint az esetleges válságokra adható válaszok központi kérdéskörét képezik Tokió védelempolitikai alapvetéseinek.

a) A japán politikai folyamatok jelentette kontextus

Japán politikai berendezkedésének alapjául napjainkban is az 1947-ben életbe lépő, háború utáni Alkotmánya áll. A jogszabály kapcsán kettős kép bontakozik ki annak szerepéről a szigetország identitására nézve. Egyrészt kétségtelen, hogy maga a háború utáni alkotmány erős amerikai befolyás alatt született, hiszen bőven az 1945–52 közötti megszállási időszakban íródott. Azonban mára oly mértékben részévé vált Japán önképének, hogy szinte lehetetlen lenne elidegeníteni a szigetország identitásától, bármennyire is külső hatásra lett része annak.³⁶⁸

A világháborút követő időszakban, Japánban javarészt a Liberális Demokrata Párt (LDP, 自由民主党 *Jiyū-Minshutō*), tudott kormányt alakítani. Az LDP 1955-ben jött létre, koalícióban tömörítve centrista és konzervatív politikai formációkat. 1993-ban ugyan továbbra is az LDP szerezte meg a legtöbb mandátumot, de ez nem volt elég a kormányalkotáshoz, így a korábban ellenzéki pártok és az LDP-ből elpártoló vezetők szövetségéként új koalíciós kormány került hatalomra. 1996-ban azonban ismét az LDP vette át a kormányrudat. Hagyományos koalíciós partnere a buddhista *Sōka Gakkai* felekezethez kötődő *Kōmeitō* (公明

³⁶⁷ Az értekezés ezen szakasza a szerző egy korábbi tudományos publikációja alapján, annak rövidített és az eltelt időszak adataival frissített változataként készült. Mivel a publikáció tartalmazott olyan szakaszokat, melyek nem relevánsak a disszertáció kérdései kapcsán, ezért ezekre jelen változat nem tér ki, de részletesebben ld.: Bartók András „Japán biztonság és védelempolitikája 1989–2017” *VÉDELMI TANULMÁNYOK 2021/02 SVKI*

³⁶⁸ Az alkotmány és Japán identitáskérdésének további részleteiről érdemes elolvasni Gergely Attila már említett írását (Gergely Attila: Japán külpolitika: az azonosság megújuló esélyei: változás és folytonosság a japán külpolitika azonosság-napirendjén. In: N. RÓZSA Erzsébet (szerk): *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-Keleten és Kelet-Ázsiában*, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2005, 243–314. o.)

党). Az ellenzéki pártok közül a vezető szerepet sokáig a baloldali Demokrata Párt (民主党 Minshutō) – rövidítése DPJ –, töltötte be, ám a párt 2016-ban feloszlott és tagjai különböző újabb politikai formációkban vesznek részt. A legutóbbi választásokon a fő ellenzéki kihívó a 2016-ban alakult Remény Pártja (希望の党 *Kibō no Tō*) volt, ám sem ők, sem a DPJ utópártja, az Alkotmányos Demokrata párt (立憲民主党 *Rikken Minshutō*) nem érték el számottevő sikereket.

Az 1993–96 közötti időszakon kívül még egy alkalommal sor került az LDP ideiglenes „trónfosztására”, 2009 és 2012 között. A 2009 augusztusában tartott választások váratlan eredményeként ugyanis a DPJ élén Hatoyama Yukio alakíthatott kormányt. Hatoyama és kormánya hosszú ideig az LDP politikájának kritikájára építette üzenetét, így érthető módon a hirtelen váltás meghatározó szakasza volt Japán kül- és védelempolitikai kérdéseinek is. A Hatoyama-kormány többek között át akarta helyezni az Okinawan található Futenma légitámaszpontot, ám sem a helyi önkormányzatok, sem az amerikai fél, sem Japán bürokráciája nem volt hajlandó elfogadni a lehetséges opciókat, így az első DPJ miniszterelnök végül egyik legfontosabb kampányígéretének kudarcra fényében lemondott. Utódja Kan Naoto szintén idejekorán távozott miniszterelnöki megbízatásából, a 2011-es földrengés után néhány hónappal. Végül a 2009–2012 DPJ interregnum harmadik miniszterelnöke, Noda Yoshihiko egy, a támogatásában jelentős veszteségeket elkönyvelő párt élén próbált meg javítani a helyzeten, ám sikertelenül. A 2012 decemberében tartott alsóházi választásokon az LDP, élén Abe Shinzo korábbi (és visszatérő) miniszterelnökkel „visszaszerezte a kormánykereket”.³⁶⁹

Japán védelempolitikája kapcsán tehát leginkább az LDP vezette kormányok dominanciája jellemezte az 1945 utáni korszakot. A 2009–2012 közötti DPJ-kormányok részéről ugyan felmerült a lehetősége bizonyos szempontok újraértékelésének, a demokrata tábor ugyanis hagyományosan az alkotmány pacifizmusának minél szigorúbb betartása mellett kötelezi el magát, bírálva az LDP kormányainak bármely olyan lépését, mely ettől szerinte eltér. Ráadásul Hatoyama kormányzása kapcsán felmerült az amerikai szövetség újraértelmezésének lehetősége és Japán ázsiai integrációs politikájának előtérbe helyezése is, de ez inkább a retorika szintjén volt jellemző, mint egy tényleges politikai program részeként.

³⁶⁹ Bartók András: Abe Shinzo miniszterelnök és Japán progresszív pacifizmusa, *Nemzet és Biztonság*, 2016/2, 125–143.o., 129. o.

A DPJ-kormány 2012-es veresége mögött meghatározó tényező volt a közvélemény negatív vélekedése a Hatoyama-, Kan- és Noda-kormányok külpolitikájával kapcsolatban.³⁷⁰

b) Japán biztonságpolitikai alapvetései, fenyegetettség-percepciói, stratégiai ambíciói

A szigetország földrajzi elhelyezkedése hosszú évszázadokon keresztül garantálta a külföldi fenyegetésektől javarészt mentes történelmi fejlődés lehetőségét. Kimondottan szegényesen van ellátva azonban nyersanyagokkal, különösen energiahordozókkal, így mind a mai napig kritikus módon rá van utalva a kereskedelmi útvonalak háborítatlan és biztonságos használatára.³⁷¹

A globális közös terekhez való hozzáférés kérdése, a kereskedelmi útvonalak zavartalan használata alapvető érdekeként jelennek meg Japán elsőként 2013-ban kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégiájában,³⁷² illetve a védelmi fehércönyvek Japán biztonsági környezetével foglalkozó szakaszaiban.³⁷³ A hidegháború végéhez közeledve azonban erőteljes változásokon esett át a szigetország biztonsági környezete.

A második világháborút követően Japán biztonságpolitikai alapvetéséül az új politikai rendszer első miniszterelnökének nevével fémjelzett Yoshida-doktrína³⁷⁴ szolgált. Ennek értelmében Japán védelme szempontjából központi szerepet tölt be az amerikai szövetség, a szigetország elsősorban gazdasági talpra állására koncentrál, területén pedig amerikai csapatok állomásoznak. Az új alkotmány 9., „békecikkelyének” értelmében Japán lemond a háborúhoz való jogáról, a nemzetközi problémák békés rendezése mellett kötelezi el magát és mindössze az önvédelemhez minimálisan szükséges katonai erőt tart fenn. Erre a célra hozták létre 1950 és 1954 között változó előzetes struktúrákban, majd 1954-től mai intézményi keretrendszerében a Japán Önvédelmi Erőket (japánul: 自衛隊 *Jieitai*). A nagypolitikai összképpel kapcsolatos folyamatokban egészen a nyolcvanas évekig nem is nagyon jelent meg markánsan a védelempolitika kérdése, egészen Nakasone Yasuhiro miniszterelnökségének időszakáig (1982–1987). Nakasone programjában központi szerepet töltött be Japán biztonság- és védelempolitikai alapvetéseinek újraértékelése, mely leginkább az amerikaiakkal való védelmi

³⁷⁰ Uo., 130. o.

³⁷¹ 木下富夫. 地政学の視点からみた日本と国際経済, 蔵大学論集, 63, 2015, 1–19.o.

³⁷² Japán Kabinethivatala: [National Security Strategy \(2013\)](#)

³⁷³ Japán Védelmi Minisztérium: [Defense of Japan 2017](#)

³⁷⁴ Yoshida Shigeru, a háború után Japán első demokratikusan megválasztott miniszterelnöke.

együttműködés bővítésének terén tudott elérni lényegi eredményeket. Ugyan Nakasone kormányzati ciklusai alatt felmerült az alkotmány módosításáról szóló vita, legalább is annak elméleti lehetősége, védelempolitikai szempontból nagyobb strukturális változások nem történtek. Bár a védelmi kiadások kapcsán a Yoshida-doktrínával párhuzamosan kialakult GDP 1%-os szimbolikus küszöbét, ha csak óvatosan is, de átlépte, ám ez is inkább jelzés értékű, mint gyakorlati változást jelentett.³⁷⁵

Habár a nagypolitikai összkép a passzív védelempolitikai elköteleződés mintázatát mutatta, ez nem jelenti azt, hogy Japán ne igyekezett volna felkészülni a kor kihívásaira. A bipoláris világrend időszakában a szigetország biztonsága kapcsán a legmarkánsabban felmerülő fenyegetést a szovjet távol-keleti katonai erők és nukleáris potenciál képviselték. Jellemzően visszatérő elemként tűntek fel ezek mind a japán, mind az amerikai távol-keleti politika biztonsági elgondolásában. Ronald Reagan amerikai elnök és Suzuki Zenko japán miniszterelnök 1981-es találkozójukat követően például aggodalmuknak adtak hangot a szovjet katonai képességek növekedésével kapcsolatban,³⁷⁶ illetve Reagan elnök és Nakasone miniszterelnök 1983-as találkozója után szintén említésre kerültek a közös aggodalmak, különösen a szovjet SS–20-as közepes hatótávolságú ballisztikus rakétarendszerekkel kapcsolatban.³⁷⁷ A hidegháború második felétől kezdve Japán már egyértelműen igyekezett olyan képességeket kialakítani, amellyel hatékonyan fel tudott volna lépni egy esetleges invázióval szemben. 1963-tól vette kezdetét a „négylépéses” haderőfejlesztési program (4次防衛力整備計画), mely során Japán Önvédelmi Erőinek megerősítése először az 1963–65 közötti intenzív szakaszban a területvédelemhez minimálisan szükséges képességek kialakítását célozta, majd ezt követően ötéves szakaszok során ennek fokozatos fejlesztését és szükség esetén bővítését.³⁷⁸ Ezen négylépéses fejlesztési programhoz kötődően olyan fegyverrendszerek beszerzési és bővítési programjai kerülnek napirendre, mint az F–4EJ Phantom vadászgép-eszközpark bővítése (3. szakasz, 1971), a Haruna osztályú rombolók hadrendbe állítása (4. szakasz, 1973-74), vagy a Type 74 harckocsiprogram (4. szakasz, 1973 után).³⁷⁹ Bár a korabeli védelmi dokumentumokban már megjelenik az aggodalom a környező országok katonai erejének növekedése kapcsán, ami alapján elsősorban Kínára

³⁷⁵ Uo.

³⁷⁶ The World and Japan: [鈴木善幸総理大臣とロナルド・レーガン米大統領との共同声明](#)

³⁷⁷ The World and Japan: [Remarks of the President and Prime Minister Yasuhiro Nakasone of Japan Following Their Meetings in Tokyo,](#)

³⁷⁸ Japán Védelmi Minisztérium: [2004-es Védelmi Fehér Könyv](#)

³⁷⁹ Uo.

gondolhatnánk,³⁸⁰ a nyolcvanas évek eleji nyilatkozatokban még erőteljesebb szerepet kap az együttműködés lehetősége a Kínai Népköztársasággal,³⁸¹ s kevésbé konfrontatív vagy aggasztó színben tűnik fel az egyébként egyre látványosabb katonai fejlődés útján járó hatalom. Érdekes fényt vet a hidegháborús időszak védelmi szférán belüli hangulatára néhány korabeli tisztviselő későbbi visszaemlékezése, melyben valójában a szovjet fenyegetéstől való félelem jóval enyhébb színben tűnik fel.

Az 1986-os Nakasone-kormány idejében a védelmi ügynökségért felelős miniszteri posztot betöltő Kurihara Yūkō visszaemlékezésében arról számol be, hogy nem igazán volt jelen kézzel fogható aggodalom egy Hokkaidó szigetét érintő esetleges szovjet invázióval kapcsolatban.³⁸² Az 1985-86 közötti időszakban helyettes védelmi miniszteri posztot betöltött Fujii Kazuo beszámolója alapján a külső fenyegetésekkel kapcsolatos aggodalmak és az ez irányba történő kutatások főleg a világ más pontjain kitörő válsághelyzetek lehetőségével és ezek közvetett, Japán biztonságára gyakorolt hatásával foglalkoztak.³⁸³ James Auer 1979–88 között a Pentagon japán ügyekre szakosodott szakértője szerint hasonló kép élt az amerikai vezetői rétegen belül is Japán közvetlen fenyegetettségével kapcsolatban. Auer beszámolójában annak kapcsán is kiemeli a szovjet fenyegetés kérdését, hogy vajon mennyire hatott az amerikai fél Japán hidegháborús haderő-fejlesztési törekvéseire. Auer szerint, tekintve, hogy a japán szárazföldi haderő feladata volt egy esetleges szovjet invázió feltartóztatása és ennek esélyét mind a japán mind az amerikai fél marginális jelentőségűnek érezte, ha valóban komoly befolyása lett volna az amerikai álláspontnak, sokkal több forrás-átcsoportosítás történt volna a Haditengerészeti és Légi Önvédelmi Erők irányába. Ez viszont inkább a Japánon belüli politikai realitásoknak köszönhetően nem valósult meg, erősítve a szárazföldi erő súlyát a fejlesztési irányokban.³⁸⁴

Ma már Japán védelmi dokumentumait szemlélve sokkal aggodalmasabb hangnem tapasztalható, kiemelt helyen említve a kínai katonai potenciál növekedését. A Heisei-korszak elején azonban ennél jóval enyhébb módon tekintett Japán a környező régió biztonsági aspektusaira. Az 1989-es Védelmi Fehér Könyv a Japán körüli biztonsági környezettel

³⁸⁰ BOBÁK: i. m., 9. o.

³⁸¹ The World and Japan: [鈴木善幸総理大臣とロナルド・レーガン米大統領との共同声明](#), valamint The World and Japan: [Remarks of the President and Prime Minister Yasuhiro Nakasone of Japan Following Their Meetings in Tokyo](#)

³⁸² National Security Archive U.S. – Japan Project Oral History Program: [Yukoh Kurihara Interview transcript](#) (former minister of defense during Nakasone administration)

³⁸³ National Security Archive U.S. – Japan Project Oral History Program: [Kazuo Fujii Interview transcript](#) (former deputy vice minister of Defense, 1985-1986; director of Defense Facilities Administration Agency, 1991-1993)

³⁸⁴ National Security Archive U.S. – Japan Project Oral History Program: [James Aue Interview transcript](#) (former chair of Japan Desk at Pentagon, 1979-1988)

foglalkozó szakaszában említést tesz a regionális biztonsági kihívásokról, melyek központjában a szovjet távol-keleti jelenlét, a koreai kérdés és Kína áll. A kínai haderőreform és katonai erő rohamos növekedése ekkor azonban még sokkal enyhébb problémaként tűnik fel a dokumentumban, Kína kapcsán sokkal inkább a kínai–szovjet határon felhalmozott erők és a két fél közötti feszültségek jelennek meg, mint regionális kockázati faktor.³⁸⁵ A kínai–amerikai viszonytal összefüggésben is inkább az együttműködés lehetőségét említi a dokumentum, szemlélve az adott, illetve megelőző évben lezajlott magas szintű katonai vezetői látogatásokat.³⁸⁶

A kínai féllel szembeni aggodalmak először az 1992-es Védelmi Fehér Könyvben térnek rá a közvetlenül Japán szuverenitását és biztonságát érintő kérdésekre. A dokumentum Kínára vonatkozó értékelésében említi a kínai haderőfejlesztés haditengerészeti téren történt előrelépéseit, valamint a SZU–27-es vadászgép beszerzési programot, illetve kitér Kína tengeri jelenlétének növekedésére. Itt jelenik meg Kína területi követeléseinek problémája, melyek érintik a Senkaku szigeteket.³⁸⁷

Japán védelempolitikájának történeti fejlődése jól jellemezhető néhány meghatározóbb kérdéskör kiemelésével. A '90-es évek elején indult folyamatok központjában Japán nemzetközi szerepvállalásának és a fegyveres erők ebben betöltött szerepének dilemmája állt. A '90-es évek végétől ez egyre inkább kibővült Japán közvetlen környezetének biztonsági problémakörével, főként az Észak-Korea jelentette fenyegetéssel, illetve a kínai katonai potenciál növekedésével és a két fél közötti feszültségek kialakulásával a Szenkaku-szigetek kapcsán. A kínai katonai erő és a Japán környezetében tapasztalt aktivitás növekedése a kétezres évektől kezd el megjelenni mind a védelmi reformok, mind a haderőfejlesztés területén, lényegében mind a mai napig az ehhez való alkalmazkodás és felkészülés az, ami meghatározza Japán biztonság- és védelempolitikáját.

A japán védelempolitikával kapcsolatos társadalmi diskurzust eleinte a szigetország szerepvállalásával kapcsolatos önkorlátozás és nemzetközi reflexiók dinamikája határozta meg. Ezek közül leginkább meghatározó volt Japán részvétele a '90-es és 2000-es évek közel-keleti konfliktusainak kezelésében. Japán szerepvállalásával kapcsolatban ugyanis egyre gyakrabban merült fel azon kritika, miszerint a szigetország pusztán pénzügyi hozzájárulásával nem veszi ki megfelelően a részét a nemzetközi stabilitás biztosításából.³⁸⁸ Ennek orvosolására első

³⁸⁵ Japán Védelmi Minisztérium: [1989-es Védelmi Fehér Könyv](#)

³⁸⁶ Uo.

³⁸⁷ Japán Védelmi Minisztérium: [1992-es Védelmi Fehér Könyv](#)

³⁸⁸ AIZAWA: i. m., 1. o.

lépésként a japán haditengerészet egységei részt vettek aknamentesítési műveletekben a Perzsa-öbölben 1991 áprilisa és novembere között.³⁸⁹ A japán politikai vezetés azonban további lépésekre kényszerült a *Jieitai* külföldi alkalmazhatóságának bővítése kapcsán, főként a nemzetközi kritika nyomására. A japán törvényhozás első lépése ennek érdekében a „*Békeműveletekben való együttműködésre vonatkozó törvény*” (1992: 国際平和協力法) elfogadása volt, mely 1992 júniusában lépett életbe.³⁹⁰ Az újonnan elfogadott törvény felhatalmazta a Jieitait az ENSZ által vezetett békeműveletekbe való bekapcsolódásra, humanitárius és katasztrófaelhárítási műveletekben való részvételre, valamint nemzetközi felügyelet alatt álló választások megfigyelésére.³⁹¹ A törvény azonban fontos kritériumokat is állított a Jieitai szerepvállalásával kapcsolatban, melyet úgynevezett „*A békeműveletekben való részvétel öt alapelveként*” (「P K O 参加 5 原則」) fogalmazott meg:

1. A résztvevő felek között a harcok beszüntetéséről már megegyezés született.
2. A résztvevő felek és a békeművelet helyszínének országai beleegyeznek a Jieitai részvételébe.
3. A Békemisszió szigorúan semleges álláspontot képvisel a konfliktusban érintett felekkel kapcsolatban.
4. Ha a fenti feltételek bármelyike megszűnik, a résztvevő japán csapatok azonnal kivonásra kerülnek.
5. A fegyverhasználat szigorúan az emberi élet védelméhez szükséges minimális mértékben elfogadott.

A fenti feltételek továbbá érvényesek nem csupán a békeműveletekben, de a nemzetközi katasztrófaelhárítási műveletekben való részvételre is.³⁹² A békeműveletekre vonatkozó törvény mellett Japán felülvizsgálta és módosította a „*Nemzetközi katasztrófaelhárításban való részvételre vonatkozó törvényt*” (1987/1992: 、国際緊急援助隊法), így már a Jieitai egységei is részt vehettek ilyen műveletekben.³⁹³ Ehhez szintén tartozott néhány fontosabb alapelv, többek között az, hogy a megsegített ország kérésére történjen a Jieitai részvétele, a végezhető

³⁸⁹ Uo.

³⁹⁰ Japán Védelmi Minisztérium: [国際平和協力法について](#)

³⁹¹ Uo.

³⁹² Uo.

³⁹³ Uo.

tevékenységek pedig egészségügyi ellátásra, szállítási feladatokra és a vízellátás biztosítására korlátozódtak.³⁹⁴ Az Önvédelmi Erők szolgálatteljesítését a külügyminiszterrel történő egyeztetés előzi meg, a résztvevő csapatokat a védelmi miniszter (a kormányzati honlapokon elérhető leírás a mai állapotokat tükrözi, korábban ez a Védelmi Ügynökség vezetőjét jelentette) utasítja feladatteljesítésre.³⁹⁵ Amennyiben a művelet során feltételezhető, hogy szükség lehet fegyverhasználatra, a *Jieitai* egységei nem vehetnek részt, a fegyverviselés nem megengedett.³⁹⁶ További korlátozásként jelenik meg a részvétel időbeli kerete, mely nem haladhatja meg a 3 hét időtartamot.³⁹⁷ A Védelmi Minisztérium legutóbb 2010-ben frissített tájékoztatója szerint a *Jieitai* résztvevő csapatai két hullámban állnak rendelkezésre, a részvételre vonatkozó parancs kiadásától számított 48 órán belül 2 db C-130H szállítógép, a Légi Önvédelmi Erő részéről, illetve egészségügyi személyzet a Szárazföldi Önvédelmi Erők részéről. Ezt követi a második hullám, melyben legfeljebb 3 db UH-1-es helikopter és CH-47-es szállítóhelikopter vesz részt, további egészségügyi személyzettel, illetve egy partraszállító hajó, és egy logisztikai szállítóhajó, illetve legfeljebb egy kísérő romboló.³⁹⁸

A láthatóan így is meglehetősen korlátozott részvételt biztosító törvénymódosítások következő mérföldköveként szolgált az 1999-es „*Japán közvetlen környezetére vonatkozó béke- és biztonsági intézkedésekre vonatkozó törvény*” (周辺事態に際して我が国の平和及び安全を確保するための措置に関する法律).³⁹⁹ Ez lényegében az amerikai szövetséges csapatok logisztikai támogatását tette lehetővé egyrészt a Japán közvetlen környezetét képező területen, illetve a nemzetközi vizek és légtér azon részeiben, melyek nem érintettek fegyveres konfliktusban.⁴⁰⁰

A fegyveres erők nemzetközi szerepvállalásával kapcsolatban további bővítést jelentett a 2001. szeptember 11-i terrortámadás hatására elfogadott „*Terrorellenes különleges intézkedésekre vonatkozó törvényt*” (2001: テロ対策特別措置法).⁴⁰¹ Ez lényegében a korábbi támogató tevékenységekre vonatkozó törvényt bővítette ki, a nem feltétlenül Japán környezetére vonatkozó területi mandátummal, hanem a terrorellenes hadviselés általános

³⁹⁴ Uo.

³⁹⁵ Uo.

³⁹⁶ Uo.

³⁹⁷ Uo.

³⁹⁸ Japán Védelmi Minisztérium: [国際緊急援助隊法に基づく自衛隊の活動](#)

³⁹⁹ Japán Parlament, Alsóház: [周辺事態に際して我が国の平和及び安全を確保するための措置に関する法律](#)

⁴⁰⁰ JINBO Ken: 「対テロ戦争」と日米同盟 —米安全保障の再構築と同盟関係の再定義?—

⁴⁰¹ Japán Kabinethivatala: [テロ対策特措法](#)

támogatásával, de továbbra is fenntartva a nemzetközi vizek és légtér harci cselekményektől mentes területeire való korlátozást. A törvény továbbá engedélyezte a *Jieiti* egységeinek az önvédelmi célú fegyverhasználatot, valamint a japán csapatok védelme alatt álló személyek védelmében történő fegyverhasználatot.

2003-ban az iraki háború hatására a japán törvényhozás egy további lépéssel bővítette a fegyveres erők külföldi szerepvállalásának lehetőségeit, az „*Iraki humanitárius és béketámogató műveletekre vonatkozó rendkívüli törvények*” (イラクにおける人道復興支援活動及び安全確保支援活動の実施に関する特別措置法) keretében, melyek 2003-tól 2009-ig voltak érvényben.⁴⁰² Ezen különleges törvénycsomag eredményeként vettek részt japán csapatok az iraki háború utáni újjáépítési műveletekben, mind Szárazföldi, Haditengerészeti, és Légi Önvédelmi Erők egységei 2003 és 2008 között, lényegében a korábbi humanitárius feladatkörök jogosítványaival, az iraki konfliktusban érintett területekre kiterjedő mandátummal.

2008-ban a korábbi nemzetközi együttműködésekre vonatkozó lehetőségek bővültek a „*Terrorellenes műveletek tengeri blokádok logisztikai támogatására vonatkozó törvénnyel*” (2008: テロ対策海上阻止活動に対する補給支援活動の実施に関する特別措置法).⁴⁰³ 2009 júliusában lépett életbe a Japán kalózkodással szembeni műveleteit lehetővé tevő törvény, „*A kalózkodás visszaszorítására és kalózkodással szembeni büntetőeljárásokra vonatkozó törvény*” (2009: 海賊行為の処罰及び海賊行為への対処に関する法律, gyakrabban rövidebb néven: „*kalózkodás elleni törvény*” 海賊対処法)⁴⁰⁴. Korábban japán hadihajók csak japán érdekeltségű hajók védelmében vehettek részt, ám az új törvény értelmében már bármely ország hajóinak kalózkodás elleni védelmét elláthatják, továbbá szükség esetén fegyveres úton is meggátolhatják a kalóztámadásokat a kísért hajókkal szemben.⁴⁰⁵

2014-ben Japán kormánya kisebb módosításokat eszközölt a védelmi ipart érintő exportkorlátozások politikáján. Korábban a szigetország nem exportálhatott védelmi vonatkozású termékeket olyan országoknak, melyek fegyveres konfliktusban vettek részt, ám a 2014-es módosítás ezt kiegészítette azzal, hogy amennyiben az adott országnak juttatott export

⁴⁰² Japán Kabinethivatala. [イラクにおける人道復興支援活動及び安全確保支援活動の実施に関する特別措置法](#)

⁴⁰³ Japán Parlament, Alsóház: [テロ対策海上阻止活動に対する補給支援活動の実施に関する特別措置法](#)

⁴⁰⁴ Japán törvények elektronikus adatbázisa: [海賊行為の処罰及び海賊行為への対処に関する法律](#),

⁴⁰⁵ Japán Védelmi Minisztérium: [2012-es Védelmi Fehér Könyv](#)

hozzájárul Japán biztonságának garantálásához, külön engedéllyel lehetséges az exporttevékenység.⁴⁰⁶

A japán fegyveres erők és védelempolitika törvényi kereteinek eddigi talán legfontosabb mérföldköve a 2015-ben elfogadott és 2016 márciusában életbe lépő törvénycsomag, melyet 平和安全法制⁴⁰⁷ „Béke- és biztonsági törvények” összesítő néven szokás említeni. Az új védelmi törvények az Abe-kormány védelempolitikai törekvéseinek főbb célkitűzéseit valósították meg, jelentősen növelve egyrészt a *Jieitai* mozgásterét, valamint a védelmi technológiák exportjának lehetőségeit.⁴⁰⁸ Az új törvénycsomag néhány fontos tétellel egészítette ki a fegyveres erők alkalmazásának lehetőségeit. Egyrészt lehetővé teszi japán csapatok bevetését külföldön, tűzhelyzet és hasonló krízisek esetén, japán állampolgárok kimentése céljából.⁴⁰⁹ Másrészt, felhatalmazza Japánt a kollektív önvédelem gyakorlatára, vagyis egy szövetségest ért támadás esetén a japán fegyveres erők bevethetőek a fenyegetés elhárítása céljából, míg korábban csupán az esetben cselekedhettek, ha magukat a *Jieitai* erőit érte támadás.⁴¹⁰

Az áttekintett folyamat alapján látható, hogy Japán számára az elmúlt harminc év a védelmi szektor szempontjából komoly kihívásokat állított a hidegháború során kialakult alapvetésekkel szemben. A bipoláris világrend vége egyáltalán nem jelentette azt, hogy ne lett volna szükség nemzetközi krízisek kapcsán Japán szerepvállalásának újraértékelésére. A '90-es évek elejétől kezdve meghatározóak voltak a külföldi közvélemény és különösen az amerikai fél által támasztott kritikák és elvárások az iránt, hogy Japán vegyen részt aktívabban a regionális és a globális stabilitáshoz szükséges erőfeszítésekben. A japán törvényhozás láthatóan lassan ugyan, de igyekezett tartani a lépést ezen elvárásokkal, ám mindeközben szükséges volt tartania magát az alkotmány „békeparagrafus” által adott keretekhez. Ennek köszönhetően ugyan láthattunk egy jelentős fejlődési folyamatot a *Jieitai* alkalmazásának bővítésére, továbbra is meglehetősen korlátozott keretek között van lehetőség japán fegyveres erők szerepvállalására a szigorú önvédelmi célú műveleteken túl.

1991-ben április és november közötti időszakban történt először, hogy a Haditengerészeti Önvédelmi Erő egységei aknamentesítő műveletekben vettek részt az

⁴⁰⁶ Japán Külügyminisztérium: [Japan's Security Policy](#)

⁴⁰⁷ Japán Kabinethivatal. [平和安全法制等の整備について](#)

⁴⁰⁸ BARTÓK: *Abe Shinzo miniszterelnök...*, i. m., 135. o.

⁴⁰⁹ Japán Külügyminisztérium: [Japan's Legislation for Peace and Security](#)

⁴¹⁰ Uo., 7. o.

öbölháború kapcsán.⁴¹¹ A Jieitai első külföldi feladatteljesítésének háttérében ekkor leginkább a nemzetközi közvélemény kritikus hangvétele állt.⁴¹² Japán védelempolitikájában azonban ezt követően fokozatos, de látható érési folyamat indult meg.

De a fegyveres erők alkalmazásának lehetőségeire vonatkozó változások mellett maga Japán biztonság- és védelempolitikai apparátusa is jelentős változásokon ment keresztül a Heisei-korszak évei alatt. A kormányzati oldalon egyrészt sikerült a Védelmi Hivatalt korábbi szintjéről Védelmi Minisztériummá szervezni (2007), valamint korábbi kormányzati szakpolitikai stábok egyesítésével létrejött Japán Nemzetbiztonsági Tanácsa (2013). A nemzetbiztonsági szolgálatok szintén fokozatos szervezeti átalakulást éltek meg, valamint Japán hírszerzési képességei kiegészültek a Kabinet Műholdas Hírszerző Központ létrejöttével és a japán felderítőműhold-programnak köszönhető képességbővítésekkel.⁴¹³ A fegyveres erők képességei és eszközrendszere szintén látványos változásokon ment keresztül, melyek közül talán a leginkább ikonikusak a Hyūga és Izumo osztályú „rombolók” hadrendbe állítása, jelentősen megnövelve ezzel Japán erőkivetítési képességeit. Ezen hajótípusok japán besorolásukban a romboló (護衛艦 *goeikan*) kifejezés szerepel,⁴¹⁴ mely a használt jelek értelmében a „kísérő hajó” tükörfordítással lenne leírható. De a sajtóban, sok esetben a „helikopter anyahajó” へり空母 (*heri-kuubo*) is megjelenik, illetve a japán haderő pontosabb hajóosztály megnevezésésként a „helikopterrel felszerelt romboló” へりコプター搭載護衛艦⁴¹⁵ (*herikoputa-tousai-goeikan*) besorolást használja. A rombolóként/kísérő hajóként történő besorolás technikai részén túl talán érdemes megemlíteni, hogy a japán fegyveres erők képességeire vonatkozó törvények az alkotmány értelmében tiltják a „támadó típusú repülőgéphordozók” (攻撃型空母 - *kōgeki-gata kūbo*) hadrendbe állítását, többek között ezért az érzékenység a hajótípusok besorolása kapcsán. A megnevezésekkel történő nyelvi játszmák jól illusztrálják, hogy Japánban az elmúlt évtizedek óvatos, de fokozatos biztonság- és védelempolitikai fejlődéstörténete szoros összekapcsolódásban bontakozik ki a társadalmi párbeszéd vonatkozó reflexióival. A változó biztonsági környezetre adott válaszok kapcsán folyamatosan jelen van a szigorúan pacifista elköteleződéshez ragaszkodók politikai hangja.

⁴¹¹ 相澤輝昭. [ペルシャ湾掃海艇派遣の意義と教訓 —掃海部隊の歴史と海上防衛力整備の経緯からの考察—](#)

⁴¹² Uo.

⁴¹³ BARTÓK András: Japán felderítőműhold programja és a Kabinet Műholdas Hírszerző Központ története, *Hadtudományi Szemle*, X.évf., 2017/1, 147–157. o., 147–150.o.

⁴¹⁴ <https://www.mod.go.jp/msdf/equipment/ships/ddh/izumo/>

⁴¹⁵ SANKEI: [中国よ、これが日本の実力だ 海自最大の空母型護衛艦「かが」就役 南西諸島などの防衛に対応](#)

Igaz, a pártok választási eredményei alapján úgy tűnik, a védelempolitikai reformokat végrehajtó LDP által létrehozott kormányzatok politikája az ellenvélemények mellett is sikeresebbnek bizonyult az elmúlt öt év során tartott alsó- és felsőházi választásokon.⁴¹⁶

2006-ban a japán törvényhozás által elfogadott törvényjavaslat értelmében 2007. január 9-én jött létre a Védelmi Minisztérium. A változás indoklásául a 2007-es Védelmi Fehér Könyv egyrészt a védelmi kérdések megnövekedett prioritását, valamint a japán társadalom által a védelmi szférával szembeni elvárások növekedését nevezi meg.⁴¹⁷ A Japán Önvédelmi Erők szerepkörének növekedése, az egyre nagyobb nemzetközi szerepvállalás, valamint a nemzetközi terrorizmussal szembeni globális fellépés mind megkövetelték Japán védelmi igazgatásának strukturális reformját.⁴¹⁸ A korábban védelmi államtitkári pozíció védelmi miniszterré emelése ráadásul a kormányzati oldalon a további 11 miniszterrel egyenrangú pozícióba hozta a minisztérium vezetőjét, aki immár önálló hatáskörben kezdeményezhetett kormányzati döntéshozatali folyamatokat, míg korábban ezt csak a kabinetfőtitkáron keresztül tehetette.⁴¹⁹

A védelempolitikai vonatkozások szempontjából továbbá mérvadó, hogy a kilencvenes évektől kezdve folyamatosan nőtt a japán fegyveres erők pozitív megítélése a közvéleményen belül. A kormány által háromévente végzett, a Jieitaijal és a védelmi kérdésekkel kapcsolatos országos közvélemény-kutatások alapján, a fegyveres erők pozitív megítélése kifejezetten növekvő tendenciát mutat a japán társadalmon belül. Míg 1969-ben a megkérdezettek 68,8%-a pozitív, 14,1%-a negatívan vélekedett a Jietairól, 2015-ben ez 92,2% pozitív és mindössze 4,8% negatív megítélést jelentett.⁴²⁰

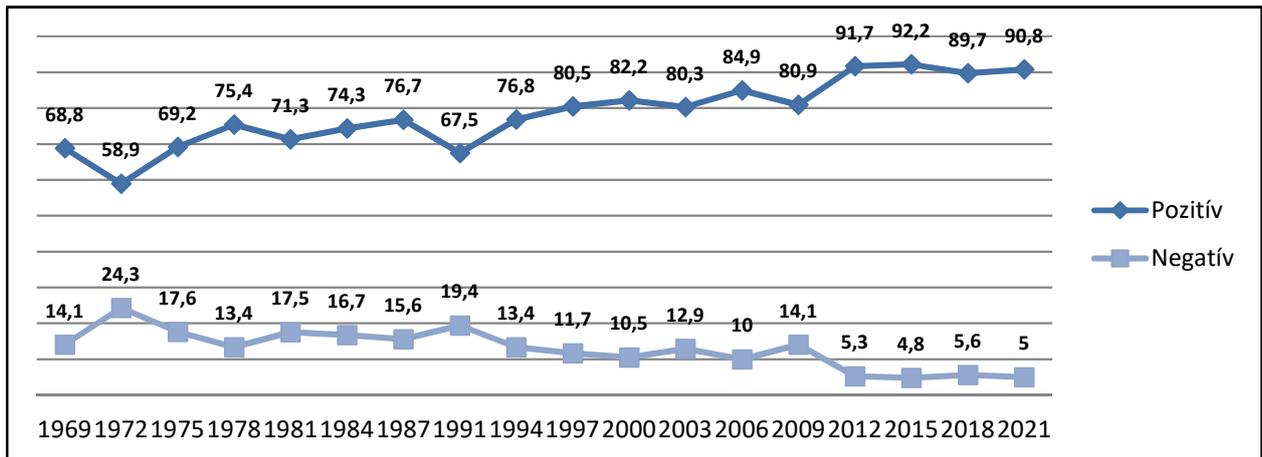
⁴¹⁶ Nem beszélve arról, hogy a világháború utáni politikatörténeti korszakban eddig szinte végig az LDP tudott kormányozni, mindössze két alkalommal fordult elő, hogy a korábban ellenzéki pártok voltak képesek kormányt alakítani, 1993-ban és 2009-ben.

⁴¹⁷ Japán Védelmi Minisztérium: [Defense of Japan 2007](#)

⁴¹⁸ Uo.

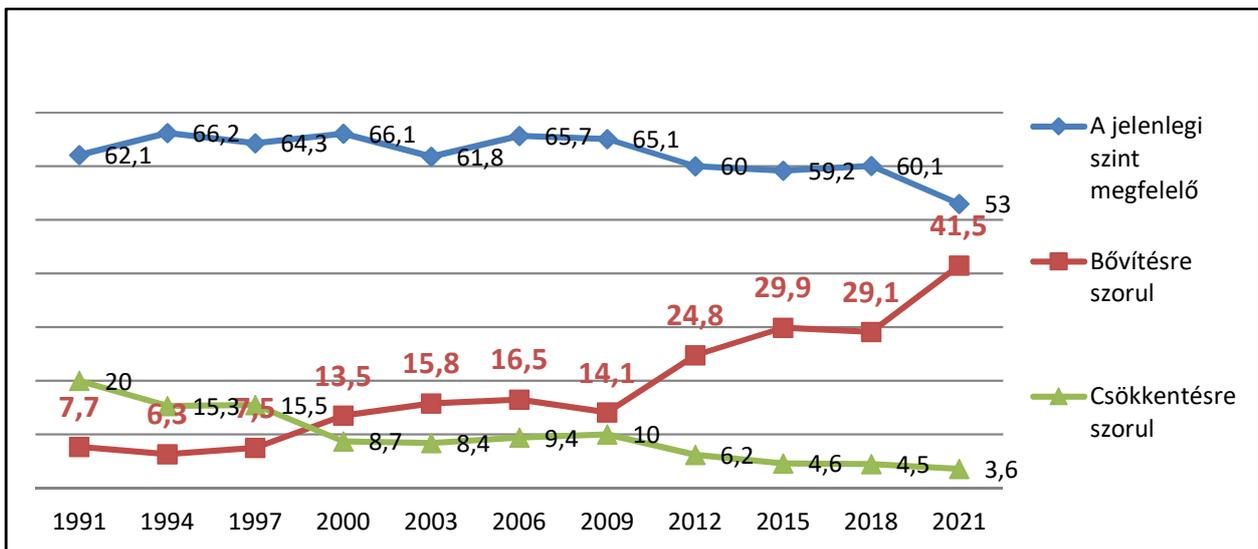
⁴¹⁹ Uo.

⁴²⁰ Japán Statisztikai Hivatal: 「自衛隊・防衛問題に関する世論調査」の概要, (H26); [「自衛隊・防衛問題に関する世論調査」の概要 \(R4\)](#)

21. ÁBRA: A JIEITAI MEGÍTÉLÉSE A JAPÁN KÖZVÉLEMÉNYBEN (VÁLASZADÓK %-A) (1969-2021); SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: JAPÁN KORMÁNY PR ÜGYNÖKSÉGE, JAPÁN STATISZTIKAI HIVATAL

Szintén ebben a reprezentatív, közvélemény-kutatásokat összesítő jelentésben találunk kimutatásokat azzal kapcsolatban, a válaszadók hogyan ítélik meg a Jieitai védelmi képességeinek szintjét. Arra a kérdésre, hogy „megfelelőnek tartja-e a Jieitai képességeit”, vagy „bővítésre szorul”, illetve „csökkentésre szorul”, a válaszadók döntő többsége a „megfelelő” választ adja. 2009 után azonban jelentősen nőtt azon válaszadók aránya, akik szerint a Jieitai képességei bővítésre szorulnak.⁴²¹

22. ÁBRA: A JIEITAI VÉDELMI KÉPESSEGEINEK MEGÍTÉLÉSE A VÁLASZADÓK RÉSZÉRŐL (%); SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: JAPÁN KORMÁNY PR ÜGYNÖKSÉGE, JAPÁN STATISZTIKAI HIVATAL

⁴²¹ Japán Statisztikai Hivatal: 「自衛隊・防衛問題に関する世論調査」の概要, (H26); 「自衛隊・防衛問題に関する世論調査」の概要 (R4)

A japán társadalom viszonya a védelempolitikához és különösen a fegyveres erőkhöz három fontosabb kérdéskör mentén alakulhatott a jelenleg érzékelhető irányba. Egyrészt magának a politikai diskurzusnak a jellege is némileg megváltozott az 1994-es választási rendszerre vonatkozó reformokat követően. Másrészt a szigetország közvetlen környezetében egyre akutabb problémaként érzékelhető Észak-Korea ballisztikus rakéta- és atomprogramja. Különösen 2008-at követően szintén a régió romló biztonsági helyzetének érzetét erősítik a Szenkaku / Diaoyu szigetvita kapcsán fellépő japán–kínai ellentétek és a Kínai Népköztársaság katonai nagyhatalommá válásának kérdésköre. A Jieitai pozitív megítélésének vonatkozásában említést kell tennünk továbbá a 2011. márciusi földrengést és a fukushimai atomkatasztrófát követő válságkezelés során a fegyveres erők szerepvállalásának kiemelkedően pozitív képéről, mely bizonyára nagyban hozzájárult a japán haderő társadalmi összképének kedvező irányba történő elmozdulásához.

Tekintve, hogy Japán kül- és biztonságpolitikai szerepvállalása kapcsán erőteljesen uralja a szakirodalom és a nemzetközi média figyelmét az alkotmánymódosítás lehetősége, a szigetország politikai áttekintésének részeként érdemes kitérnünk ennek lehetséges forgatókönyvére. Japánban ez idáig nem volt példa az 1947-es alkotmány módosítására, így bármilyen ilyen törekvés precedens nélküli lenne. Az alkotmány módosításának lehetőségéről annak 96. cikkelye fogalmazza meg a procedúra lépéseit. Ennek értelmében a módosítást a törvényhozásnak kell kezdeményezni, összesen mindkét ház mandátumának kétharmados többségével (ez jelenleg az Alsóház és a Felsőház képviselői helyei esetében összesen 707 mandátum, melynek kétharmados többsége 467 képviselői szavazatot követel), majd a törvényhozás által így elfogadott módosítási javaslatot országos referendum tárgyává kell tenni. Ezen népszavazáson amennyiben a résztvevők egyszerű többsége a módosításra szavaz, a császár kihirdeti az alkotmánymódosítást.⁴²²

Továbbra is nyitott kérdésként érdemes tekintenünk tehát arra, mennyire elképzelhető Japánban alkotmánymódosítás, mivel ennek egyrészt politikai előkészítés szempontjából is lesznek még további lépései, illetve ha mégis lehetővé válik egy törvényhozási kétharmad alapján, kérdéses, hogy mennyiben valószínű, hogy egy referendumon a szavazók többsége az igen mellett teszi majd le voksát. Nem perdöntő bizonyíték, de fontos szempont, hogy az LDP 2012 óta minden alsóházi és időközi felsőházi választáson kormánytöbbséget szerzett úgy, hogy alkotmánymódosítás hivatalosan is része a párt programjának. Szintén fontos szempont a

⁴²² Japán Kabinethivatala: [The Constitution of Japan](#)

védelmi szféra magas szintű társadalmi támogatottsága, és az egyre rohamosabb ütemben fokozódó feszültségek, amelyek mind növelik a japán társadalom fenyegetettség-percepcióit.

	<u>Védelmi szektort érintő törvény/módosítás</u>	<u>Kormányfő (párt)</u>
1992	Békeműveletekben való együttműködésre vonatkozó törvény 国際平和協力法	Miyazawa Kiichi (LDP)
1992	Nemzetközi katasztrófaelhárításban való részvételre vonatkozó törvény (módosítás) 国際緊急援助隊法	Miyazawa Kiichi (LDP)
1999	Japán közvetlen környezetére vonatkozó béke- és biztonsági intézkedésekre vonatkozó törvény 周辺事態に際して我が国の平和及び安全を確保するための措置に関する 法律	Obuchi Keizō (LDP)
2001	Terrorellenes különleges intézkedésekre vonatkozó törvény テロ対策特別措置法	Koizumi Junichirō (LDP)
2003	Iraki humanitárius és béketámogató műveletekre vonatkozó rendkívüli törvények イラクにおける人道復興支援活動及び安全確保支援活動の実施に関する 特別措置法	Koizumi Junichirō (LDP)
2008	Terrorellenes műveletek tengeri blokádok logisztikai támogatására vonatkozó törvénnyel テロ対策海上阻止活動に対する補給支援活動の実施に関する特別措置法	Fukuda Yasuo (LDP)
2009	A kalózkodás visszaszorítására és kalózkodással szembeni büntetőeljárásokra vonatkozó törvény 海賊行為の処罰及び海賊行為への対処に関する法律	Asō Tarō (LDP)
2016	Béke- és biztonsági törvények 平和安全法制	Abe Shinzō (LDP)

23. ÁBRA: JAPÁN NEMZETKÖZI VÉDELEMPOLITIKAI SZEREPVÁLLALÁSÁNAK TÖRVÉNYI VÁLTOZÁSAI, SAJÁT SZERKESZTÉS

Japán – többek közt az említett folyamatnak köszönhetően is –, aktív résztvevője lett több nemzetközi békemisszióknak és humanitárius segítségnyújtási műveletnek, melyek mindenképpen újszerű szerepkört jelentenek a hidegháborús lehetőségekhez képest.

<u>Művelet</u>	<u>Feladatkör</u>
-----------------------	--------------------------

1991: Perzsa-öböl	Aknamentesítő műveletek
1992: Kambodzsa	UNTAC – ENSZ Kambodzsai Átalakulási Hatósága ⁴²³
1993: Mozambik	ONUMOZ – ENSZ Mozambiki Művelete ⁴²⁴
1996: Golán-fennsík	ENSZ Csapatszétválasztási Megfigyelő Hadereje ⁴²⁵
2001–2007; 2008–2010: Indiai-óceán	A terrorellenes műveletek tengeri logisztikai támogatása
2002: Kelet-Timor	ENSZ Átmeneti Adminisztrációja Kelet-Timorban ⁴²⁶
2003–2009: Irak	Japán csapatok részvétele az iraki újjáépítési műveletekben ⁴²⁷
2008: Szudán	ENSZ Szudáni Missziója
2011 után: Dél-Szudán	ENSZ Dél-Szudáni Missziója ⁴²⁸

5. TÁBLÁZAT: JAPÁN CSAPATOK RÉSZVÉTELE KÜLFÖLDI, NEMZETKÖZI MŰVELETEKBEN, SAJÁT SZERKESZTÉS

A nemzetközi szerepvállalás és a fegyveres erők külföldi missziókban történő alkalmazása mellett a '90-es évek végétől Japán biztonság- és védelempolitikájának egyre inkább visszatérő kérdésévé vált az Észak-Korea jelentette fenyegetés, különösen a „Remetekirályság” ballisztikus rakéta programja és nukleáris fegyverkezése kapcsán. Ennek egyik meghatározó eseménye volt Észak-Korea 1998. augusztusi ballisztikus rakétakísérlete, mely során a Taepodong–1 típusú rakéta röppályája Japán fölött haladt át. Mind a politikai vezetés, mind a japán közvélemény számára sokkoló esemény volt a rakétakísérlet, szembesítve a szigetországot Phenjan csapásmérő képességeinek esetleges bővülésével. Az 1998-es rakétakísérlet többek között nagyban hozzájárult, hogy a japán kormány elindíthassa a korábban elakadt felderítőműhold-programot, javítva Japán hírszerzési és előrejelzési képességeit.⁴²⁹

A felderítőműhold-program mellett Japán a ballisztikusrakéta-fenyegetettség hatására bővítette rakétavédelmi képességeit az amerikai fejlesztésű Aegis-rendszerrel, melynek beszerzési terve a védelmi dokumentumokban először a 2004-ben kiadott védelmi irányelvekben jelenik meg.⁴³⁰ A rendszerrel ma a Kongō⁴³¹ és Atago osztályú⁴³² rombolók vannak felszerelve, az elhárítórakéták első sikeres tesztjére 2007-ben került sor,⁴³³ a DDG–173 Kongō fedélzetéről indított SM–3 Block 3 IA rakétával, Hawaii partjainál. A 2022-es Védelmi

⁴²³ ENSZ: [Cambodia – UNTAC Facts and Figures](#)

⁴²⁴ Japán Külügyminisztérium: [Japanese Participation in UN Peacekeeping MOZAMBIQUE](#)

⁴²⁵ Japán Külügyminisztérium: [Japanese Participation in UN Peacekeeping GOLAN HEIGHTS](#),

⁴²⁶ ENSZ: [East Timor – UNTAET](#)

⁴²⁷ Japán Védelmi Minisztérium: [International Peace Cooperation Activities: Activities and Approaches](#)

⁴²⁸ Japán Védelmi Minisztérium: [International Peace Cooperation Activities: Activities and Approaches: South Sudan PKO \(UNMISS\)\]](#)

⁴²⁹ BARTÓK: *Japán hírszerző szolgálatai...*, i. m., 51. o.

⁴³⁰ Japán Védelmi Minisztérium: [NATIONAL DEFENSE PROGRAM GUIDELINES, FY 2005-](#),

⁴³¹ Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erők: [護衛艦・こんごう型](#)

⁴³² Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erők: [護衛艦・あたご型](#)

⁴³³ Japán Védelmi Minisztérium: [Successful completion of the Aegis Ballistic Missile Defense \(BMD\) intercept flight test in Hawaii](#)

Fehér Könyv alapján jelenleg 8 rombolón működik az Aegis-rendszer.. A rendszerhez tartozó érzékelő és irányító hálózat, valamint a rombolókon telepített elhárítórakéták mellett a rakétavédelmi rendszer második pillére a szárazföldi telepítésű MIM-104D/F Patriot PAC-2/3 típusú rakétaütegek.⁴³⁴ Japán aktív résztvevője a rendszer fejlesztésének, a közös amerikai-japán fejlesztési erőfeszítések.⁴³⁵

Az Észak-Korea jelentette fenyegetés mellett Japán védelmi szektora kiemelt figyelemmel kíséri a Kínai Népköztársaság katonai erejének növekedését, illetve a kínai egységek tevékenységét a Japánhoz közeli vizeken és légtérben. A 2005-ös Védelmi Fehér Könyv már kiemelt figyelmet fordít Kína haditengerészeti képességeinek áttekintésére, külön említve egy 2004-es incidenst, mely során egy kínai tengeralattjáró váratlanul felbukkant Japán felségvizein.⁴³⁶ A Haditengerészeti Önvédelmi Erők 2004-től kezdve foglalkozik kiemelt feladatként a japán vizeken megjelenő kínai járművekkel szembeni ellenőrzéssel.⁴³⁷ Ekkor még azonban csak lehetőségként merül fel Kína, mint kékvízi flottával rendelkező nagyhatalom jövőbeli fellépése. 2013-ban már ennél sokkal markánsabban jelenik meg a kínai aktivitás figyelemmel követése a Védelmi Fehér Könyvben. Néhány év alatt ugyanis drasztikusan megnőtt mind a KNK erőketitési potenciálja, mind a Japán közvetlen közelében történő jelentősebb incidensek száma, melyekről a 2013-as dokumentum részletesen beszámol. 2007-ben például kirívó esetként említi kínai H-6 típusú stratégiai bombázók berepülését Japán légi azonosítási zónájába. 2013-ban egy kínai Jiangwei II osztályú fregatt közelített meg egy japán rombolót aktív tűzvezető lokátorral.⁴³⁸ A japán aggodalmak központjában leginkább Kína területi követelése és az ehhez kötődő incidensek állnak. A 2013-as Fehér Könyv komoly aggodalomként említi, hogy a Kínai Népköztársaság feltételezhetően igyekszik gyengíteni azon országok kontrollját távoli tengeri területeik fölött, amelyekkel szemben területi követeléseik vannak, és nem zárható ki akár erő alkalmazása sem ilyen helyzetekben.⁴³⁹

Látható, hogy Japánt a Heisei-korszak utóbbi évtizede egyre több kihívással szembesítette, melyek már komolyabb problémát jelentettek, mint pusztán a külföldi nyomás hatására az Önvédelmi Erők nemzetközi szerepvállalásának bővítési kérdései. Az egyre komplexebbé váló biztonsági környezet egyre komolyabb kormányzati koordinációt igényelt. Ennek egyik válaszreakciójaként tekinthetünk Japán Nemzetbiztonsági Tanácsának

⁴³⁴ Japán Védelmi Minisztérium: [2017-es Védelmi Fehér Könyv](#)

⁴³⁵ Uo.

⁴³⁶ Japán Védelmi Minisztérium: [2005-ös Védelmi Fehér Könyv](#)

⁴³⁷ Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erők: [自衛艦隊について > 歴史](#)

⁴³⁸ Japán Védelmi Minisztérium: [Defense of Japan 2013](#)

⁴³⁹ Uo., 13. o.

létrehozására, melyre 2013 novemberében került sor.⁴⁴⁰ Az amerikai mintára létrehozott testület a különböző tárcák tevékenységének koordinálásával segíti elő a biztonságpolitika hatékony irányítását.⁴⁴¹

A Nemzetbiztonsági Tanács három koordináló csoportra oszlik, melyek közül a legmagasabb helyen a „Négy Miniszter Találkozója” (4 大臣会合) áll, mely havonta két alkalommal ül össze és tagja a miniszterelnök, a kabinetfőtitkár, a külügyminiszter és a védelmi miniszter.⁴⁴² Ez kibővül a „Kilenc Miniszter Találkozásával”, mely a Tanács 2013-as létrehozása előtt hasonló funkciót betöltő kormányzati testület volt.⁴⁴³ Ennek tagjai egyrészt a „Négy Miniszter Találkozásának” résztvevői, továbbá a miniszterelnök-helyettes, a belügyminiszter, a pénzügyminiszter, a gazdasági, kereskedelmi és iparügyi miniszter, a földügyi, infrastruktúraügyi és közlekedésügyi miniszter, illetve a kormány Közbiztonsági Bizottságának főtitkára.⁴⁴⁴ Különleges helyzetekben a két testület további meghívott tagokkal kiegészülve a „Válsághelyzetekben Összehívott Miniszteri Találkozóként” ül össze, melyben a miniszterelnök által meghívott további szereplők is részt vesznek.⁴⁴⁵

A kormányzati koordinációs testület a biztonságpolitika központosított tervezését és irányítását hivatott elősegíteni, az amerikai mintára kialakított testület létrehozásának mozgatórugóiként szerepelt többek között a korábbi, tárcák közötti rivalizálás által uralt formáció reformja és hatékonyabbá tétele.⁴⁴⁶

A tanács létrehozását követően adták ki Japán első Nemzetbiztonsági Stratégiáját. A célja a biztonságpolitikai célkitűzések iránymutatójaként szolgáló átfogó kép megteremtése, mely párhuzamba vonható a Nemzetbiztonsági Tanács létrehozása mögötti összkormányzati törekvések logikájával.⁴⁴⁷ A 2013-as NbS a korábban is kiadott, főleg a katonai erő alkalmazására vonatkozó dokumentumok (Nemzeti Védelmi Program Irányelvek, Középtávú Védelmi Program Irányelvek) fölötti szinten járja körbe Japán biztonsági környezete adta kihívások és az ezekre adható válaszok kérdéskörét. Ennek olvasatában a Japánt érintő biztonsági környezet negatív irányba változott, ennek főbb jellemzőiként a nagyhatalmi

⁴⁴⁰ FÁBIÁN Emília: Japán visszatért: A szigetország biztonságpolitikai normalizációja, *Felderítő Szemle*, 14. évf., 2015/4, 5–22.o., 5. o.

⁴⁴¹ Uo.

⁴⁴² Japán Kabinethivatala: [安全保障会議について](#) NIKKEI: [日本版NSC、年内に発足 「4大臣会合」開催](#)
^

⁴⁴³ Japán Kabinethivatala: [安全保障会議について](#)

⁴⁴⁴ Uo.

⁴⁴⁵ Uo.

⁴⁴⁶ FÁBIÁN: *Japán visszatért – A szigetország...*, i. m. 5. o.

⁴⁴⁷ BARTÓK: *Abe Shinzo miniszterelnök...*, i. m.

erőegyensúly átalakulását említi, mely alapvetően az Egyesült Államok relatív erőfölényének változását (azaz csökkenését), illetve többek között India és Kína katonai erejének növekedését takarja.⁴⁴⁸ A dokumentumban említésre kerül Abe Shinzo kül- és védelempolitikai alapvetéseinek kulcsfogalma, a „*proaktív hozzájárulás a békéhez*” (eredetileg 積極平和主義 *sekkyoku-heiwa-shugi* szó szerint „*progresszív pacifizmus elve*”⁴⁴⁹). A proaktív pacifizmus értelemszerűen Japán korábbi „passzív” pacifista szerepvállalását hivatott felváltani, melynek legfontosabb elképzelései a kollektív önvédelem lehetőségének elfogadása, aktívabb szerepvállalás a nemzetközi problémák orvoslásában, illetve a további elköteleződés az ENSZ békemissziókban való részvétel iránt.⁴⁵⁰ Japán védelmi dokumentumai mára strukturált módon egymásra épülve fedik le a szigetország biztonságpolitikai alapvetéseit, törekvéseit és az ezekhez szükséges fejlesztések és reformok előrevetítését.

Japán biztonság- és védelempolitikájának történeti fejlődése nyomon követhető a Nemzeti Védelmi Irányelvek egyes történeti szakaszokra vonatkozó célkitűzésein és alapvetésein keresztül is.

- **1976:** a dokumentum a hidegháború enyhülési időszakában íródott, fő kérdésköre a „négylépéses” védelmi fejlesztések értékelése, a további fejlesztési irányok kijelölése. Lényeges koncepciója, hogy kijelöljön egy minimális védelmi és elrettentési képességszintet, amely egy Japán paramétereivel bíró önálló ország esetében indokolt, elkerülve, hogy a régióban hatalmi vákuum alakuljon ki Japán védelmi kapacitásának hiányában.
- **1995:** a hidegháborús korszak elmúltával mélységében foglalkozik a regionális biztonsági környezet bizonytalanabbá válásával. Megjelenik benne a törekvés azon elvárásokkal kapcsolatban, hogy Japán nagyobb szerepet vállaljon a nemzetközi viszonyok stabilitásában. Az Önvédelmi Erők feladatkörét határozottan kiegészíti a katasztrófavédelemmel és mentési műveletekkel kapcsolatos szerepkörrel.
- **2004:** megjelenik benne az új típusú biztonsági kihívások koncepciója, mint a ballisztikus rakéták, vagy a nemzetközi terrorizmus jelentette problémakörök. A globális stabilitást Japán biztonságától elidegeníthetetlen rendszerként értelmezi, ezért

⁴⁴⁸ Az Nbs további tényezőkként említi a nemzetközi terrorizmus, az észak-koreai atomprogramot és a tömegpusztító fegyverek proliferációját. Japán Nemzetbiztonsági Tanácsa: [国家安全保障戦略について](#) (Japán Nemzetbiztonsági Stratégia (2013))

⁴⁴⁹ Japán Nemzetbiztonsági Tanácsa: [国家安全保障戦略について](#) (Japán Nemzetbiztonsági Stratégia (2013))

⁴⁵⁰ A proaktív pacifizmus részletesebb áttekintéséhez lsd. FÁBIÁN Emília: Japán visszatért: A szigetország biztonságpolitikai normalizációja, *Felderítő Szemle*, 14. évf., 2015/4, 5–22.o.

a védelempolitikával szemben elvárásként fogalmazza meg a hatékony elrettentési képességek kiépítését.

- **2011:** a komplexebb nemzetközi biztonsági környezet sajátosságait hangsúlyozva, „Dinamikus Védelmi Erő” (動的防衛力) kialakítását vázolja, mely hatékonyabban képes fellépni az összetettebb biztonsági kihívásokkal szemben.
- **2013:** megállapítja, hogy Japán biztonsági környezete kifejezetten aggasztó irányba változott. A 2011-es földrengés során a fegyveres erők alkalmazása során szerzett tapasztalatok, valamint az amerikai „Rebalance to Asia” stratégiákkal összevetve szorosabb összhaderőnemi együttműködést irányoz elő a védelmi erők számára. A korábbi Védelmi Irányelvek „Dinamikus Védelmi Erő” képét tovább építve a „Dinamikus Összhaderőnemi Véderő” (統合機動防衛力) koncepciójában ragadja meg a haderőfejlesztés és védelempolitikai reformok további irányát.⁴⁵¹
- **2019:** a 2013-as dokumentumhoz hasonlóan romló biztonsági környezetet mutat be. Hangsúlyosan kiemeli, hogy a Jietai-nak fent kell tartania a szükséges minimum képességrendszerrel egy esetleges invázió megállítására, külön szakaszban foglalkozik a „távoli szigetekkel szembeni támadásra” adott válaszreakciókkal. Ebben a dokumentumban már megjelenik célként az STOVL vadászgépek beszerzése és rendszeresítése, ám nem az Izumo osztályokkal összefüggésben említi, bár értelem szerűen ezzel a hajóegységek repülőgép hordozóvá alakításának elvi lehetősége már adott lenne.⁴⁵²

Látható tehát, hogy a japán védelmi szféra mind kormányzati, mind a védelmi ügynökség és ezt követően 2007-től Védelmi Minisztérium szintjén folyamatosan igyekezett alkalmazkodni egyrészt az egyre bizonytalanabbnak megítélt regionális és globális biztonsági környezet jelentette kihívásokra, másrészt igyekezett megfelelni mind a nemzetközi elvárásoknak, mind az Alkotmány és a japán társadalom pacifista elköteleződéséből fakadó kereteknek.

⁴⁵¹ Japán Védelmi Minisztérium: [2017-es Védelmi Fehér Könyv](#)

⁴⁵² Japán Kabinethivatala. [NATIONAL DEFENSE PROGRAM GUIDELINES for FY 2019 and beyond](#)

Megállapítások („Evidence” értékek):

E₉: Japánnak van más biztonsági kihívása is, mint a Kína jelentette fenyegetés. További tényezőként Észak-Korea tömegpusztítófegyver programja, Oroszország és Japán területvitája, valamint néhány nem-állami szereplőhöz kötődő kihívás (mint például a kalózkodás). Védelmi képességei tehát megosztott módon hivatottak kezelni ezeket a fenyegetéseket. Azonban ez nem a teljes képességrendszer elaprózódását jelenti, sokkal inkább bizonyos részképességek adott fenyegetéshez rendelését. Az észak-koreai vonatkozásban inkább a ballisztikus rakétavédelem. Az **Kurill szigetek területvita tényezőjén** az orosz részről nincs jelzés területfoglalásra, így jelentős területvédelmi képességeket nem köt le. Így a japán kapacitások javarésze koncentrálható a déli irányba, a Senkaku/Diaoyu szigetek jelentette területvédelmi képességekre.

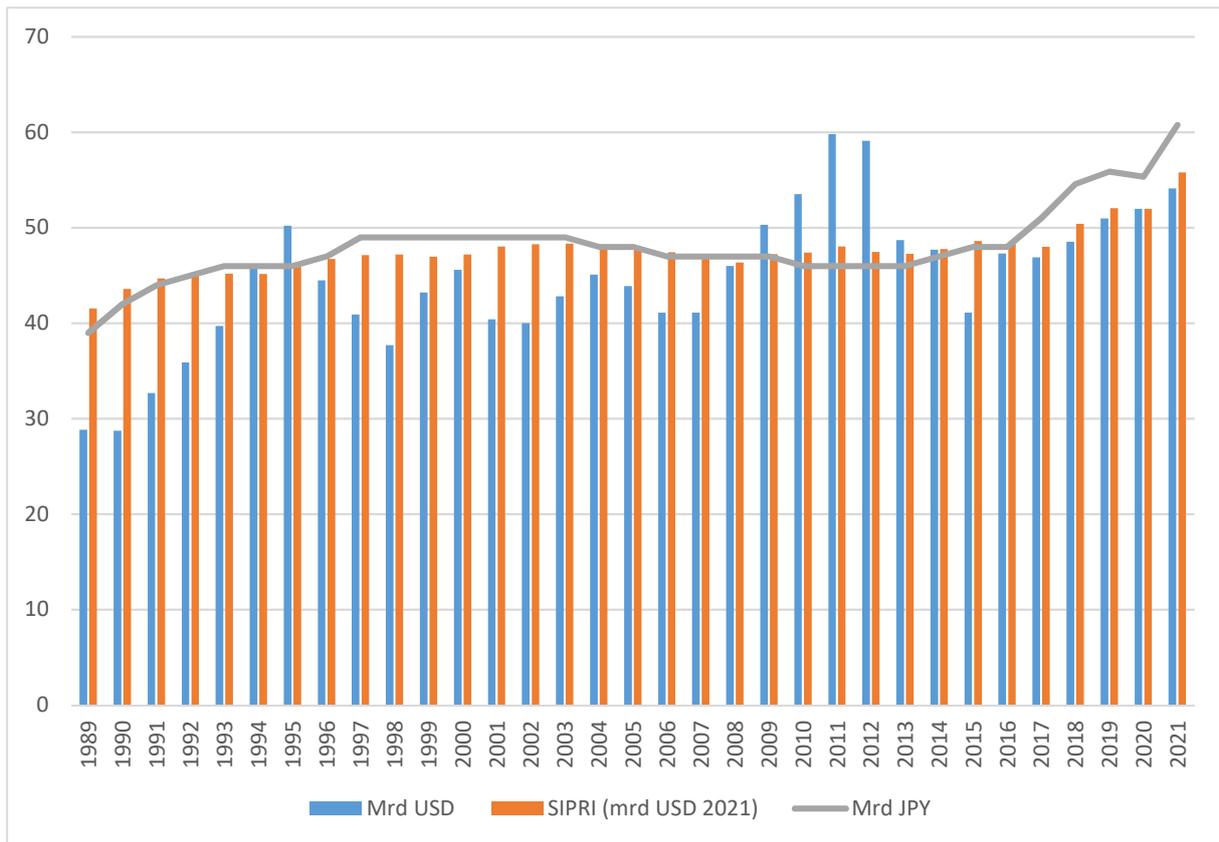
c) A japán védelmi képességek változásai

c/1 Védelmi költségvetés és a fegyveres erők létszáma

Japán láthatóan nem minden változás nélkül alakította biztonság- és védelempolitikáját az elmúlt három évtizedben. Mind a fegyveres erők alkalmazásának lehetőségei, mind a biztonságpolitika kormányzati oldalának összehangolása, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok terén óvatos, de fokozatos reformok jellemezték a *Heisei*-időszakot. Ezekkel kapcsolatban, valamint a fegyveres erők bizonyos fejlesztései kapcsán – például a Hyūga és Izumo osztályú helikopterhordozó-típusok hadrendbe álltakor – jellemzően megjelennek aggódó, illetve kritikus hangvételű megszólalások a Japán környezetében található országok részéről, illetve a nemzetközi sajtó gyakran vizionálja Japán „remilitarizációját” egy-egy óvatosabb, de jelentősebb lépés visszhangjaként. Ezek közül is visszatérő motívum Japán védelmi költségvetésének értékelése.⁴⁵³

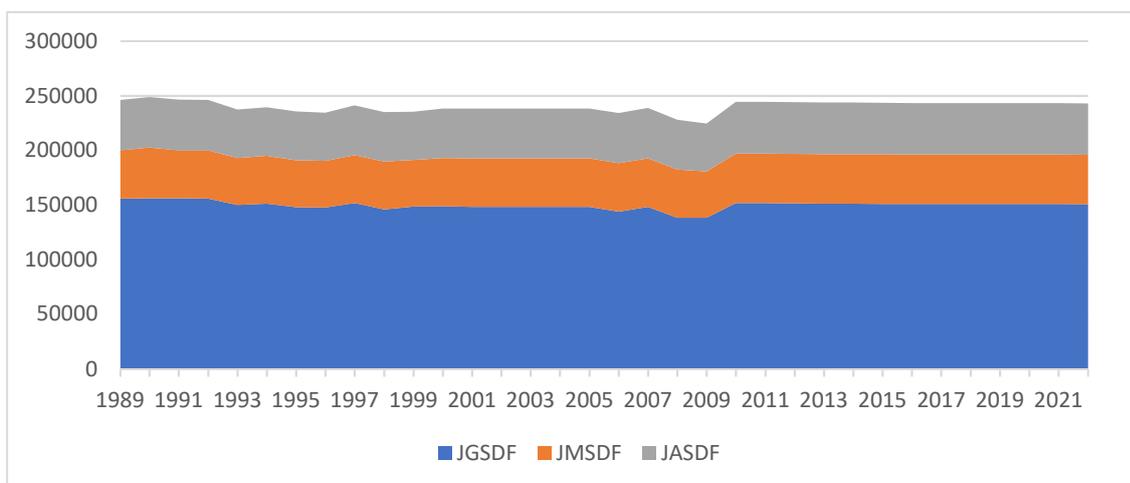
Jelentős kiugrások nem kifejezetten jellemezték Japán védelmi költségvetését az elmúlt harminc évben. A Yoshida-doktrína pacifista alapvetése mellett a japán kormányok részéről kialakult az 1%-os küszöbre vonatkozó elköteleződés, vagyis a mindenkor GDP legfeljebb 1%-nak megfelelő összeget költenek védelmi célokra. Időnként ezzel a koncepcióval úgy találkozunk, mint ami valamiféle módon kodifikálva lenne akár az Alkotmányban, akár a védelmi törvényekben, de voltaképpen ennek az értéknek nincs semmilyen jogi vagy intézményi alapja, az pusztán a világháború utáni időszakban kialakult gyakorlat. Maga az 1% ráadásul nem feltétlenül jelentett minden esetben kereken 1%-ot, akadtak ennél szűkösebbre szabott költségvetési évek, és előfordult, hogy néhány századponttal meghaladta ezt az értéket, így volt, hogy a védelmi költségvetés 1,01% és 1,3% közé esett, ami viszont szintén nem egy kiugró eltérés. Az alábbi ábrákon a SIPRI adatbázisa alapján láthatjuk a japán védelmi költségvetést, illetve a következőn a japán kormány által milliárd jen összegben kifejezett változatot.

⁴⁵³ Mina POLLMANN: [What's in Japan's Record 2018 Defense Budget Request?](#)

24. ÁBRA: JAPÁN VÉDELMI KÖLTSÉGVETÉSE 1989-2021; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: SIPRI

A védelmi költségvetés mértékét tekintve lényegében csak a dollárban kifejezett értékben tapasztalunk némileg kiugróbb értékeket az egyes években, a japán nemzeti költségvetés részeként jen denominációjú változatban. Azonban láthatunk egy fokozatos, bár óvatos, de mégis trendszerű növekedést az elmúlt három évtizedben.

25. ÁBRA: A JAPÁN ÖNVÉDELMI ERŐK ÁLLOMÁNYÁNAK LÉTSZÁMA, HADERŐNEMENKÉNTI ELOSZLÁSBAN 1989-2022; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

Szintén egyenletesebb eloszlást mutat a japán fegyveres erők állományának létszáma. Hasonlóan az 1989-es állapothoz, a legnagyobb állományi létszámmal a Szárazföldi Önvédelmi Erő rendelkezik, amely a *Heisei* első évében 156 000 fő volt, ma 150 850 fő. A Haditengerészeti Önvédelmi Erő állománya 1989-ben 44 000 fő volt, ma 45 350 fő. A Légi Önvédelmi Erő állománya 1989-ben 46 000 fő volt, ma 46 950 fő.

c/2. A Szárazföldi Önvédelmi Erő

A Japán Szárazföldi Önvédelmi Erők (angol nevén Japan Ground Self Defense Forces – JGSDF, vagy GSDF, japánul: 陸上自衛隊 *Rikujō Jieitai*) a *Jieitai* legnagyobb állományú haderőneve, 150 850 fős állományát 46 000 fő tartalékos egészíti ki.⁴⁵⁴

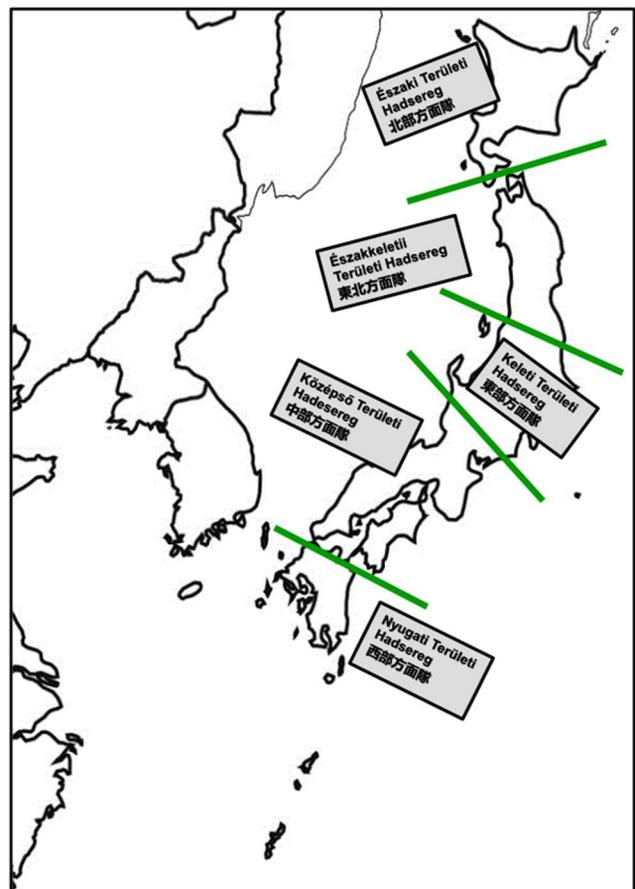
Ahogy a *Jieitai* mindhárom haderőneve, a Szárazföldi Önvédelmi Erő létrejöttének hátterében is az amerikai megszállás időszakának „reverse course” politikája állt. A Kínai Népköztársaság létrejötte és a koreai háború kapcsán aggodalom támadt mind az amerikai, mind a japán vezetésben a kommunizmus további ázsiai terjeszkedésével kapcsolatban, így az amerikai fél szakítva korábbi megszállás-politikájának szigorú „demilitarizációs” törekvéseivel, engedélyezte, sőt támogatta önálló japán haderő felállítását. Az először a rendőri

szervek keretében megszervezett Rendőri Tartalékos Erők (警察予備隊, 1950–1954)

1954-ben történt átalakításával jöttek létre a Szárazföldi, Haditengerészeti és Légi Önvédelmi Erők, valamint a Védelmi Ügynökség intézménye.⁴⁵⁵

A Szárazföldi Önvédelmi Erők szerepe a hidegháború során egy esetleges szovjet invázió feltartóztatása volt a Japán szigeteken, így a bipoláris világrend végével e haderőnemet érintette leginkább az útkeresés, a változó történelmi folyamatokhoz való alkalmazkodás problémaköre.

Ezt mára leginkább a hazai és nemzetközi katasztrófavédelmi és mentési tevékenységekben való részvétel, valamint a „távoli szigetek védelmének”⁴⁵⁶ elképzelése

26. ÁBRA: A SZÁRAZFÖLDI ÖNVÉDELMI ERŐK KÖRZETEI; SAJÁT SZERKESZTÉS

⁴⁵⁴ The Military Balance, Chapter Six: Asia, *International Institute of Strategic Studies (IISS)*, 117. évf., 2017/1, 237–350. o., 299. o.

⁴⁵⁵ INOUE Isao: *日本の歴史*, 朝日新聞, Tokió, 1993, 120. o.

⁴⁵⁶ „島嶼防” -távoli szigetek védelmeként találkozunk vele a sajtóban; a Védelmi Fehérkönyvben inkább „島嶼部に対する攻撃への対応 – távoli szigetekkel szembeni támadásra adott válaszok” koncepciójáról olvashatunk

váltotta fel. Ez utóbbi törekvések központjában áll a Dinamikus Összhaderőnemi Véderő koncepciója, melynek lényege a japán haderő, és különösen a szárazföldi haderőnem modernizációja, mobilitásának és erőkitetési képességeinek növelése, valamint az összhaderőnemi műveletekre való felkészülés és ennek vonatkozó szervezeti strukturális reformjai.

A Szárazföldi Önvédelmi Erők jelenleg öt területi hadseregre oszlik, 1 páncélos hadosztállal és 8 gyalogsági hadosztállal, valamint 6 további fegyvernemi dandárral.⁴⁵⁷

Eszközparkjának gerincét 2017-ben 660 harckocsi és 980 páncélozott harcjármű adja. A harckocsiállomány a hidegháború vége óta folyamatos modernizáción és az eszközök számának csökkenésével járó átszervezésen megy keresztül. 1989 és 2022 között négy harckocsi generáció szolgált az Önvédelmi Erők kötelékén belül, ezek közül a Type 61 mára kivezetésre került, illetve a hagyományos harckocsi típusok mellett 2017-re megjelent egy könnyített típus, a Type 16 is. A harckocsik hazai gyártása az 1950-es évek végén indult újra,⁴⁵⁸ felélesztve az önálló japán védelmi ipart, mely előtte sokat köszönhetett a Mitsubishi Heavy Industries amerikai megrendeléseinek a koreai háború kapcsán.⁴⁵⁹

A Type 61-et követte a második generációt képviselő Type 74 alap harckocsi, melynek fejlesztési programja 1969-re érte el az első prototípusok szintjét és a sorozatgyártásra 1975-től a '80-as évek közepéig tartott.⁴⁶⁰ A Type 74 sajátos kialakításának köszönhetően hidropneumatikus felfüggesztéssel rendelkezik, mely lehetővé teszi a hasmagasság terepviszonyoknak megfelelő változtatását, akár kereszt- akár hossz tengely irányában, nagyban javítva a manőverezési és célzási lehetőségeket hegyvidéki körülmények között.⁴⁶¹

A harmadik generációt képviselő Type 90 fejlesztése a '70-es évek végén indult és a sorozatgyártás 1991-ben indult,⁴⁶² 2009-ig, a gyártás befejezéséig 341 példány készült el.⁴⁶³ A legújabb generációt jelentő Type 10 harckocsik fejlesztésénél már komoly szempont volt nem csupán a legkorszerűbb elektronikai komponensek beépítése, de a könnyített szerkezet is. Ennél a típusnál már kalkuláltak azzal, hogy főleg Japán déli részén kerül majd hadrendbe állításra,

⁴⁵⁷ The Military Balance, Chapter Six: Asia, *International Institute of Strategic Studies (IISS)*, 117. évf., 2017/1, 237–350. o.

⁴⁵⁸ Japán Védelmi Minisztérium: [装甲車両・火器及び弾薬の開発・調達について](#)

⁴⁵⁹ Mitsubishi Heavy Industries: [三菱重工-沿革](#)

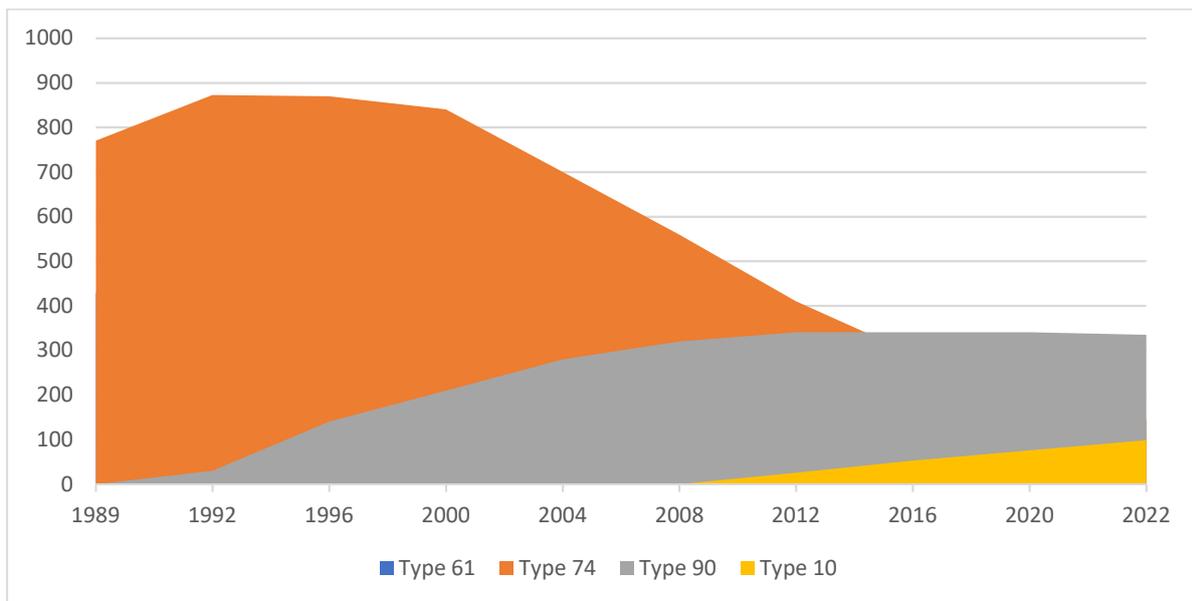
⁴⁶⁰ Chris CHANT: *Harckocsik – A világ több mint 250 harckocsija és páncélozott harcjárműve*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005, 150. o.

⁴⁶¹ Uo.

⁴⁶² Mitsubishi Heavy Industries: [三菱重工-沿革](#)

⁴⁶³ Japán Védelmi Minisztérium: [装甲車両・火器及び弾薬の開発・調達について](#)

így a szállíthatóság fontos eleme volt a fejlesztési irányoknak.⁴⁶⁴ Az MHI leírása szerint a Type 10 minden szempontból a világ élvonalának megfelelő színvonalú fegyverrendszer, a Type 90-hez képest korszerűbb elektronikája már kifejezetten hálózat-centrikus hadviselési körülményekhez lett kifejlesztve.⁴⁶⁵ A fejlesztés 2002-ben érte el az első prototípusok szintjét, a sorozatgyártás 2011-ben indult.⁴⁶⁶

27. ÁBRA: A SZÁRAZFÖLDI ÖNVÉDELMI ERŐK HARCKOCSI ESZKÖZPARKJA (1989-2022); SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

A modernizáció mellett látható, hogy jelentősen csökkent a harckocsik száma a Szárazföldi Önvédelmi Erő kötelékén belül. Mind az eszközpark karcsúsítása, mind a legújabb fejlesztések könnyített szerkezet felé történő elmozdulása mutatja a Szárazföldi Önvédelmi Erők védelmi műveletekkel kapcsolatos koncepcionális változásait, a nagyszabású invázióval szembeni felkészülésről a gyorsreagálású, mobilitásra épülő műveleti koncepció irányába.

A páncélozott harcjárművek állománya szintén fokozatos átalakuláson ment keresztül. A Type 82 kommunikációs- és irányító harcjármű és a Type 87 páncélozott felderítő harcjármű a '80-as évek végétől kerültek sorozatgyártásra, előbbi a Mitsubishi, utóbbi a Komatsu gyáraiban. Szintén a hidegháború vége előtt került sorozatgyártásra a Type 89 páncélozott harcjármű, 1996-tól pedig jelentősen bővült az eszközpark a Type 96 páncélozott szállítójárművek sorozatgyártásával és hadrendbe állításával.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ Japán Védelmi Minisztérium: [装甲車両・火器及び弾薬の開発・調達について](#)

⁴⁶⁵ Mitsubishi Heavy Industries: [10式戦車の初年度分計13両の納入を完了 陸上自衛隊向け](#)

⁴⁶⁶ Mitsubishi Heavy Industries: [三菱重工-沿革](#)

⁴⁶⁷ Japán Védelmi Minisztérium: [装甲車両・火器及び弾薬の開発・調達について](#)

A szárazföldi erőkre vonatkozó partraszálló kapacitás bővítésének lépéseként 2015-től a Szárazföldi Önvédelmi Erők amerikai AAV–7 kétéltű partraszállító járművekkel egészítik ki eszközparkjukat,⁴⁶⁸ 2022-ig került hadrendbe.

	1989	1992	1996	2000	2004	2008	2012	2016	2022
Type 60 páncélvadász harcjármű	430	300	340	180	30	0	0	0	0
Type 73 páncélozott szállító harcjármű	210	298	340	340	340	310	286	226	226
Type 82 kommunikációs- és irányító harcjármű	100	170	220	230	200	220	229	204	197
Type 87 páncélozott felderítő harcjármű	40	67	90	90	100	100	102	111	111
Type 89 páncélozott harcjármű	0	17	50	60	70	70	68	68	68
Type 96 páncélozott szállítójármű	0	0	0	0	160	250	302	365	381
AAV–7 kétéltű gyalogsági harcjármű	0	0	0	0	0	0	0	4	52

6. TÁBLÁZAT: A JAPÁN SZÁRAZFÖLDI ÖNVÉDELMI ERŐK PÁNCÉLOZOTT HARCJÁRMŰ ESZKÖZPARKJA; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

A szárazföldi haderő tüzérségéhez tartozó felszerelés összetétele az 1989-es 800 lövegről mára 669-re csökkent. Ennek része 105 db 155mm-es Type 99 önjáró löveg, illetve 67 db 203mm-es M110A2 önjáró tarack, továbbá 398 db vontatott FH–70 tarack. A rakéta sorozatvető fegyverrendszerek terén Japán jelenleg 99 db M270-essel rendelkezik.⁴⁶⁹

A szárazföldi haderő műveleti képességeinek légi komponensét a főként helikopterekből álló eszközpark adja. Ennek főbb típusai az amerikai AH–1S „Cobra” és AH–64 „Apache” támadó helikopterek, valamint a könnyebb, hazai gyártmányú Kawasaki OH–1 „Ninja”. Utóbbi fejlesztése 1992-ben indult, sorozatgyártása 1996-ben kezdődött.⁴⁷⁰ A szállítóképesség a CH–47-es „Chinook” és az 1998 óta hadrendbe állított, amerikai licenszű, de az MHI által gyártott UH–60 JA „Black Hawk” típusokra épül.

A helikopter eszközpark változásai szintén tükrözik a szárazföldi haderő fejlesztésének felgyorsulását a kilencvenes évek végétől, illetve a támadó helikopterek modernizációja mellett a szállítóképesség jelentős növekedése szintén az erők mobilitásának növelését eredményezte.

⁴⁶⁸ Japán Védelmi Minisztérium: [Defense Programs and Budget of Japan – Overview of FY2017 Budget Request](#),

⁴⁶⁹ The Military Balance, Chapter Six: Asia, *International Institute of Strategic Studies (IISS)*, 117. évf., 2017/1, 237–350. o., 300. o.

⁴⁷⁰ Kawasaki Heavy Industries: [OH–1 観測ヘリコプター](#)

A szárazföldi haderő központi szerepet tölt be Japán elmúlt években kitűzött haderőfejlesztési koncepciójának, a Dinamikus Összhaderőnemi Védelmi Erő (統合機動防衛力⁴⁷¹ *tōgō-kidō bōeiryoku*, angol elnevezése Dynamic Joint Defense Force) programjában. A haderőfejlesztési elképzelés lényege, hogy az Önvédelmi Erők jövőbeni képességeit és szervezetét a megváltozott biztonsági környezetnek megfelelően alakítva egyrészt az elrettentési képességek, valamint a mobilitás és a ballisztikus rakétavédelem területén érjenek el jelentős előrelépéseket.

A program előzményére, a 2011-es védelmi irányelvekben megfogalmazott „Dinamikus Védelmi Erő” programjára épít, mely a Japánnal szembeni kihívásokra válaszul főként az ISR képességek növelésével kívánt reagálni. A 2013-as védelmi irányelvek azonban a korábbi koncepciók felülvizsgálatát látták indokoltnak, az úgynevezett „szürkezónás” helyzetek növekedése miatt, így a korábbi haderőfejlesztési program mennyiségi és minőségi faktorának emelésével, az összhaderőnemi műveletek hatékonyabbá tételével, nem csupán a tengeri és légi fölény kivívásához szükséges képességek,⁴⁷² de a szárazföldi csapatok partaszállítási képességeinek növelésével kíván hatékony elrettentési kapacitást biztosítani. Különösen egy esetleges távoli szigettel szembeni invázió után a szigetek visszafoglalása érdekében.⁴⁷³

Ennek a szárazföldi haderőre vonatkozó szervezeti reformja a Központi Szárazföldi Parancsnokság létrehozására irányul. Az új parancsnokság egyrészt centralizálta a szárazföldi erők irányítását, valamint egyesített műveleti irányítási központként működik majd, felváltva a hadosztályok önálló együttműködését a Haditengerészeti, Légi Önvédelmi Erők, valamint a Japánban állomásozó amerikai csapatok között.⁴⁷⁴ A Központi Szárazföldi Parancsnokság létrehozásáról szóló javaslatot 2017 májusában fogadta el a japán törvényhozás.⁴⁷⁵

Az erőkivetítési képességek növelésének érdekében 2018-ban új szervezeti egységként hozták létre a Japán Önvédelmi Erők szárazföldi kötelékéhez tartozó Partraszálló Gyorsreagálású Dandárt (水陸機動団 *suiriku kidotai* „kételtű dinamikus dandár”). Ennek szállítókapacitása többek között a CH-47-es helikopterekre, illetve a jelenlegi 4 db AAV-7 összesen 57-re történő kibővítésére épül majd.⁴⁷⁶

⁴⁷¹ Japán Kabinethivatal: [新たな防衛計画の大綱・中期防衛力整備計画 ～「統合機動防衛力」の構築に向けて](#)

⁴⁷² Japán Védelmi Minisztérium: [2014-es Védelmi Fehér Könyv](#)

⁴⁷³ Japán Szárazföldi Önvédelmi Erő: [役割](#)

⁴⁷⁴ Japán Védelmi Minisztérium: [2017-es Védelmi Fehér Könyv](#)

⁴⁷⁵ NIKKEI: [陸自の統一司令部「陸上総隊」創設 改正法が成立](#)

⁴⁷⁶ SANKEI: [「水陸機動団」創設準備は最終段階 米海兵隊との訓練で練度向上 今後は装備品の充実も焦点](#)

Szintén a Dinamikus Összhaderőnemi Véderő koncepciójának részét képezi a harckocsi eszközpark átalakítása, melynek központi eleme egy új típus, a Type 16 „Mobil/Manőver Harcjármű” (16式機動戦闘車) amely tulajdonképpen egy korszerű multifunkciós könnyített harckocsi és páncélvadász harcjármű. A fejlesztés kiemelt célja volt a mozgékony és könnyű szállíthatóság, kifejezetten a távoli szigetek visszafoglalására irányuló műveletek érdekében, így Type 16 fejlesztésénél törekedtek a minél hatékonyabb légi szállíthatóság biztosítására.⁴⁷⁷ A típusból 2022-ig 123 db állt hadrendbe,⁴⁷⁸ ami tükrözi a Type 16 bevezetésekor kialakított ütemtervet.⁴⁷⁹

A szárazföldi haderőnem Japán esetében is – hasonlóan a Kínánál látott folyamatokhoz – az utóbbi évtizedekben elsősorban az összhaderőnemi műveletekre való átállás mentén zajló fejlesztéseken esett át. Szintén fontos elem az erőketítésben való részvétel, ez a JGSDF esetében a kételtű, partraszálló műveletekre való felkészülést jelenti.

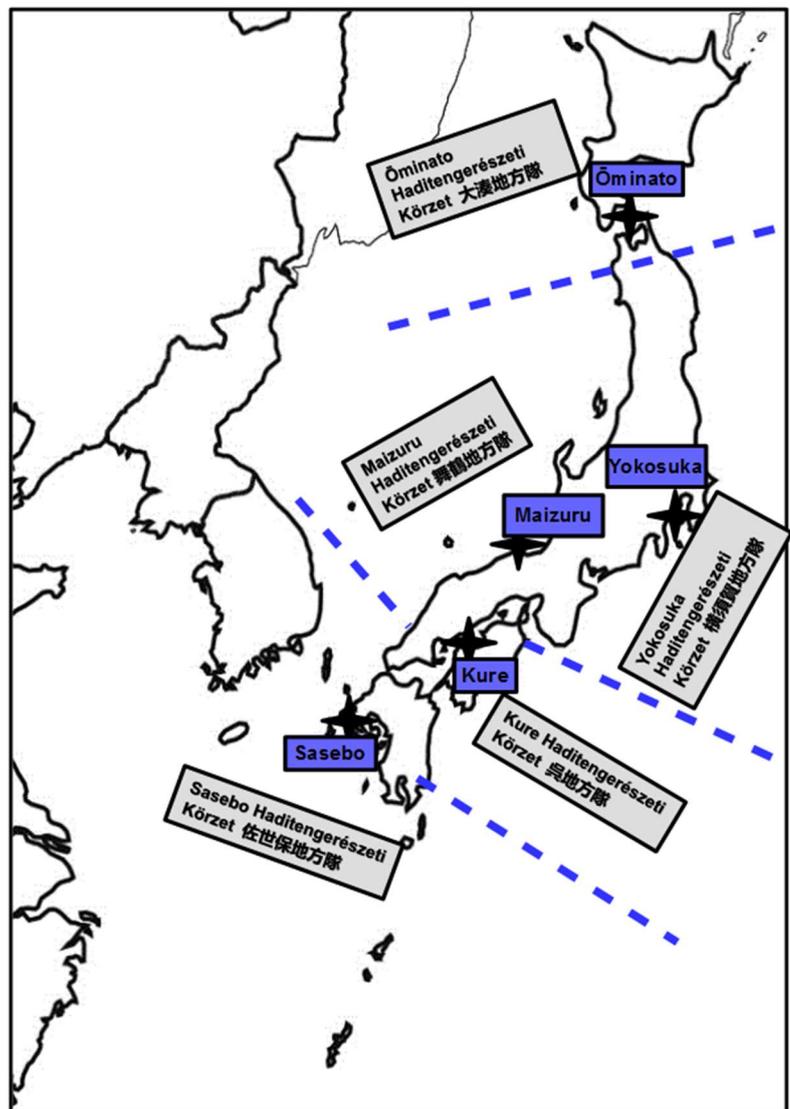
⁴⁷⁷ Japán Védelmi Minisztérium: [中期防衛力整備計画（平成26年度～平成30年度）について](#)

⁴⁷⁸ IISS. Military Balance 2022. 277.o.

⁴⁷⁹ Japán Védelmi Minisztérium: [我が国の防衛と予算（案）-平成29年度予算の概要](#)

c/3. A Haditengerészeti Önvédelmi Erő

A szigetország földrajzi elhelyezkedéséből fakadóan, hagyományosan a Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erők adja Japán önvédelmi képességeinek egyik legfontosabb elemét. A 46 nagyobb felszíni hadihajóból álló flotta 4 kísérő flottillába (négy központi kikötővel: Yokosuka, Sasebo, Maizuru, Kure), a tengeralattjáró-állomány két flottillába tagolódik (kikötők: Yokosuka, Kure).⁴⁸⁰ A parancsnokság a kísérőflottákat és partvédelmi egységeket összesítve öt haditengerészeti körzetre tagolódik. A Haditengerészeti Önvédelmi Erők feladatköre, mely eredetileg egy Japán ellen irányuló invázió megakadályozása volt, mára széles körben kiegészült, alkalmazkodva a változó biztonsági környezet realitásaihoz.⁴⁸¹ Egyrészt részt vesz nemzetközi együttműködésben a kalózkodás visszaszorítására történő törekvésekben, (főleg logisztikai–) támogató szerepkörben a nemzetközi terrorellenes műveletekben, Aegis-rendszerrel felszerelt egységeinek köszönhetően szerepet vállal Japán ballisztikusrakéta elleni védelmi rendszerében, folyamatos megfigyelő és ellenőrző tevékenységet folytat a japán felségvizek és légtér védelme érdekében, felkészül a távoli szigetekkel szembeni támadás esetén azok visszafoglalására irányuló műveletek támogatására,

28. ÁBRA: A JAPÁN HADITENGERÉSZET KÖRZETEI, SAJÁT SZERKESZTÉS

⁴⁸⁰ Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erő: [組織](#)

⁴⁸¹ Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erő: [役割](#)

valamint katasztrófavédelmi funkciót is betölt.⁴⁸²

Japán Haditengerészeti Önvédelmi Ereje jelenlegi szervezeti formájában szintén a különleges rendőri készenléti erők fegyveres erőkké történő 1954-es átszervezésével jött létre. Ezt megelőzően a rendőri készenléti erők kötelékén belül 1951-ben három flottillát hoztak létre, két haditengerészetit és egy partvédőt. Az így létrejött haditengerészeti egységek első hadgyakorlatára 1952-ben került sor. Az 1954-es átszervezés után a korábban kis létszámú haderő fokozatos bővítésen ment keresztül. 1961-ben egészült ki először a haditengerészet légi egységekkel. 1965-ben jött létre az első, majd 1973-ban a második tengeralattjáró flottilla. A japán hajók 1980-ban vettek részt először a japán vizektől távoli, nemzetközi hadgyakorlaton, az első közös, amerikai–japán összhaderőnemi hadgyakorlatra pedig 1986-ban került sor.⁴⁸³ 1992-ben történt az első külföldi bevetés, az öbölháború utáni aknamentesítő műveletekben való részvétellel. A szervezet honlapján szereplő hivatalos történelmi áttekintés szerint a kínai tengeralattjáró tevékenységére válaszul 2004 óta végez folyamatos őrzőjáratokat a felségvizek védelme és ellenőrzése érdekében.⁴⁸⁴ A Kongō osztályú rombolókra szerelt Aegis rakétavédelmi rendszer 2007-es első sikeres tesztje óta feladatkörének részét képezi a ballisztikus rakétavédelem. 2009 óta vesz részt nemzetközi kalózkodással szembeni erőfeszítésekben.⁴⁸⁵ A katasztrófavédelmi feladatkörbe tartozó mentési műveletek közül a három legfontosabb alkalom az 1995-ös kōbei, a 2011-es tōhokui, valamint a 2016-os kumamotoi földrengések után történt.⁴⁸⁶

Bár a hivatalos történelmi áttekintésben nem szerepel fontos mérföldkőként, mégis érdemes megemlítenünk, hogy az Abe-kormány 2015-ös védelmi törvényreform csomagjának köszönhetően a kollektív önvédelmi jog gyakorlására az első precedens értékű művelet 2017 májusában történt, amikor is az Izumo helikopterromboló első alkalommal kísért amerikai hajót nemzetközi vizeken, felhatalmazva annak védelmére egy esetleges támadás esetén.⁴⁸⁷

Hasonlóan a szárazföldi erökhöz, a haditengerészeti erők szintén jelentős modernizációs folyamaton ment keresztül a hidegháború után. Ám míg a szárazföldi csapatoknál mindez együtt járt például a harckocsik új típusainak megjelenésével az eszközpark fokozatos csökkenésével, a haditengerészetnél inkább a nagyobb felszíni hadihajók, valamint az

⁴⁸² Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erő: [Main operations](#)

⁴⁸³ Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erő: [歴史](#)

⁴⁸⁴ Uo.

⁴⁸⁵ Uo.

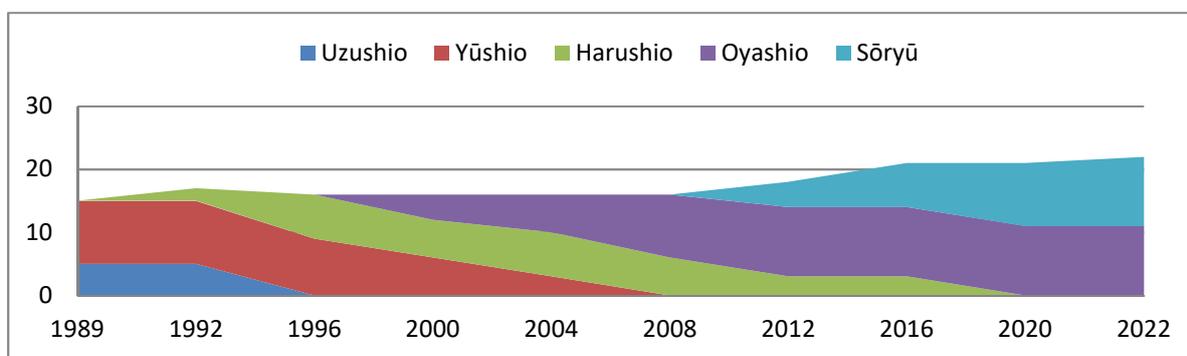
⁴⁸⁶ Uo.

⁴⁸⁷ MAINICHI: [米艦防護へ出航 護衛艦「いずも」午後にも合流](#)

erőkivetítéshez szükséges egységek számának növekedését, semmint csökkenését tapasztalhatjuk.

A tengeralattjárók száma az 1989-es 15 darabhoz képest nem sokkal, de növekedett az elmúlt harminc évben. Jelenleg az állományt 21 tengeralattjáró képezi, ezekből három inkább kiképzési célokat szolgál.

Japán tengeralattjáró flottilláinak elsődleges feladata a felderítés és megfigyelés, valamint a szorosok védelme. A fegyverzetüket tekintve mindegyik képes torpedók és Harpoon hajó elleni rakéták indítására.⁴⁸⁸ Az eszközpark generációváltása megfigyelhető a hidegháború korszakát képviselő Uzushio és Yūshio osztályú hajók fokozatos kivezetésével, illetve a ma állományban levő Harushio osztályú eszközök lényegében inkább kiképzési funkciót töltenek be. Az állomány tényleges ütőerejét az 1998-tól hadrendbe álló Oyashio-osztály és a legújabb, 2009-től hadrendbe álló Sōryū osztályú tengeralattjárók adják.

29. ÁBRA: JAPÁN TENGERALATTJÁRÓI TÍPUSONKÉNT (1989-2022); SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

A felszíni hadihajókat tekintve hasonló átalakulás figyelhető meg, a nagyobb, romboló besorolásba osztható típusok új változatainak, valamint az erőkivetítéshez szükséges típusoknak a megjelenésével és bővülésével.

Japán esetében azonban némileg összetettebb a hajótípusok besorolása, mivel nem minden esetben az egységek vízkiszorításán alapuló méretbeli elkülönítést használja a japán haditengerészet. A Military Balance kategorizálásában alapvetően méret, illetve vízkiszorítás alapú elkülönítéssel találkozunk, leszámítva a funkcionális kategóriát képező repülőgép-hordozó típusokat. A méretbeli elkülönítés értelmében beszélhetünk cirkálókról (9750 tonna, vagy annál nagyobb), rombolókról (4500–9750 tonna), illetve fregattokról (1500–4500 tonna között).⁴⁸⁹ Ezzel szemben a japán rendszerű besorolás némileg eltérő kategóriákat használ. A Military Balance például cirkálóként kezeli az Atago-osztály hajóit, mivel adott esetben a

⁴⁸⁸ Kiss: Az új japán védelempolitika II..., 104. o.

⁴⁸⁹ The Military Balance, Explanatory Notes, *International Institute of Strategic Studies (IISS)*, 117. évf., 2017/1, 565–572. o., 570–571. o.

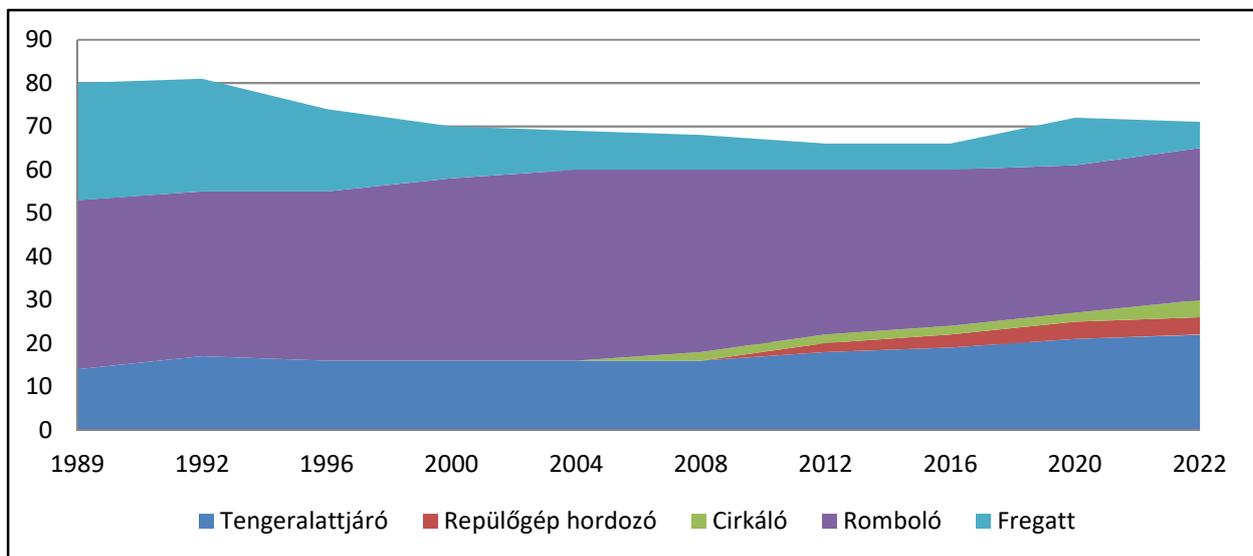
vízkeszoritásuk akár 10000 tonnát is elérheti, ám ezzel szemben a japán megjelölésükben nem szerepel a cirkáló megnevezés. A japán elnevezésekben a legtöbb jelenlegi felszíni hadihajó romboló besorolásba esik, ám ebből több alkategóriát különít el, melyek közül a két legnagyobb gyűjtőfogalom az „elsődleges kísérőhajó” (甲型護衛艦) és a kisebb típusokat jelölő „másodlagos kísérő hajó” (乙型護衛艦). Ezen túl az alábbi elkülönítéseket használja:

- DE (乙型護衛艦): másodlagos kísérőhajó/romboló – hadrendben: *Abukuma-osztály* (leszerelt osztályok: *Yūbari, Ishikari, Chikugo, Isuzu, Katori*)
- DD (汎用[甲型]護衛艦): elsődleges/általános feladatkörű kísérőhajó/romboló – hadrendben: *Takanami-, Asagiri-, Hatsuyuki-, Murasame-, Akizuki-osztályok* (leszerelt osztályok: *Takatsuki, Yamagumo, Minegumo, Akizuki, Ayanami*)
- DDH (ヘリコプター搭載護衛艦): helikopterrel felszerelt romboló – hadrendben: *Hyūga-, Izumo-, Shirane-osztályok* (leszerelt osztályok: *Haruna*)
- DDG (ミサイル護衛艦): irányított rakétával felszerelt romboló – hadrendben: *Atago-, Hatakaze-, Kongō-osztályok* (leszerelt osztályok: *Tachikaze, Amatzukaze*)

A Military Balance osztályozása szerinti kategóriák	Osztályok (japán besorolás)	1989	1992	1996	2000	2004	208	2012	2016	2022
Repülőgép-hordozó	Hyūga (DDH)	0	0	0	0	0	0	2	2	2
	Izumo (DDH)	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Cirkáló	Atago (DDG)	0	0	0	0	0	2	2	2	2
	Maya (DDG)	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Romboló	Hatakaze (DDG)	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	<i>Tachikaze (DDG)</i>	3	3	3	3	3	1	0	0	0
	Takanami (DD)	0	0	0	0	4	5	5	5	5
	<i>Amatzukaze (DDG)</i>	1	1	0	0	0	0	0	0	0
	Shirane (DDH)	2	2	2	2	2	2	2	1	0
	<i>Takatsuki (DD)</i>	4	4	2	2	0	0	0	0	0
	Kongō (DDG)	0	0	3	4	4	4	4	4	4
	<i>Haruna (DDH)</i>	2	2	2	2	2	2	0	0	0
	Asagiri (DD)	7	8	8	8	6	6	7	8	8
	Hatsuyuki (DD)	12	12	12	11	11	11	7	3	1
	Murasame (DD)	0	0	2	7	9	9	9	9	9
	<i>Yamagumo (DD)</i>	6	4	3	1	1	0	0	0	0
	Akizuki (DD)	0	0	0	0	0	0	2	4	4

Fregatt	Abukuma (DE)	2	4	6	6	6	6	6	6	6
	Minegumo (DD)	3	3	1	0	0	0	0	0	0
	Yūbari (DE)	2	2	2	2	2	2	0	0	0
	Ishikari (DE)	1	1	1	1	1	0	0	0	0
	Chikugo (DE)	11	11	9	3	0	0	0	0	
	Isuzu (DE)	4	4	0	0	0	0	0	0	
	Akizuki (DD)	1	0	0	0	0	0	0	0	
	Ayanami (DD)	2	0	0	0	0	0	0	0	
	Katori (DE)	1	1	0	0	0	0	0	0	

7. TÁBLÁZAT: JAPÁN FELSZÍNI HADIHAJÓ OSZTÁLYAI ÉS HAJÓK SZÁMA 1989-2022; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

30. ÁBRA: A JAPÁN HADITENGERÉSZETI ÖNVÉDELMI ERŐK LEGFONTOSABB EGYSÉGEINEK ÖSSZETÉTELE (1989-2016); SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

Bár a japán terminológia szállítóhajóként (*yusōkan* 輸送艦) tartja számon, a fedélzet helikopterek fogadására kialakított jellege miatt szintén a helikopter-hordozók között tehetünk említést az Ōsumi-osztályról. A hivatalos japán források a rendszeresített fedélzeti felszerelések között csupán két légpárnás partraszállító járművet tartanak számon, helikoptert vagy további eszközöket nem, de a típushoz tartozó hajók a rendszeresített fegyverrendszerekhez képest jóval több eszköz szállítására és indítására alkalmasak.

A felszíni flotta átalakulásán látszik, hogy 1989 után főleg a nagyobb méretű, elsődleges romboló osztályokhoz tartozó osztályok hajóinak száma növekedett, miközben a kisebb, másodlagos romboló osztályok vagy fregattok száma fokozatosan csökkent. Mindez párhuzamba vonható a Haditengerészeti Önvédelmi Erők szerepvállalásának változásaival, mely során a hagyományosan egy invázióval szembeni védekező koncepciók fokozatosan kiegészültek a nemzetközi szerepvállalás bővülésével, a ballisztikusrakéta-védelemmel, az

egyre nagyobb akciórádiuszban elképzelt elrettentéssel (főleg kínai haditengerészeti szárnypróbálgatásokkal szemben). Emellett a tengeralattjárókkal szembeni műveletekhez szükséges DDH-k, vagyis helikopterrel felszerelt felszíni hajók száma is növekedett. Ezen felül jelentősen nőtt az erőkitetéshez szükséges platformok palettája, mind a már említett „helikopter-hordozó romboló” Hyuga és Izumo osztályú hajókkal, mind az Ōsumi osztályú partraszállító hajók hadrendbe állításával. Ez utóbbi két helikopter (CH-47) és legfeljebb tíz Type 10 harckocsi, valamint 330 gyalogsági egység szállítására alkalmas, jelenleg három üzemel, ⁴⁹⁰ ezek 1998-ban, 2002-ben és 2003-ban álltak hadrendbe. ⁴⁹¹ Szintén a haditengerészeti partraszállítási kapacitást biztosította a mára kivezetett Yūra-osztály két partraszállító hajója, ám ezeket 2012–2013-ban leszerelték.

A Hyūga és Izumo osztályú hajók egyelőre helikopterek üzemeltetésére vannak felszerelve, de a jövőben átalakításokkal akár más eszközök számára is hordozófelületként szolgálhatnak. Az Izumo hajóosztály kapcsán Japán azok átalakításáról döntött 2018 év végén és az ezt követően publikált védelmi dokumentumokban már kilátásba helyezte a hajóegységek átalakítását STOVL repülőgépek fogadására alkalmas eszközökké. ⁴⁹² Elsőként az Izumo (DDH 183) átalakítása kezdődött meg, erről az első nemzetközi nyilvános sajtóértesülések 2020-ban láttak napvilágot. ⁴⁹³

Osztály	Hajók	Szállítókapacitás
Ōsumi	4001 Ōsumi	2 db helikopter (CH-47)
	4002 Shimokita	2 db légpárnás jármű
	4003 Kunisaki	10 db harckocsi 330 fő gyalogság
Hyūga	DDH-181 Hyūga	11 db helikopter (SH-60)
	DDH-182 Ise	
Izumo	DDH-183 Izumo	14 db helikopter
	DDH-184 Kaga	

8. TÁBLÁZAT: HADIENGERÉSZETI ÖNVÉDELMI ERŐK KIEMELT PARTRASZÁLLÍTÓ KÉPESSÉGEKKEL RENDELKEZŐ HAJÓEGYSÉGEI; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

⁴⁹⁰ The Military Balance, *International Institute of Strategic Studies (IISS)*, 117. évf., 2017/1

⁴⁹¹ Jane's Fighting Ships 2004-2005

⁴⁹² 平成 31 年度以降に係る防衛計画の大綱について 19. o.

⁴⁹³ <https://www.navyrecognition.com/index.php/naval-news/naval-news-archive/2021/june/10373-pictures-of-the-new-japanese-aircraft-carrier-js-izumo-after-modifications.html>

A Haditengerészeti Önvédelmi Erőknek az elmúlt években egyre inkább változó biztonsági környezethez és erőviszonyokhoz kellett alkalmazkodniuk. Ennek központi kérdésköre a Kínai Népköztársaság haditengerészetének, parti őrségének, valamint más állami tengerészeti kötelékekhez tartozó hajóinak egyre magasabb fokú aktivitása a Japánhoz közeli vizeken.

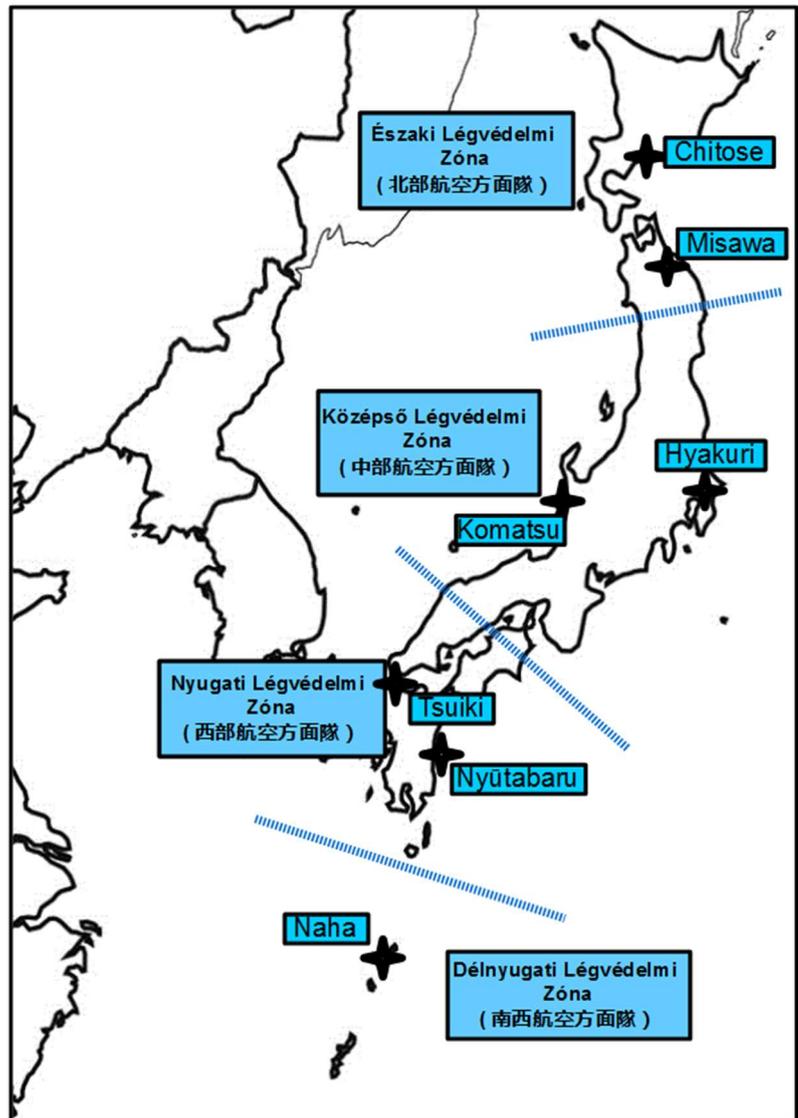
c/4. A Légi Önvédelmi Erő

A japán haderő légi komponense, hasonlóan a szárazföldi és haditengerészeti erőkhöz, 1954-ben jött létre. A légi csapatok elsődleges feladata Japán légtérének védelme volt, mely mára a haditengerészethez és szárazföldi erőkhöz hasonlóan kiegészült a katasztrófavédelmi és mentési feladatok ellátásával, valamint 1992-től a japán csapatok nemzetközi szerepvállaláshoz kötődő szállítási feladatok biztosításával.⁴⁹⁴

A Légi Önvédelmi Erők fontos eleme a ballisztikus rakétavédelem rendszerének, felel a japán légtér folyamatos megfigyeléséért, valamint igyekszik hatékonyan felkészülni a „szürke zónás” helyzetek légi vonatkozású részeinek hatékony kezelésére. Ennek érdekében a legutóbbi fejlesztési irányok központjában egyrészt a légi utántöltő képesség biztosítása és bővítése állt, valamint az ISR képességek növelése és hatékonyabbá tétele.

A Légi Önvédelmi Erők 10 vadászszázaddal és két felderítő századdal rendelkezik, a légi utántöltésről a KC-767J típusú gépekből álló utántöltő század gondoskodik.⁴⁹⁵

A légi csapatok négy

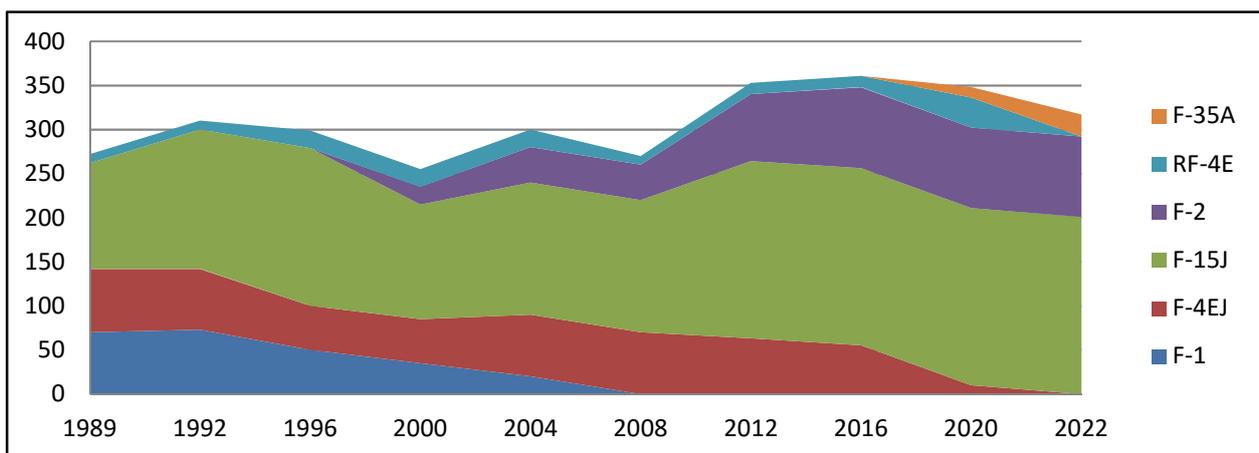
31. ÁBRA: A LÉGI ÖNVÉDELMI ERŐK KÖRZETEI; SAJÁT SZERKESZTÉS

Légvédelmi Zóna parancsnoksága alatt működnek, melyek közül 2017-ben jött létre a legújabb, Délnyugati légvédelmi Zóna, központja Okinawa szigetének Naha városa. Ennek létrehozását Japán védelmi szférája részéről nagyban indokolta a kínai aktivitás növekedése.

⁴⁹⁴ Japán Védelmi Minisztérium: 2004-es Védelmi Fehér Könyv,

⁴⁹⁵ IISS. *Military Balance 2017*.

Vadászgépeinek legnagyobb részét az F-15J típus adja, melynek állománya az 1989-es 120 db egységről mára 201-re bővült. Ezen kívül jelentős szeletet képvisel az amerikai F-16 licensze alapján Japánban gyártott Mitsubishi F-2. Ez a típus a kilencvenes évektől fokozatosan kivezetett F-1 típust váltotta. Az F-2 fejlesztése 1992-ben indult, a japán és amerikai kormányok megegyezésének köszönhetően a sorozatgyártása 2000-ben kezdődhetett meg.⁴⁹⁶ Az F-35A ötödik generációs vadászgépek az F-4EJ állományát hivatottak leváltani, illetve 2018-ban megkezdődött a típus B változatainak beszerzése is, melyek STOVL funkciójuknak köszönhetően repülőgéphordozókon történő alkalmazásra is alkalmas. Jelenleg két vadászgépszázad áll hadrendben F-35A eszközökkel felszerelve, további századok állnak kiképzés alatt, illetve zajlik az F-35B egységek beszerzése és kiképzése, a 2022-es Military Balance alapján Japán 25 db F-35 vadászgéppel rendelkezik. Az F-35 STOVL változatának bevezetése kapcsán jelentős mérföldkőnek tekinthető, hogy az Izumo (DDH 183) fedélzetén 2021 október 3-án először szállt le F-35B eszköz (az amerikai tengerészgyalogság kötelékébe tartozó géppár) a hajó fedélzetén.⁴⁹⁷

32. ÁBRA: JAPÁN VADÁSZGÉPÁLLOMÁNYA (1989-2022); SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: IISS MILITARY BALANCE

Ellentétben a szárazföldi erők harcokosi állományával, a vadászgép eszközpark az elmúlt évtizedek modernizációs folyamata mellett nem csupán a korszerűbb típusok megjelenését tudhatja maga mögött, de az állomány növekedése is végigkísérte a Heisei-korszakot.

A korai előrejelzés és légi elektronikai felderítés feladataira kialakított típusok állományát az E-2C, a Kawasaki EC-1, illetve NAMC YS-11 valamint a Boeing E-767 erre a célra kialakított speciális változatai adják.

⁴⁹⁶ Mitsubishi Heavy Industries: F-2 戦闘機

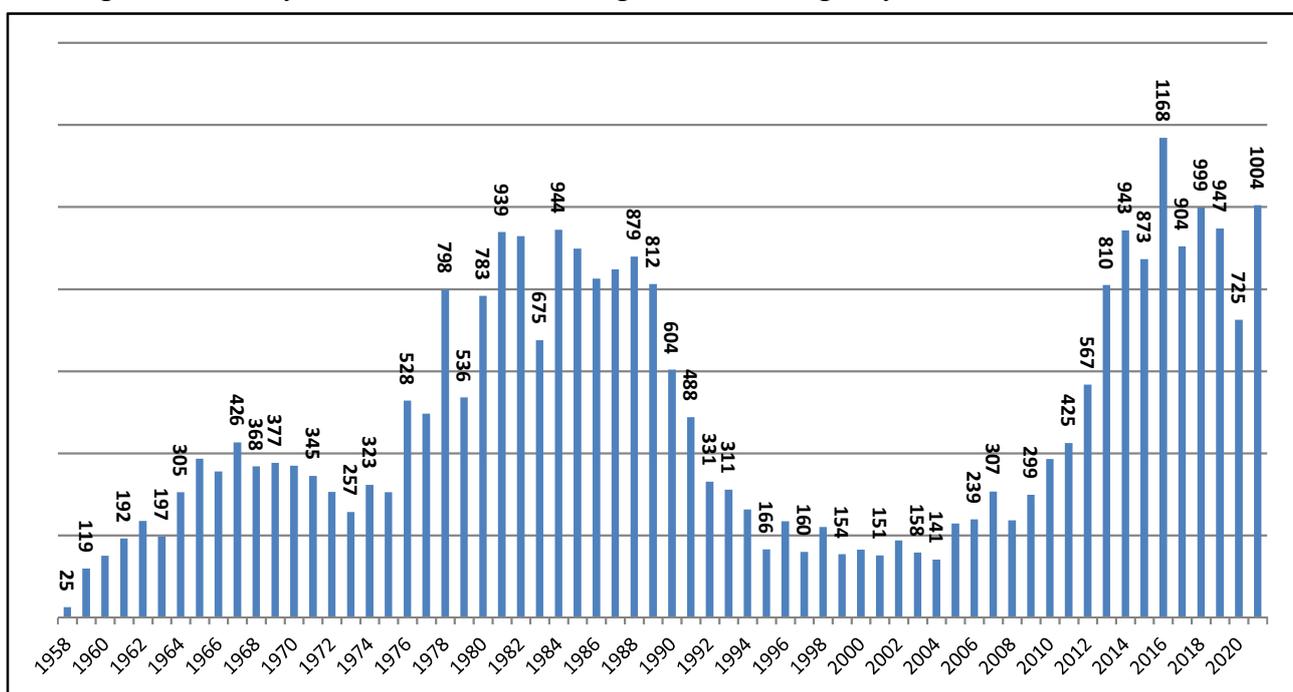
⁴⁹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=xGc32EyVCXk>

Szintén a Légi Önvédelmi Erők feladatkörébe tartozik jelentős szállítókapa-
 citás biztosítása, mely a Kawasaki C-1, C-130H szállító repülőgéptípusokra épül, valamint a CH-
 47 és UH-60J helikoptertípusokra.⁴⁹⁸

A légi szállítókapa-
 citás szintén nagyléptékű bővítésen ment keresztül, biztosítva a
 szükséges logisztikai háttérrel mind a japán csapatok külföldi szerepvállalásához, mind pedig a
 japán szigetek közötti mobilizáció hatékonyabbá tételéhez.

A parti őrséghez hasonlóan, a légierő is készít rendszeres kimutatásokat a japán
 légtérvédelem kapcsán szükséges riasztások esetszámáról, melyről részletes jelentéseket
 jelentet meg a Védelmi Minisztérium, az Egyesített Vezérkar és a Külügyminisztérium honlapja
 is.

A légvédelmi riasztásokkal kapcsolatos jelentésekben láthatjuk a riasztások esetszámát
 (緊急発進回数 / „number of aircraft scrambles”). Emellett az illetéktelen berepülések eseteit
 összegző jelentések 2009 óta kerülnek fel a Védelmi Minisztérium, illetve az Egyesített
 Vezérkar honlapjára, eleinte éves összefoglalóként, majd később negyedéves változatokkal
 kiegészítve, amelyek közül az éves összefoglalóknak az angol nyelvű változata is elérhető.⁴⁹⁹

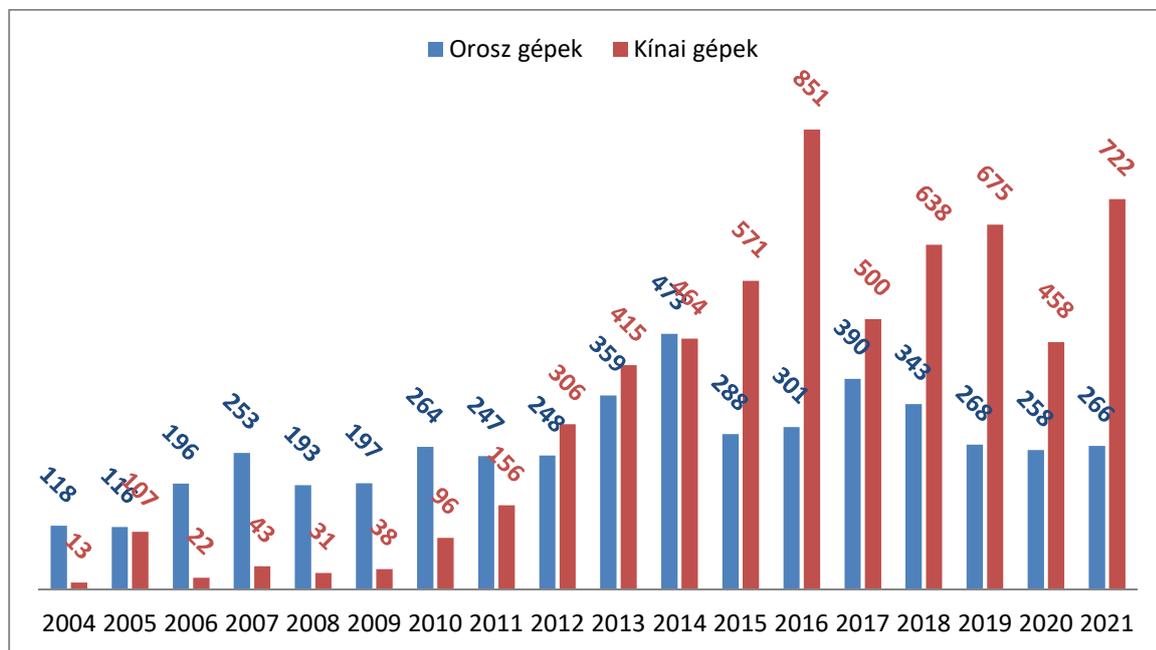
33. ÁBRA: RIASZTÁSOK ESETSZÁMA (1958–2021), SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: JAPÁN VÉDELMI MINISZTERIUM

⁴⁹⁸ A táblázat elkészítése során a Military Balance adott évekre vonatkozó kiadásainak adatait összesítettem, összevetve azon évek Védelmi Fehérkönyveivel, ahol részletesen elérhető volt az eszközök száma és típusai.

⁴⁹⁹ 統合幕僚監部報道発表資料.[2022年度3四半期までの緊急発進実施状況について](#)

Ezekben egyrészt a légvédelmi riasztásokkal kapcsolatban megtaláljuk az 1958 utáni összes esetszámot, 2004 után részletesebb bontásban (területi eloszlást, amennyiben azonosítás történik, az országonkénti bontást, illetve bizonyos esetekben fényképes géptípus és útvonal megnevezést is), illetve 2009 óta az esetszámok negyedéves és területi eloszlását is. Ugyanezen jelentésekben találjuk azon esetek listáját, ország és géptípus feltüntetésével, amikor légtér sértés is történt, 1967-től napjainkig. Az esetszámokból kitűnik, hogy a japán légtér aktivitása a hidegháború végével egészen a kétezres évek elejéig fokozatosan csökkent, az ezredfordulótól kezdve azonban fokozatosan nőtt az olyan esetek száma, amikor a japán vadászgépek riasztása vált indokolttá.

Szintén készül kimutatás arról, hogy mely légvédelmi parancsnokságokhoz tartozó régiókban volt szükség a vadászgépek riasztására, illetve, hogy mely országból érkezett a külföldi gép. Jelentős az átfedés a Déli-, Délnyugati Régió és a Kínai Népköztársasághoz köthető berepülések, valamint az Északi Régió és az Oroszországi Föderációból érkező repülőek statisztikái között. Szembeötlő azonban az orosz és kínai gépekkel kapcsolatos esetszámokat vizsgálva, hogy míg a hidegháború során egyértelműen az orosz eredetű mozgások domináltak a japán légtérriasztásokat, mára fokozatosan átvette a vezető szerepet Kína.

34. ÁBRA: LÉGI RIASZTÁSOK SORÁN AZONOSÍTOTT GÉPEK (2004-2022); SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: JAPÁN VÉDELMI MINISZTERIUM

Az elérhető források 2009 után már a gyakori útvonalakat is bemutatják, mely alapján az orosz eredetű gépek északi irányból érkezve általában Japán szigeteinek mentén egészen

végig haladva térnek csak ki, míg a KNK gépei inkább a Kelet-kínai-tenger térségében bukkannak fel.

Megállapítások („Evidence” értékek):

E₁₀: Japán deklarálta törekszik elrettenteni Kínát és védelmi képességeit fókuszálja arra, hogy megelőzzön egy *fait accompli* helyzetet.

d) Az Egyesült Államok és Japán védelmi együttműködése⁵⁰⁰

2) Az amerikai–japán szövetség történeti áttekintése

Japán megszállása az 1951-es San Francisco-i békeszerződés 1952-es életbelépésével ért véget. Yoshida Shigeru, a háború utáni Japán első miniszterelnöke és a 1945 utáni politikai élet egyik legmeghatározóbb alakja, a békeszerződés aláírásakor tartott beszédében fair és jóindulatú megegyezésként írta le azt, ám beszédében kitért azon problémás kérdésekre, amelyek rendezése az elkövetkező évek feladata maradt.⁵⁰¹ Japán, bár területének jelentős része felett visszanyerte szuverenitását, nem kapta vissza az északi Kuril-szigeteket, amely szovjet fennhatóság alá került, illetve a legdélebbi nagyobb szigetcsoportot, az Okinavát, amely amerikai ellenőrzés alatt maradt. Utóbbi 1972-ben visszakerült japán fennhatóság alá, ám az északi szigetek problémája a mai napig vitás kérdés Japán és Oroszország között.

Az 1951-es békeszerződésben Japán és az Egyesült Államok nem csupán a háború utáni rendezés folyamatában léptek előre, ugyanekkor írták alá a két fél közötti biztonsági egyezményt is, amely szintén 1952-ben lépett életbe.⁵⁰² Az 1951-es szerződés volt a két fél szövetségi viszonyának első mérföldköve, ám néhány pontban eltér a későbbi, 1960-as szerződéstől, amely máig érvényben van.

Az első szerződés bevezetőjében megtaláljuk az utalást a világháborút lezáró békeszerződésre, amely megállapítja, hogy Japán a közeljövőben nem lesz képes hatékonyan ellátni saját védelmét. Éppen ezért,

„[m]ivel a militarizmus továbbra is jelen van a világban, Japán kívánsága, hogy a békeszerződéssel egy időben az Amerikai Egyesült Államokhoz fűződő biztonsági egyezmény is megköttesen [...]. A békeszerződés elismeri Japán jogát, hogy kollektív védelmi egyezményeket kössön [...].”⁵⁰³

⁵⁰⁰ Az értekezés ezen szakasza a szerző egy korábbi tudományos publikációja alapján, annak rövidített és az eltelt időszak adataival frissített változatoként készült. Mivel a publikáció tartalmazott olyan szakaszokat, melyek nem relevánsak a disszertáció kérdései kapcsán, ezért ezekre jelen változat nem tér ki, de részletesebben ld.: Bartók András. *Az Egyesült Államok és Japán* In: Háda, Béla; Matura, Tamás (szerk.) *Az Amerikai Egyesült Államok ázsiai kapcsolatai* Budapest, Magyarország : Ludovika Egyetemi Kiadó, Dialóg Campus Kiadó (2020)

⁵⁰¹ [Prime Minister Shigeru Yoshida's Speech at the San Francisco Peace Conference \(é. n.\). Forrás: <http://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPUS/19510907.S1E.html>](http://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPUS/19510907.S1E.html)

⁵⁰² Az 1951-ben aláírt szerződés angol nevén: *Security Treaty Between the United States and Japan*, japánul 日本国とアメリカ合衆国との間の安全保障条約.

⁵⁰³ Sz.n. *Bilateral Security Treaty between the United States of America and Japan* (September 8, 1951)

Az 1951-es biztonsági szerződés értelmében Japán lehetővé tette, hogy az Egyesült Államok katonai erőt állomásoztasson a szigetország területén. A későbbi változathoz képest jelentős különbség, hogy a szerződés első cikkelyében a Japánban állomásozó amerikai csapatok feladatkörét meglehetősen tágan értelmezték. Egyrészt lehetővé teszi ezen alakulatok bevetését egy Japánnal szembeni külső támadás esetén, de ezen túlmenően annak érdekében is, hogy fenntartsák a nemzetközi békét és biztonságot a „Távol-Keleten”, tehát már az 1951-es szerződésben megjelenik az az igény, hogy a Japánban állomásozó amerikai csapatok az egész régió biztonságának fenntartásában részt vegyenek. Az 1951-es szerződés ráadásul – a mindenkori japán kormány felkérésére – lehetővé tette az amerikai csapatok bevetését nagyobb hazai zavargások esetén, tehát ebben az időszakban még kimondottan rendfenntartó funkciója is volt az amerikai erőknek.⁵⁰⁴ Az 1952-ben életbe lépő két szerződés nem csupán a világháború korszakát lezáró dokumentumok. Ahogyan Yoshida miniszterelnök fogalmazott, „egy elmúlt Japán hamvaiból egy új Japán született”, vagyis Japán történelmében merőben új fejezet kezdődött.⁵⁰⁵ A szigetország a háború lezárásával formálisan is integrálódott a hidegháború világrendjének USA által vezetett táborába, egyszerre elzárva ezzel Japánt a másik tábortól, de egyben meg is nyitva az utat, hogy a szigetország újra bekapcsolódjon a nemzetközi politikai és gazdasági vérkeringésbe.⁵⁰⁶ Ennek a folyamatnak fontos mérföldköve volt Japán 1956-os csatlakozása az ENSZ közösségéhez. Ez nem csupán a szervezetbe való integrálódást jelentette, de meghatározó pillanata lett a japán külpolitika útkeresésének is. Japán külpolitikájának lényegét 1957-ben az akkori külügyminiszter három alapvető pontban írta le: 1. az ENSZ-központú külpolitika elve (「国連中心主義」), 2. a világ demokráciáival való együttműködés (自由主義諸国との協調), 3. az ázsiai elköteleződés fenntartása (アジアの一員としての立場の堅持).⁵⁰⁷ Ezek közül az első, ENSZ-központúság elve, többek szerint sokáig inkább csak retorikai elköteleződést jelentett, nem tényleges külpolitikai irányváltást. Japán az ENSZ fórumain sokáig döntően az Egyesült Államok elvárásainak megfelelő módon viselkedett, így a korai hidegháborús korszak kapcsán megfogalmazott kritikák szerint Japán lényegében betagozódott a hidegháború bipoláris struktúrájába. Az 1980-as évektől azonban Japán

⁵⁰⁴ *Security Treaty Between the United States and Japan; September 8, 1951* (é. n.). Forrás: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/japan001.asp

⁵⁰⁵ *Prime Minister Shigeru Yoshida's Speech at the San Francisco Peace Conference* (é. n.).

⁵⁰⁶ HOOK, Glenn D. et al. (2001): *Japan's International Relations. Politics. Economics and Security*. London, Routledge. 14.

⁵⁰⁷ *国連における日本の取組～日本と国連の50年～* (2006): Forrás: www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/jp_un/pdfs/jp_un50.pdf

óvatosan ugyan, de egyre gyakrabban járt „külön utat” az ENSZ szervezetén belül az USA-hoz képest.⁵⁰⁸

A japán vezetés útkeresése az amerikai védelmi ernaő alatt a kezdeti években komoly társadalmi feszültségek kiéléződéséhez vezetett. Ennek csúcsponja volt az 1951-es biztonsági szerződés felülvizsgálata és az új, máig érvényben lévő, 1960-as Amerikai–Japán Kölcsonös Együttműködési és Biztonsági Egyezmény megkötése. Az akkori japán miniszterelnök, Kishi Nobusuke célja a védelmi együttműködés új alapokra helyezésével egyrészt az amerikai védelmi garancia biztosítása, másrészt Japán külpolitikai önállóságának és mozgásterének kiszélesítése volt. Az új változattól eltűnt a Japánban állomásozó amerikai erők belső rendfenntartásra vonatkozó alkalmazásának lehetősége, illetve a szerződés első és ötödik cikkelyébe bekerült az ENSZ mint – a külső támadásokra adott válasz után – a békés rendezésre való törekvés fóruma.⁵⁰⁹ Továbbra is fontos maradt az amerikai erők szerepe, nem csupán Japán, de az egész Távoll-Kelet biztonságának garantálásában. A szerződés 1960-as aláírását követően először 10 évre, majd határozatlan időre lépett hatályba, de bármely fél kezdeményezésére felmondható.

Az amerikai védelmi elköteleződés körüli társadalmi feszültségek szintén hozzájárultak az 1960-as évek végén lezajló politikai párbeszédhez, amely végül az ország „atommentességre vonatkozó három alapelv” (非核三原則) elfogadásához vezetett. Az amerikai elköteleződés a Vietnami háborúban egyre komolyabb feszültséget keltett Japánban, egyrészt a nukleáris eskzaláció lehetősége miatt, másrészt azért, mert attól tartottak, hogy Japán előbb-utóbb belesodródik a konfliktusba az USA oldalán. A kínai atomprogram eredményei érthető módon további komoly aggodalmakat okoztak. Ráadásul az 1951-es békeszerződés arról rendelkezett, hogy Okinawa szigete vissza fog kerülni Japán fennhatósága alá, ám az ott állomásoztatott atomfegyverek kivonásáról semmilyen garancia nem született. A japán kormány 1967-ben nyújtotta be javaslatát az atommentesség három alapelvéről, amelyet az országgyűlés végül 1971-ben el is fogadott.⁵¹⁰ Ennek értelmében Japán 1. nem gyárt, 2. nem birtokol, 3. nem enged be területére atomfegyvert.⁵¹¹

⁵⁰⁸ HOOK et al. 2001, 310.

⁵⁰⁹ *Treaty of Mutual Cooperation and Security between Japan and the United States of America* (é. n.). Forrás: www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html

⁵¹⁰ KATZENSTEIN, Peter J. (1998): *Cultural norms and national security. Police and Military in Postwar Japan*. Ithaca, Cornell University Press. 128–129.

⁵¹¹ *Three Non-Nuclear Principles* (é. n.). Forrás: www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/nnp/

Okinawa szigete a világháború után amerikai fennhatóság alá került, és ugyan a San Franciscó-i békeszerződés előrevetítette a sziget visszaintegrálását, az amerikai katonai jelenlét és a távol-keleti régió geopolitikai szerepe, valamint az atomfegyverek állomásoztatásának kérdése (különösen Japán atommentesség iránti elköteleződése után) kétségeket támasztott annak sorsa felől. Végül, egyes vélekedések szerint főleg az interkontinentális ballisztikus rakéták jelentette távoli csapásmérő képességek bővülésének köszönhetően, Okinawa már nem volt szükséges az amerikai elrettentési potenciál fenntartásához, így hosszas tárgyalásokat követően (1969–1972) Okinawa végül visszatért Japán fennhatóság alá.⁵¹² Az amerikai–japán szövetség szempontjából szintén mérföldkőnek tekinthető az 1978-ban kiadott, az Egyesült Államok és Japán Védelmi Együttműködésének Irányelvei című stratégiai dokumentum, amelyet később, 1997-ben és 2015-ben is felülvizsgáltak.

Az 1978-as irányelvek lényegében igyekeztek átfogó módon körvonalazni a két fél közötti védelmi együttműködést, felvázolva azon lehetőségeket, amelyek során válaszreakcióra van szükség, és keretet adni a lehetséges opcióknak. Ennek szüksége több tényezőtől fakadt. Egyrészt a japán védelmi szféra jelentős modernizáción és fejlesztésen ment keresztül az 1970-es években, és tekintve az ország pacifista társadalmi alapvetéseit, a kormányzat igyekezett minél nagyobb transzparenciával eloszlatni a remilitarizáció legkisebb gyanúját is. Ennek eredménye volt az 1976-ban kiadott Nemzeti Védelmi Program Irányelvek, amely a japán fegyveres erők ambícióit és feladatköreit igyekezett körülhatárolni. A japán fegyveres erők eszközparkjának fejlődése egyre mélyebb interoperabilitást tett lehetővé az amerikai partnerrel, és az évtized végére mindkét oldalon egyre nagyobb igény mutatkozott a két haderő kapcsolatának szorosabbra fűzésére.⁵¹³ Valószínű azonban, hogy az Egyesült Államok és Japán Védelmi Együttműködésének Irányelvei (1978) nem csupán azért jött létre, hogy a két fél közötti együttműködést magasabb szintre emelje, hanem azért is, hogy megfelelően kommunikálja az addigra már alkalmazott, de transzparensen még nem megjelenített gyakorlatokat. James Auer – a Pentagon japán ügyekért felelős egykori főtitkára – visszaemlékezéseiből kiderül, az 1978-as dokumentum rengeteg olyan korábbi feladatkörnek adott hivatalos keretet, amelyek korábban is mindennaposak voltak a két fél védelmi együttműködésében, de adott esetben a sajtóba csak részlegesen vagy hibásan kerültek be, s ez komoly támadási felület volt a belpolitikai küzdelmekben.⁵¹⁴ Ilyen volt például a japán

⁵¹² Gordon, Andrew ed. (1993): *Postwar Japan as history*. Berkley, University of California Press. 27.

⁵¹³ Katzenstein 1998, 132–133.

⁵¹⁴ Murata, Koji (1996): *James Auer Oral History Interview*. National Security Archive – Oral History Project
Forrás: <https://nsarchive2.gwu.edu/japan/auerohinterview.htm>

hadihajók tengeralattjárók elleni harcra való felkészítése – ami már az 1950-es évek óta folyt, ám a japán sajtó esetenként érzékenyen reagált rá. A 1978-as irányelvek három eshetőségre vonatkozóan fogalmazott meg együttműködést a két fél fegyveres erői között: 1. a Japán elleni agresszió elrettentése, 2. közös fellépés a Japánnal szembeni támadás esetén, 3. Japán támogatás az USA részére a Távols-Keleten, a Japán biztonsága szempontjából releváns ügyek kapcsán. Az új dokumentum kodifikálta a védelmi tervezésben és hírszerzésben való együttműködést, a közös hadgyakorlatokat, valamint a logisztikai és infrastrukturális támogatást a Japánban állomásozó amerikai csapatok részére.⁵¹⁵ Az irányelvek egyik jelentős eredménye volt Japán 1980-as részvétele a RIMPAC nemzetközi haditengerészeti hadgyakorlaton.⁵¹⁶ A dokumentum harmadik szakasza, vagyis a Távols-Keleten zajló konfliktusok kapcsán történő együttműködés, nem tartalmazott konkrét műveleti koncepciókat, lényegében csak a régió biztonsági kihívásait érintő közös tervezést – és szükség esetén az eddigi védelmi együttműködés felülvizsgálatának és bővítésének lehetőségét –, amennyiben azt a felek szükségesnek látják.

Az 1978-as megegyezés fontos előrelépést jelentett a szövetség hivatalos keretei és a műveleti együttműködés elmélyítésében. Ez továbbra is csak Japán legszűkebb értelemben vett területére vonatkozott, bár a megfogalmazás meghagyta a bővítés lehetőségét is. Csakis a szigetországgal szembeni fegyveres agresszióra – Japán közvetlen szomszédjai által – vonatkozóan irányoztak elő közös katonai fellépést, egyéb katonai jellegű együttműködésre nem.⁵¹⁷

A hidegháború vége és a globális biztonsági környezet megváltozása jelentős átalakulást hozott az USA és Japán kapcsolatában. Az 1990-es évektől kezdve Kelet-Ázsiában egyre fokozottabban jelentkezett a ballisztikusrakéta-fenyegetettség. E mögött elsősorban a Kínai Népköztársaság állt, s a nyomásgyakorlási céllal végrehajtott nagyszabású erődemonstrációja (amelynek címzettje Tajvan volt), valamint Észak-Korea nukleáris és rakétaprogramjának felgyorsulása.

A megváltozó biztonsági környezet hatására felülvizsgálták, majd 1997-ben újból kiadták az Egyesült Államok és Japán Védelmi Együttműködésének Irányelveit, amely változat már jóval szélesebb kooperációt irányzott elő a Japán közvetlen területén kívüli hadműveletek

⁵¹⁵ *The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation (November 27, 1978)* (é. n.). Forrás:

www.mod.go.jp/e/d_act/anpo/19781127.html

⁵¹⁶ HIATT, Fred (1986): Japan Boosts Military Readiness. *The Washington Post*, 1986. 08. 11. Forrás:

www.washingtonpost.com/archive/politics/1986/08/11/japan-boosts-military-readiness/ead861a8-780c-4d26-9f52-2e27228061a6/?utm_term=.9960449201ed

⁵¹⁷ SHAMBAUGH–YAHUDA 2014, 210.

kapcsán. A hidegháborút követő időszak enyhülését tükrözi, hogy a korábban az elrettentésre vonatkozó szakasz e változatban a „Normális körülmények közötti” együttműködés irányelveit tartalmazta, de lényegi változtatások nélkül. A „Japán elleni fegyveres támadás” eshetősége hasonló feladatkört és együttműködési kereteket ír le, mint az 1978-as dokumentum, némileg részletesebben, illetve alaposabban kitérve arra, hogy miként reagálnak egy, a Japán területén esetlegesen bekövetkező gerillatámadásra. A dokumentum az „egyéb” fenyegetések sorában irányozza elő a kétoldalú együttműködést a ballisztikus rakéták elleni védelem terén.⁵¹⁸ Jóval részletesebb képet nyújt azonban a harmadik eshetőséget bemutató szakasz, vagyis a Japánon kívüli területekre vonatkozó védelmi együttműködések kérdésköre. Ez már konkrét feladatokat irányoz elő a Japán körüli régió biztonságának és stabilitásának elősegítése céljából. Ennek megfelelően Japánnak lehetősége nyílt együttműködni az Egyesült Államokkal katasztrófavédelmi, illetve menekültügyi kérdésekben, kutató- és mentőtevékenységben, valamint a gazdasági szankciók hatékonyságát elősegítő műveletekben, főként a tengeri szállítóhajók ellenőrzésében.

Az új védelmi együttműködési irányelveknek megfelelően Japán és az Egyesült Államok 1999-től kezdve foglalkozott egy közös rakétavédelmi rendszer fejlesztésének lehetőségével, s ennek előkészületei már szerepeltek a következő évi Japán költségvetésben.⁵¹⁹ A tokiói kormány javaslatára végül 2003-ban született döntés az AEGIS elnevezésű rakétavédelmi rendszerbe történő beruházásról,⁵²⁰ amely mind a mai napig az egyik legjelentősebb közös erőfeszítése az amerikai–japán szövetségnek.

Az Egyesült Államok és Japán szövetségi struktúrájának idomulása a változó biztonsági környezethez jól végigkövethető a Védelmi Együttműködés Irányelveinek dokumentumain keresztül, még akkor is, ha feltételezzük, hogy azok nem feltétlenül egy új szakasz kezdetét jelzik, hanem esetenként akár – az 1978-as változathoz hasonlóan – magukban hordozzák a korábbi gyakorlat már megvalósult lépéseinek hivatalos kodifikációját is. Ezen fejlődési dinamika köszön vissza a legutóbbi, 2015-ben elkészült Védelmi Együttműködési Irányelvekben is. Az új dokumentum legfontosabb előrelépése az együttműködés és a védelem koncepciójának drasztikus kiterjesztése volt. A korábbi változatokban Japán – legszűkebb értelemben vett – területéről, majd ezt követően a Japánt övező területekről volt szó, a 2015-ös

⁵¹⁸ *The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation (September 23, 1997)* (é. n.).

www.mod.go.jp/e/d_act/anpo/19970923.html

⁵¹⁹ Japán Kabinethivatala (1993): *平成十一年度予算の概要*. Forrás: www.kantei.go.jp/jp/kanpo-shiryō/990407/siryō0407.htm

⁵²⁰ Japán Kabinethivatala (é. n.): *内閣官房長官談話 - 平成 15 年 12 月 19 日*. Forrás: www.kantei.go.jp/jp/tyokan/koizumi/2003/1219danwa.html

dokumentum viszont már globális perspektívában tekint az amerikai–japán szövetség relevanciájára, kiegészülve az űr és kibervédelem kérdéseivel is. Ráadásul – a Senkaku/Diaoyu-szigeteket érintő vitára tekintettel – a dokumentum a Japán területével szembeni fegyveres támadás kapcsán külön említi a „távoli szigetek” kérdését. A dokumentum alapján a Japán Önvédelmi Erők feladata az érintett szigetek visszafoglalása, s ebben az Egyesült Államok csapatai adott esetben segítséget nyújthatnak. A különböző tereken átívelő (légi, vízi, szárazföldi, kibertér, űr) műveleti feladatkörök kapcsán kiemelendő, hogy az USA csapatai biztosítják a csapásmérő képességet, a Japánnal szembeni támadás elhárítása, valamint a további támadó tevékenység elrettentése céljából. Ha figyelembe vesszük, hogy ezen szakasz közvetlenül követi a szigetek visszafoglalását említő részt, máris kirajzolódik egy átfogó művelet képe, amelyben a japán csapatok visszafoglalnak egy távoli szigetet, miközben az Egyesült Államok hadserege komoly erőket mozgósít ennek támogatására, illetve a további támadások elrettentése céljából.

A 2015-ös dokumentum sokkal részletesebb képet nyújt a védelmi együttműködés gyakorlati aspektusairól, mint a korábbi változatok. Sokkal kevésbé részletes azonban a dokumentumban felbukkanó további szempontok, a globális együttműködés, valamint az űr- és kibervédelem kapcsán. Egyrészt a globális együttműködés koncepciója valóban új szintre léphetett az új japán védelmi törvényeknek köszönhetően, amelyek már lehetővé teszik a japán fegyveres erők számára a kollektív önvédelem gyakorlását, ám a dokumentumban vázolt részletek (katasztrófavédelem, békefenntartó műveletek, kutató- és mentőműveletek) lényegében nem mutatnak túl az 1997-es verzió regionális spektrumú lehetőségein. Fontos új elem azonban a védelmi felszerelés és technológiai együttműködés említése a bilaterális vállalkozások között. Ennek értelmében a felek törekednek arra, hogy növeljék a közös fejlesztésű rendszereket, hogy elmélyítsék az együttműködést a javítás és karbantartási munkálatok terén és kölcsönös beszerzési beruházásokat tegyenek az interoperabilitás növelésének érdekében, valamint igyekeznek további partnereket bevonni a közös fejlesztésekbe.⁵²¹

Az amerikai–japán szövetség – az intézményi alapokat és a meghatározó védelmi dokumentumokat tekintve – egy jelentős fejlődési pályát futott be a hidegháború időszakában. Ennek alapjait Japán USA általi megszállása, az új alkotmány és a háború utáni újjáépítés fektette le, és persze az amerikai szövetség iránti elköteleződés a japán társadalomban. Ennek

⁵²¹ Japán Védelmi Minisztérium (2015): *The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation*. Forrás: http://www.mod.go.jp/e/d_act/anpo/shishin_20150427e.html

eredménye lett a San Franciscó-i békeszerződés és az első amerikai–japán biztonsági szerződés nagyobb belső ellenállás nélküli elfogadása 1951–1952-ben. Japán az Egyesült Államok oldalán kapcsolódhatott be újra a nemzetközi folyamatokba, bár ezeket még jó ideig a hidegháború stratégiai realitása határozta meg. Az 1950-es évek végétől kezdve azonban igyekezett – a korábbi alárendeltségi viszonyt csökkentve – újraértelmezni szövetségi elköteleződését az USA-hoz. Ez azonban 1960-ban megfelelő támadási felületet adott az ellenzéki politikai törekvéseknek, hogy az antimilitarista érzelmek mozgósításával komoly problémát okozzon a japán kormánynak. A militarizmussal szembeni társadalmi érzékenység leckéje komoly nyomot hagyott a japán politikai szférában, ami mai napig visszaköszön az egyes védelempolitikai változások minél óvatosabb kommunikálásában. Többek között ennek a kényesen óvatos kommunikációnak és transzparenciának, illetve az egyre dinamikusabban változó biztonsági környezetnek köszönhető, hogy 1978-ban, 1997-ben és 2015-ben is új alapokra helyezték a védelmi együttműködés funkcióit. 1978-ban kodifikálták a közös műveleti felkészülést és az interoperabilitás elmélyítésének törekvéseit. Az 1997-es dokumentum már kiegészült Japán szélesebb körű regionális szerepvállalásával, valamint a rakétavédelmi fejlesztések kilátásba helyezésével. A 2015-ös változat pedig már globális perspektívába igyekezett helyezni a védelmi együttműködés intézményét, igaz ennek elméleti keretrendszere egyelőre kevésbé körvonalazott. Ahhoz viszont elég ambiciózus célkitűzéseket fogalmaz meg, hogy Japán a korábbiakhoz képest is egyre jelentősebb partnere legyen az Egyesült Államoknak a védelmi-technológiai fejlesztések, valamint a korszerű fegyverrendszerek karbantartásának és javításának terén, a további felekkel szembeni nyitottság pedig akár valóban meghatározó globális szereplővé teheti Japánt. Ennek kapcsán érdemes röviden áttekinteni azt, hogy milyen összefonódások működnek a két fél között a közös technológiai erőfeszítések tekintetében.

3) Közös haderőfejlesztési és beszerzési kérdések, technológiatranszfer az USA és Japán között

Az Egyesült Államok és Japán között a védelmi technológia és eszközök megosztása lényegében a koreai háborút követően realizálódott. A háború megfelelő felvevőpiacot biztosított Japán nehézipara számára, s ez nagyban hozzájárult háború utáni gazdasági fellendüléshez. Japán a háború alatt javarészt teherautókat és más szállítóeszközöket gyártott az amerikai fegyveres erők számára. Az 1951-es békeszerződést és biztonsági egyezményt követően a technológiatranszfer és eszközellátás intézményi kereteit az 1954-ben létrejött közös védelmi segítségnyújtásról szóló egyezmény teremtette meg (Mutual Defense Assistance

Agreement, MDAA).⁵²² Az MDAA-nak köszönhetően már lehetőség volt amerikai védelmi technológia transzferére, s ennek köszönhetően bizonyos fegyverrendszerek gyártásából már japán vállalatok is kivették részüket. Az USA célja ezzel egyrészt a Japán védelme kapcsán felmerülő költségek csökkentése volt,⁵²³ másrészt a japán ipar talpra állításának felgyorsítása. Ez az 1950-es évektől kezdve főként vadászgépek megrendelésére vonatkozott, de az 1980-as évekre kiegészült a föld-levegő rakéták, illetve tengeralattjáró elleni hadviselésre kifejlesztett járőrgépek gyártásával. Később pedig már az F-15 vadászgéptípust is Japánban kezdték gyártani.⁵²⁴ A technológiatranszfer sokáig egyoldalú volt, az USA-ból irányult Japánba, az 1980-as évekre azonban Japán vezető gazdasági hatalommá vált, s már felmerült az USA irányába történő transzfer lehetősége is. Ezt Japán részről az 1983-ban létrehozott Közös Katonai Technológiai Bizottság létrehozása formalizálta. Japán javarészt olyan high-tech rendszereket exportált az USA-ba, amelyek a civil szektorban születtek, ám többes funkciójuk miatt az USA hadereje is igényt tarthatott azokra.⁵²⁵

A hidegháború lezárultával azonban a szélesebb közvélemény számára is nyilvánvalóvá vált, hogy a kétoldalú technológiatranszfer nem minden esetben volt problémamentes. Az 1980-as évek végére már látható volt, hogy korszerűsíteni kell a vadászgépállományt, s ennek kapcsán született Japán és az USA között egy megállapodás arról, hogy közösen – de amerikai technológiát alapul véve – fognak új géptípust fejleszteni. Az FS-X-projekt a Reagan-adminisztráció végén indult, ám az ezt követő Bush-kormányzat újra tárgyalásokba kezdett róla, módosítva a korábbi feltételeken, nagyobb szerepet kiharcolva az amerikai vállalatoknak. Japánban sokan úgy érezték, az amerikai fél kedvezőtlen megállapodást kötött velük. A tokiói kormány kritikusaik úgy látták, hogy a külügyi szféra és a vezetés túlságosan tartott az amerikai politikai elit japánellenes hangulatától – amelynek háttérében lényegében a japán cégek amerikai versenytársaikhoz történő rohamos felzárkózása állt –, ezért nem mert határozottabban fellépni.⁵²⁶

⁵²² *Agreement Between the Government of Japan and the Government of The United States of America Concerning Security Measures for the Protection of Classified Military Information* (é. n.). Forrás: www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/agree0708.html

⁵²³ *Arming Our Allies: Cooperation and Competition in Defense Technology* (1990). Washington D. C., U.S. Government Printing Office. 62.

⁵²⁴ *Arming Our Allies: Cooperation and Competition in Defense Technology* (1990). 62.

⁵²⁵ *Arming Our Allies: Cooperation and Competition in Defense Technology* (1990). 62.

⁵²⁶ ISIHARA, Shintaro (1990): FSX – Japan's last bad deal. *New York Times*, 1990. 01. 14. Forrás: www.nytimes.com/1990/01/14/business/forum-fsx-japan-s-last-bad-deal.html

Az FS–X – 1996-tól már F–2 néven⁵²⁷ – végül a korábbi elképzelésekhez képest jóval nagyobb súlyú amerikai jelenléttel indult el.⁵²⁸ Az F–2 végleges változata sokat merített az F–16 típusú vadászgép technológiájából, ám az nagyobb és – felszereltségét tekintve – jóval modernebb volt, mint elődje.⁵²⁹

A vadászgép-technológia fejlesztése mellett a legfontosabb együttműködés az USA és Japán között a ballisztikus rakéták elleni védelem terén történt, az AEGIS-rendszer kapcsán. Már az 1980-as évek végén felmerült egy közös rakétavédelmi rendszer tervezete,⁵³⁰ ám a tényleges előkészítő kutatások csak 1998-ban indultak. Ennek fő mozgatója Észak-Korea ballisztikusrakéta-programjának látványos felgyorsulása volt, amely a japán közvéleményt is kellően felrázta ahhoz, hogy ellenérzések nélkül viszonyuljon egy ilyen nagy volumenű haderőfejlesztési törekvéshez. A két fél 1999-ben kezdte meg a közös rakétavédelmi rendszer haditengerészeti komponenseinek fejlesztését.⁵³¹ A rendszer üzembe helyezése 2004-ben indult meg, illetve 2005-ben indult útjára a közös amerikai–japán projekt az elhárítórakéták továbbfejlesztése és üzembe helyezése érdekében.⁵³²

Az AEGIS-rendszernek három fő komponense van: a tengeri szintéren az érzékelő- és elhárítórakétákkal egyaránt felszerelt haditengerészeti egységek, a szárazföldi radarállomások és az irányító központ, valamint a Japán Légi Önvédelmi Erők kötelékébe tartozó szárazföldi indítású elfogórakéta ütegei.⁵³³ A Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erők kötelékén belül jelenleg két rombolótípus, a Kongō és Atago osztályok hajói képezik részét az AEGIS-rendszernek. Előbbi típusba 4 hajóegység tartozik (DDG 173 *Kongō*, DDG 174 *Kirishima*, DDG 175 *Myōkō*, DDG 176 *Chūkai*),⁵³⁴ utóbbiba 2 (DDG 177 *Atago*, DDG 178 *Ashigara*).⁵³⁵

⁵²⁷ International Institute of Strategic Studies (1996): *The Military Balance 1996*. London, Routledge. 171.

⁵²⁸ International Institute of Strategic Studies (1995): *The Military Balance 1995*. London, Routledge. 171.

⁵²⁹ LISZKAI János (2009): Harci Súlyom kimonóban – Mitsubishi F-2. *HTKA*, 2009. 02. 06. Forrás:

<https://htka.hu/2009/02/06/harci-solyom-kimonoban-mitsubishi-f-2/>

⁵³⁰ RINEHART, Ian E. – HILDRETH, Steven A. – LAWRENCE, Susan V. (2015): *Ballistic Missile Defense in the Asia-Pacific Region: Cooperation and Opposition*. Congressional Research Service. 13. Forrás:

<https://fas.org/sgp/crs/nuke/R43116.pdf>

⁵³¹ Japán Védelmi Minisztérium (2016): *Defense of Japan 2016*. 292. Forrás:

www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2016/DOJ2016_3-1-2_web.pdf

⁵³² *Defense of Japan 2016* (2016). 289.

⁵³³ Japán Védelmi Minisztérium (2012): *Japan's BMD System*. Forrás:

www.mod.go.jp/e/jdf/no31/specialfeature.html

⁵³⁴ Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erők (é. n.): *こんごう型*. Forrás:

www.mod.go.jp/msdf/formal/gallery/ships/dd/kongou/173.html

⁵³⁵ Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erők (é. n.): *あたご型*. Forrás:

www.mod.go.jp/msdf/formal/gallery/ships/dd/atago/178.html

A szárazföldi indítású elfogórakétákból Japán jelenleg 24 üteggel rendelkezik, amelyek 6 helyszínen csoportosulnak a Patriot PAC-2 és az újabb fejlesztésű PAC-3 ütegekkel.⁵³⁶

A kétoldalú technológiatranszfer, illetve a védelmi technológiai beszerzések egy fontos mérföldköve volt Japán részéről az amerikai F-35A típusú vadászgépek vásárlása. Tokió 2012-ben döntött az F-35-program mellett, amelynek célja a korszerűtlenné vált F-4 típusú vadászgépek kivezetése volt. Eleinte versenyben volt még a Eurofighter Typhoon típus is, ám végül a Lockheed Martin ötödik generációs vadászgépe mellett döntött a japán kormány. A géptípus melletti döntő érv – az európai konkurencia ellenében – valószínűleg az amerikai vadászgép rejtőzködőképessége és nagy hatótávolságú csapásmérő képessége lehetett.⁵³⁷ Az első F-35A-egységek 2017-ben érkeztek meg Japánba, ebben az évben összesen 6 darab állt hadrendbe.⁵³⁸ A típus beszerzése folyamatosan zajlik és a tevezett eszközök száma évről évre bővül.

A kétoldalú kapcsolat kül- és belpolitikai folyamatai Japánban és az Egyesült Államokban

A hidegháború eseményei és különösen a Kínai Népköztársaság létrejötte után az amerikai fél már nem egy teljesen demilitarizált Japánban volt érdekelt, sokkal inkább volt szüksége egy erős ázsiai szövetségesre az elkövetkezendő időszak kihívásaival szemben.

A hidegháború geopolitikai megfontolásai később szintén rányomták bélyegüket a japán–amerikai viszonyokra. Tokió ugyanis – elfogadva a két tömb közötti kibékíthetetlen ellentét adta helyzetet – tartotta magát a kommunista Kínától való elzárkózás politikájához. Ám mivel égető szükségét érezte a hatalmas gazdasági potenciállal rendelkező szomszédal való kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatok normalizációjának, meglehetősen vonakodó partnere volt az USA Kína-politikájának. Ennek fényében érthető, hogy amikor Nixon elnök – a világ és benne Japán számára is – váratlanul közeledni kezdett a KNK-hoz, a szigetországban sokan úgy érezték, hazájuk méltatlan módon mellőzött helyzetbe került a döntés kapcsán.⁵³⁹ A nixoni nyitásnak azonban nem csupán a kétoldalú kapcsolatok szempontjából lettek következményei. Japán normalizálta kapcsolatait a KNK-val, a kínai fél ekkor még látványosan engedékenyen viszonyult korábbi háborús ellenfeléhez. Az 1970-es években a kulturális forradalom borzalmainak hírei szép lassan beszivárogtak a japán köztudatba, így a japán politikai életben a baloldal fokozatosan elveszítette társadalmi támogatottságát és a korábban meghatározó

⁵³⁶ International Institute of Strategic Studies (2018): *The Military Balance 2018*. London, Routledge. 273.

⁵³⁷ International Institute of Strategic Studies (2013): *The Military Balance 2013*. London, Routledge. 268.

⁵³⁸ Japán Védelmi Minisztérium (2018): *我が国の防衛と予算 (案) -平成30年度概算要求の概要*.

Forrás: www.mod.go.jp/j/yosan/2018/gaisan.pdf

⁵³⁹ GORDON 1993, 28.

pozícióját.⁵⁴⁰ A japán baloldal politikájában komoly pozíciót foglalt el a szigorú antimilitarista elköteleződés, még a Yoshida-doktrínának megfelelő védelmi képességek kapcsán is aggodalmaiknak adtak hangot. Hasonlóan igyekeztek baljós fényben feltüntetni az USA-hoz fűződő viszonyt. Utóbbi kapcsán valóban komoly félelmek éltek a japán köztudatban, attól tartva, hogy az USA előbb-utóbb magával rántja az országot egy ázsiai konfliktusba, amely félelemnek a *kényszerű belebonyolódás* (巻き込まれる) képies kifejezése lett a kulcsszava. A Vietnami háború végével azonban ez a félelem is elpárolgott, tovább rontva a baloldal pozícióját.

Egészen más képet mutat a hidegháború utolsó éveinek dinamikája az amerikai–japán szövetségszövetségi politikában. Míg Nixon elnök idején Japán egy erősen passzív helyzetben lévő partnernek tűnt, Reagan elnök kormányzati ciklusában az Egyesült Államok már Ázsia-politikájának központi szereplőjeként kezelte az országot. Ekkorra értek be ugyanis a háború utáni építkezés eredményei: a szigetország robusztus gazdasági hatalommá vált. Washington tartott attól, hogy a Szovjetunió haditengerészetének fejlesztései felboríthatják a korábbi erőviszonyokat. Az USA emiatt egyre inkább azt várta Japántól, hogy ne csak gazdasági hatalomként erősítse a Nyugat táborát, hanem a lehetőségeihez és az alkotmányos keretekhez mérten igyekezzon olyan védelempolitikai reformokat és haderőfejlesztést végrehajtani, amely növelheti a Moszkvával szembeni szövetség súlyát.⁵⁴¹ Reagan ebben megfelelő partnerre talált az akkori japán miniszterelnök, Nakasone Yasuhiro személyében, aki egyik első képviselője volt a „normalizáció”, vagyis Japán aktívabb külpolitikai szerepvállalása híveinek, akik már a pacifista dogmák felülvizsgálatát sem vetették el.

A hidegháborút követően Japán egy darabig nem töltött be fontosabb geostratégiai funkciót az amerikai elképzelésekben. Bár Bush elnök terrorellenes háborúja kapcsán érte kritika Japán korlátozott szerepvállalását, ez sokkal inkább a globális tehermegosztás, semmint konkrét geopolitikai szerepvállalás összefüggésében merült fel. Japán egyébként a maga módján igyekezett eleget tenni az aktívabb részvétellel kapcsolatos elvárásoknak, kibővítette például az Önvédelmi Erők külföldi bevetettségét, amelynek köszönhetően már japán egységek is jelen lehettek Irakban és Afganisztánban, igaz, szigorúan nem harci szerepben.

Érdekes fordulatot jelez az Obama-kormány *Pivot to Pacific* politikája – és ezen időszak szövetségszövetségi politikája. A Kínai Népköztársaság katonai erejének növekedése és a Japánnal való területi vitája körül fellángoló feszültségek miatt napjainkra enyhülni látszik a *kényszerű*

⁵⁴⁰ GORDON 1993, 28.

⁵⁴¹ GORDON 1993, 56–57.

belebonyolódás (巻き込まれる) félelme. Az USA a Senkaku/Diaoyu-szigetek kérdésében – egészen a Nixon-korszaktól – semleges állásponton volt. 2012-től kezdve azonban egyre gyakoribbá váltak a kínai–japán provokatív incidensek a szigetek körül, és az amerikai politikai vezetés egyre határozottabban Japán mellett állt ki. Ugyan az USA a semlegességen hivatalosan nem változtatott, de 2013-tól kezdve már egyre többször adott hangot azon álláspontjának, hogy a szigetek, tekintve, hogy Japán fennhatóság alatt állnak, részét képezik az amerikai–japán biztonsági együttműködés keretrendszerének. 2013-ban Hillary Clinton külügyminiszter egy nyilatkozatában jelezte, hogy az USA ellenezne bármilyen egyoldalú lépést, amely sértené Japán szuverenitását a Senkaku-szigetek fölött.⁵⁴² Amerikai elnök részéről az első, személyes nyilatkozatban tett garancia Barack Obama tokiói látogatása során hangzott el nyilvánosa:

„[a biztonsági együttműködés] Ötödik cikkelyének értelmében [ezen elköteleződés] minden, Japán által birtokolt területre kiterjed, köztük a Senkaku-szigetekre is.”⁵⁴³

Japán és az USA szövetségének politikai integrációja hosszú folyamat eredményeként nyerte el mai formáját. Inoguchi Takashi japán politológus – Henry Kissinger azon megállapítását átvéve, hogy Japán 15 éves távlatokban képes reagálni a külpolitikai helyzet irányváltásaira – 15 éves ciklusokban szemlélve írja le Japán védelempolitikai elköteleződését és az Egyesült Államokhoz fűződő szövetségi viszonyát.

Inoguchi az 1945–1960 közötti időszakot a szövetségpárti, jellemzően a jobboldali és konzervatív erőként számon tartott tábor, valamint a szövetséget ellenző baloldali politikai erők belső harcának korszakaként írja le.⁵⁴⁴ Az első 15 éves ciklus végül a szövetségpárti erők győzelmével zárult, ráadásul az 1951-es szerződéshez képest nagyobb önállóságot sikerült kivívni az 1960-as változattal. Igaz, Kishi Nobusuke miniszterelnök nem sokkal a szerződés ratifikálása után lemondani kényszerült.

Az 1960–1975 közötti évek ebben a megközelítésben a „potyautas” külpolitika időszakaként jelennek meg.⁵⁴⁵ Ezekben az években, ugyan továbbra is élt még a két politikai tábor közötti vita Japán védelempolitikai és szövetséges szerepvállalása kapcsán, ám a baloldal

⁵⁴² MANYIN, Mark E. (2016): *The Senkakus (Diaoyu/Diaoyutai) Dispute: U.S. Treaty Obligations*. Congressional Research Service. 7. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42761.pdf>

⁵⁴³ The White House (2014): *Joint Press Conference with President Obama and Prime Minister Abe of Japan*. Forrás: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/24/joint-press-conference-president-obama-and-prime-minister-abe-japan>

⁵⁴⁴ INOUCHE, Takasi (2007): *Japán politika*. Budapest, Századvég. 285.

⁵⁴⁵ INOUCHE 2007, 285.

fokozatosan veszített erejéből. Japán még nem érte el gazdasági fejlődésének csúcsát, így az az igény sem fogalmazódott meg, hogy a korábnál aktívabb külpolitikai szerepet is vállaljon.

1975–1990 között mindez megváltozott, Inoguchi megfogalmazása szerint ekkortól válik Japán „az Egyesült Államok következetes támogatójává”. Nagy szerepe volt ebben egyrészt a gazdasági sikerek nyomán feléledő nemzeti magabiztosságnak és Nakasone miniszterelnök aktívabb szerepvállalásra ösztönző „normalizációs” retorikájának. A hidegháború vége azonban némi újraértelmezést tett szükségessé a következő ciklusban.

Inoguchi szerint 1990–2005 között Japán elindult a „globális polgári hatalommá” válás útján. Úgy tűnt, a bipoláris világrend felbomlásával csökken a nagyhatalmak közötti konfliktus esélye, és ebben a közegben Japán anélkül válhatott egyre meghatározóbb globális szereplővé, hogy újra kellett volna strukturálnia pacifista védelempolitikáját. A nemzetközi szervezetekben való részvétel és különösen az ENSZ-en belüli kezdeményezések, a harmadik világba indított segélyprogramok széles körű támogatása anélkül emelheték Japán nemzetközi szerepvállalásának mértékét, hogy szükséges lett volna mindezt komolyabb haderőfejlesztési törekvésekkel támogatni.⁵⁴⁶

Inoguchi azt prognosztizálta, hogy a 2005–2020 közötti időszak Japán „hagyományos globális hatalommá” válásának korszaka lesz. Ez voltaképpen a Nakasone alatt elindult „normalizációs” vita szerves folytatásának is tekinthető, ám ehhez Japánnak komoly legitimációs kérdéseket kell majd tisztáznia, illetve a „normális” globális hatalommá váláshoz – Inoguchi szerint – a jelentős katonai kapacitáshiány felszámolására is szükség lesz.⁵⁴⁷

Japán – mint az Egyesült Államok kulcsfontosságú partnere – globális szerepvállalása meghatározó kérdése lesz az elkövetkezendő éveknek, de ugyanennyire fontos, hogy milyen mértékű amerikai katonai jelenlét garantálja a biztonsági egyezmény mindennapos fenntartását. A következő alfejezet célja, hogy átfogó képet adjon a Japánban állomásozó amerikai haderőről és annak relevanciájáról a régió biztonsági folyamatainak szempontjából.

A Japánban állomásozó amerikai erők, a United States Forces in Japan (USFJ)

Az Egyesült Államok erőinek Japánban állomásoztatását az 1951-es békeszerződéssel párhuzamosan megkötött biztonsági együttműködés VI. cikkelyében megfogalmazott irányelvek alapozták meg.⁵⁴⁸ Ennek megfelelően a felek 1952-ben egy külön megállapodást

⁵⁴⁶ INOBUCHI 2007, 288–289.

⁵⁴⁷ INOBUCHI 2007, 288–289.

⁵⁴⁸ *Security Treaty Between the United States and Japan; September 8, 1951* (é. n.).

kötöttek az amerikai csapatok jelenlétéről. Az 1960-as új változat az előzőhöz hasonló módon – a szerződés aláírását követően – egy külön megállapodást irányozott elő a Japánban állomásozó amerikai erők státuszára vonatkozóan (Status of Forces Agreement).⁵⁴⁹ Ennek köszönhetően az USA erői hozzáférést kaptak Japánban található létesítményekhez, illetve területekhez, amelyek kijelöléséről és egyeztetéséről egy közös bizottság gondoskodott, a biztonsági szerződés XXV. cikkelye alapján.⁵⁵⁰

Az USFJ egyesített parancsnoksága a Csendes-óceáni Egyesített Műveleti Parancsnokság (US Pacific Command – US PACOM) fennhatósága alá tartozik, egyben a legfontosabb külföldi kontingense a csendes-óceáni térségben.⁵⁵¹ A parancsnokság alá tartozó létesítmények Japán területén számtalan helyen megtalálhatók, de a két legfontosabb helyszín a központi parancsnokságnak otthont adó Yokota-légitámaszpont,⁵⁵² illetve a Japánban állomásozó amerikai erők nagy többségének otthont adó Okinawa. Ez utóbbi szigetcsoporton található az amerikai erők közel háromnegyede.⁵⁵³

A szigetországban állomásozó amerikai erők létszáma 1989 után fokozatosan csökkent, ám kisebb fluktuáció után az elmúlt 10 évben ismét növekvő tendenciát mutatnak a számok, közelítve a hidegháború alatti 50 000 főhöz. Haderőnemenkénti megoszlásban a két nagyobb kontingenst a légierő (nagyjából 12 000–15 000 fő, 2022-ben 13000 fő), illetve a tengerészgyalogság adja (nagyjából 20 000–25 000 fő, 2022-ben 20000).

A két legnagyobb haderőnem létszámának növekedése mellett megfigyelhető, hogy az elmúlt évtizedben a haditengerészethez tartozók aránya is fokozatosan növekedett a USFJ összetételében, illetve az itt állomásozó 7. flotta „békeidőben” fenntartott köteléke is bővül. 2008-ban 9 nagyobb felszíni hajóegység adta a haditengerészeti komponens fő erejét,⁵⁵⁴ 2018-ban ez már 18,⁵⁵⁵ 2022-ben 13, összetétele 1 repülőgéphordozó, 4 cirkáló, 8 romboló, 1 helikopterrel felszerelt rohamhajó, 2 partraszállító dokkhajó.⁵⁵⁶

Az erőkivetítés – a haditengerészet felszíni egységein túl – a nagyszámú vadászgépen alapul. A hidegháborút követő leépülés után itt is komoly növekedés figyelhető meg, e téren

⁵⁴⁹ *Agreement regarding the Status of United States Armed Forces in Japan* (é. n.). Forrás:

www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/2.html

⁵⁵⁰ *Agreement regarding the Status of United States Armed Forces in Japan* (é. n.).

⁵⁵¹ VARGA Gergely (2014): Az Egyesült Államok katonai jelenléte a csendes-óceáni térségben. *Nemzet és Biztonság*, 7. évf. 3. sz.

⁵⁵² *About USFJ* (é. n.). Forrás: www.usfj.mil/About-USFJ/

⁵⁵³ VARGA 2014.

⁵⁵⁴ IISS 2008.

⁵⁵⁵ IISS 2018.

⁵⁵⁶ IISS Military Balance 2022. 279.o.

lényegében a 30 évvel ezelőtti állapotokhoz tértek vissza. Fontos szempont az is, hogy a Japánban állomásozó USFJ kötelékében az USA legmodernebb géptípusai számottevő arányban képviselik magukat.

Bár a Washingtonhoz fűződő szövetség a japán társadalmon belül szilárd alapokon nyugszik, az amerikai katonai jelenlét kapcsán sokszor merültek fel különféle problémák. Különösen Okinawa szigetén alakult ki komolyabb ellenérzés a helyi lakosságban az amerikai támaszpontok kapcsán, tekintve, hogy a sűrű beépítettség miatt sok esetben okozott feszültséget az USFJ pusztai jelenléte. Ugyan 2006–2009 között történtek óvatos lépések az itteni támaszpontok – különösen a Futenma légitámaszpont – átcsoportosítására, de lényegi változás nem történt, a kérdés továbbra is nyitott maradt.

A USFJ jelenlétének társadalmi megítélése azonban sokat javult, főként a 2011-es cunami és a fukushimai atomkatasztrófa után végrehajtott mentési műveletek miatt. Az amerikai segítségnyújtási művelet az Operation Tomodachi elnevezést kapta,⁵⁵⁷ s 2011. március 11. és április 8. között zajlott.⁵⁵⁸ A haditengerészet komoly logisztikai segítséget nyújtott, miközben a felszíni hajóegységek – több esetben is erős sugárzásnak kitéve magukat – végezték a feladatukat. A tengerészgyalogság, a légierő és a szárazföldi hadsereg egységei javarészt helikopterek segítségével támogatták a japán mentési műveleteket. A tengerészgyalogság továbbá kutató-mentő tevékenységekben is segítette a japán szövetséges egységek munkáját.⁵⁵⁹ A fukushimai katasztrófa kapcsán végzett mentési és katasztrófaelhárítási műveletek hatására a japán társadalomban drasztikusan megnőtt az Önvédelmi Erők és a szigetországban állomásozó amerikai erők elismertsége.

Alapvető feltevések („Inference” értékek):

I₈: A USFJ viszonylag nagy valószínűséggel reagálna egy Japán elleni támadásra, márpedig ez kiterjed a Senkaku-szigetekre. Így érdemes a USFJ erejét hozzávenni a Japánhoz.

⁵⁵⁷ A *tomodachi* (友達) szó jelentése: barát.

⁵⁵⁸ *Timeline of Operation Tomodachi* (2011). Forrás: www.nbr.org/research/activity.aspx?id=121

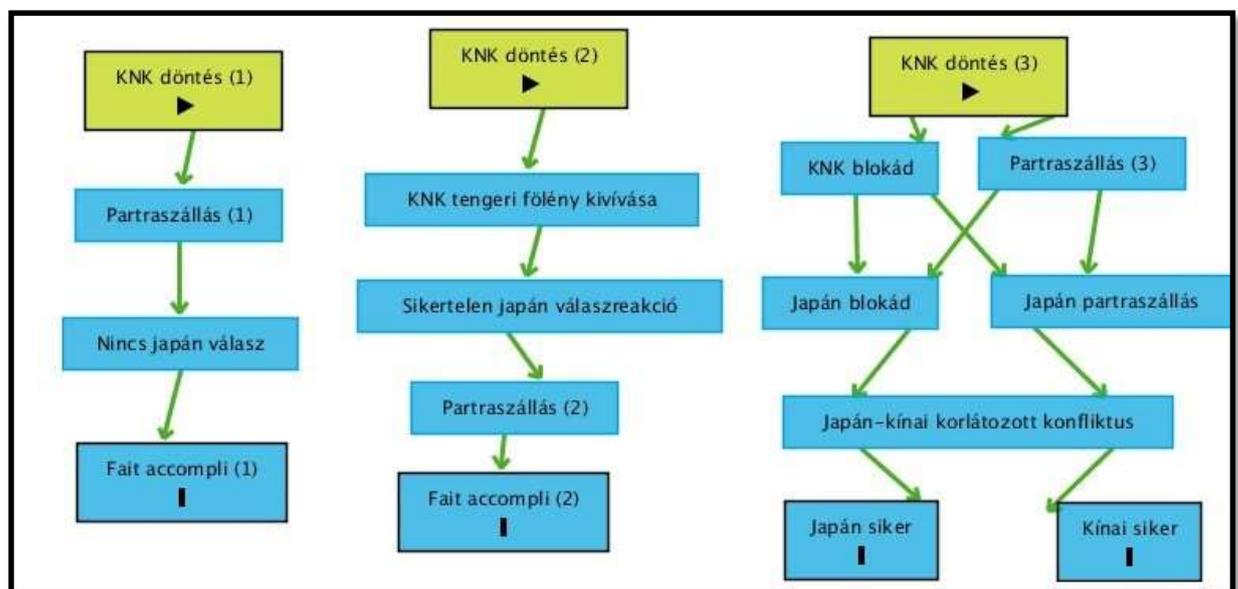
⁵⁵⁹ *Timeline of Operation Tomodachi* (2011).

e) A Senkaku/Diaoyu szigetek szerepe Japán biztonságpolitikájában

A Senkaku/Diaoyu szigetvita Japán területi szuverenitása szempontjából az egyik legfontosabb biztonsági kihívást jelenti.

A japán politikai vezetés a 2000-es évek óta láthatóan törekszik úgy átalakítani az ország védelempolitikáját, hogy képessé váljon reagálni egy esetleges kínai területszerző támadásra a szigetcsoport kapcsán.

Ha egy esetleges Senkaku/Diaoyu szigetekkel szembeni kínai területfoglalást akarunk logikai szekvenciákként kifejezni, az alábbi DAG-ok segítségével tudunk három alternatív lehetséges kimenetelt ábrázolni.

35. ÁBRA: A SENKAKU/DIAOYU SZIGETEK KAPCSÁN LEHETSÉGES ESZKALÁCIÓ LOGIKAI DAG ÁBRÁJA; SAJÁT SZERKESZTÉS

Elméleti lehetőségekként lényegében három eseménysorozat mentén képzelhetünk el egy esetleges területszerző lépést a kínai fél részéről.⁵⁶⁰ Ezeknek mind előfeltétele, hogy döntés születik a kínai fél részéről arra vonatkozóan, hogy katonai eszközökkel birtokba vegyék a szigeteket.⁵⁶¹

Amennyiben ez a döntés megszületik, Kínának lehetősége van arra, hogy pusztán egy kis létszámú erőt akár jelentősebb légi- és haditengerészeti előkészítés nélkül a szigetekre

⁵⁶⁰ Mivel jelenleg a szigetek japán fennhatóság alatt állnak. Így nincs indok arra, hogy „japán területszerzésről” beszéljünk, mivel de facto birtokolja a szigetcsoportot.

⁵⁶¹ Jelen esetben akár a reguláris erőknél túli, felségjelzés nélküli csapatok, „hibrid hadviselés” jellegű alkalmazását is ide soroljuk.

helyezzen. Amennyiben a japán fél, bármilyen megfontolásból – például tartva az eskaláció lehetőségétől – ezt nem akadályozza meg és nem is tesz katonai válaszlépést, a szigetek elfoglalása gyakorlatilag megtörténik „*fait accompli*” jelleggel, kész helyzet elé állítva Japánt, az Egyesült Államokat, valamint a regionális és globális nemzetközi közösséget.

Az is elképzelhető, hogy a kínai fél a szigetek elfoglalása előtt haditengerészeti (és esetleg légi) előkészületeket hajt végre. Ennek a célja a szigetek körüli műveleti térben a lokális tengeri fölény kialakítása lenne.⁵⁶² A japán fél megpróbálhat erre reagálni, de ahogyan például a dél-kínai tengeren volt rá precedens, előfordulhat, hogy pusztán a kínai haditengerészet pozícióiból fakadóan a másik fél végül nem képes megakadályozni egy ilyen tengeri fölény helyzetet.⁵⁶³ Ebben az esetben logikus lépés lehet a szárazföldi egységek partraszállása és az első szekvenciához hasonlóan, lényegében érdemi harci cselekmények nélküli „*fait accompli*” helyzet kialakítása.

A harmadik logikai kategória lehet, ha Japán érdemi ellentevékenységet hajt végre, beleértve ebbe a kínai művelet korai észlelését, japán erők reaktív mozgósítását. Leegyszerűsítve a haditengerészeti műveleti folyamatokat, két leágazást képzelhetünk el. Kína előbb tengeri uralom kivívására törekszik,⁵⁶⁴ blokáddal, vagy rögtön/egyidejűleg hajt végre partraszállást. Egy sikeres kínai „blokádd” után szintén lehetséges a kínai erők partraszállása.⁵⁶⁵ Amennyiben kínai blokádd-helyzet alakul ki, ezt egy reagáló japán fél – és vélhetően amerikai szövetségese – megpróbálhatja megakadályozni. Ez végső soron legalább is egy, a szigetek körüli korlátozott konfliktushoz vezethet.⁵⁶⁶ Ha tengeri uralom nélkül végrehajtott kínai partraszállás történik, a japán fél vélhetően szintén csapatokat igyekezne helyezni a szigetekre, illetve maga is igyekezne tengeri fölényt kialakítani, gyakorlatilag blokádd alá helyezve a szigetek tartózkodó kínai csapatokat. Végső soron ez is egy alacsonyabb intenzitású, lokális, korlátozott kínai-japán-amerikai konfliktushoz vezetne. Ennek persze lehetséges kimenetele egy kínai győzelem, vagy ennek sikeres japán megakadályozása.⁵⁶⁷

⁵⁶² A haditengerészeti műveletek elméleti kerete többféle változatát különíti el a tengeri területek felett kialakított uralomnak. Jelen esetben egy ilyen művelet egy „zárt vagy részlegesen lezárt tengeri terület/hadszintér feletti kontroll...” változatot jelenthetné; Vego, Milan. *Operational Warfare at Sea: Theory and Practice* Second edition. Routledge, 2017. 35-36. o.

⁵⁶³ A Scarborough zátony esetében lényegében érdemi harctevékenység nélkül terjesztette ki gyakorlati fennhatóságát Kína a filippínó hajóegységek útjának lezárásával 2012-ben, <https://amti.csis.org/scarborough-shoal/>

⁵⁶⁴ Speller, Ian. *Understanding naval warfare*. Routledge, 2018. 117-118. o.

⁵⁶⁵ Uo. 135-137. o.

⁵⁶⁶ A japán védelmi fehér könyvekben 2013 óta szerepel annak leírása, hogy „távvoli szigetek elleni támadás” esetén a Jietai milyen módon reagálna; lényegében a szigetek visszafoglalásával. Lsd.

http://www.clearing.mod.go.jp/hakusho_data/2013/2013/html/n3112000.html

⁵⁶⁷ Uo.

Természetesen nem kizárt, hogy a három lehetséges logikai szekvencia körül az első, tehát japán ellenlépés nélküli kínai területszerzés megtörténjen. Ám a japán biztonság- és védelempolitikai folyamatok, stratégiai dokumentumok és doktrínák ismeretében jóval valószínűbb, hogy a Jeitai és vélhetően amerikai partnere igyekeznének valamilyen módon reagálni egy kínai offenzívára. Ebben az esetben pedig a művelet logikai láncolatát nézve mindenképp az egyik legfontosabb szakasz lehet a haditengerészeti erőkre háruló feladat, a Senkaku/Diaoyu szigetek kapcsán érintett vizeken a tengeri fölény kivívása.

Ezen alapvetés elfogadása esetén tehát az erők hatalommetriai összehasonlítása kapcsán az össznemzeti képességek mellett prioritást kell adnunk azoknak az indikátoroknak, amelyek a haditengerészeti képességek leírására alkalmasak.

Alapvető feltevések („Inference” értékek):

I₉: Japán egyértelműen törekszik elrettentésre, a szigetek kérdését biztonságiasította, a kínai fenyegetettségpercepció magas a japán társadalmon belül. A Senkaku-dilemma nem csupán a szigetekről szól, de Japán ellátásbiztonságáról és biztonságának egészéről. A politikai részről jelentős az ösztönzés a megvédésére, visszafoglalására.

Összefoglaló, 5. fejezet:

Az 5. fejezetben Japán vonatkozásában elvégeztem a kutatáshoz szükséges esettanulmányi áttekintést. Bemutattam a japán politikai folyamatok kül- és biztonságpolitika szempontjából releváns vonatkozásait, majd aszigetország biztonságpolitikájának legfontosabb jellegzetességeit. Ezt követően kvalitatív (történeti áttekintés) és kvantitatív szempontok mentén vizsgáltam Japán védelempolitikáját 1989 és 2022 között, valamint a japán-amerikai szövetségi együttműködést. Végül bemutattam a Senkaku/Diaoyu szigetvia szerepét a szigetország biztonság- és védelempolitikájában.

6) Erőviszonyok összehasonlító vizsgálata

Ebben a fejezetben megvizsgálom, hogy különböző módszerekkel kifejezve, hogyan viszonyulnak egymáshoz Kína és Japán érdekérvényesítő képességei. A hatalom és az érdekérvényesítő képesség kifejezése, mérése, összehasonlító vizsgálata a nemzetközi- és biztonsági tanulmányok tudományterületének egy rendkívül komplex területe, számos módszertani iskolával, felhasználási lehetőséggel.⁵⁶⁸ A nemzeti „hatalom” többféleképpen is mérhető, többek között katonai, gazdasági aspektusok mentén, vagy elvontabb, úgynevezett puha-hatalmi („soft power”) faktorok mentén.

A nemzetközi tanulmányokban a hatalommetriát gyakran használják az államok nemzetközi rendszerben való viselkedésének magyarázatára, valamint a hatalom nemzetek közötti megoszlásának strukturált elemzésére. A nemzeti hatalom mérése felhasználható az államok viselkedésére vonatkozó előrejelzések készítéséhez és a nemzeti célok elérésére irányuló stratégiák kidolgozásához. A hazai hadtudományi szakirodalomban főként Kaiser Ferenc írásaiban találhatunk átfogó módszertani megközelítéseket az erőketítés,⁵⁶⁹ valamint a nemzeti erő és erőketítés kifejezésére.⁵⁷⁰

Mivel a módszertani megközelítések tárháza rendkívül széles, ezért, ha arra vagyunk kíváncsiak, melyik ország érdekérvényesítő képességei vannak fölényben, mindenképpen szükséges pontosítani, milyen kontextusban és milyen természetű érdekérvényesítési potenciálokra vagyunk kíváncsiak. A lehetséges módszerek kapcsán általánosságban elmondható, az elemzési igény függvényében válogathatunk különböző megközelítések közül egy skálán a minél elvontabb, magasabb szintű illetve ezzel ellentétben az egyre fókuszáltabb, minél inkább specifikus képességek közül. Lehetőségünk van államok magasabb absztrakciós szintű, „bruttó” mutatóit (pl. GDP, terület, lakosság) kifejezve számszerűsíteni hatalmi potenciáljukat. Ez általában a hosszabb távú, nagystratégiai szintű kutatások kapcsán lehet praktikus. De a skála másik végén, lehetőség van nyílt forrású információk fényében kifejezni egészen specifikus katonai vagy más képességeket, mint például egyes fegyverrendszerek

⁵⁶⁸ Knorr, Klaus. *Power and wealth: the political economy of international power*. Springer, 2016.; Jorgenson, Andrew K. "Unpacking international power and the ecological footprints of nations: A quantitative cross-national study." *Sociological Perspectives* 48.3 (2005): 383-402.; Gallarotti, Giulio M. "Esteem and influence: soft power in international politics." *Journal of Political Power* 15.3 (2022): 383-396.

⁵⁶⁹ Kaiser Ferenc. "Az erőketítés, mint az állam speciális érdekérvényesítő eszköze." Gőcze István (szerk.): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig*. Budapest, Dialóg Campus (2017): 55-72.

⁵⁷⁰ Kaiser Ferenc. „az állam nemzeti ereje”; „erőketítés” szócikkek In. Krajncz Zoltán et.al. *Hadtudományi lexikon : Új kötet* Budapest, Magyarország : Ludovika Egyetemi Kiadó (2019) 1,199 p. pp. 45-1171. , 1,127 p.

száma, vagy a „*soft power*” koncepcióhoz kötődő komponensek (pl. adott időben bejegyzett szabadalmak száma).⁵⁷¹

A dolgozat célja, hogy megvizsgálja az érdekérvényesítéshez szükséges képességeket a Senkaku / Diaoyu szigetvita eszkalációs potenciáljának vonatkozásában. Mivel a szigetek jelenleg egyik fél fennhatósága alatt állnak, egy lehetséges konfliktus offenzív területszerzéssel, valamint ennek megtartásával járna. Ehhez pedig hosszú távon természetesen az is hozzátartozik, hogy a kezdeményező – jelen esetben Kína – mindezt a másik féllel, a regionális nemzetközi szereplőkkel, valamint a globális nemzetközi rendszerrel el tudja fogadtatni, vagy legalább is elfogadható szintre csökkenteni az ezzel járó negatív következményeket. Ezért hatalommetriai szempontból egyaránt foglalkoznunk kell magas absztrakciós szintű képességekkel, valamint a – főként haditengerészeti – művelet szempontjából releváns képességekkel.

A magas absztrakciós szintű hatalommetriához Michael Beckley GDPxGDP/fő számítására épülő indikátorát fogom használni. Ezt fogja követni három összetett, főként katonai érdekérvényesítéshez köthető indikátor (CINC, Lowy Power Index, Global Firepower Index) ismert mutatóinak összevetése.

A közvetlen műveleti képességek kifejezését alapvetően a haditengerészeti stratégia megfontolásaiból kiindulva fogom vizsgálni. A szigetek esetleges elfoglalásához, visszafoglalásához és/vagy a terület megtartásához egyaránt szükséges kialakítani a műveleti területen a tengeri uralmat („*sea control*”). Ezt – főként a védekező fél – akadályozhatja tengeri területmegtagadással. Ezeknek a hadászati megközelítéseknek számos komponense van, hiszen a haditengerészeti műveletek a 21. században már ténylegesen az öt műveleti tér (tengeri, légi, szárazföldi, kozmikus, kiber) együttes használatán alapulnak.⁵⁷² A haditengerészeti műveletek azonban még egy hálózatcentrikus hadelméleti kontextusban is alapvetően a felszíni hajóegységek köré szerveződnek. Ahogyan a haditengerészeti hadelmélet fogalmaz, a tengeri műveleti tér „platform centrikus” („platform centric”),⁵⁷³ mivel a műveleti közeg (a világtenger) eszközök nélküli hosszú távú emberi jelenlétre alkalmatlan. Így a tengeri területmegtagadást leszámítva bármely más haditengerészeti tevékenység⁵⁷⁴ elsősorban a „platformok” köré szerveződik.

⁵⁷¹ Lsd. például a University of Southern California „USC Center on Public Diplomacy” kutatóközpontjának [Soft Power 30.](#) évkönyvek módszertana.

⁵⁷² Speller, Ian. *Understanding naval warfare*. Routledge, 2018. 124-129. o.

⁵⁷³ U.o.

⁵⁷⁴ Speller, 18. o.

Éppen ezért a specifikusan műveleti képességek vizsgálatakor a dolgozat is két olyan hatalommetriai módszertanra épít, amely ezeknek a „platformoknak”, jelen esetben a felszíni hajóegységeknek, igyekszik valamilyen indikátor mentén kifejezni haditengerészeti hatalommetriai értékét. Az egyik egy „bruttó” képesség megközelítésű módszer, mivel bizonyos hajóosztályok hajóegységeinek „tömegét” (teljes vízkiszorítását) összesíti. A második és a négy hatalommetriai módszer közül utolsóként vizsgált indikátor a haditengerészeti csoportosítások tűzerejét, valamint proaktív lég- és rakétavédelmi képességeit fejezi ki.

Fontos megjegyezni, hogy a dolgozat ebben a formában pusztán a különböző hatalommetriai indikátorokat hasonlítja össze. Ezek alkalmasak lehetnek relatív erőviszonyok kifejezésére, így megfelelő alapot adhatnak akár tudományos, akár döntéstámogatói elemzéseknek. Nem céljuk azonban pontosan megválaszolni azt, hogy melyik félnek milyen esélyei, lehetőségei, kihívásai lehetnek egy esetleges Senkaku/Diaoyu szigetek körül kialakult konfliktus kapcsán. Ennek modellezésére különböző típusú hadijáték modellezések lehetnének alkalmasak. Egy komplex és részletes hadijáték modellezés azonban bőven túllépne a jelen értekezés terjedelmi keretein. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a nyílt forrásokból elérhető wargame eszközök és elemzések közül számos esetében találkozhatunk hasonló szempontokkal, mint amiket a jelen értekezés vizsgál. Az erők absztrakciós kifejezése, azok arányaihoz rendelt siker valószínűségek,⁵⁷⁵ a tengeri műveletek felszíni-hajóegység centrikussága,⁵⁷⁶ valamint a csapásmérő potenciál (és a védekezés) esetén a rakétaindító kapacitás primátusa,⁵⁷⁷ mind olyan modellezési megoldások, amik a hadijátékok esetén is a harcrendszerek logikai mechanizmusainak magját alkotják.

⁵⁷⁵ Linick, Michael E., John Yurchak, Michael Spirtas, Stephen Dalzell, Yuna Huh Wong, and Yvonne K. Crane, *Hedgemoney: A Game of Strategic Choices*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2020.

⁵⁷⁶ GMT [Next War](#) sorozat

⁵⁷⁷ [Compass: South China Sea](#) és Indian Ocean harcrendszere

i) Hatalommetria makro indikátorok mentén

A nemzetközi- és biztonsági tanulmányok elemzéseiben visszatérő kérdés a hatalom megoszlásából fakadó rendszer szintű összefüggések elemzése. Ennek mentén beszélhetünk multipoláris, bipoláris, vagy unipoláris világrendekről, vagyis, hogy hány nagy-, vagy szuperhatalom képes érdekérvényesítésre globális szinten.⁵⁷⁸

Habár a hatalomról, a hatalom megoszlásának rendszeréről széles körben zajlik tudományos, szakmai és közéleti diskurzus, sokkal kevésbé egységes az, hogy pontosan milyen alapon mérjük, hogyan számszerűsítjük a hatalmat a nemzetközi térben. A vonatkozó tudományterületek számtalan módszert fejlesztettek ki a hatalom különböző aspektusainak kvantifikációjára, külön kutatási törekvésként ezzel foglalkozik például a „hatalommetria”,⁵⁷⁹ mégis megfigyelhető egyfajta fókusz az ilyen jellegű kutatások kapcsán. A nemzeti össztermék, azaz GDP a leggyakrabban használt hivatkozási alap a nemzetközi tér hatalmi viszonyairól alkotott diskurzusnak.⁵⁸⁰ Ennek oka, hogy meglehetősen komplex tényezők összességéből képződik, mégis kellőképpen absztrakt ahhoz, hogy minden nemzetközi szereplő kapcsán egységesen kifejezhető mérőszámot adjon. Értéke az esetek döntő többségében legalább részben korrelál egy adott ország vélt, vagy valós nemzetközi presztízsével, érdekérvényesítő képességeivel.

Vannak olyan módszertani megközelítések is, amelyek igyekeznek ennél összetettebb mutatókra épülő indikátorokat alkotni. Ezek általában valamilyen módon összesítik a GDP-t, a védelmi kiadásokat, demográfiát, az állam területét és még néhány gazdasági, földrajzi és társadalmi mutatót. Ezek, a GDP-hez hasonlóan javarészt szintén univerzálisan kifejezhető gazdasági, társadalmi adatok, így kellően absztraktak ahhoz, hogy nagy időtávokat vizsgáló elemzésekben használhassuk őket a hatalom kifejezésére. A nemzetközi tanulmányok és biztonságpolitikai vonatkozású tudományos művek átfogó szemléje alapján úgy tűnik, a publikációk kétharmada általában a GDP-t, vagy esetleg a GDP és valamely más, bruttó indikátor kombinációját használja a nemzetközi térben a elfoglalt hatalmi pozíciók kifejezésére.⁵⁸¹ Az összesítése elvégző Michael Beckley 2018-as kutatásában a szakirodalom

⁵⁷⁸ Mearsheimer, John J. "Back to the future: Instability in Europe after the Cold War." *National and International Security*. Routledge, 2018. 107-158. ; Németh Viktória. [A hatalom dimenziói](#). Danubecapital.hu

⁵⁷⁹ Sułek, Mirosław. "Measurement of national power—a powermetric model." *Przeegląd Geopolityczny* 32 (2020): 35-57.

⁵⁸⁰ Oleg Buklemisev. [Többpólusú vagy széttagolódott világ – a közgazdász szemével](#); <https://novekedes.hu/elemezsek/eu-kina-usa-vajon-melyik-lesz-a-vezeto-hatalom-par-evtized-mulva>

⁵⁸¹ Beckley 2018 15.

módszertani szemléje mellett azt is megvizsgálta, hogy az ilyen módon elkészített hatalommetriai összevetések az elmúlt 200 év konfliktusait tekintve mennyire korreláltak azzal, hogy egy két vagy többoldalú konfliktus során melyik fél kerekedett felül. Egy nagy mintás mérés után arra a következtetésre jutott, hogy két ország konfliktusa esetén a GDP a háborús konfliktusok esetén 68%, míg a katonai konfliktussal nem járó nemzetközi érdekellentétek esetén 64%-ban tudta előre jelezni, melyik fél képes majd felülkerekedni. Néhány részletesebb esettanulmány vizsgálata során azt is bemutatta, hogy sok esetben a GDP alapján kifejezett hatalommetria a történelmi konfliktus végeredményével éppen ellentétes eredményt prognosztizált volna, illetve adott esetben jelentősen eltérő arányú győzelmet a nagyobb GDP-vel rendelkező fél esetében.

Ennek mentén Beckley úgy látta, hogy a pusztán a GDP alapján kifejezett hatalommetria – habár hosszú évtizedes, évszázados hatalmi dinamikák kifejezése esetén kellőképpen absztrakt indikátor – egyes bilaterális konfliktusok esetén nem kielégítően korrelál a várható végeredménnyel. Úgy véli, ennek legfőbb oka, hogy pusztán a GDP, mint indikátor, nem képes kellő mértékben megjeleníteni a hatékonyság faktort. Így azt javasolja, hogy a GDP, mint a gazdaság méretét kifejező érték és a gazdasági-társadalmi hatékonyság leggyakoribb indikátora, a GDP/fő értékek szorzatával érdemes vizsgálni két ország között a hatalmi viszonyok eloszlását.

A Beckley által javasolt képlet tehát két állam között a hatalom eloszlását úgy fejezi ki, hogy megvizsgálja A és B ország esetében a GDP és GDP/fő értéket, ezek szorzatait összeadva kifejezi a két ország részesedését az összesített értékből.

Beckley ezt a módszert ugyanarra a konfliktus mintára alkalmazva azt találta, hogy a GDPxGDP/fő indikátor a háborús konfliktusok 78%-a, míg az egyéb típusú nemzetközi érdekellentétek esetén 70%-ban korrelált a győztes országgal. Meggyőző tudományos érvelésként elfogadva Beckley 2018-as tanulmányát – amit alátámaszt annak tudományos impaktja és magas idézettsége is⁵⁸² –, Kína és Japán esetében a legmagasabb absztrakciós szintű hatalommetriai összehasonlításhoz jelen disszertációban is ezt az értéket fogom alapul venni. Ehhez a Világbank által közölt adatokat használtam:

Japán	GDP (bn. USD)	GDP/cap. (USD)	GDPxGDP/cap (bn USD)
1997	4415	35638	157341770
2013	5156	40898	210870088
2021	5145	39285	202126470
Kína	GDP (bn. USD)	GDP/cap. (USD)	GDPxGDP/cap (bn. USD)

582

1997	961,6	781,7	47641 bn
2013	9570	7020	67181400
2021	17460	12556	22261788

9. TÁBLÁZAT: JAPÁN ÉS KÍNA GAZDASÁGI HATALOMMETRIAI MAKRO MUTATÓI; SAJÁT SZERKESZTÉS, ADATOK FORRÁSA: WORLD BANK

Ennek megfelelően a két ország közötti erőviszonyok megoszlásához az alábbi képlettel számoltam:

$$\frac{GDPJP \times GDP / f \acute{o}JP}{GDPKNK \times GDP / f \acute{o}KNK + GDPJP \times GDP / f \acute{o}JP}$$

illetve:

$$\frac{GDPKNK \times GDP / f \acute{o}KNK}{GDPKNK \times GDP / f \acute{o}KNK + GDPJP \times GDP / f \acute{o}JP}$$

Ezek alapján az 1997-es, 2013-as és 2021-es éveket kijelölve mérföldkövekként az alábbiak szerint alakult a két ország GDP aránya, illetve GDPxGDP/fő értékkel kifejezett hatalommetriai potenciáljának aránya:

	SUM GDP (bn USD)	Japán %	Kína %
1997	5376,6	82%	18%
2013	14726	35%	65%
2021	22605	23%	77%

10. TÁBLÁZAT: JAPÁN ÉS KÍNA GDP-JÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA; SAJÁT SZERKESZTÉS

	SUM GDPxGDP/cap.	Japán %	Kína %
1997	158093452,7	99,52%	0,48%
2013	278051488	75,84%	24,16%
2021	421349085	47,97%	52,03%

11. TÁBLÁZAT: JAPÁN ÉS KÍNA BECKLEY 2018 MÓDSZERTANA ALAPJÁN ÖSSZEÁLLÍTOTT MAKRO HATALOMMETRIAI ÉRTÉKEI, SAJÁT SZERKESZTÉS

Viszonyításképp megnézhetjük, hogy néhány 20. századi konfliktus, illetve akár kelet-ázsiai sziget/területvita esetén ezek az arányok hogyan néztek ki. Argentína és Nagy-Britannia 1982-es falklandi háborúja esetén az arány 95% : 5% a britek javára, a 2008-as orosz-grúz háború esetén pedig 98% : 2% az orosz fél javára.

Összességében tehát elmondható, hogy Kína hatalommetriai fölénye a 2010-es évek óta jelentős, ha csupán a GDP-t, mint indikátort vesszük figyelembe, hiszen míg 1997-ben 82:18 az arány Japán javára, ez 2013-ban már 65:35 Kína javára, 2021-ben pedig már 77:23, szintén Kína javára. Ha azonban elfogadjuk, hogy a GDPxGDP/fő szignifikánsabban indikatív arányokat mutat, mint a GDP, akkor ez a kínai fölény már jóval csekélyebbn. 1997-ben még elsöprő japán fölényről beszélhetünk (99,5 : 0,48), 2013-ban még 76 : 24 Japán javára, 2021-ben azonban megfordulnak az erőviszonyok és 52 : 48 arányban mutatkoznak Kína javára. Ez azonban csekély fölény, ha egyáltalán annak tekintjük, sokkal közelebb áll a paritáshoz.

Megállapítások („Evidence” értékek):

E₁₁: GDP-ben kifejezett fölényben Kína 1997-es 82:18 hátránya (41:9) 2021-re 23:77 előnnyé nőtt. Ha azonban a Beckley által bizonyítottan magasabb érdekérvényesítési korrelációs GDPXGDP/fő értéket nézzük, a kínai hátrány 1997-ben 99,5:05, 2021-re ez is megfordul, de jóval kisebb fölény van Kína javára 48:52. A Beckley által használt GDPXGDP/fő képlettel ez az előny inkább paritás.

ii) Összetett és gyakran használt hatalommetriai indexek: CINC,

Ebben a szakszban három olyan indikátor mentén vizsgálom meg Kína és Japán relatív érdekérvényesítő potenciálját, melyek sokfaktoros tényezők aggregált módon történő kifejezésével igyekeznek hatalommetriai indikátorokat adni.

CINC

A Nemzeti Képességek Átfogó Indexe (CINC) egy ország relatív katonai és gazdasági erejének mérőszáma. A mutató az államok katonai és gazdasági erejét értékeli, és egy 0-tól 100-ig terjedő skálán pontozza őket. Figyelembe vesz számos tényezőt, többek között a fegyveres erők méretét és minőségét, a védelmi költségvetést, vagy az ipari kapacitást.⁵⁸³ A CINC értéket gyakran használják a stratégiai jellegű kutatásokban, valamint a nemzetközi biztonsági tanulmányok elméleti munkáiban.⁵⁸⁴

A CINC hat tényezéből alkot összetett indikátort:

- Egy ország teljes népessége (TPR)
- A városi lakosság száma (UPR)
- Vas és acélgyártás volumene (ISPR)
- Elsődleges energiafelhasználás volumene (ECR)
- Éves katonai kiadás (MER)
- Fegyveres erők összesített létszáma (MPR)

A CINC így egy indikátor a hat tényező összegéből, osztva hattal:

$$CINC = \frac{TPR + UPR + ISPR + ECR + MER + MPR}{6}$$

A COW kutatócsoport összesítette ezeket az értékeket globális szinten és egy adott ország CINC indikátora így az ország részesedése a teljes/globális CINC értékből:

$$\frac{X \text{ ország CINC}}{\text{Globális CINC}}$$

GFP

⁵⁸³ Correlates of War. [National Material Capabilities \(v6.0\)](#)

⁵⁸⁴ Singer, J. David. "Reconstructing the correlates of war dataset on material capabilities of states, 1816–1985." *International Interactions* 14.2 (1988): 115-132.

A Globális Tüzerő Index (GFP) az országok katonai képességeik alapján összeállított rangsora. Az indexet évente állítja össze a Global Firepower (GFP), egy védelmi és biztonsági agytröszt. A GFP-index módszertana több mint 50 tényezőt vesz figyelembe, többek között az ország aktív hadseregének méretét, a harckocsik és repülőgépek számát, valamint az erőforrások, például az olaj és a földgáz rendelkezésre állását. Az index figyelembe veszi egy ország potenciális mozgósítási képességét, valamint az ország földrajzi elhelyezkedését és logisztikai képességeit.⁵⁸⁵

A GFP-indexet gyakran használják referenciaként az országok közötti katonai összehasonlításokhoz, és gyakran idézik médiafelületeken,⁵⁸⁶ illetve a katonai és biztonsági kérdésekről szóló diskurzusokban. Az országok rangsorát az Indexen évente frissítik, és az elérhető a Global Firepower weboldalán.

Lowy API

A Lowy Institute Asia Power Index 26 ázsiai ország és entitás⁵⁸⁷ relatív katonai, gazdasági és diplomáciai erejének éves rangsora.⁵⁸⁸ Az index átfogó áttekintést nyújt az ázsiai-csendes-óceáni térség változó hatalmi egyensúlyáról, figyelembe véve egy sor kvantitatív és kvalitatív tényezőt, mint például a gazdasági erőforrások, a katonai képességek, valamint a diplomáciai és kulturális befolyás. Az index módszertana egy súlyozott pontozási rendszert használ, amely több mint 50 mutatót vesz figyelembe négy kategóriában: gazdasági erőforrások, katonai képességek, ellenálló képesség és jövőbeli tendenciák.

A Lowy Institute Asia Power Indexre tudományos és politikai körökben széles körben hivatkoznak, mint az ázsiai-csendes-óceáni térségben változó hatalmi egyensúly megértésének kulcsfontosságú eszközére,⁵⁸⁹ és gyakran hivatkoznak rá a regionális biztonságról és a nemzetközi kapcsolatokról szóló vitákban. Az index rendszeresen szerepel a nemzetközi médiában, többek között a The Economist, a The New York Times és a Financial Times hasábjain, és a kormányok, agytrösztök és üzleti szervezetek is használják stratégiai tervezésük és döntéshozataluk alapjául. A Lowy Institute indikátorai sokkal összetettebbek és

⁵⁸⁵ GFPI. [Global Firepower Index](#)

⁵⁸⁶ Balázs Benedek. [Ezek most a világ legerősebb hadseregei](#)

⁵⁸⁷ Entitás alatt értsd Tajvan.

⁵⁸⁸ Lowy Institute. [Asia Power Index](#)

⁵⁸⁹ Maulia, Erwida. [ASEAN grows dynamic while China, Japan wane: Asia Power Index](#), Tan, Paige. [Using the Lowy Institute Asia Power Index to Teach Social Science: A Plan for a Facilitated Discussion](#), Lim, Darren J., and Victor A. Ferguson. "Power in Australian foreign policy." Australian Journal of International Affairs 72.4 (2018): 306-313. , Espeña, Joshua, and Don McLain Gill. "Russia as a Great Power? A Case Study of Southeast Asia." *Global Politics Review* 6.1-2 (2020): 57-65.

módszertanilag megalapozottabbak, mint például a GFP, viszont számos esetben nem egyértelmű hogy hogyan jönnek ki bizonyos értékek, vagy esetleg hiba lehetett az adatok konvertálása kapcsán. Ilyen például a haditengerészeti hajóegységek harcértékének kérdése, ahol csupán a függőleges rakétaindító rendszerek (Vertical Launch System – VLS) kazetták számát emelik ki – figyelmen kívül hagyva más indítóeszközöket – és néhol nincs összhangban azzal, ha egy adott évben megnézzük egy ország hajóinak számát és a vonatkozó típusoknál felszorozzuk a VLS értékekkel.

Összességében tehát mindhárom hatalommetriai módszerrel kapcsolatban lehetnek módszertani kritikáink. Viszont mindhárom indikátor olyan, amely széles körben alkalmazott. Így az általuk kialakított képnek van közvetett ráhatása társadalmi reflexiókra, így ha csak közvetett módon is, de a percepciókon keresztül mindenképpen van relevanciájuk.

Az alábbi összesítésben láthatjuk a három indikátor adatsorai alapján a kínai és japán képességek összehasonlítását.

CINC arányok $\left(\frac{CINC_{JP}}{CINC_{JP} + CINC_{KNK}} ; \frac{CINC_{KNK}}{CINC_{JP} + CINC_{KNK}} \right)$

	JPN	CHN
1997	77%	23%
2013	13%	87%
2016	13%	87%

12. TÁBLÁZAT: JAPÁN ÉS KÍNA CINC ÉRTÉKEINEK EGYMÁSHOZ VISZONYÍTOTT ARÁNYA

Lowy Institute Military Power arányok (2018, 2021)

	JPN	CHN
2018	31%	69%
2021	28%	72%

13. TÁBLÁZAT: JAPÁN ÉS KÍNA HATALOMMETRIÁJÁNAK EGYMÁSHOZ VISZONYÍTOTT ARÁNYA A LOWY INSTITUTE ADATAI ÉS MÓDSZERTANA ALAPJÁN

Global Firepower Index

Csak 2022 elérhető, ebben 70:30 arányú a kínai fölény; lebontva mindhárom index mentén alábbiak a kínai:japán arányok (a kínai fölény kifejezve)

KNK:JP	CINC	LOWY API	GFP
1997	1	-	-

2013	6,14	2,90	-
2016	-	-	-
2018	-	-	-
2021	-	3,02	-
2022	-	-	2,94

14. TÁBLÁZAT: JAPÁN ÉS KÍNA KOMPOZIT HATALOMMETRIAI INDIKÁTORAINAK EGYMÁSHOZ VISZONYÍTOTT ARÁNYA A CINC, A LOWY MÓDSZERTAN ÉS A GFPI ELÉRHETŐ ADATAI ALAPJÁN

Megállapítások („Evidence” értékek):

E₁₂: CINC, Lowy indikátorok és GFPI alapján a kínai fölény jelentős. Ez a „nincs elrettentés” hipotéziseket támasztja alá.

iii) Haditengerészeti erőketívítési indikátorok

A tengeri hatalom évszázadok óta kritikus szerepet játszik a nemzetközi kapcsolatok alakításában. A tengeri útvonalak védelme, a szárazföldi folyamatokra gyakorolt főként stratégiai és gazdasági hatás, valamint a globális kereskedelem feltételeinek megteremtéséhez elengedhetetlen komponens. A haditengerészet egy nemzet katonai erejének szimbólumaként is szolgál, és arra is felhasználható, hogy demonstrálja egy ország nemzetközi ügyekben tanúsított eltökéltségét.⁵⁹⁰

Egy ország haditengerészetének katonai képességei jelentős szerepet játszanak az adott állam nagyhatalmi szerepvállalásában. Ez magában foglalja a haditengerészet méretét és összetételét, valamint a haderő hatékony műveletek végrehajtására való képességét. Egy nagy és jól felszerelt haditengerészettel rendelkező országot valószínűleg nagyhatalomnak tekintenek a nemzetközi térben, és haditengerészeti képességei befolyásolni fogják más nemzetek viselkedését.

Ennek megfelelően a nemzetközi tanulmányok tudományterületének fontos rész kérdése a tengeri képességek, azok változásának vizsgálata. Az elmúlt évek legfontosabb tudományos törekvése arra, hogy hosszabb történelmi távon, alapos és komplex módszertannal fejezze ki a haditengerészeti képességeket Crisher és Suova 2014-es tanulmánya volt, címe: *Power at sea: A naval power dataset, 1865–2011*.⁵⁹¹

A cikk átfogó összképet ad tengeri hatalomról az 1865-től 2011-ig tartó időszak adatai alapján. Criser és Suouva célja, hogy a haditengerészeti hatalomról szóló szakirodalomban vélt hiányosságokat pótolják azzal, hogy olyan adatkészletet biztosítsanak, amely a haditengerészeti hatalom és annak időbeli eloszlásának kifejezésére és követésére használható. A szerzők a haditengerészeti hatalmat a hajók számának, a hajók méretének és a hajókon lévő fegyverek minőségének kombinációjaként határozzák meg.

Módszertanuk egyrészt összesíti adott években a vizsgált országok hadiflottáinak méretét a hajóegységek száma, illetve vízkiszorítása, valamint a flotta összesített vízkiszorításán keresztül. Vizsgálati módszertanuk tartalmaz továbbá a hajók minőségére vonatkozó információkat, például a hajók maximális sebességét, a hajók fegyverzetét és a hajók

⁵⁹⁰ Lsd. Kaiser Ferenc: tengeri hatalom In. Hadtudomány lexikon 1068. o.

⁵⁹¹ Crisher, Brian Benjamin, and Mark Souva. "Power at sea: A naval power dataset, 1865–2011." *International Interactions* 40.4 (2014): 602-629.

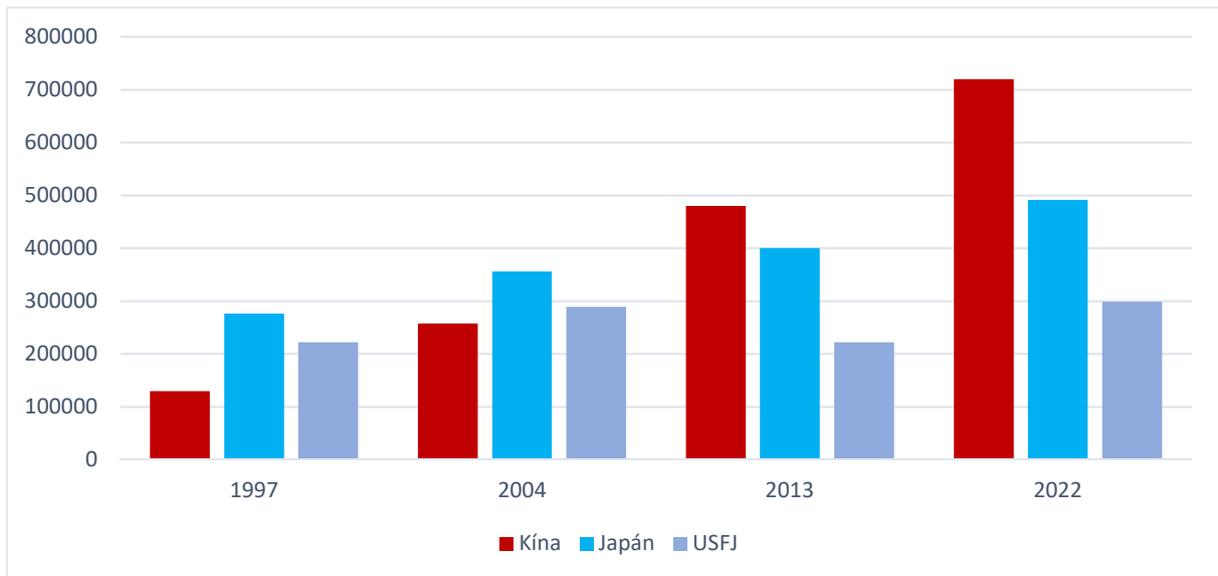
„korát” – tehát hadrendbe állásuktól az üzemidő végéig tartó időszakot – tükröző szempontokat. A szerzők ezeket az információkat a haditengerészeti hatalom többféle kifejezésére használják fel, amelyekben tükröződik a haditengerészetek összesített mérete, tűzerejük, illetve elvontabb műveleti megfontolások mentén absztrakt módon értelmezett „hatékonyságuk”.

A szerzők megállapítják, hogy a haditengerészeti hatalom eloszlása drámaian megváltozott az idők során. A 19. század végén az Egyesült Királyság volt a domináns tengeri hatalom, de ezt a dominanciát a 20. század elején Németország és az Egyesült Államok megkérdőjelezte. A második világháború utáni időszakban az Egyesült Államok vált a domináns tengeri hatalommá, és ez a dominancia napjainkig fennmaradt.

A szerzők azt is megállapítják, hogy a tengeri hatalom megoszlását a technológiai változások, például a gőzhajtás bevezetése és az új fegyverrendszerek kifejlesztése is befolyásolta. A szerzők továbbá úgy látják, hogy a tengeri hatalom megoszlásában bekövetkezett változásokat politikai és gazdasági tényezők befolyásolták, például a katonai szövetségekben bekövetkezett változások és a nemzetközi kereskedelem növekedése.

Tanulmányukban a hidegháború és az azt követő időszak egy haditengerészeti technológiai kontextus alapján elkülöníthető időszakot jelent. A nagy hatótávolságú cirkálórakéták elterjedése, a repülőgéphordozók széles körű alkalmazása, a tengeralattjárók képességeinek jelentős növekedése, valamint az egyre nagyobb méretű és komplex feladatkörű partraszállító hajótípusok megjelenése mind a tengeri hadviselés egy új összképéhez járulnak hozzá. Erre az időszakra Criser és Suova azonosítanak egyfajta hajóosztály küszöböt, amely a tüzérő és egyes találatok túlélési esélye kapcsán az adott flották tényleges ütőképes derékhadát képes alkotni. Ezek az 1947 utáni időszakban a repülőgéphordozók, rohamhajók, cirkálók, rombolók, fregattok és 1000 t-nál nagyobb tengeralattjárók.

Ugyanezen indikátorokat használva nézzük meg Kína és Japán haditengerészeti képességeit és azok arányát 1997, 2004, 2013, 2022-ben:

36. ÁBRA: FLOTTÁK VONATKOZÓ HAJÓINAK ÖSSZESÍTETT VÍZKISZORÍTÁSA CRISER ÉS SUOVA MÓDSZERTANA ALAPJÁN (TONNA) 1997-2022; SAJÁT SZERKESZTÉS, AZ ADATOKAT A SZERZŐ AZ IISS MILITARY BALANCE HAJÓÁLLOMÁNYA ÉS AZ ISMERT SPECIFIKÁCIÓK ALAPJÁN SZÁMOLTA KI

Megállapítások („Evidence” értékek):

E₁₃: az indikátor alapján Kína fölényben van, de ez nem éri el/haladja meg a 2:1 arányt. Ha az amerikai támogatást hozzáadjuk (USFJ) akkor paritás látható a felek között. Ha azt feltételezzük, hogy Kína mindent feltesz Japán ellen, akkor is 1:1, ha azonban számításba vesszük a kínai stratégiai célok eloszlását, ez reálisan inkább hátrány (H1: igen, H2: nem, H3: talán, H4: nem)

iv) Haditengerészeti tüzérő: Harccsoport Rakéta Indikátok („Battle Force Missile”)

Mivel a szerzőnek nincsenek közvetlen szolgálati tapasztalatai a haditengerészeti harcászati ismeretekkel kapcsolatban, a műveleti sajátosságok megértéséhez három fontosabb monográfia szolgáltatott támpontot, Ian Speller „*Understanding Naval Warfare*”, Wayne P. Hughes „*Fleet tactics and naval operations*” illetve Milan Vego „*General Naval Tactics: Theory and Practice*” kötetei.⁵⁹² Hughes a haditengerészeti harcászat történelmi szakaszainak leírását a jelenlegi kontextushoz eljutva a „rakéta sortűz modell egyenletével” („*salvo model equation for missile warfare*”) zárja, mely szerint a műveleti hatékonyság szempontjából a legfontosabb indikátorként a felszíni hajóegységek indítókapacitásának számát érdemes tekinteni. Vego haditengerészeti harcászati írásaiban egy ennél komplexebb tipológiáját írja le a csapásmérő műveleteknek,⁵⁹³ ám a különböző jellegű „haditengerészeti csapások” („naval strike”) javarészt a rakéta sortűz modellek logikája mentén is értelmezhetőek.

A „*haditengerészeti rakéta sortűz modell*” egy matematikai egyenletpár, amelyet arra használhatnak, hogy kifejezzék egy tengeri ütközet során, rakéta sortűz indítására képes csoportosítások között az egyes részes felek várható veszteségeit. A modell olyan változókat vesz figyelembe, mint a kilőtt rakéták száma, a rakétavédeleми képességek, illetve a hajók „állóképessége” („*staying power*”). A modell célja, hogy szimulálja egy tengeri ütközet lehetséges kimenetelét, és meghatározza a sikeres kimenetelhez szükséges legjobb stratégiát. A modell felhasználható a különböző fegyverrendszerek, hajóosztályok és harcászati eljárások hatékonyságának értékelésére, valamint a katonai tervezők és stratégiák döntéshozatali folyamatának tájékoztatására.⁵⁹⁴ A modell az alábbi két egyenletből áll, A és B flotta csoportosítások közötti ütközet kapcsán:

$$\Delta B = \frac{\alpha A - b_3 B}{b_1}$$

illetve:

$$\Delta A = \frac{\beta B - a_3 A}{a_1}$$

⁵⁹² Speller, Ian. *Understanding naval warfare*. Routledge, 2018.; Hughes Jr, Capt Wayne P. *Fleet tactics and naval operations*. Naval Institute Press, 2018.; Vego, Milan. *General Naval Tactics: Theory and Practice*. Naval Institute Press, 2020.

⁵⁹³ lsd. Milan Vego *General Naval Tactics: Theory and Practice* 45-56 o.

⁵⁹⁴ Hughes Jr, Capt Wayne P. *Fleet tactics and naval operations*. 359-379. o.

ahol

- A és B: a két flottacsoportosítás hajóinak száma
- ΔA és ΔB : az ellenséges rakéta sortűz után várhatóan harcképtelenné váló hajóegységek száma
- α és β : A és B csoportosítás csapásmérő értéke, vagyis azoknak a rakétáknak a száma, amik vélhetően célba érnek, ha az ellenfél rakétavédelmével nem számolunk. Ez nem azonos a hajóegységek nettó indítókapacitásával, mivel a rakéta és más eszközöknek egy bizonyos hányadáról feltételezhető a meghibásodás, céltévesztés. Így az α és β értékek lényegében az indított sortűz rakétáinak a száma (a_1 és b_1) szorozva a várható hatékony találatok számával (a Hughes által használt találati pontosságok 0,68 és 0,91 közötti értékeken mozognak).
- a_3 és b_3 : A és B csoportosítás hajóinak rakétavédelmi képessége (javarészt az elfogórakéták száma)
- a_1 és b_2 : A és B csoportosítás hajóegységeinek „állóképessége” („staying power”), vagyis hány találat után marad harcképes. Ez a legtöbb hajótípus esetében 1, fregatt és rombolók esetében 2, cirkálók és nagyobb hajótípusoknál 3-4 értékkel számol Hughes a kötetben

Bár Hughes a modellt bemutató fejezetben „missile salvo equation” kifejezéssel mutatja be ezeket a számításokat, az egyenletbe beilleszthető a_1 és b_1 értékek részeként nem pusztán a VLS indítású rakéták, de adott esetben torpedók és más, távoli (over-the-horizon, vagy standoff) csapásmérő eszközök száma. Hughes alapvetően felszíni hajóegységek közötti harcászati eljárásokon keresztül mutatja be a modell működési mechanizmusát és taktikai tanulságait,⁵⁹⁵ de az egyenletek α és β értékei akár integrálhatnak egy flotta csoportosításhoz tartozó más típusú indítóplatformok (pl. repülőgéphordozókról indított vadászgép kötelékek) rakétáinak (szorozva a találati pontossággal) számát.

A rakéta sortűz modell lényegében egyidejű indításokat feltételez, mivel amennyiben egy csoportosítás észleli a felé közelítő rakétaegységeket, vélhetően képes lesz nagyjából beazonosítani az azt elindító csoportosítás tartózkodási helyét és a rakétavédelmi lépések mellett vélhetően maga is elindítja saját csapásmérő kapacitását. Ez természetesen egy jelentős

⁵⁹⁵ Hughes Jr, Capt Wayne P. *Fleet tactics and naval operations*. 359-379. o.

absztrakció és nagyban leegyszerűsíti a haditengerészeti harcászat logikáját, ám a funkciója elsősorban nem egy adott művelet részletes megtervezése. Sokkal inkább egymással szemben alkalmazott flottaegységek relatív erőviszonyainak kifejezésére, várható veszteségeik feltételezett kvantifikációjára szolgál.

A haditengerészeti erő/hatalommetria ennek megfelelően kiemelt helyen kezeli a felszíni hajóegységek rakétaindító kapacitásának mértékét. A témában a legtöbbet idézett írás Keith Patton "Battle force missiles: The measure of a fleet." című tanulmánya. Patton szerint mára a rakéták tűzereje és hatótávolsága vált a haditengerészet képességeinek és hatékonyságának elsődleges mércéjévé, így a modern tengeri hadviselés kritikus összetevőjévé. A rakéták a modern haditengerészetek elsődlegesen preferált fegyverrendszerévé váltak, mivel képesek biztonságos távolságból csapást mérni. Ez tette őket a haditengerészeti harcok elsődleges eszközévé, és nagyrészt elavulttá váltak az olyan hagyományos fegyverrendszerek, mint a hajóágyúk. Rámutat továbbá, hogy a rakéták hatótávolsága jelentősen megnőtt az elmúlt években, ami lehetővé teszi a haditengerészetek számára, hogy nagy távolságból támadjanak célpontokat, ami további taktikai előnyt jelent számukra.

A cikk egyik fő konklúziója, hogy egy haditengerészet képességeit ma már a rakétaindító képességekben célszerű mérni. A haditengerészetnek a célpontok pontos és hatékony támadására és megsemmisítésére való képessége kritikus tényező a küldetések sikerében, és a rendelkezésére álló rakéták, valamint az egyidejű indítókapacitás jelentős szerepet játszanak ebben. Ez viszont a rakétákat a modern hadihajók tervezésének és képességeinek legfontosabb tényezőjévé teszi, mivel a hadihajó által szállított rakéták száma és típusa közvetlenül tükrözi a hajók harcértékét.

A cikk azzal a megállapítással zárul, hogy a haditengerészeti hadviselés jövőjét valószínűleg a rakéták és a haditengerészet képességeinek meghatározásában játszott szerepük fogja uralni. A rakétatechnológia növekvő fontossága és a haditengerészeti hadviselésre gyakorolt hatása miatt létfontosságú, hogy a haditengerészetek továbbra is beruházzanak az új, fejlettebb rakétarendszerek fejlesztésébe, hogy biztosítsák további dominanciájukat és hatékonyságukat.⁵⁹⁶

⁵⁹⁶ Patton, Keith. "Battle force missiles: The measure of a fleet." *Center for International Maritime Security* 24 (2019).

Hughes modellje, valamint Patton tanulmánya alapján megpróbálhatjuk kifejezni a kínai és japán haditengerészet, valamint az állandó jelleggel Japánban állomásozó amerikai flottaegységek „harccsoport rakéta” indikátorát (Battle Force Missile – a továbbiakban BFM).

Ennek az értékeit az alábbiak szerint állítottam össze:

- Adott években a flották kötelékében hadrendben levő fregattok, rombolók, cirkálók és tengeralattjárók
- Hajótípus darabszámonként megszorozva az egyes hajó- és tengeralattjáró típusok kapcsán ismert csapásmérő képesség indítókapacitással (VLS, csöves rakétavető rendszerek, torpedók), szárazföldi, légi és tengeri célpontok ellen egyaránt

A BFM indikátor pontos összeállítása az adott elemzés kontextusától függően eltérő lehet. Bizonyos esetekben pusztán a szárazföldi célpontokkal szembeni indítókapacitást használják⁵⁹⁷ – mert esetleg a cél az, hogy a globális erőketítés indikátorát adják meg és a módszertan szerint elsősorban a szárazföldi célpontok pusztítása élvez prioritást –, előfordul az is, hogy a torpedók számát nem veszik figyelembe. Jelen disszertációban elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy egy, a Senkaku/Diaoyu-szigetek körüli korlátozott konfliktus során az egyes műveletekhez használható képességek mértéke hogyan viszonyul egymáshoz. Mivel egy feltételezett konfliktus során egyaránt várható tengeri fölény kivívása, vagy annak megtagadása, valamint szárazföldi célpontokkal szembeni csapásmérés, ezért jelen esetben a BFM teljes spektrumát vettem figyelembe. Vagyis minden olyan indítókapacitást, amely közvetlen távolságon túli célpontokkal szembeni csapásmérést tesz lehetővé. Bizonyos speciális képességek azonban így nem kerültek be a BFM indikátorba, mint például a tengeralattjáró elleni gránátvető eszközök – bár ezek a 2000-es évek után már csak marginálisan vannak jelen –, vagy pontvédelmi rendszerek („*close in weapons systems*” CIWS). Szintén kimarad az összesítésből a fregattnál kisebb hajóosztályok jelentette BFM kapacitás. Ennek oka, hogy a kisebb hajóegységek javarészt partvédelmi feladatokra vannak rendszeresítve, így nem valószínű, hogy a kínai részről jelentős alkalmazásukkal kellene számolnunk. Japán részről elméletben elképzelhető ezek alkalmazása, ám ehhez arra lenne szükség, hogy japán korvettek és naszádok a konfliktus eszkalációja során már eleve a Senkaku-szigetek körüli vizekben tartózkodjanak. Márpedig jelenlegi ismereteink szerint a JMSDF nem használja ilyen módon kisebb hajóegységeit és nincs nyilvánosan elérhető információ ami alapján azt kellene feltételeznünk, hogy így alkalmaznák a főként rakétás gyorsnaszádokból álló flottillákat. A

⁵⁹⁷ Work, Robert O. "To Take and Keep the Lead": A Naval Fleet Platform Architecture for Enduring Maritime Supremacy. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2005.

kiseb hajóegységek rakéta-harcászatban történő alkalmazása azért is komplex feladat, mert a hajók méretéből és a föld görbületéből fakadóan egy bizonyos méret alatt jelentősen lecsökken az a távolság, amin belül egy hajóegység képes észlelni a felé tartó cirkálórakétákat, ezáltal a reakcióideje is drasztikusan csökken. Egy csoportosítás részeként persze van elméleti lehetőség a vezetés-irányítási rendszerek megosztásán keresztül mind a kisebb hajóegységek rakétavédelmének megvalósítására, mind a célpontkijelölésre a kisebb hajóegységek észlelési hatókörén túl, ám a modern harcászati körülmények között a különböző zavarórendszerek miatt kékvízi műveletek során ez jelentős kockázatoknak van kitéve.

Felmerülhet a kérdés, hogy az erők összevetése kapcsán milyen arányok esetén beszélhetünk egyik vagy másik fél fölényéről. Összességében a rakéta sortűz alapú harcászati modellek számos további tényezőt vesznek figyelembe, amelyek egy vagy másik fél előnyére válnak, a flottacsoportosítások összeállításától kezdve⁵⁹⁸ a felderítőképességekből fakadó előnyökig. Összességében arra sincs kodifikált irányelv, hogy érvényes-e a szárazföldi műveletek 3:1 arányú fölény elve a haditengerészeti offenzív műveletek során.

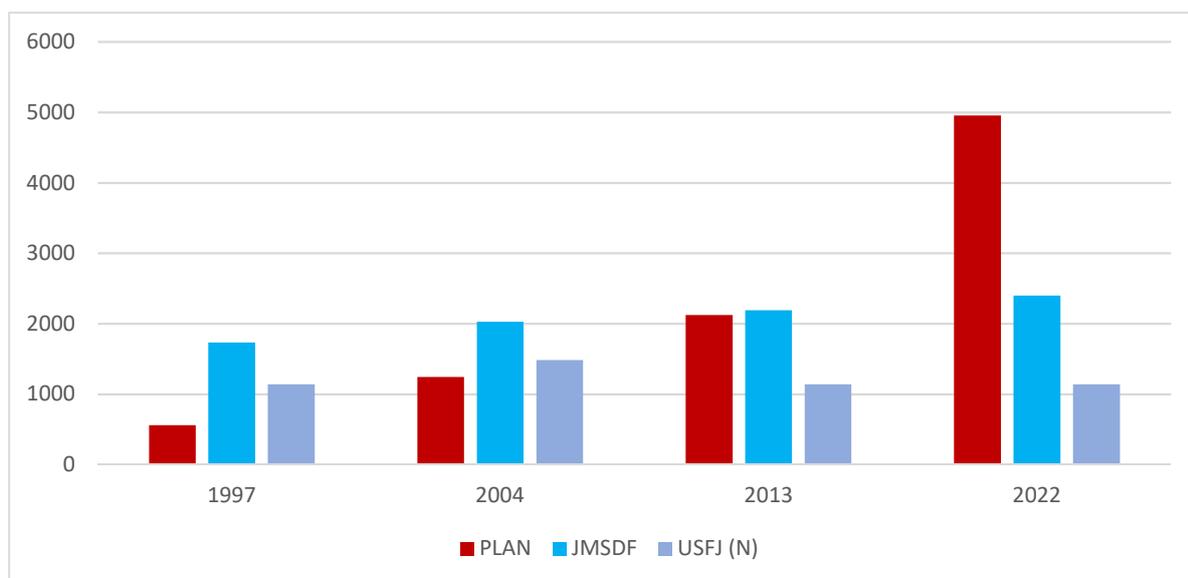
Néhány szempontot azonban figyelembe vehetünk. Egy esetleges konfliktus során a kínai fél lépne fel offenzív szereplőként, a japán fél földrajzi okokból jelentősebb helyzeti előnyt élvezne az észlelési és felderítő képességek terén. Egyrészt a közelség,⁵⁹⁹ másrészt a diverz észlelőkapacitások miatt,⁶⁰⁰ ezért pusztán a paritást, vagy az azt megközelítő szintet nem tekintjük kínai szemszögből megnyugtató aránynak. Ráadásul a kínai fél kapcsán kevésbé valószínű, hogy számos más konfliktusgóc miatt teljes flottakapacitását be tudja vetni egy korlátozott konfliktusban Japánnal szemben, míg Japán esetében ezt könnyebb feltételezni. Így ha a kínai fél legalább 3:1 arányú fölényt tudhat maga mögött, már könnyebb elképzelni, hogy flottájának nagyobb hányadát – de nem egészét – a konfliktusra allokálva is eléri a magabiztossághoz szükséges legalább 2:1 arányú fölényt. Továbbá érdemes a japán képességeket nem önmagukban néznünk, mivel a USFJ deklarálta elkötelezett Japán területének védelme iránt, így a USFJ kötelékén belül a haditengerészeti komponens BFM indikátorát is figyelembe kell vennünk.

Ezek után nézzük meg, hogyan alakulnak a BFM értékek a vizsgált időszakban:

⁵⁹⁸ Hughes 376-379. o.

⁵⁹⁹ A legközelebbi japán – és amerikaiak által is használt – repülőtér jóval közelebb van, mint a kínai félnek.

⁶⁰⁰ Szintén a közelségből fakadóan számos légi és szárazföldi észlelési kapacitás egészíti ki a haditengerészeti C4ISR rendszereket.

37. ÁBRA: FLOTTÁK BFM INDIKÁTORAI 1997-2022 KÖZÖTT; SAJÁT SZERKESZTÉS, AZ ADATOKAT A SZERZŐ AZ IISS MILITARY BALANCE HAJÓÁLLOMÁNYA ÉS AZ ISMERT SPECIFIKÁCIÓK ALAPJÁN PATTON 2019 MÓDSZETANÁVAL SZÁMOLTA KI

Megállapítások („Evidence” értékek):

E₁₄: A BFM indikátor alapján Kína fölényben van, de ez nem éri el/haladja meg a 2:1 arányt. Ha az amerikai támogatást hozzáadjuk (USFJ) akkor csaknem paritás. Ha azt feltételezzük, hogy Kína mindent feltesz Japán ellen, akkor is 1:1, ha azonban számításba vesszük a kínai stratégiai célok eloszlását, ez reálisan inkább hátrány

Összefoglaló, 6. fejezet:

Az értekezés ezen szakaszában elvégeztem a kutatáshoz szükséges kvantitatív vizsgálatokat. Bemutattam Japán és Kína relatív erőviszonyait a társadalomtudományokban magas siker-korrelációval azonosított makro indikátorok mentén. Ezt követően ismerttettem kvantitatív módon kifejezhető relatív erőviszonyaikat a szakirodalomban használt kompozit indikátorok (CINC, Lowy, GFPI) mentén. A haditengerészeti műveleti képességeit vizsgáltam Crisher és Souva (2014) módszertana alapján. Végül, a haditengerészeti tűzerő indikátoraikat hasonlítottam össze a rakéta sortűz modell egyenlet kapcsán levezethető harccsoport rakéta indikátorok mérésével kifejezésével.

Elrettentési potenciálra vonatkozó hipotézisek feltáró elemzése explicit bayesiánus elemzéssel

Az elemzés „I” faktorai: koncepcionális alapvetések, analitikai egyszerűsítések

A téma áttekintése és az két védelempolitikai esettanulmány során találkoztunk olyan tényezőkkel, amelyek nem bizonyítják vagy cáfolják egyik hipotézist sem. Az ilyen tényezők ugyanakkor fontosak lehetnek a kutatás szempontjából, hiszen bizonyos hipotézisek relevanciáját hangsúlyosabbá tehetik. Emellett segítségünkre lehetnek a bizonyító megállapítások közötti súlyozáshoz is.

Ezek alapján az alábbi „*Inference*” , vagyis alapvető felvetés tényezőket emelném ki:

- I₁: Kína a dél-kínai tengeri konfliktusban racionálisnak tekinthető kockázat/nyereség kalkulációk mentén alakította stratégiáját. Ez precedens értékű és a racionalitás keretein belül feltételezhetjük, hogy más feszültségócok, például a Senkaku/Diaoyu szigetek esetén is zajlik ilyen kalkuláció
- I₂: A nyilvános kínai stratégiai szakirodalom szemléje alapján a kínai diskurzus magas prioritást kölcsönöz specifikus katonai műveleti kapacitásoknak, különösen a haditengerészeti csapásmérő képességeknek. Az ezzel kapcsolatos kínai irodalom nagy figyelmet szentel Japán képességeire. Feltételezhetően a nyilvánosságban zajló diskurzus a stratégiai kérdésekről legalább részben tükrözi a tényleges kínai politikai vezetés által végzett kalkulációkat
- I₃: Kína számára regionális geostratégiai helyzete szempontjából jelentős értéket feltételezhetünk a Senkaku/Diaoyu-szigeteknek. Így, ha nem is tudjuk empirikusan bizonyítani, hogy tervezett-e, vagy tervez-e katonai érdekérvényesítést Peking, annyit feltételezhetünk, hogy a kínai geopolitikai érdekek rendszerében fontos helyet foglal el a szigetcsoport
- I₄: Kína esetében meggyőzőbbek azok a kutatások, amelyek konklúziója, hogy a pekingi vezetés több korábbi generációja is az érdekeket, a siker esélyeit és a kockázatokat egyaránt mérlegelő, racionális aktorként viselkedett. Így a precedens tükrében okunk van inkább ezt a racionalitást feltételezni a kínai geostratégiai döntések, az eskaláció, vagy éppen annak hiánya kapcsán is, semmint annak hiányát.
- I₅: Kína biztonságpolitikával kapcsolatos hivatalos narratívájában fontos szerepe van a törekvések „defenzív” ábrázolásának (ld. pl. „aktív védekezés”), még akkor is, ha gyakorlatban offenzív műveletekkel kapcsolatban merülhetnek fel (pl. Tajvan

„újraegyesítése”). Ez nem zárja ki, hogy Kína offenzív lépéseket hajtson végre, ám sokkal valószínűbbé teszi azt, hogy az ilyen offenzív lépéseket inkább opportunistá, egyes pillanatnyi helyzetekre való reakcióként hajtsa végre.

- I₆: A KNFH képességeinek fejlődése Kína gazdasági felemelkedésével párhuzamosan haladó trendeket mutat. Az idő előrehaladtával a szervezeti hatékonyság növelése mellett egyre jelentősebb minőségi előrelépések történnek a fegyverrendszerek terén is. Amennyiben nincs jelentős változás a Kínát övező régió országainak védelmi képességei és a kínai képességek fejlődésének trendvonalában, középtávon elképzelhető, hogy Kína olyan szintű erőfölényt lesz képes kiépíteni, amely akár a tényleges műveletek végrehajtása nélkül is a Kínának kedvező viselkedésre sarkallhatja a Pekinget övező régió szereplőit. Ez azonban a disszertációban vizsgált időszakot tekintve pusztán jövőre vontakozó kalkulációként és nem az eddigi külső elrettentési tényezők faktoraként értelmezhető.
- I₇: Kínának vannak stratégiai ösztönzői a szigetek elfoglalására.
- I₈: A USFJ viszonylag nagy valószínűséggel reagálna egy Japán elleni támadásra, márpedig ez kiterjed a Senkaku-szigetekre. Így érdemes a USFJ erejét hozzávenni a Japánhoz.
- I₉: Japán egyértelműen törekszik elrettentésre, a szigetek kérdését biztonságiasította, a kínai fenyegetettségpercepció magas a japán társadalmon belül. A Senkaku nem csupán a szigetekről szól, de Japán ellátásbiztonságáról és biztonságának egészéről. Politikai részről jelentős az ösztönzés a megvédésére, visszafoglalására.

H1, H2, H3, H4 hipotézis bayesiánus tesztelésének eredménye

A disszertáció kutatási kérdésére a négy alternatív hipotézis adta a lehetséges válaszokat.

Figyelembe véve az elemzés során kiemelhető megállapításokat, a bayesiánus elemzéshez az alábbi „*Evidence*” tételeket emelhetjük ki:

		H1	H2	H3	H4
E1	Kína és Japán között megállapítható számottevő gazdasági interdependencia. Japán számára arányaiban Kína jelentősebb partner, mint viszont. Kína esetében az USA szintén jelentős gazdasági partner, így eszkaláció esetén ennek kapcsán is gazdasági- és diplomáciai veszteségkalkulációkat feltételezhetünk	0	5	2	3
E2	A társadalmi attitűdök korábban (2012-13) és jelenleg is kölcsönösen negatív trendet mutatnak. Kína esetében mindez lehet részleges pozitív ösztönző az eszkalációra	1	5	4	2
E3	A Senkaku/Diaoyu szigetek geostratégiai elhelyezkedése ideális ahhoz, hogy Kína számára fontos előretolt jelenlétet adjon egyrészt az első szigetláncon belüli pozíciójának erősítéséhez, másrészt egy esetleges Tajvannal szembeni blokádhoz vagy invázióhoz	4	3	4	1
E4	A kínai „szürke zónás” aktivitás a Senkaku/Diaoyu szigetek körül folyamatosan növekvő trendet mutat, növelve a véletlen eszkaláció lehetőségét	2	5	2	1
E5	Kína a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán eddig olyan, éleslövészettel egybekötött hadgyakorlatot, mint amilyen az 1996-os és a 2022-es tajvani krízisek során végzett demonstratív lépések voltak, nem hajtott végre	2	2	2	5
E6	Az Egyesült Államok az elmúlt évtizedben többször is azt kommunikálta, a Japánnak nyújtott védelmi garanciája kiterjed a szigetvitában érintett területre is	3	1	5	1

E7	Kínának számos irányba oszlik a stratégiai figyelme, így a Kelet-kínai tengeren a Senkaku/Diaoyu-szigetek kapcsán nem reális, hogy minden erejét képes legyen összesítve egy konfliktusra koncentrálni. A japán védelmi képességek ezzel szembeni a tengeri és légi komponens a szigetország déli szektorába koncentrálnak, az északi szektorban főként a szárazföldi haderő páncélos erőire támaszkodik a területvédelem/elrettetés.	5	2	2	3
E8	A kínai szürke-zónás aktivitás erősödése – amely természetszerűen magával vonja a nem-kívánt eszkaláció lehetőségét – párhuzamos trendet mutat a kínai katonai képességek növekedésével. Kína tehát katonai képességei növekedésével összhangban nagyobb kockázatot vállal a nem-kívánt eszkaláció szempontjából. Ennek figyelembe vételével az elmúlt évtizedben jelentősen növekvő katonai képességek mellett feltételezhetően csökkent az elrettentő tényezők hatása a kínai számításokra.	1	4	4	1
E9	Japánnak van más biztonsági kihívása is, mint a Kína jelentette fenyegetés. További tényezőként Észak-Korea tömegpusztító fegyver programja, Oroszország és Japán területvitája, valamint néhány nem-állami szereplőhöz kötődő kihívás (mint például a kalózkodás). Védelmi képességei tehát megosztott módon hivatottak kezelni ezeket a fenyegetéseket. Azonban ez nem a teljes képességrendszer elaprózódását jelenti, sokkal inkább bizonyos részképességek adott fenyegetéshez rendelését. Az észak-koreai vonatkozásban inkább a ballisztikus rakétavédelem. Az északi szigetek területvédelmi tényező kapcsán az orosz részről nincs jelzés területfoglalásra irányuló törekvésekről, így jelentős területvédelmi képességeket nem köt le. Így a japán kapacitások javarésze koncentrálnak a déli irányba, a Senkaku/Diaoyu szigetek területvédelmi képességekre.	5	2	3	2
E10	Japán deklarálta törekszik elrettenteni Kínát és védelmi képességeit fókuszálja arra, hogy megelőzzön egy fajtacompli helyzetet	3	2	4	2

E11	GDP-ben kifejezett fölényben Kína 1997-es 82:18 hátránya (41:9) 2021-re 23:77 előnnyé nőtt. Ha azonban a Beckley által bizonyítottan magasabb érdekérvényesítési korrelációs GDPxGDP/fő értéket nézzük, a kínai hátrány 1997-ben 99,5:05, 2021-re ez is megfordul, de jóval kisebb fölény van Kína javára 48:52. Ez a szűk előny inkább paritás	2	2,5	2	3
E12	A CINC, Lowy indikátorok és GFPI alapján a kínai fölény jelentős. Ez a „nincs elrettentés” logikai elemet tartalmazó hipotéziseket támasztja alá	1	7	1	6
E13	A tágabb spektrumú haditengerészeti indikátor alapján Kína fölényben van, de ennek mértéke nem haladja meg, vagy éri el a 2:1 arányt. Ha az amerikai támogatást hozzáadjuk (USFJ) akkor lényegében paritás. Ha azt feltételezzük, hogy Kína mindent feltesz Japán ellen, akkor is 1:1, ha azonban számításba vesszük a kínai stratégiai célok eloszlását, ez reálisan inkább hátrány	9	-2	4	3
E14	A BFM indikátor alapján Kína fölényben van, de ez nem éri el/haladja meg a 2:1 arányt. Ha az amerikai támogatást hozzáadjuk (USFJ) akkor csaknem paritás. Ha azt feltételezzük, hogy Kína mindent feltesz Japán ellen, akkor is 1:1, ha azonban számításba vesszük a kínai stratégiai célok eloszlását, ez reálisan inkább hátrány	9,5	-0,5	1	0
SUM		47,5	41	40	33

Az egyes E_n értékek kapcsán az elemzés részeként az alternatív hipotézisek vonatkozásában a megállapításokhoz egy számértéket rendeltem, amely indikátorként hivatott kifejezni az adott E_n egyes hipotézisek kapcsán értelmezendő bizonyító erejét. Ennek skálázása a módszertani bevezető fejezetnek megfelelően történt. Összesen két olyan megállapítás volt, amely nem csupán alátámasztott – eltérő mértékben – egy vagy több hipotézist, de egyes hipotéziseket bizonyos mértékig meg is cáfolt. Ennél a két E értéknél ezért a vonatkozó hipotézis kapcsán negatív értéket fejeztem ki, azonban nem használtam azonos skálázást a negatív tartományban. Mindez azt hivatott kifejezni, hogy egy ilyen jellegű döntés soktényezős, számos változóból álló rendszer része, ezért igyekeztem kerülni azt a helyzetet, hogy egy-egy E_n érték zéró összegű, kizárólagos szemponttá váljon. Ezzel ugyanis olyan módon torzulna az elemzés, ami már egy-egy tényező dominanciáját erősíthetné és nem a számos E_n tényező összesített hatása mentén fejezné ki az egyes hipotézisek súlyát.

Mindezek alapján a hipotézisek kapcsán Bayesiánus elemzéssel az alábbi módon fejezhető ki az E_{1-14} megállapítások súlya:

H_1 : Kínára hat katonai jellegű elrettentő tényező a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A japán védelmi képességek mértéke az erők mérlegének összevetése esetén gátolja azt, hogy Kínának a támadó műveletekhez szükséges erőfőlénye alakuljon ki a szigetek elfoglalása és megtartása kapcsán.

H_2 : Kínára katonai jellegű elrettentő tényező nem gyakorol hatást a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A kínai kalkulációkban egy esetleges lokális katonai konfliktussal kapcsolatban elsősorban a nemzetközi gazdasági és diplomáciai következmények fontosak.

H_3 : Kínára hat katonai jellegű elrettentő tényező a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. Ez azonban nem a japán védelmi képességek, hanem az amerikai védelmi garancia.

H_4 : Kínára katonai jellegű elrettentő tényező nem gyakorol hatást a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A szigetek elfoglalása azonban alacsonyabb prioritást élvez, mint Tajvan inváziója, így a kínai vezetés vélhetően egy tajvani konfliktustól teszi függővé az ezzel kapcsolatos katonai lépéseket.

Prior I és Prior P eloszlások:

Prior P értékek I_{prior}	
P H_1	23%
P H_2	25%
P H_3	28%
P H_4	24%

Az elemzés során kifejezett P eloszlások:

P értékek $E_1 \sim E_{14}$ $I_1 \sim I_6$	
P H_1	30%
P H_2	24%
P H_3	25%
P H_4	20%

Bayesiánus elemzés után kifejezhető P eloszlások, a Bayes tétel alkalmazásával:

$$\frac{P_{posterior H1}}{P_{posterior H2} + P_{posterior H3} + P_{posterior H4}} = \frac{P_{prior H1}}{P_{prior H2} + P_{prior H3} + P_{prior H4}} \times \frac{P(H1|EI)}{P(H2|EI) + P(H3|EI) + P(H4|EI)}$$

$$\frac{P_{posterior H2}}{P_{posterior H1} + P_{posterior H3} + P_{posterior H4}} = \frac{P_{prior H2}}{P_{prior H1} + P_{prior H3} + P_{prior H4}} \times \frac{P(H2|EI)}{P(H1|EI) + P(H3|EI) + P(H4|EI)}$$

$$\frac{P_{posterior H3}}{P_{posterior H1} + P_{posterior H2} + P_{posterior H4}} = \frac{P_{prior H3}}{P_{prior H1} + P_{prior H2} + P_{prior H4}} \times \frac{P(H3|EI)}{P(H1|EI) + P(H2|EI) + P(H4|EI)}$$

$$\frac{P_{posterior H4}}{P_{posterior H1} + P_{posterior H2} + P_{posterior H3}} = \frac{P_{prior H4}}{P_{prior H1} + P_{prior H2} + P_{prior H3}} \times \frac{P(H4|EI)}{P(H1|EI) + P(H2|EI) + P(H3|EI)}$$

P_{posterior H1}	28%
P_{posterior H2}	24%
P_{posterior H3}	28%
P_{posterior H4}	20%

Az elemzés során kifejezett P eloszlások fényében megállapíthatjuk, hogy a disszertáció során kiemelt I_n és E_n tényezők alapján a legnagyobb meggyőző ereje a H_1 hipotézisnek volt. Ám figyelembe véve a P_{Prior} értékeket, melyek a szakirodalom és általános vélekedések mentén igyekeztek kifejezni a valószínűséggel kifejezett magyarázó potenciál értékek eloszlását, a H_1 és H_2 hipotézisek egyenlő mértékű $P_{Posterior}$ eloszlást mutatnak. Ha az egyenlő magyarázó erőhöz (0,25) képest kifejezett eloszlással fejezzük ki az egyes H_{1-4} hipotézisek $P_{Posterior}$ magyarázó erejét, akkor ezek értéke:

$$H_1=1,12$$

$$H_2=0,96$$

$$H_3=1,12$$

$$H_4=0,8$$

Mivel egy komplex problémahalmaz kapcsán próbáltuk meg értelmezni egy nem-transzparens döntéshozatali mechanizmus feltételezhető logikai rendszerét, a kifejezett értékek arra alkalmasak, hogy alternatív hipotézisek között prioritási sorrendet fel tudjunk állítani. Az értékek eloszlásának aránya továbbra is 10%-os szóráson belül van, ám ez olyan hipotéziseknél, melyek mindegyike elképzelhető magyarázat lehet, ez nem meglepő.

Ha azonban célunk egymással vetélkedő hipotézisek között prioritási sorrendet felállítani, a Bayesiánus elemzés során kifejezett $P_{Posterior}$ értékekkel ez megvalósítható.

Az elemzési keretrendszer jövőbeni frissítésének lehetőségei

A Bayesiánus kifejezetten hasznos megközelítés lehet akkor, ha számíthatunk rá, hogy információ és ismerethalmazunk a jövőben bővül. Lehetővé teszi ugyanis, hogy új ismereteket további E értékeként egyszerűen beillesztünk az elemzésbe, frissítve ezzel annak eredményeit.

A kínai-japán viszonyrendszer, a régió biztonságpolitikai komplexuma, a szigetviták és más problémák kapcsán fennálló eszkalációs potenciálok várhatóan a jövőben is aktuális kérdések maradnak. Így az is könnyen elképzelhető, hogy ismereteink a felek viselkedéséről, döntéseikről, képességeikről bővülni fognak. Ennek megfelelően a most elvégzett elemzés is tovább bővíthető a jövőben új információk E és I értékeként történő kifejezésével és a Bayesiánus elemzésbe történő integrációjukkal.

Szintén várható a két ország védelmi képességeinek jelentős átalakulása a jövőben. A dolgozat 2022 novemberében készült, ám már akkor egyértelműen várható volt mind Kína katonai képességeinek további dinamikus fejlődése, mind Japán fegyverkezési tempójának növekedése. Ennek fényében a dolgozatban használt hatalommetriai indikátorok frissítése is indokolt lehet a jövőben hasonló kutatások során. A japán biztonságpolitikai szakmai diskurzus ráadásul 2021 óta már egyre élénkebben beszél arról, hogy várhatóan nem lesz majd elégséges pusztán műveleti sikermegtágadásra építő elrettentésre alapozni a szigetország stratégiáját, de a megtorló jellegű elrettentés képességrendszeri is szükségessé válhatnak.⁶⁰¹ Egyelőre ennek konkrét megvalósítási terve és üteme még nem ismert, de várhatóan átalakulnak majd Japán biztonságpolitikai irányultságai a következő években.

Egy esetleges eszkaláció esetén továbbá azt is megvizsgálhatjuk majd, hogy az eszkalációt megelőző időszakhoz képest mi változott, milyen képességek, milyen hatalommetriai faktorok aránya alakult át esetleg. Ez tovább bővítheti az eszkalációs mechanizmusok és a hatalmi képességek kvantitatív kifejezéséről kialakult ismereteinket.

Összességében a kutatás 2022 évé végén egy hosszabb folyamat és egy pillanatnyi állapot mentén képes bemutatni a lehetséges eszkalációs és elrettentési mechanizmusokat, így elemzési igény esetén a jövőben szükséges lehet ezek frissítése.

A disszertáció és a kutatási folyamat véleményem szerint legfontosabb eredménye, hogy az alternatív hipotézisek súlyozásával lehetséges jövőbeli elemzések számára képes kijelölni a vizsgálandó tényezők prioritásait. Amennyiben véges elemzői kapacitás áll rendelkezésre és egy vizsgálat célja feltérképezni a Kína és Japán közötti eszkalációs kockázatok mértékét, úgy

⁶⁰¹ 岩間陽子, 村野将. [日本の「抑止力」とアジアの安定](#)

vélem a dolgozat megmutatta, hogy elsősorban Japán Kínához viszonyított képességrendszereinek változásaira, valamint az USA elköteleződésére érdemes fókuszálni a vizsgálatokat.

Összafoglaló, 7. fejezet:

Az értekezés 7. fejezetében a 2/c alfejezetben lefektetett protokoll mentén elvégeztem a kutatáshoz szükséges elemzést, explicit bayesiánus folyamatkövetéssel. Ennek eredményeként magyarázó potenciáljuk alapján prioritást alakítottam ki a H1-H4 hipotézisek között. A kutatás eredménye, hogy a H1 és H3 hipotézisek azonosíthatóak, mivel a bayes egyenlettel elvégzett számítást követően a matematikai valószínűség értéként kifejezett magyarázó ereje ($P_{\text{posterior}}$) ennek a két hipotézisnek lett a legmagasabb.

8.1 Következtetések

A disszertációban átfogóan vizsgáltam Kelet-Ázsia regionális biztonsági komplexumának sajátosságait, elhelyezve a Senkaku/Diaoyu szigetvitát ebben a kontextusban. A tudományos vizsgálat problémakörét egyrészt maga a szigetvita, az ebből fakadó szürke-zónás konfliktus, Kína és Japán kétoldalú kapcsolatai, a japán-amerikai szövetség, valamint az eskaláció hiányának értelmezése adták.

A kutatás során olyan módszertani keretrendszer összeállítására törekedtem, amellyel egy komplex problémakörrel kapcsolatban egységes, logikailag összefüggő módon szintetizálhatóak a szakirodalomban megtalálható tudományos magyarázatok és egyes szakpolitikai elemzések eredményei. Ezek számtalan különböző dimenzió mentén fogalmaztak meg állításokat arra vonatkozóan, miért maradhatott el a katonai konfliktus szintjét elérő eskaláció és milyen tényezők bírnak elrettentő hatással. Ezeknek a különböző megközelítéseknek a szintézisét a bayesiánus folyamatkövetés tette lehetővé. Az eltérő magyarázatokat – melyekre egyenként mind találunk valamilyen elfogadható logikai alapot – a kutatási kérdésre⁶⁰² válaszként megfogalmazott négy hipotézis szintetizálta.

H1: Kínára hat katonai jellegű elrettentő tényező a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A japán védelmi képességek mértéke az erők mérlegének összevetése esetén gátolja azt, hogy Kínának a támadó műveletekhez szükséges erőfőlénye alakuljon ki a szigetek elfoglalása és megtartása kapcsán

H2: Kínára katonai jellegű elrettentő tényező nem gyakorol hatást a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A kínai kalkulációkban egy esetleges lokális katonai konfliktussal kapcsolatban elsősorban a nemzetközi gazdasági és diplomáciai következmények fontosak

H3: Kínára hat katonai jellegű elrettentő tényező a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. Ez azonban nem a japán védelmi képességek, hanem az amerikai védelmi garancia.

H4: Kínára katonai jellegű elrettentő tényező nem gyakorol hatást a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A szigetek elfoglalása azonban alacsonyabb prioritást élvez, mint Tajvan

⁶⁰² Miért nem eskalálódott a Senkaku/Diaoyu szigetvita – habár szürke-zónás konfrontációról beszélhetünk – a katonai erővel történő, területszerző konfliktus szintjére 1996 és 2022 között? Illetve másként: Milyen szerepet játszhatott Kína magatartásában a potenciális elrettentési faktorok hatása?

inváziója, így a kínai vezetés vélhetően egy tajvani konfliktustól teszi függővé az ezzel kapcsolatos katonai lépéseket

A bayesiánus folyamatkövetésnek a nemzetközi szakirodalomban megtalálható különböző protokolljait a disszertáció kutatási kérdéséhez optimalizálva lehetőség volt egy olyan elemzési keretet létrehozni, amelyben a hipotéziseket alátámasztó kvalitatív és kvantitatív tényezők egyes hipotézisekre vonatkoztatott magyarázó ereje összemérhető. A dolgozatnak nem volt célja egyik hipotézis egyértelmű cáfolata sem, mivel mindegyik elképzelhető magyarázat lehet a kutatási kérdésre. Az azonban kifejezetten célszerű, hogy a közöttük kialakítható súlyozást feltárjuk.

A bayesiánus megközelítésnek köszönhetően a kutatás során feltárt tényezők mérlegelése előtt megnevezhető a Prior magyarázó ereje az egyes hipotéziseknek. A disszertáció ezt javarészt egyenlő mértékben osztotta el, minor eltérésekkel jelezve, hogy a szakirodalomban melyik magyarázat mennyire gyakori. Ezt követte a hipotézisek kapcsán azonosítható tényezők feltárása egyrészt a problémakör esettanulmányi áttekintései, másrészt egy esetleges eskaláció kapcsán releváns, különböző hatalommetriai méréseken keresztül.

Az esettanulmányok során megvizsgáltam Japán és Kína viszonyrendszerét, a két ország biztonság- és védelempolitikáinak egymásra gyakorolt hatásait és a szigetvita kapcsán foglalkoztam az eskaláció és elrettentés lehetséges mechanizmusaival. Bemutattam Kína védelempolitikájának alakulását, a képességek kvantitatív változásainak tükrében. Ugyanígy Japán védelempolitikájának változásait, képességeinek kvantitatív változásaival és az Egyesült Államokhoz fűződő viszonyrendszerével. Ezek kvantitatív jellegű megállapításai a felek elmúlt évtizedekben zajló haderőfejlesztései kapcsán azonosították a fontosabb trendeket. Kvalitatív megállapításai pedig a szigetvita és a tágabb regionális eskalációhoz kötődő legfontosabb folyamatokat emelték ki.

Egy folyamatkövetési módszertant alkalmaztam az eskaláció hiányának értelmezésére, és kialakítottam egy Bayesiánus folyamatkövetési elemzési keretet az elrettentés értelmezésére.

Az elemzés utolsó szakaszában több különböző módszertan alapján hatalommetriai indikátorokat határoztam meg, ezek összevetésével vizsgáltam meg Kína és Japán egymáshoz viszonyított érdekérvényesítési képességeit.

Az elemzés eredményeként és a disszertáció konklúziójaként megállapítható, hogy a Senkaku/Diaoyu szigetvita jelentős eskalációs potenciállal bír. Az elrettentési tényezők alternatív hipotézisekként kifejezhetőek Kína szemszögéből. Az esettanulmányokból kiemelt

tényezőkkel, valamint a hatalommetriai elemzéssel megállapítható, hogy Kína számos tényező esetén erőfölényben van. Azonban a fontosabb japán fegyverrendszerek, védelmi képességek elemzésével rávilágítottam arra, hogy a haditengerészeti műveleti képességek esetén nincs jelentős kínai előny. Ez megakadályozza Peking műveleti „magabiztosságát”, mivel nincs meg az a jelentős erőfölény, amely egy nagyméretű támadó művelethez szükséges lenne. A Bayesiánus elemzés eredményeként a négy hipotézis közül a H₁ és H₃ hipotézisek tűnnek a legfontosabb magyarázatoknak az eszkaláció eddigi hiányára, vagyis:

H₁: Kínára hat katonai jellegű elrettentő tényező a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. A japán védelmi képességek mértéke az erők mérlegének összevetése esetén gátolja azt, hogy Kínának a támadó műveletekhez szükséges erőfölénye alakuljon ki a szigetek elfoglalása és megtartása kapcsán.

H₃: Kínára hat katonai jellegű elrettentő tényező a Senkaku/Diaoyu szigetvita kapcsán. Ez azonban nem a japán védelmi képességek, hanem az amerikai védelmi garancia.

Az elérhető szakirodalom esetén jellemző, hogy a szigetvita – és az eszkaláció lehetséges menete – kapcsán főként a katonai műveleti szempontokról leválasztott, politikai tényezőket, gazdasági megfontolásokat vizsgálnak. Így meglehetősen kevés olyan kutatás született, amely ezek mellett a műveleti képességekre, az érdekérvényesítés kvantifikálható tényezőinek arányaira építve fogalmaz meg eredményeket. A disszertáció ezt a szakirodalmi alulreprezentáltságot is hivatott javítani azáltal, hogy az elemző szakasz harmadik részében kifejezetten hatalommetriai tényezőket vizsgált. Fontos megjegyeznünk, hogy a hatalommetriai vizsgálat során két szükséges logikai leegyszerűsítést tett a disszertáció. Egyrészt Kína esetében a teljes képességeket vette bázisértékül. Mivel azonban a KNK számos biztonsági kihívással néz szembe – a közelmúlt történelmi párhuzamai tükrében is – valószínűtlen, hogy Peking teljes érdekérvényesítő kapacitását képes legyen felhasználni egy Senkaku/Diaoyu szigetek körüli konfliktusban. Nincs azonban arra megfelelő megoldás, hogy a potenciálisan felhasználható képességeket kvantitatív módon kifejezzük, így szükséges, de vélhetően torzító megoldásként maradt a teljes képességrendszer alapul venni. A másik logikai szükségmegoldás, hogy a Japánnak potenciálisan nyújtott amerikai műveleti támogatást a hatalommetriai vizsgálatok során pusztán azokra az adatokra építtem, amely a Military Balance évkönyvek alapján az USFJ azonosítható minimális képességei (pl. a BFM indikátor esetén), azaz azokat az erőket vettem számításba, amelyek „békeidőben” Japánban állomásoznak. Valószínűtlen, hogy egy esetleges konfliktus során ez legyen az amerikai műveleti támogatás maximális értéke. Viszont hasonlóan a kínai képességrendszer „bevetetősége” kapcsán ismeretlen arányokhoz, nincs olyan kvantifikálható támpont, amelyet használhatnánk a USFJ és a további amerikai támogatás

esetében. Így mindez szintén szükséges kényszermegoldásként, de torzít az erők feltételezhető arányain. Ugyanakkor a hatalommetriai szakasz ezen torzítások mellett is a kutatás szempontjából használható és az egyes hipotézisek kapcsán releváns ismereteket tárt fel.

Ezek alapján az elemzés során a kiemelt megállapítások összevetése után az első hipotézis (H1) tűnik a leginkább meggyőző magyarázatnak az eszkaláció hiányára. Ugyanakkor a kutatási módszertan kapcsán lefektetett keretrendszernek az is célja volt, hogy szintetizálja az eddigi kutatások eredményeit a disszertációban elvégzett elemzés megállapításaival. Ezért a szakirodalmi reprezentáltság alapján a prior P eloszlás tekintetében legerősebb harmadik hipotézis (H3), ugyan az elemzés során kicsivel kevesebb értéket kapott, de ahhoz eleget, hogy előzetes magyarázó potenciálját is figyelembe véve, a H1 hipotézissel egyenértékűnek tekinthessük.

Mindezek fényében úgy vélem kijelenthető, hogy a kurrens nemzetközi biztonsági tanulmányokban – valamint a nemzetközi tanulmányokban és hadtudományban – alkalmazott kutatómódszertani protokollok közül a bayesiánus folyamatkövetés alkalmas kevert módszertanú kutatások elvégzéséhez. Kifejezetten jól illeszkedik olyan kutatási kérdésekhez, ahol korlátozott információk mellett is cél lehet több különböző hipotézis közötti súlyozás felállítása. Különösen akkor, ha az adott biztonságpolitikai problémakör kapcsán számíthatunk a jövőben további fejleményekre, így olyan elemekre, amelyekkel a bayesiánus képlet frissíthető a későbbiekben.

A disszertációban elvégzett kutatás az 1990-es évektől 2022-ig tartó időszakban vizsgálta a Senkaku/Diaoyu szigetvitát, az eszkaláció és az elrettentés problémakörét. Legfontosabb eredményként megfogalmazható, hogy amennyiben egy potenciális konfliktus kapcsán releváns műveleti képességeket is figyelembe veszünk, a vizsgált időszakban Japán katonai képességei, az azokból fakadó elrettentési képesség legalább annyira fontos szerepet játszott az eszkaláció hiányában, mint az amerikai védelmi garancia. Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy a vizsgált országok haderőfejlesztései 2023-ban és a belátható jövőben nemhogy az eddig látott ütemben, de még nagyobb intenzitással zajlanak majd. A relatív erőviszonyokra vonatkozó kutatások így vélhetően az elkövetkező időszakban még nagyobb jelentőséget nyernek majd. Jelen írás egy lezárult időszak kapcsán végezte el ezt, de remélhetőleg egyrészt a közelmúlt történelmi kontextusának leírásával, valamint módszertani példaként az elemzés a közeljövőben is releváns segítséget nyújthat majd további tudományos erőfeszítésekhez.

8.2) Új tudományos eredmények

A disszertációban elvégzett kutatás során, a nemzetközi tudományos szakirodalomban használt kutatómódszertani protokollok felhasználásával bebizonyítottam, hogy Japán katonai képességei szignifikáns elrettentési potenciállal bírnak a szigetország és Kína között fennálló szigetvita kapcsán.

Egységes rendszerbe foglaltam a Kelet-Ázsiát felölelő regionális biztonsági komplexum eszkalációra lehetőséget adó problémáit, az eszkaláció logikai valószínűsége kapcsán prioritásokat állítottam fel és elhelyeztem a Senkaku/Diaoyu szigetvitát ebben a rendszerben. Igazoltam, hogy Japán számára a szigetek birtoklása van olyan fontos, hogy akár egy Kína elleni katonai konfliktust is felvállalna értük.

Áttekintettem az eszkaláció és elrettentés legfontosabb elméleti kereteit. A hazai tudományos szakirodalomban korábbról nem találtam olyan átfogó tanulmányt, amely az elrettentés elméleti paradigmáját, valamint a problémakör kortárs szakirodalmának legfontosabb irányait is kiemeli. Így a hazai biztonságpolitikai szakirodalom számára új tényezőkkel egészítettem ki a témával kapcsolatos szakmai diskurzust.

A hazai nemzetközi tanulmányok, illetve az állam- és hadtudományi irodalomban elsőként alkalmaztam explicit bayesiánus folyamatkövetést, mint vizsgálati módszertant, kevert, kvalitatív és kvantitatív kutatás során. Kidolgoztam egy olyan kutatómódszertani protokollt, amely több, feltételezhetően valamilyen mértékben helytálló hipotézis között képes rendszerezett elemzést követően súlyozást kialakítani, egy a kutatáshoz igazított skálát alkotva a megállapítások mérlegeléséhez.

Bemutattam, milyen szempontrendszer mentén értelmezhetőek biztonságpolitikai problémák kapcsán felállított hipotézisek matematikai valószínűség értékekben kifejezve. A kutatásom ajánlasként használható arra, hogyan alakítsunk ki előzetes értékeket („ P_{prior} ”) a korábbi kutatásokra építve. Kidolgoztam egy eljárásrendet arra, hogyan frissíthetjük ezeket az előfeltevéseket (P_{En}) és a két tényező együttes vizsgálata után milyen módon fejezhetjük ki az egyes hipotézisek leginkább feltételezhető magyarázó erejét matematikai valószínűség értékekben, ($P_{\text{posterior}}$).

A kutatás során feltártam, hogy mik voltak a kínai, valamint a japán védelempolitika legfontosabb kvantitatív és kvalitatív trendjei az 1989-2022 közötti időszakban. Bemutattam azt is, miért tölt be kiemelten fontos geostratégiai szerepet a Senkaku/Diaoyu szigetcsoport

mindkét fél biztonságpolitikájában. Ennek során a hazai hadtudományi és biztonságpolitikai kutatásokon belül elsőként alkalmaztam több szintű (makro, kompozit, haditengerészeti bruttó, haditengerészeti tüzérső) hatalommetriai elemzést, két egymással érdekellentétben álló ország relatív erőviszonyainak kifejezésére.

Magyarországon elsőként alkalmaztam a „rakéta sortűz egyenlet/modell” („missile salvo equation”), illetve az ebből levezetett „harccsoport rakéta indikátor” (Battle Force Missile – BFM) két ellenérdekelt ország relatív erőviszonyainak leírására. Ehhez önállóan készítettem méréseket az ismert adatok alapján az egyes flották BFM indikátorairól. Ezeket a hazai szakirodalomban először használtam fel kevert módszertanú társadalomtudományi kutatáshoz.

A hazai tudományos munkák közül elsőként mutattam be Japán önállóan is értelmezhető elrettentési potenciálját a haditengerészeti műveleti térben. Igazoltam, hogy a szigetország a 2022-ig tartó időszakban elégséges műveleti képességgel rendelkezett, hogy akár egy Kínával szembeni szigetvitából fakadó potenciálisan kialakuló konfliktusban a siker esélyével szálljon szembe a Népi Felszabadító Hadsereg erőivel. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a 2020-as években várhatóan a japán védelempolitika jelentős változásaira lehet majd szükség ahhoz, hogy ez fennmaradjon. Adott esetben elképzelhető – és a japán biztonságpolitikai szakirodalomban születtek is erre utaló írások – hogy Japánnak nem lesz elégséges pusztán a műveleti sikermegtagadás és akár az elrettentés megtorló mechanizmusaihoz kötődő képességrendszerek kiépítését érzi majd szükségesnek.

Az eszkaláció és elrettentés logikai mechanizmusainak értelmezéséhez a kutatás egy olyan módszertani keretet alakított ki, amely a jövőben új adatok és ismeretek megszerzésével a meglévő keretek mentén frissíthető. Egy esetleges következő elemzés egyszerűen fel tudja használni a jelenlegi $P_{\text{posterior}}$ értékeket és ezeket a saját elemzése során P_{prior} értékévé alakítva tudja folytatni a probléma vizsgálatát. Ez a kutatómódszertan alkalmas lehet arra is, hogy a Kína és Tajvan közötti lehetséges konfliktus problémakörét, az azzal kapcsolatos elrettentés mechanizmusait feltárja.

8.3) A kutatási eredmények alkalmazhatósága

Az értekezés és eredményei felhasználhatók:

1. a hadtudományi és biztonságpolitikai tanulmányok regionális biztonsággal foglalkozó kutatásai során, mintául szolgálhatnak regionális feszültségcök prioritásainak megállapításához, az elemzési kapacitások célzott alkalmazásához.
2. a biztonságpolitikai kutatások Kelet-Ázsiával kapcsolatos ismereteinek bővítéséhez, a régió két legnagyobb haditengerészeti képességrendszerrel rendelkező államának behatóbb tanulmányozásához.
3. az elrettentés mechanizmusaiival kapcsolatos kutatásokhoz. Az értekezésben használt tipológia alapul szolgálhat az elrettentés további aspektusainak vizsgálatához, a megtorló/sikermegtágadó megközelítések nem csak a biztonság katonai dimenziója, de a akár a gazdasági kérdések mentén is kutathatóak és kifejezhetőek.
4. a társadalomtudományok kevert módszertanú kutatásaihoz. Az alkalmazott explicit bayesiánus folyamatkövetés mintául szolgálhat más, kvalitatív és kvantitatív tényezőket szintetizálni törekvő kutatások számára.
5. a haditengerészeti műveletek és az ezzel kapcsolatos hatalommetriai kutatások során. A felhasznált indikátorok szélesebb körű alkalmazása árnyaltabbá teheti a hazai biztonságpolitikai diskurzus nemzetközi nagyhatalmakkal foglalkozó eszmefuttatásait.
6. a biztonságpolitikai elemző-értékelő munka, döntéstámogatói kutatások során. A bayesiánus folyamatkövetés lehetővé teszi a rendelkezésre álló ismeretek szisztematikus kiértékelését egymással vetélkedő hipotézisek, ezekkel kapcsolatos premisszák mérlegelése és frissítése során. Mivel olyan keretet ad, amely magában foglalja a folyamatos információval történő frissítés lehetőségét, alkalmazható aktuális, azaz éppen zajló problémakörök monitorozására, ezzel kapcsolatos elemzések során kifejezetten hasznos megközelítés lehet.

8.4) Ajánlások

Az értekezés megismerését elsősorban a nemzetközi kapcsolatokkal, illetve a biztonság- és védelempolitikával foglalkozók számára ajánlom, tekintve, hogy egy a kelet-ázsiai régió potenciális konfliktusforrásaiként is azonosítható feszültségóccal foglalkozik. A benne foglaltak segíthetnek értelmezni Kína növekvő geopolitikai szerepvállalását, regionális érdekérvényesítési törekvéseit, valamint Japán dinamikusan fejlődő biztonságpolitikai szerepvállalását. Másodsorban azok számára lehet hasznos, akik a nemzetközi kapcsolatok és biztonsági tanulmányok kevert kutatómódszertanához keresnek mintákat. A bayesiánus folyamatkövetés egy széles körben alkalmazható protokoll lehet komplex társadalomtudományi, nemzetközi problémák értelmezéséhez. Harmadrészt a nemzetközi hatalommetria, valamint a haditengerészeti műveleti képességek kvantitatív kifejezésének módszerei iránt érdeklődő tudományos és szakmai közösség számára lehet releváns. A felhasznált indikátorok a nemzetközi szakirodalomban alkalmazott kutatási törekvéseket tükrözik, vélhetően a hazai tudományos közeg számára is van hasznosíthatóságuk.

Ajánlom az értekezést a hazai orientalisztika, főként a Kelet-Ázsiával kapcsolatos tanulmányok művelőinek is. A magyar kelet-kutatás nemzetközi szinten is kiemelkedő eredményeket tudhat magáénak a klasszika filológia és más bölcsészettudományi területeken. A kelet-ázsiai tanulmányok interdiszciplináris, adott esetben a nemzetközi tanulmányok területéhez illeszkedő törekvései azonban még újszerűek, így érdemes lehet az eddigi munkákra építve tovább gyarapítani ezeket a törekvéseket.

Összefoglaló, 8. fejezet:

Az értekezés utolsó fejezetében összegeztem a kutatás során feltárt következtetéseket. Megfogalmaztam az új tudományos eredményeket. Végül felsoroltam a kutatás eredményeinek alkalmazhatóságát, valamint ajánlásokat az értekezés felhasználása kapcsán.

Felhasznált irodalom

- Abuza, Zachary. "The Moro Islamic Liberation Front at 20: State of the Revolution." *Studies in Conflict & Terrorism* 28.6 (2005): 453-479.;
- Acharya, Amitav. "Culture, Security, Multilateralism: The 'ASEAN Way' and Regional Order." *Culture and Security*. Routledge, 2012. 55-84.
- Acharya, Amitav: *Thinking Theoretically about Asian IR*. In Shambaugh, David – Yahuda, Michael eds.: *International relations of Asia*. Rowman & Littlefield. (2014) 60-61.
- Adelman, Jonathan. *The Falcon Sale to China: The Lessons for Israel*. Jerusalem Center for Public Affairs, 2002, 474. o.
- Akira Iriye. "Chinese-Japanese Relations, 1945–90." *The China Quarterly* 124 (1990)
- Alex Irwin-Hunt. *In charts: Asia's manufacturing dominance*. [online] Financial Times]. link: <https://www.ft.com/content/2b0c172b-2de9-4011-bf40-f4242f4673cc> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Alex, Etl. "Az elrettentés látszata: az Operation Atlantic Resolve." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle* 9.3 (2016):
- Allison, Graham. "The Thucydides trap: are the US and China headed for war?" *The Atlantic* 24.9 (2015): 2015.
- Anonymous. *The Longer Telegram: Toward A New American China Strategy*. Atlantic Council (2021).
- Balázs Benedek. *Ezek most a világ legerősebb hadseregei*. [online] Index.hu, link: <https://index.hu/kulfold/2023/01/21/haboru-orosz-ukran-konfliktus-global-firepower-oroszország-ukrajna-magyarország-hadero/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Balogh Zsuzsanna, Hanka László. "Bayes-analízis alkalmazása a kockázatelemzésben." *Műszaki Katonai Közlöny* 22. (2012): 57-72.
- Balogh, István, Budai Ádám, Csiki Tamás, (et al). *Regionális biztonság tanulmányok*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest 2014.
- Bán Zoltán. *A japán-orosz területi vita múltja és jelene*. [online] Biztonságpolitika.hu link: <https://biztonsagpolitika.hu/egyeb/a-japan-orosz-teruleti-vita-multja-es-jelene> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Barbasiewicz, Olga; Grabowski, Marcin; Trojnar, Ewa (eds). *Security dilemmas and challenges in 21st century Asia*. Peter Lang, Berlin 2020.

- Barbasiewicz, Olga; Pletnia Maciej (eds.). *Internal and external aspects of Japanese security*. Peter Lang, Berlin 2021.
- Bartók András "Az Egyesült Államok és Japán." in Háda Béla, Matura Tamás (szerk.) *Az Amerikai Egyesült Államok ázsiai kapcsolatai*. Ludovika kiadó, 2020.
- Bartók András. "Abe Sinzó miniszterelnök és Japán „progresszív pacifizmusa”." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle 9.2* (2016): 125-143.
- Bartók András. "Feszültségcök a csendes-óceáni térségben." In. P. Szabó Sándor (szerk.) *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén*.
- Bartók András. „Az ASEAN és az ASEAN Regionális Fórum” In: Molnár Anna; Marsai Viktor; Wagner Péter (szerk.) *Nemzetközi biztonsági szervezetek* (2019) 175-192. ,
- Bartók András. „Japán felderítőműhold programja és a Kabinet Műholdas Hírszerző Központ története”, *Hadtudományi Szemle, X.évf., 2017/1*, 147–157. o., 147–150.o.
- Bartók András: Abe Shinzo miniszterelnök és Japán progresszív pacifizmusa” *Nemzet és Biztonság, 2016/2*, 125–143.o., 129. o.
- Bartók, András. "Breakwaters of the “1 st Island-chain”–Structural similarities in Japan and Taiwan’s limited deterrence strategies." *Hadtudomány 30.4* (2020): 31-46.
- Bartók, András. "Sárkányok és kistigrisek–Kelet-Ázsia regionális fegyverkezési versenyének általános és országspecifikus jellemzői a Kínával kapcsolatos fenyegetettségpercepciójú országok esetében 1-2. *NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE 13.4 & 14.1* (2020, 2021)
- Beckley, Michael. "The power of nations: Measuring what matters." *International Security 43.2* (2018): 7-44.
- Bennett, Andrew, and Alexander L. George. *Process tracing in case study research*. Washington, DC: MacArthur Program on Case Studies, 1997.
- Bennett, Andrew, and Alexander L. George. *Process tracing in case study research*. Washington, DC: MacArthur Program on Case Studies, 1997.
- Bennett, Andrew. 2010. “Process Tracing and Causal Inference.” In *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards, 2nd ed.*, ed.
- Bobák Péter. "A japán védelempolitika „normalizációja”." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle 10.1* (2017): 81-109.
- Bonds, Timothy M., Joel B. Predd, Timothy R. Heath, Michael S. Chase, Michael Johnson, Michael J. Lostumbo, James Bonomo, Muharrem Mane, and Paul S. Steinberg,

What Role Can Land-Based, Multi-Domain Anti-Access/Area Denial Forces Play in Deterring or Defeating Aggression? Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017.

- Booth, Ken, *Theory of world security. Vol. 105*. Cambridge University Press, 2007.
- Bown, Chad P.; Kolb, Melina. *Trump's Trade War Timeline: An Up-to-Date Guide*. [online] PIIE.com, link: <https://www.piie.com/blogs/trade-investment-policy-watch/trump-trade-war-china-date-guide> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Brady, Henry E., and David Collier, eds. *Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards*. Rowman & Littlefield Publishers, 2010.
- Brands, Hal, and John Lewis Gaddis. "The New Cold War: America, China, and the Echoes of History." *Foreign Affairs* 100 (2021): 10.
- Buzan, Barry, et al. *Regions and powers: the structure of international security*. Vol. 91. Cambridge University Press, 2003.
- Center for a New American Security. *A Deadly Game: East China Sea Crisis 2030*. [online] Youtube.com, link: <https://www.youtube.com/watch?v=FDr4RMvYM1s&t=5734s> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Chang, Felix K.: Resist and Reward: Vietnam's Naval Expansion [online] Forrás: Foreign Policy Research Institute
- Chen Heying. *China slams SK-Japan 'military alliance'*. [online] GlobalTimes.cn link: <https://www.globaltimes.cn/page/201611/1019822.shtml> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Chris Chant. *Harckocsik – A világ több mint 250 harckocsija és páncélozott harcjárműve*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.
- Christensen, Thomas J. "China, the US-Japan alliance, and the security dilemma in East Asia." *International Security* 23.4 (1999)
- Collier, David. „Process tracing: introduction and exercises.” *Beta Version, September 22* (2010)
- Correlates of War. *National Material Capabilities (v6.0)* [online] link: <https://correlatesofwar.org/data-sets/national-material-capabilities/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Council of Foreign Relations. *Global Conflict Tracker – South China Sea*. [online] CFR.org link: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/territorial-disputes-south-china-sea> (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- Council of the European Union (2012). *Guidelines on the EU's Foreign and Security Policy in East Asia*. No. 11492/12
- CPCNEWS. 冷静观察、沉着应付、韬光养晦、决不当头、有所作为. [online] link: https://web.archive.org/web/20200110222711/http://news.ifeng.com/gundong/detail_2012_10/28/18618908_0.shtml (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Crisher, Brian Benjamin, and Mark Souva. "Power at sea: A naval power dataset, 1865–2011." *International Interactions* 40.4 (2014): 602-629.
- Cronin, Patrick M. The United States, China, and Cooperation in the South China Sea. Huang Jing – Billo, Andrew eds.: *Territorial Disputes in the South China Sea: Navigating Rough Waters*. London, Palgrave Macmillan. 2015.
- CSIS. *What Do We Know (so far) about China's Second Aircraft Carrier?*. [online] CSIS.com, link: <https://chinapower.csis.org/china-aircraft-carrier-type-001a/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Dobozi István: *A polgárháború felé sodródik egy fontos ázsiai ország*. [online] Növekedés.hu link: <https://novekedes.hu/mag/mikozben-mindenki-ukrajnara-figyel-a-polgarhaboru-fele-sodrodik-egy-fontos-azsiai-orszag> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Eiland, Michael D. „Military Modernization and China's Economy”. *Asian Survey*, 1977, 17.12.
- ENSZ: *Cambodia – UNTAC Facts and Figures*, [online]. Forrás: Peacekeeping.un.org
- ENSZ: *East Timor – UNTAET*, [online]. Forrás: Peacekeeping.un.org
- Espeña, Joshua, Don McLain Gill. "Russia as a Great Power? A Case Study of Southeast Asia." *Global Politics Review* 6.1-2 (2020): 57-65.
- Etl Alex: *A biztonságpercepció elemzésének kevert módszere és a magyar biztonságpercepció vizsgálata*. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2021.
- Evron, Yair. "Deterrence and its Limitations." *Brom and Elran* (2007): 35-47.
- Fábrián Emília. „Japán visszatért: A szigetország biztonságpolitikai normalizációja” *Felderítő Szemle*, 14. évf., 2015/4, 5–22.o., 5. o.
- Fairfield, Tasha, and Andrew E. Charman. "Explicit Bayesian analysis for process tracing: Guidelines, opportunities, and caveats." *Political Analysis* 25.3 (2017): 363-380.
- Fairfield, Tasha. 2013. Going where the money is: Strategies for taxing economic elites in unequal democracies. *World Development* 47 :42 –57 . ;

- Fekete István, Hunyadvári László. Algoritmusok és adatszerkezetek. [online] ELTE.hu, link: http://tamop412.elte.hu/tananyagok/algoritmusok/lecke30_lap1.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Financial Times. *US accuses China of masterminding cyber attacks worldwide*. [online] link: <https://www.ft.com/content/54803790-ac33-4616-a0b5-7c39e3ea0b29> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Fisher, Richard D. *China's military modernization: building for regional and global reach*. Greenwood Publishing Group, 2008.
- Friedberg, Aaron L. „Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multipolar Asia” *International*
- Fukuyama, Francis. "The end of history?." *The national interest* 16 (1989): 3-18
- Gady, Franz-Stefan (2018): Japan to Procure 25 More F-35A Stealth Fighters. *The Diplomat*, 2018. 02. 18. Forrás: <https://thediplomat.com/2018/02/japan-to-procure-25-more-f-35a-stealth-fighters/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Gallagher, Mary E. "“Reform and openness”: Why China's economic reforms have delayed democracy." *World Politics* 54.3 (2002): 338-372.
- Gallarotti, Giulio M. "Esteem and influence: soft power in international politics." *Journal of Political Power* 15.3 (2022): 383-396.
- Gartzke, Erik; Lindsay, Jon R.: "The Influence of Sea Power on Politics: Domain-and Platform-Specific Attributes of Material Capabilities." *Security Studies* 29.4 (2020): 601-636.
- Gazdag Ferenc (szerk.) *Biztonságpolitika*. SVKH, Budapest (2001)
- Gergely Attila: Japán külpolitika: az azonosság megújuló esélyei: változás és folytonosság a japán külpolitika azonosság-napirendjén. In: N. Rózsa Erzsébet (szerk): *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-Keleten és Kelet-Ázsiában*, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2005,
- Gholz, Eugene, Benjamin Friedman, and Enea Gjoza. "Defensive defense: A better way to protect US allies in Asia." *The Washington Quarterly* 42.4 (2019): 171-189.
- Ghosh, S. K. China's Military Modernization Programme. *China Report*, 1978, 14.4: 66-77. 74. o.
- Global Times. *Diaoyu Islands belong to China despite new Japanese guideline: FM*. [online] GlobalTimes.cn, link: <https://www.globaltimes.cn/page/201803/1092044.shtml> (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- Glosny, Michael A. "Heading toward a win-win future? Recent developments in China's policy toward Southeast Asia." *Asian Security* 2.1 (2006): 24-57.,
- Goodman, Matthew P. (ed.) *Beyond the Brink - Escalation and Conflict in U.S.-China Economic Relations* [online] CSIS.com link: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/190925_Goodman_BeyondBrink_WEB.pdf (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Gordon, Andrew ed. (1993): *Postwar Japan as history*. Berkley, University of California Press. 27.
- Government of the People's Republic of China 1958.
- Gries, Peter Hays, Derek Steiger, and Tao Wang. "Popular nationalism and China's Japan policy: the Diaoyu Islands protests, 2012–2013." *Journal of Contemporary China* 25.98 (2016): 264-276.
- Gries, Peter Hays, Derek Steiger, and Tao Wang. "Popular nationalism and China's Japan policy: the Diaoyu Islands protests, 2012–2013." *Journal of Contemporary China* 25.98 (2016): 264-276.
- Grønning, Bjørn Elias Mikalsen. "Japan's security cooperation with the Philippines and Vietnam." *The Pacific Review* 31.4 (2018): 533-552.
- Grossman, Derek, et al. *China's Long-Range Bomber Flights Drivers and Implications*. RAND Corporation, 2018.
- Gupta, Sonika. "Chinese strategies for resolution of the Taiwan and South China Sea disputes." *International Studies* 42.3-4 (2005): 247-264.
- Háda Béla. "A délkelet-ázsiai szubkomplexum" in Balogh, István, Budai Ádám, Csiki Tamás, (et al). *Regionális biztonság tanulmányok*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest 2014.
- Háda Béla. "Ázsia, a felemelkedő katonai hatalmak hazája-India, Kína és Japán." *NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE* 2014.1 (2014): 81-96.
- Háda, Béla Az indiai haditengerészet az indiai-csendes-óceáni térségben. *NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE*, 14(4), (2021). 66-91.
- Háda, Béla. "A 2020. évi thaiföldi belpolitikai válság háttere." *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések* 28 (2020): 1-8.
- Háda, Béla. A Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok haditengerészeti erőviszonyai – tények és nézőpontok *STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓ KÖZPONT*

- Hafeez, Sanaa Yasmin. "The Senkaku/Diaoyu Islands crises of 2004, 2010, and 2012: a study of Japanese-Chinese crisis management." *Asia-Pacific Review* 22.1 (2015): 73-99.
- Henry Farrell, Abraham L. Newman „Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion” *International Security* 2019; 44 (1): 42–79.
- Hiatt, Fred. *Japan Boosts Military Readiness*. The Washington Post, 1986. 08. 11. Forrás: www.washingtonpost.com/archive/politics/1986/08/11/japan-boosts-military-readiness/ead861a8-780c-4d26-9f52-2e27228061a6/?utm_term=.9960449201ed (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Hook, Glenn D. et al. *Japan's International Relations. Politics. Economics and Security*. London, Routledge. 14. (2001)
- Horiuchi, Toru. "Public opinion in Japan and the nationalization of the Senkaku Islands." *East Asia* 31 (2014): 23-47.
- Hsiu-Chuan, Shih; Wang, Flora. *Officials drop plan to visit Diaoyutais*. [online] Taipei Times.com, link: <https://www.taipetimes.com/News/taiwan/archives/2008/06/18/2003415043> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Huang Jing – Jagtiani, Sharinee Introduction: Unknotting Tangled Lines in the South China Sea Dispute. In Huang Jing – Billo, Andrew eds.: *Territorial Disputes in the South China Sea: Navigating Rough Waters*. London, Palgrave Macmillan. 1–12 2015.
- Hughes Jr, Capt Wayne P. *Fleet tactics and naval operations*. Naval Institute Press, 2018.
- Hunter, Douglas. *Political/military applications of Bayesian analysis*. Boulder: Westview; Tannenwald,
- HVG: Tajvan szerint Kína a sziget invázióját készíti elő a hadgyakorlattal https://hvg.hu/vilag/20220809_tajvan_kina_hadgyakorlat_invacio_haboru
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2002.
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2006.
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2009.
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2009.
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2009.

- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2011.
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2011.
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2011.
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China China's National Defense in the New Era 2015.
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China China's National Defense in the New Era
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2015. Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2015.
- Information Office of the State Council Of the People's Republic of China. China's National Defense. 1998
- Inogucsi, Takasi. *Japán politika*. Budapest, Századvég. (2007)
- INOUE Isao: 日本の歴史, 朝日新聞, Tokió, 1993.
- Institute for International Law and Justice. *Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP)* [online] link: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainer/comprehensive-and-progressive-agreement-trans-pacific-partnership> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1989*. London, Routledge. (1989)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1990*. London, Routledge. (1990)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1991*. London, Routledge. (1991)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1992*. London, Routledge. (1992)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1993*. London, Routledge. (1993)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1994*. London, Routledge. (1994)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1995*. London, Routledge. (1995)

- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1996*. London, Routledge. (1996)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1997*. London, Routledge. (1997)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1998*. London, Routledge. (1998)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 1999*. London, Routledge. (1999)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2000*. London, Routledge. (2000)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2001*. London, Routledge. (2001)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2002*. London, Routledge. (2002)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2003*. London, Routledge. (2003)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2004*. London, Routledge. (2004)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2005*. London, Routledge. (2005)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2006*. London, Routledge. (2006)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2007*. London, Routledge. (2007)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2008*. London, Routledge. (2008)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2009*. London, Routledge. (2009)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2010*. London, Routledge. (2010)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2011*. London, Routledge. (2011)

- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2012*. London, Routledge. (2012)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2013*. London, Routledge. (2013)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2014*. London, Routledge. (2014)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2015*. London, Routledge. (2015)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2016*. London, Routledge. (2016)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2017*. London, Routledge. (2017)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2018*. London, Routledge. (2018)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2019*. London, Routledge. (2019)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2020*. London, Routledge. (2020)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2021*. London, Routledge. (2021)
- International Institute of Strategic Studies. *The Military Balance 2019*. London, Routledge. (2022)
- Isachenkov, Vladimir. *Russia deploys missiles near Pacific islands claimed by Japan*. <https://japantoday.com/category/politics/russia-sends-missiles-near-pacific-islands-claimed-by-japan> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Ishihara, Shintaro. *FSX – Japan’s last bad deal*. New York Times, 1990. 01. 14. Forrás: www.nytimes.com/1990/01/14/business/forum-fsx-japan-s-last-bad-deal.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Jabbour, Kamaal T.; E. Paul Ratazzi, "Does the United States Need a New Model for Cyber Deterrence?" in Lowther, Adam, ed., *Deterrence*. Palgrave Macmillan, New York, 2012.

- Jameson, Sam. *Nakasone's Visit to Wartime Shrine Criticized*. Los Angeles Times http://articles.latimes.com/1985-08-16/news/mn-3020_1_official-visits (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Saunder, Stephen (ed.) *Jane's Fighting Ships 2004-2005*. Janes Information Group, 2005.
- Saunder, Stephen (ed.) *Jane's Fighting Ships 2009-2010*. Janes Information Group, 2010.
- Sz.n. *Japan and Vietnam ink first maritime patrol ship deal* [online] Japan Times, link: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/08/11/national/japan-vietnam-patrol-ships-south-china-sea/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- JMSDF. *Main operations*. [online]. Forrás: Mod.go.jp, link: <https://www.mod.go.jp/msdf/formal/english/about/operation/index.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 海上自衛隊. 役割 [online]. Mod.go.jp <https://www.mod.go.jp/msdf/about/role/#:~:text=%E6%B5%B7%E4%B8%8A%E8%87%AA%E8%A1%9B%E9%9A%8A%E3%81%AF%E3%80%81%E6%A7%98%E3%80%85%E3%81%AA,%E3%82%82%E8%B2%A2%E7%8C%AE%E3%81%97%E3%81%A6%E3%81%84%E3%81%BE%E3%81%99%E3%80%82> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 海上自衛隊: 歴史 [online]. Mod.go.jp <https://www.mod.go.jp/msdf/70th/history.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 海上自衛隊: 組織 [online]. Mod.go.jp <https://www.mod.go.jp/msdf/about/org/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 海上自衛隊: あたご型. www.mod.go.jp/msdf/formal/gallery/ships/dd/atago/178.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 海上自衛隊. こんごう型. Forrás: www.mod.go.jp/msdf/formal/gallery/ships/dd/kongou/173.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 海上自衛隊. 自衛艦隊について > 歴史, [online] Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 海上自衛隊. 護衛艦・あたご型, [online] Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- Japán Kabinethivatal. *National Security Strategy*. Dec. 17, 2013. Elérhető: www.cas.go.jp/jp/siryou/131217anzenhoshou/nss-e.pdf 2013, 12.
- Japán Kabinethivatal. 平和安全法制等の整備について, [online]. Forrás: Cas.go.jp
- Japán Kabinethivatal: 新たな防衛計画の大綱・中期防衛力整備計画 ～「統合機動防衛力」の構築に向けて, [online]. Japan.kantei.go.jp
- Japán Kabinethivatala. イラクにおける人道復興支援活動及び安全確保支援活動の実施に関する特別措置法, [online]. Forrás: Kantei.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Kabinethivatala. 内閣官房長官談話 - 平成 15 年 12 月 19 日. [online] kantei.go.jp link: www.kantei.go.jp/jp/tyokan/koizumi/2003/1219danwa.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Kabinethivatala. 平成十一年度予算の概要. [online] kantei.go.jp link: www.kantei.go.jp/jp/kanpo-shiryu/990407/siry0407.htm (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Kabinethivatala: National Security Strategy (2013), [online], Cas.go.jp
- Japán Kabinethivatala: The Constitution of Japan, [online]. Japan.kantei.go.jp
- Japán Kabinethivatala: テロ対策特措法, [online]. Kantei.go.jp
- Japán Kabinethivatala: 安全保障会議について, [online]. Kantei.go.jp
- NIKKEI: 日本版 N S C、年内に発足 「4 大臣会合」開催へ, [online] Nikkei.com
- Japán Kabinethivatala: 安全保障会議について, [online]. Kantei.go.jp
- Japán Kormányának PR intézete: 「自衛隊・防衛問題に関する世論調査」の概要, [online] Survey.gov-online.go.jp
- Japán kormányának PR intézete: 「自衛隊・防衛問題に関する世論調査」の概要, [online] Survey.gov-online.go.jp
- Japán Külügyminisztérium. *About the Senkaku Islands*. <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/index.html#:~:text=About%20the%20Senkaku%20Islands&text=Indeed%20the%20Senkaku%20Islands%20are,to%20maintain%20its%20territorial%20integrity> (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- Japán Külügyminisztérium. *国連における日本の取組～日本と国連の 50 年～* (2006)
link: www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/jp_un/pdfs/jp_un50.pdf (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Külügyminisztérium. *Japan's Legislation for Peace and Security*, [online]
Mofa.go.jp
- Japán Külügyminisztérium. *Japanese Participation in UN Peacekeeping MOZAMBIQUE*, [online]. mofa.go.jp
- Japán Külügyminisztérium. *Japanese Participation in UN Peacekeeping GOLAN HEIGHTS*, [online] mofa.go.jp
- Japán Külügyminisztérium. *Japan's Security Policy*, [online]. Mofa.go.jp
- Japán Nemzetbiztonsági Tanácsa: *国家安全保障戦略について* [online]. Cas.go.jp
- Japán Parlament, Alsóház: *テロ対策海上阻止活動に対する補給支援活動の実施に関する特別措置法*, [online]. Shugiin.go.jp
- Japán Parlament, Alsóház: *周辺事態に際して我が国の平和及び安全を確保するための措置に関する法律*, [online]. Shugiin.go.jp
- Japán Szárazföldi Önvédelmi Erő: *役割* [online]. Mod.go.jp
- Japán törvények elektronikus adatbázisa: *海賊行為の処罰及び海賊行為への対処に関する法律*, [online]. Elawse.gov.go.jp
- Japán Védelmi Minisztérium. *Japan's BMD System*. [online]
www.mod.go.jp/e/jdf/no31/specialfeature.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium. *The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation*.
Forrás: http://www.mod.go.jp/e/d_act/ampo/shishin_20150427e.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium (2016): *Defense of Japan 2016*. [online]
www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2016/DOJ2016_3-1-2_web.pdf (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium (2018): *我が国の防衛と予算（案）-平成30年度概算要求の概要*. Forrás: www.mod.go.jp/j/yosan/2018/gaisan.pdf
- Japán Védelmi Minisztérium: *1989-es Védelmi Fehér Könyv*, [online]

- Japán Védelmi Minisztérium: 1992-es Védelmi Fehér Könyv, [online]
- Japán Védelmi Minisztérium: 2004-es Védelmi Fehér Könyv, [online]. Forrás: Mod.go.jp [2018. 04. 15]
- Japán Védelmi Minisztérium: 2004-es Védelmi Fehér Könyv, [online]. Forrás: Mod.go.jp [2018. 04. 15]
- Japán Védelmi Minisztérium: 2005-ös Védelmi Fehér Könyv, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 2012-es Védelmi Fehér Könyv, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 2014-es Védelmi Fehér Könyv, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 2017-es Védelmi Fehér Könyv, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 2017-es Védelmi Fehér Könyv, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 2017-es Védelmi Fehér Könyv, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: Defense of Japan 2007, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: Defense of Japan 2013, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: Defense of Japan 2017, [online], 8. o. Forrás: Mod.go.jp
- Japán Védelmi Minisztérium: Defense of Japan 2017, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: Defense Programs and Budget of Japan – Overview of FY2017 Budget Request, [online], Forrás: mod.go.jp [2019. 09. 07.]
- Japán Védelmi Minisztérium: International Peace Cooperation Activities: Activities and Approaches, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: International Peace Cooperation Activities: Activities and Approaches: South Sudan PKO (UNMISS), [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: NATIONAL DEFENSE PROGRAM GUIDELINES, FY 2005-, [online]. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- Japán Védelmi Minisztérium: Successful completion of the Aegis Ballistic Missile Defense (BMD) intercept flight test in Hawaii, [online], 2007. 12. 17. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 中期防衛力整備計画（平成26年度～平成30年度）について [Középtávú Védelmi Program 2014–2018], [online], 3. o. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 中期防衛力整備計画（平成26年度～平成30年度）について [Középtávú Védelmi Program 2014-2018], [online], 24. o., Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 国際平和協力法について, [online]. Forrás: Mod.go.jp
- Japán Védelmi Minisztérium: 国際緊急援助隊法に基づく自衛隊の活動, [online]. Forrás: Mod.gov.jp [2019. 09. 07.]
- Japán Védelmi Minisztérium: 我が国の防衛と予算（案）-平成29年度予算の概要 [Japán Védelempolitikája és Költségvetése – A 2017-es Védelmi Költségvetés áttekintése], [online], 9. o., Forrás: Mod.go.jp [2018.04.15.]
- Japán Védelmi Minisztérium: 装甲車両・火器及び弾薬の開発・調達について, [online], 2011. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 装甲車両・火器及び弾薬の開発・調達について[Jelentés a páncélos -, löfegyver- és lőszerállományok fejlesztési és beszerzési terveiről], [online], 2011. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 装甲車両・火器及び弾薬の開発・調達について[Jelentés a páncélos -, löfegyver- és lőszerállományok fejlesztési és beszerzési terveiről], [online], 2011. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Japán Védelmi Minisztérium: 装甲車両・火器及び弾薬の開発・調達について[Jelentés a páncélos -, löfegyver- és lőszerállományok fejlesztési és beszerzési terveiről], [online], 2011. Forrás: Mod.go.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- Japan, U.S. reaffirm plans to militarily ignore China ADIZ 2014. Japan Times http://www.japantimes.co.jp/news/2014/02/03/national/japan-u-s-reaffirmplans-to-militarily-ignore-china-adiz/#.U1VC6Pl_u
- Jervis, Robert. "Security regimes." *International organization* 36.2 (1982)
- JJI hírtal: 衆院党派別得票数・率（選挙区）, [online], 2017. 10. 23. Forrás: Jiji.com (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- JINBO Ken: 「対テロ戦争」と日米同盟 —米安全保障の再構築と同盟関係の再定義? —, [online]. Forrás: Jiaa.or.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Johnsson, Jesse. *Chinese ships near Senkakus for first time since new law allowing use of arms.* [online] JapanTimes.co.jp, link: <https://www.japantimes.co.jp/news/2021/02/06/national/china-senkakus-coast-guard-law/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Jones, Morgan D. *The thinker's toolkit: Fourteen powerful techniques for problem solving.* Currency, 1998.
- Kahn, Herman. "Thinking About the Unthinkable." RAND 1962.
- Kahn, Herman. *On Escalation: Metaphors and Scenarios.* Transaction Publishers, 2009.
- Kahn, Herman. *On Thermonuclear War.* Princeton University Press, 1960.
- Kaiser Ferenc "Az erőketítés, mint az állam speciális érdekérvényesítő eszköze" Gócze István (szerk.): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig.* Budapest, Dialóg Campus (2017): 55-72.
- Kaiser Ferenc, Lesták Tamás. A Kínai Népi Felszabadító hadsereg haditengerészete célkitűzéseinek, jelenlegi állapotának bemutatása a stratégiai dokumentumok elemzésén keresztül. *Felderítő Szemle XX/2. sz.* 2021
- Kaiser Ferenc. "Az erőketítés, mint az állam speciális érdekérvényesítő eszköze." Gócze István (szerk.): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig.* Budapest, Dialóg Campus (2017): 55-72.
- KATZENSTEIN, Peter J. (1998): Cultural norms and national security. *Police and Military in Postwar Japan.* Ithaca, Cornell University Press. 128–129.
- Kawasaki Heavy Industries: OH-1 観測ヘリコプター[Az OH-1 típusú felderítő helikopter], [online]. Forrás: Khi.co.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- Kennan, George F. "The Sources of Soviet Conduct by "X"." *Soviet Conduct in World Affairs*. Columbia University Press, 1960. 244-261.
- Kennedy, Conor M., and Daniel Caldwell. "China Maritime Report No. 23: The Type 075 LHD: Development, Missions, and Capabilities." (2022). 1-9. o.
- Kim, Samuel S. „The Evolving Asian System: Three Transformations”. In Shambaugh, David – Yahuda, Michael eds.: *International Relations of Asia*. (2014) 46–47. o.
- Kireeva, Anna. "Great Powers and Power Dynamics in East Asia." *International Trends* 2.2 (2016): 113-118.
- Kiss Roland "Air-Sea Battle: A globális közös terekhez való hozzáférés hadműveleti koncepciója." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle* 8.4 (2015): 56-69.
- KNK Külügyminisztériuma: *Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference on February 28, 2022*
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/202202/t20220228_10646378.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Knorr, Klaus. *Power and wealth: the political economy of international power*. Springer, 2016.; Jorgenson, Andrew K. "Unpacking international power and the ecological footprints of nations: A quantitative cross-national study." *Sociological Perspectives* 48.3 (2005): 383-402.
- Krajnc, Zoltán (szerk.) *Hadtudományi lexikon*. Dialó Campus, Budapest (2019)
- Kuo, Lilly. *Will a Tiny, Submerged Rock Spark a New Crisis in the East China Sea?*. [online] theatlantic.com
- Sz.n. *La Fayette Class Frigate*. [online] Naval-Technology.com
- Lee, Sheryn, and Benjamin Schreer. "The Taiwan Strait: Still Dangerous." *Survival* 55.3 (2013): 55-62.
- Lim, Darren J.; Victor A. Ferguson. "Power in Australian foreign policy." *Australian Journal of International Affairs* 72.4 (2018): 306-313.
- Lim, Loisa: „*Second Day Of Anti-Japan Protests Rock China*”, NPR.
- Lin, Chong-Pin. "Chinese military modernization: perceptions, progress, and prospects." *Security Studies* 3.4 (1994): 718-753., 721.
- LIIszkai János. *Harci Súlyom kimonóban – Mitsubishi F-2*. HTKA, 2009. 02. 06. Forrás: <https://htka.hu/2009/02/06/harci-sulyom-kimonoban-mitsubishi-f-2/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- LIU, Guoli. *China rising: Chinese foreign policy in a changing world*. Palgrave Macmillan, 2016. 194-195
- Luttwak, Edward N. *The rise of China vs. the logic of strategy*. Harvard University Press, 2012.
- Magcamit, Michael I.; Alexander C. Tan. "East and South China Seas Maritime Dispute Resolution and Escalation: Two Sides of the Same Coin?." *Journal of Asian Security and International Affairs* 3.2 (2016): 113-134.
- Mahoney, James. 2010. „AFTER KKV: The New Methodology of Qualitative Research”, *World Politics* 62(1) January: 120-47.
- MAINICHI: 米艦防護へ出航 護衛艦「いずも」午後にも合流 [Amerikai hajók kísérete – Az Izumo csatlakozik], [online], 2017. 05. 01. Forrás: Mainichi.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- MANYIN, Mark E. (2016): The Senkakus (Diaoyu/Diaoyutai) Dispute: U.S. Treaty Obligations. Congressional Research Service. 7. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42761.pdf>
- Masters, Jonathan. *Sea power: The US Navy and foreign policy*. Council on Foreign Relations, (2019).
- Matura Tamás, Mészáros Tamás. "A japán „normalizáció” és Kína." *MKI tanulmányok* 25.9 (2013). ;
- Matura Tamás. "Az északkelet-ázsiai biztonsági szubkomplexum" In: Balogh, István, Budai Ádám, Csiki Tamás, (et al). *Regionális biztonság tanulmányok*. Nemzeti Közszerződési Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest 2014
- Maulia, Erwida. *ASEAN grows dynamic while China, Japan wane: Asia Power Index*. [online] Nikkei.com, link: <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Indo-Pacific/ASEAN-grows-dynamic-while-China-Japan-wane-Asia-Power-Index> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Mazarr, Michael J. *Understanding Deterrence*. RAND 2018.
- Mazarr, Michael J., et al. *What Deters and Why: Applying a Framework to Assess Deterrence of Gray Zone Aggression*. RAND Corporation, 2021.
- McMillan, Susan M. "Interdependence and Conflict." *Mershon International Studies Review*, vol. 41, no. 1, 1997, pp. 33–58
- Mearsheimer John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. Norton, New York (2001)

- Mearsheimer, John J. "Back to the future: Instability in Europe after the Cold War." *National and International Security*. Routledge, 2018. 107-158.
- Mészáros R. Tamás. *Peking huszonhat éve nem látott tengeri erődemonstrációt lengetett be Pelosi tajvani útja után.* [online] Telex.hu, link: <https://telex.hu/kulfold/2022/08/03/nancy-pelosi-kina-kinai-kommunista-part-tajvan-tajpej-egyessult-allamok-hadsereg-haditengereszet-valsag> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Mezei Tibor. "Az ENSZ-szankciók hatása a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságra= The Impacts of UN Sanctions on the Democratic People's Republic of Korea." *KKI ELEMZÉSEK 16* (2021): 3-14.
- Mezei, Tibor. "Az észak-koreai atomprogram regionális összefüggései= The Regional Context of the North Korean Nuclear Programme." *Külügyi Szemle 20.2* (2021): 45-72.
- Pollmann, Mina. *What's in Japan's Record 2018 Defense Budget Request?*, [online], 2017. 08. 28. Forrás: Thedi diplomat.com (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Ministry of Foreign Affairs, Japan. *The Senkaku islands – Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion* [online] Mofa.go.jp, link: https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/pdfs/senkaku_pamphlet.pdf (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Ministry of Foreign Affairs, Republic of Korea. *Basic Position of the Government of the Republic of Korea on Dokdo.* [online] Mofa.go.kr, link: https://www.mofa.go.kr/eng/wpge/m_5441/contents.do (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Ministry of National Defence, Viet Nam. *Vietn Nam National Defence 2019.* [online] link: <http://mod.gov.vn/en/intro/vnd/sa-en-dod-dp/sa-en-dv-mf-stqp/17493317-e8da-4830-ba9d-75d7b39df332> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Ministry of National Defense of the Republic of Korea: 2018 Defense White Paper. (2019)
- Mitsubishi Heavy Industries: 10 式戦車の初年度分計 13 両の納入を完了 陸上自衛隊向け 2012. 03. 30. Forrás: Mhi.co.jp
- Mitsubishi Heavy Industries: F-2 戦闘機, [online], Forrás: Mhi.go.jp
- Mitsubishi Heavy Industries: 三菱重工-沿革 , [online], Forrás: Mhi.co.jp
- Mitsubishi Heavy Industries: 三菱重工-沿革, [online]. Forrás: Mhi.co.jp

- Mitsubishi Heavy Industries: 三菱重工-沿革 [online]. Forrás: Mhi.co.jp
- Miyake Kunihiko. *Senkakus battle: Just a war game for now*. [online] CIGS.Canon.jp link: https://cigs.canon/en/article/20200807_5256.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Morgan, Patrick M., *Deterrence now*. Cambridge University Press, 2003.
- Murata, Koji *James Auer Oral History Interview*. National Security Archive – Oral History Project (1996): Forrás: <https://nsarchive2.gwu.edu/japan/auerohinterview.htm> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- National Security Archive U.S. – *Japan Project Oral History Program: Yukoh Kurihara Interview transcript* (former minister of defense during Nakasone administration), [online]. Forrás: Nsarchive2.gwu.edu
- National Security Archive U.S. – *Japan Project Oral History Program: Kazuo Fujii Interview transcript* (former deputy vice minister of Defense, 1985-1986; director of Defense Facilities Administration Agency, 1991-1993), [online]. Forrás: Nsarchive2.gwu.edu
- National Security Archive U.S. – *Japan Project Oral History Program: James Auer Interview transcript* (former chair of Japan Desk at Pentagon, 1979-1988), [online]. Forrás: Nsarchive2.gwu.edu
- Navarro, Peter. *The coming China wars: Where they will be fought and how they will be won*. Ft Press, 2006.
- Navarro, Peter; Greg Autry. *Death by China: Confronting the Dragon-A Global Call to Action*. Pearson Prentice Hall, 2011.
- NIKKEI: 陸自の統一司令部「陸上総隊」創設 改正法が成立
- Nina. *The nuclear taboo*. Cambridge University Press. 2007.
- O’Hanlon. Michael E. *The Senkaku paradox: Preparing for conflict with the great powers* link: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/05/02/the-senkaku-paradox-preparing-for-conflict-with-the-great-powers/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Oleg Buklemisev. *Többpólusú vagy széttagolódott világ – a közgazdász szemével*. [online] Geopolitika.hu link: <http://www.geopolitika.hu/hu/2018/06/08/tobbpolusu-vagy-szettagolodott-vilag-a-kozgazdasz-szemevel/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- O'Rourke, Ronald. US-China strategic competition in South and East China Seas: Background and issues for Congress. Vol. 42784. Washington, DC: Congressional Research Service, 2022.
- P. Szabó Sándor (szerk.) *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén*. Dialóg Campus, Budapest (2020).
- P. Szabó Sándor. "A Kínai Népköztársaság „kétvágányos” külpolitikája." In: *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén*. Dialóg Campus, Budapest (2020).
- *Pacific Forum: Issues and Insights VOL 23, SR 2. 44. o.*
- Pan, Zhongqi. "Sino-Japanese dispute over the Diaoyu/Senkaku Islands: The pending controversy from the Chinese perspective." *Journal of Chinese Political Science* 12 (2007): 71-92.
- Pap Melinda Patrícia. *Határvita Kína és India között*. [online] NKE.hu, link: <https://www.uni-nke.hu/hirek/2021/04/06/hatarvita-kina-es-india-kozott> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Parameswaran, Prashanth: Defense Policy Dialogue Highlight Vietnam-Australia security ties [online] Forrás: The Diplomat
- Paret, Peter; Craig Gordon A.; Gilbert, Felix (eds.) *Makers of modern strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*. Oxford University Press, 1986.
- Patton, Keith. "The Measure of a Naval Fleet: Battle Force Missiles. [online]: maritime-executive.com link: <https://maritime-executive.com/editorials/the-measure-of-a-naval-fleet-battle-force-missiles> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Pénzváltó Nikolett: *Oroszország helye Törökország kül-, biztonság- és védelempolitikájában, 2016–2019*. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2021.
- Pham, Bac; Humphrey, Chris: *US navy aircraft carrier Theodore Roosevelt to visit Vietnam as South China Sea tensions simmer* [online] Forrás: South China Morning Post
- Prime Minister Shigeru Yoshida's Speech at the San Francisco Peace Conference (é. n.). Forrás: <http://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPUS/19510907.S1E.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- *Prime Minister Shigeru Yoshida's Speech at the San Francisco Peace Conference* (é. n.).
- Pulla, Priyanka. "India-Pakistan nuclear escalation: Where could it lead?." *Nature* 573.7772 (2019): 16-18.

- Qiao, Liang, and Xiangsui Wang. *Unrestricted warfare*. PLA Literature and Arts Publishing House, 1999. 253-254. o.
- Rácz András. "A 2017. január végi kelet-ukrajnai eszkaláció politikai és hadműveleti háttere." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle 10.1* (2017): 47-60.
- Ramsey, Austin: „*China-Japan Tensions Grow After Shipping Collision*”, TIME
- *Revised Armed Forces of the Philippines Modernization Act* [online] Forrás: Department of National Defense of the Philippines
- Riley, Patricia. "Media diplomacy: Public diplomacy in a new global media environment." In: *The Dispute Over the Diaoyu/Senkaku Islands*. Palgrave Macmillan, New York, 2014.
- RINEHART, Ian E. – HILDRETH, Steven A. – LAWRENCE, Susan V. (2015): *Ballistic Missile Defense in the Asia-Pacific Region: Cooperation and Opposition*. Congressional Research Service. 13. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/nuke/R43116.pdf> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Rinehart, Ian E., and David Gitter. *The Chinese military: Overview and issues for Congress*. Washington, DC: Congressional Research Service, 2015., 10.o.
- Ross, Robert S. "Balance of power politics and the rise of China: Accommodation and balancing in East Asia." *Security Studies 15.3* (2006): 355-395.
- Rossomando, John: *Why the U.S. Navy Needs a Stealth Battleship to Take on China*. [online] Forrás: The National Interest
- Russell, Richard L. *The 1996 Taiwan Strait crisis: The United States and China at the precipice of war?*. Georgetown University. School of Foreign Service. Institute for the Study of Diplomacy, 2000., 3.
- SAICH, Tony. *Governance and politics of China*. Palgrave Macmillan, 2010.
- Salát Gergely, Szakáli Máté, Szilágyi Zsolt (szerk.): *Veszélyes vizeken: Konfliktusok és biztonsági fenyegetések a Távols-Keleten*. Budapest, Typotex, 2019
- SANKEI: 中国よ、これが日本の実力だ 海自最大の空母型護衛艦「かが」就役 南西諸島などの防衛に対応, [online], 2017. 03. 22. Forrás: sankei.com (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- SANKEI:「水陸機動団」創設準備は最終段階 米海兵隊との訓練で練度向上 今後は装備品の充実も焦点 [online], 2017. 03. 20. Forrás: Sankei.com (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Saunders, Stephen. *Jane's Fighting Ships 2010-2011*. Ihs Global Incorporated, 2010.
- Schildt, Christopher E. "Managing Uncertainty: Formulating a US Grand Strategy for China." *Journal of Public International Affairs* 17 (2006): 240. 234.
- Schweller, Randall L. "China's aspirations and the clash of nationalisms in East Asia: A neoclassical realist examination." *International Journal of Korean Unification Studies* 23.2 (2014): 1-40.
- Seawright, Jason. „Better Multimethod Design: The Promise of Integrative Multimethod Research” *Security Studies* 25(1) (2016)
- Security Treaty Between the United States and Japan; September 8, 1951 (é. n.). Forrás: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/japan001.asp (A letöltés dátuma: 2022. 11. 03.)
- *Security Treaty Between the United States and Japan; September 8, 1951*
- Shambaugh, David; Michael Yahuda, (eds.) *International Relations of Asia*. Rowman & Littlefield, 2014.
- Sharpe, Samuel. "An ASEAN way to security cooperation in Southeast Asia?." *The Pacific Review* 16.2 (2003): 231-250.
- Singer, J. David. "Reconstructing the correlates of war dataset on material capabilities of states, 1816–1985." *International Interactions* 14.2 (1988): 115-132.
- Speller, Ian. *Understanding naval warfare*. Routledge, 2018.
- Hughes Jr, Capt Wayne P. *Fleet tactics and naval operations*. Naval Institute Press, 2018.
- Vego, Milan. *General Naval Tactics: Theory and Practice*. Naval Institute Press, 2020.
- Statista. Largest armies in the world ranked by active military personnel in 2022 link: <https://www.statista.com/statistics/264443/the-worlds-largest-armies-based-on-active-force-level/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Stockholm International Peace Research Institute. *SIPRI Military Expenditure Database* [online] Forrás: sipri.org
- Sułek, Mirosław. "Measurement of national power—a powermetric model." *Przegląd Geopolityczny* 32 (2020): 35-57.

- Sz.n. „*Japan frees Chinese boat captain amid diplomatic row*”, BBC News link: <https://www.bbc.com/news/world-11403241> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. „*Taiwan fishing boat repelled by Japanese ships near Diaoyutai*”, [online] Want China Times link: <http://www.wantchinatimes.com/news-subclass-cnt.aspx?id=20110630000117&cid=1101> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *About USFJ* (é. n.). [online] link: www.usfj.mil/About-USFJ/ (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *Agreement Between the Government of Japan and the Government of The United States of America Concerning Security Measures for the Protection of Classified Military Information* (é. n.). [online] link: www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/agree0708.html
- Sz.n. *Agreement regarding the Status of United States Armed Forces in Japan* (é. n.). link: www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/2.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *Agreement regarding the Status of United States Armed Forces in Japan* (é. n.).
- Sz.n. *Arming Our Allies: Cooperation and Competition in Defense Technology* (1990). Washington D. C., U.S. Government Printing Office. 62.
- Sz.n. *Asia Power Index*. [online] LowyInstitute.org, link: <https://www.lowyinstitute.org/programs-projects/asia-power-index#:~:text=The%20Lowy%20Institute%20Asia%20Power,Zealand%2C%20and%20the%20United%20States> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *China revealing its plan for Taiwan invasion, island's foreign minister says* <https://www.dw.com/en/china-revealing-its-plan-for-taiwan-invasion-islands-foreign-minister-says/a-62988550> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *China warns US-Japan defense guidelines against undermining 3rd party interests*. [online] GlobalTimes.cn link: <https://www.globaltimes.cn/page/201505/919635.shtml> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *Genocide threat for Myanmar's Rohingya greater than ever, investigators warn Human Rights Council* <https://news.un.org/en/story/2019/09/1046442> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *Global Firepower Index*. [online] link: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- Sz.n. *How China Transformed Into a Prime Cyber Threat to the U.S.* [online] NYTimes.com, link: <https://www.nytimes.com/2021/07/19/technology/china-hacking-us.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *Japan protests Russia-China military drills, Moscow scraps Kuril Islands visa deal.* [online] SCMP.com, link: <https://www.scmp.com/news/asia/east-asia/article/3191470/japan-protests-russia-china-military-drills-moscow-scraps-visa> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *Pictures of the new Japanese aircraft carrier JS Izumo after modifications.* [online] Navyrecognition.com, link: <https://www.navyrecognition.com/index.php/naval-news/naval-news-archive/2021/june/10373-pictures-of-the-new-japanese-aircraft-carrier-js-izumo-after-modifications.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *Type 055 Renhai class Guided Missile Destroyer.* [online] Seaforces.org, link: <https://www.seaforces.org/marint/China-Navy-PLAN/Destroyers/Type-055-Renhai-class-DDG.htm> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *Unconventional military exchanges between Germany, Japan in Asia-Pacific spark concerns on regional security, while influence is limited: expert* [online] Chinamil.com.cn, link: http://eng.chinamil.com.cn/view/2022-09/22/content_10186496.htm (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *北方領土問題とは？* <https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/hoppo/hoppo.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *日本抹黑中国反介入战略 现在却要用该战略对抗中国.* [online] Mil.news.sina.com.cn link: <https://mil.sina.cn/sd/2017-04-21/detail-ifyepsch2203014.d.html?from=wap> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz.n. *第1回政策シミュレーションの成果概要.* 日本戦略研究フォーラム 2021.;
- Sz.n. *質の高いインフラ投資* [online] MOFA.go.jp link: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/bunya/infrastructure/index.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Sz. n. *钓鱼岛地图战 日本赢不了* [online] CNTV.cn link: <https://news.cntv.cn/2015/03/18/ARTI1426674045405999.shtml> (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- Szegedi László. *Regulatory Evolution of the Risk Analysis and Crisis Management Tools of the European Gas Supply in. Reisinger Adrienn. "Kulturális gazdaság". Kautz Gyula Emlékkonferencia elektronikus formában megjelenő kötete.* (2019) ISBN:9786155837340
- Szenes, Zoltán. "Elrettentés és védelem: a NATO új haderőmodellje." *Hadtudomány* 32.2 (2022)
- Taffer, Andrew D. "Threat and opportunity: Chinese wedging in the Senkaku/Diaoyu dispute." *Asian Security* 16.2 (2020)
- Takahashi, Sugio. "Development of gray-zone deterrence: concept building and lessons from Japan's experience." *The Pacific Review* 31.6 (2018): 787-810. ;
- Talmadge, Caitlin. "Would China go nuclear? Assessing the risk of Chinese nuclear escalation in a conventional war with the United States." *International Security* 41.4 (2017):
- Tan, Paige. *Using the Lowy Institute Asia Power Index to Teach Social Science: A Plan for a Facilitated Discussion.* [online] Asianstudies.org, link: <https://www.asianstudies.org/publications/ea/archives/using-the-loyy-institute-asia-power-index-to-teach-social-science-a-plan-for-a-facilitated-discussion/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Tan, See Seng – Acharya, Amitav eds. *Asia-Pacific Security Cooperation: National Interests and Regional Order.* Armonk (US-NY), Sharpe (2004). 9.
- TATSUMI, YUKI. "SENKAKU ISLANDS/EAST CHINA SEA DISPUTES: A JAPANESE PERSPECTIVE." CNA MARITIME ASIA PROJECT WORKSHOP III. 2013., 112.
- *The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation* (November 27, 1978) (é. n.). Forrás: www.mod.go.jp/e/d_act/anpo/19781127.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- *The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation* (September 23, 1997) (é. n.). www.mod.go.jp/e/d_act/anpo/19970923.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- The State Council Information Office of the People's Republic of China. *China's Military Strategy. 2015*
- The White House (2014): Joint Press Conference with President Obama and Prime Minister Abe of Japan. [online] <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/24/joint-press-conference-president-obama-and-prime-minister-abe-japan> (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- The White House. *Joint Statement from Quad Leaders* SEPTEMBER 24, 2021 link: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/24/joint-statement-from-quad-leaders/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- The World and Japan: *Remarks of the President and Prime Minister Yasuhiro Nakasone of Japan Following Their Meetings in Tokyo*, Forrás: Worldjpn.grips.ac.jp
- The World and Japan: 鈴木善幸総理大臣とロナルド・レーガン米大統領との共同声明, [online], Forrás: Worldjpn.grips.ac.jp (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- *Three Non-Nuclear Principles* (é. n.). Forrás: www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/nnp/ (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Time to Use China's A2/AD Military Strategy Against Them. [online] Forrás: The National Interest.com <https://nationalinterest.org/blog/buzz/time-use-chinas-a2ad-military-strategy-against-them-42012> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Timeline of Operation Tomodachi (2011). Forrás: www.nbr.org/research/activity.aspx?id=121 (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Tirkey, Aarshi. *Uncharted Territory: Emerging world order post Covid19*. Observer Research Foundation, New Delhi (2020).
- Tischler Zoltán. "Kínai szigetviták: A Szenkaku/Tiaojü-szigetek kérdése." *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle* 6.1-2 (2013): 31-41.
- Tønnesson, Stein. "Deterrence, interdependence and Sino–US peace." *International Area Studies Review* 18.3 (2015): 297-311. ;
- *Trans-Pacific Partnership (CPTPP) - Consolidated Version*. link: <https://www.iilj.org/wp-content/uploads/2019/05/CPTPP-consolidated.pdf> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Treaty of Mutual Cooperation and Security between Japan and the United States of America (é. n.). Forrás: www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html (A letöltés dátuma: 2022. 11. 03.)
- Trevithick, Joseph. *China Reportedly Plans To Unveil H-20 Stealth Bomber At Air Force Anniversary Parade In 2019*. [online] TheDrive.com, link: <https://www.thedrive.com/the-war-zone/24226/china-reportedly-plans-to-unveil-h-20-stealth-bomber-at-air-force-anniversary-parade-in-2019> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Turcsányi Richard Q. *Chinese Assertiveness in the South China Sea: Power Sources, Domestic Politics, and Reactive Foreign Policy*. Cham, Springer2017, 36–37.

- TYLER, Patrick. *China's Military Stumbles even as Its Power Grows*. New York Times 1996 Dec. 3.
- Ueki, Chikako Kawakatsu. "Liberal Deterrence of China: Challenges in Achieving Japan's China Policy." *The US-Japan Security Alliance*. Palgrave Macmillan, New York, 2011. 137-155. ;
- US Department of State. *Joint Statement of the U.S.-Japan Security Consultative Committee* ("2+2") link: <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/2891314/joint-statement-of-the-us-japan-security-consultative-committee-22/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- VARGA Gergely (2014): Az Egyesült Államok katonai jelenléte a csendes-óceáni térségben. *Nemzet és Biztonság*, 7. évf. 3. sz.
- Varga Gergely. „Az Egyesült Államok katonai jelenléte a csendes-óceáni térségben”. *Nemzet és Biztonság*, 7. évf. 3. sz. 2014
- Vasquez, John A., (ed.) *What do we know about war?*. Rowman & Littlefield Publishers, 2000.
- Vavasseur, Xavier. *South Korea Plans to Build F-35B Lightning Aircraft Carrier*. [online]
- Vavasseur, Xavier: *Taiwan's CSBC Lays Keel For ROC Navy's First LPD*. [online] [2020.03.01]
- Vego, Milan. *General Naval Tactics: Theory and Practice*. Naval Institute Press, 2020.
- Violetta, Bíró, Vörös Anita Mária. "I. 1. A konfliktus fogalma" In. BíróVioletta *A PEDAGÓGUSPÁLYA HÍVÁSA ÉS KIHÍVÁSA*. Eötvös József Főiskola (2018)
- Vörös Zoltán. Kína külpolitikai irányváltása a regionális tengerek vonatkozásában. in. *Szakmai Szemle 2014/1*
- Vörös Zoltán. Kínai sakkjátszma. *Tengeri kereskedelmi útvonalak és az energiabiztonság geopolitikája*. Publikon Kiadó, Pécs 232 (2014).
- Walker, Christopher; Ludwig, Jessica. „The Meaning of Sharp Power How Authoritarian States Project Influence” *Foreign Affairs* November 16, 2017; Walker, Christopher; Ludwig, Jessica. „The Long Arm of the Strongman - How China and Russia Use Sharp Power to Threaten Democracies” *Foreign Affairs* May 12, 2021
- Wang, Ke-wen. *Modern China: An encyclopedia of history, culture, and nationalism*. Routledge, 1997., 312.

- Why a Taiwan Invasion Would Look Nothing Like D-Day <https://thediplomat.com/2021/05/why-a-taiwan-invasion-would-look-nothing-like-d-day/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Wiegand, Krista E. "China's strategy in the Senkaku/Diaoyu islands dispute: Issue linkage and coercive diplomacy." *Asian Security* 5.2 (2009): 170-193. ;
- Work, J.D. China flaunts its offensive cyber power. [online] Warontherocks.com link: <https://warontherocks.com/2021/10/china-flaunts-its-offensive-cyber-power/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Work, Robert O. " *To Take and Keep the Lead*": A Naval Fleet Platform Architecture for Enduring Maritime Supremacy. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2005.
- Worldometer. Eastern Asia Population. link: <https://www.worldometers.info/world-population/eastern-asia-population/#:~:text=Eastern%20Asia%20population%20is%20equivalent,among%20subregions%20ranked%20by%20Population> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Wu, Charles Chong-Han. "Why do states hedge in East Asia? An empirical study on hedging." *Asian Perspective* 43.3 (2019): 557-584.
- Xinhua. *China urges Japan to stop provocations in Diaoyu Islands issue*. [online] GlobalTimes.cn, link: <https://www.globaltimes.cn/page/201804/1096062.shtml> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Xinhua. *GLOBALink| Digital museum of Diaoyu Islands presented at Digital China Summit*. [online] Xinhuanet.com, link: http://www.xinhuanet.com/english/2021-04/26/c_139907384.htm (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Xinhua: *Notice authorized to be released by Xinhua News Agency*. <https://english.news.cn/20220802/913b020aaabf4e449223b6c88b956d25/c.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Yahuda, Michael. *Sino-Japanese Relations After the Cold War: Two Tigers Sharing a Mountain*. Routledge, 2013.
- Yang, Chen. *After 60 years, how will Japan and US deal with cracks showing up in alliance?*. [online] GlobalTimes.cn, link: <https://www.globaltimes.cn/page/202001/1177456.shtml> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Yoshihara, Toshi, and James R. Holmes. *Red Star over the Pacific, Revised Edition: China's Rise and the Challenge to US Maritime Strategy*. Naval Institute Press, 2018.

- Yoshihara, Toshi. "China's vision of its seascape: the first island chain and Chinese seapower." *Asian Politics & Policy* 4.3 (2012): 293-314.
- Yoshihara, Toshi. *Dragon Against The Sun: Chinese Views Of Japanese Seapower*. Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2020.
- Yoshimatsu, Hidetaka. "Japan's strategic response to China's geo-economic presence: quality infrastructure as a diplomatic tool." *The Pacific Review* (2021): 1-29.
- Yu Sheng. *Can aquaculture meet China's demand for food?*. [online] East Asia Forum. link: <https://www.eastasiaforum.org/2022/07/27/can-aquaculture-meet-chinas-demand-for-food/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Zeng, Jennifer. *Unifying Taiwan Begins with the Senkakus*. [online]: Japan Forward. link: <https://japan-forward.com/bookmark-unifying-taiwan-begins-with-the-senkakus/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- Zhang, Ketian. "Cautious Bully: Reputation, Resolve, and Beijing's Use of Coercion in the South China Sea." *International Security* 44.1 (2019)
- Zhenmin, Liu. "Building an East Asia Partnership of Win-Win Cooperation." *China Int'l Stud.* 50 (2015): 20.
- 中内康夫. "尖閣諸島をめぐる問題と日中関係: 日本の領土編入から今日までの経緯と今後の課題." 立法と調査/参議院事務局企画調整室 編 334 (2012): 69-84., 69.
- 中华人民共和国国防部. *中華人民共和國海警法*. [online] Mod.gov.cn, link: http://www.mod.gov.cn/big5/regulatory/2021-01/23/content_4877678.htm (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 中国国民の日本に対する意識が、この一年間で急激に悪化したことが明らかに ～第 17 回日中共同世論調査結果を公表しました～ <https://www.genron-npo.net/world/archives/11542.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 亀井玲那. *尖閣・久場島で共同訓練を*. [online] Vpoint.jp link: <https://vpoint.jp/world/taiwan/216118.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 小野田 治. *地政学的要衝研究会 - 中国は台湾を武力侵攻するか* <https://thinktank.php.co.jp/voice/7586/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- 岩間陽子, 村野将. 日本の「抑止力」とアジアの安定 [online] PHP Policy Research Think tank, PHP.co.jp link: <https://thinktank.php.co.jp/voice/7083/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 平成 31 年度以降に係る防衛計画の大綱について 19. o.
- 平田英俊, 山下愛仁. "包括的抑止戦略の必要性和防衛力整備のあり方について" *エア・アンド・スペース・パワー研究/航空自衛隊幹部学校 編 7* (2021): 74-91.
- 张军社. 望海楼：日本应习惯中国空军远海训练. [online] CPC.People.cn link: <http://cpc.people.com.cn/n/2015/0401/c83083-26782503.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 成视评论. 做好打持久战的准备！拜登刚上台就挑衅，不承认钓鱼岛为中国领土 [online] QQ.com link: <https://new.qq.com/rain/a/20210124A0ASX500> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 斎藤道彦. "尖閣諸島問題をめぐる歴史." 中央大学論集 35 (2014): 43-84..
- 新浪军事. 我军用两招打破美军优势 已从突破岛链转为控制岛链.[online] Mil.news.sina.com.cn link: <http://mil.news.sina.com.cn/jssd/2017-05-02/doc-ifyetwtf9576062.shtml> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 木下富夫. 地政学の視点からみた日本と国際経済武, 蔵大学論集, 63, 2015, 1-19.o.
- 樋口譲次. 切迫する中国の台湾武力統一 米国の対台湾「曖昧戦略」が危機を誘発する. 本安全保障戦略研究所 2021.;
- 海上保安庁. 尖閣諸島周辺海域における中国海警局に所属する船舶等の動向と我が国の対処 [online] kaiho.go.jp, link: <http://www.kaiho.mlit.go.jp/mission/senkaku/senkaku.html> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 海上自衛隊. 護衛艦「いずも」型. [online] Mod.go.jp; link: <https://www.mod.go.jp/msdf/equipment/ships/ddh/izumo/> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 相澤輝昭. ペルシャ湾掃海艇派遣の意義と教訓 —掃海部隊の歴史と海上防衛力整備の経緯からの考察—, [online] Nids.mod.go.jp link:

http://www.nids.mod.go.jp/publication/briefing/pdf/2014/briefing_193.pdf (Letöltve: 2022. 11. 05.)

- 総務省自治行政局選挙部. 平成24年12月16日執行-衆議院議員総選挙・最高裁判所 - 裁判官国民審査結果調. [online] Soumu.go.jp, link: https://www.soumu.go.jp/main_content/000194205.pdf (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 織田 邦男. 中国の尖閣諸島侵攻から始まる台湾有事. [online] Japan Innovation Review. link: <https://jbpress.ismedia.jp/articles/-/65011> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 防衛省 海上自衛隊 公式チャンネル. 【ショート版】護衛艦「いずも」での発着艦検証作業. [online] Youtube.com, link: <https://www.youtube.com/watch?v=xGc32EyVCXk> (Letöltve: 2022. 11. 05.)
- 防衛省防. 衛白書・平成25年・第III部 わが国の防衛に関する施策2 島嶼 (とうしよ) 防 衛. [online] MOD.go.jp, link: http://www.clearing.mod.go.jp/hakusho_data/2013/2013/html/n3112000.html (Letöltve: 2022. 11. 05.)

Mellékletek

a) Kína vonatkozó eszközeinek paraméterei (flotta vízkiszorítás és BFM indexekhez):

Kínai haditengerészet

	Vízkiszorítás (t)	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszáb X BFM	DB*t
1997						
Hangzhou (RUS Sovremenny)	7900	0	2000	62	0	0
Luhai (Type-051B)	6600	0	1999	40	0	0
Luhu (Type-052)	4800	2	1994	40	80	9600
Jiangwei I/II (Type-053H2G)	2250	0	1992	18	0	0
Luda II/III (Type-051D)	3650	16	1978	20	320	58400
Jianghu I/III (Type-053H2)	1960	0	1986	8	0	0
SUM felsz.					400	68000
Han (Type-091)	5000	5	1974	6	30	25000
Kilo (2 Project 877, 2 Project 636, 8 Project 636N)	2325	3	1980	6	18	6975
Ming (Type-035, Type-035G, Type-035B)	2110	13	1962	8	104	27430
Song (Type-039/039G)	2250	1	1998	6	6	2250

2004	Vízkiszorítás	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszáb X BFM	DB*t
Hangzhou (RUS Sovremenny)	7900	2	2000	62	124	15800
Luhai (Type-051B)	6600	1	1999	40	40	6600
Luhu (Type-052)	4800	2	1994	40	80	9600
Jiangwei I/II (Type-053H2G)	2250	12	1992	18	216	27000
Luda II/III (Type-051D)	3650	16	1978	20	320	58400
Jianghu I/III (Type-053H2)	1960	30	1986	8	240	58800
					1020	176200

Han (Type-091)	5000	5	1974	6	30	25000
Kilo (2 Project 877, 2 Project 636, 8 Project 636N)	2325	4	1980	6	24	9300
Ming (Type-035, Type-035G, Type-035B)	2110	19	1962	8	152	40090
Song (Type-039/039G)	2250	3	1998	6	18	6750
					224	81140

2013

PLAN (Kína) tengeralttjárók	Vízkiszorítás	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	DarabszábXBFM	DB*t
Han (Type-091)	5000	3	1974	6	18	15000
Shang (Type-093)	7000	2	2006	6	12	14000
Kilo (2 Project 877, 2 Project 636, 8 Project 636N)	2325	12	1980	6	72	27900
Ming (Type-035, Type-035G, Type-035B)	2110	20	1962	8	160	42200
Song (Type-039/039G)	2250	16	1998	6	96	36000
Yuan (Type-039A/Type-039B)	3600	7	2006	6	42	25200
					400	160300

PLAN (Kína)	Vízkiszorítás	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszáb X BFM	DB*t
Liaoning CV	67500	1	2012		0	67500
Hangzhou (RUS Sovremenny)	7900	4	2000	62	248	31600

Luyang (Type-052B)	6200	2	2004	60	120	12400
Luyang II (Type-052C)	5800	3	2005	62	186	17400
Luhai (Type-051B)	6600	1	1999	40	40	6600
Luhu (Type-052)	4800	2	1994	40	80	9600
Luzhou (Type-051C)	6600	2	2006	62	124	13200
Jiangkai I/II (Type-054)	3900	15	2005	22	330	58500
Jiangwei I/II (Type-053H2G)	2250	14	1992	18	252	31500
Jianghu IV (Type-053H)	1550	1	1985	8	8	1550
Luda II/III (Type-051D)	3650	10	1978	20	200	36500
Jianghu I/III/V (Type-053H2)	1960	17	1986	8	136	33320
					1724	319670
				SUM:	2124	

	Víziszorítás	Darabszám	Db*t		Tonnage	479970
LHA	40000	1	40000			479970
LPD	25000	8	200000			719970

2022

PLAN (Kína)	Víziszorítás	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszám X BFM
Renhai	13000	3	2020	118	354
Hangzhou (Sovremenny)	7900	4	2000	62	248
Type-51 Luhai	6600	3	1999	40	120
Type-52 Luhu	5000	2	1994	40	80
Type-52 B/C/D Luyang	7000	27	2004	94	2538
Type-53 Jiangwei (II.)	2390	8	1999	28	224
Type-53B Jianghu (I-II.)	1700	5	1973	9	45
Type-056 Jiandao	1400	72	2014	14	1008

4617

PLAN (Kína) tengeralattjárók	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszám X BFM
Shang (SSN)	6	2006	6	36
Han (SSN)	1	1974	6	6
Kilo	14	1980	6	84
Ming	4	1962	8	32
Song	12	1998	6	72
Yuan	18	2006	6	108

b) Japán (és az USFJ) vonatkozó eszközeinek paramétereit (flotta víziszorítás és BFM indexekhez):

2022

JMSDF	Víziszorítás	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszám X BFM	DB*t
Hyūga (DDH)	19000	2	2009	16	32	38000
Izumo (DDH)	27000	2	2015	0	0	54000
Maya (DDG)	10250	2	2020	110	220	20500

Atago (DDG)	10000	2	2007	110	220	20000
Hatakaze (DDG)	6000	2	1986	22	44	12000
Takanami (DD)	6300	5	2003	46	230	31500
Shirane (DDH)	7500	1	1980	28	28	7500
Kongō (DDG)	9500	4	1993	104	416	38000
Asagiri (DD)	4900	8	1988	32	256	39200
Hatsuyuki (DD)	3800	1	1985	30	30	3800
Murasame (DD)	6100	9	1996	46	414	54900
Akizuki (DD)	6800	4	2012	46	184	27200
Abukuma (DE)	2550	6	1989	32	192	15300
					2266	361900

Tengeralattjáró osztályok	Vízkielvezés	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszám X BFM	
Oyashio	4000	11	1998	6	66	44000
Sōryū	4200	11	2009	6	66	46200
					132	

Tonnage 491100 SUM 2398

3 LPD 39000

2013						
JMSDF	Vízkielvezés	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszám X BFM	Db*t
Hyūga (DDH)	19000	2	2009	16	32	38000
Atago (DDG)	10000	2	2007	110	220	20000
Hatakaze (DDG)	6000	2	1986	22	44	12000
Takanami (DD)	6300	5	2003	46	230	31500
Shirane (DDH)	7500	2	1980	28	56	15000
Kongō (DDG)	9500	4	1993	104	416	38000
Asagiri (DD)	4900	7	1988	32	224	34300
Hatsuyuki (DD)	3800	7	1985	30	210	26600
Murasame (DD)	6100	9	1996	46	414	54900
Akizuki (DD)	6800	1	2012	46	46	6800
Abukuma (DE)	2550	6	1989	32	192	15300
					2084	292400

Tengeralattjáró osztályok	Vízkielvezés	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszám X BFM	
Harushio	2750	3	1990	6	18	8250
Oyashio	4000	11	1998	6	66	44000
Sōryū	4200	4	2009	6	24	16800
					108	69050

Tonnage 400450 SUM 2192

LPD 39000

2004

JMSDF	Víziszorítás	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszáb X BFM	Db*t
Hatakaze (DDG)	6000	2	1986	22	44	12000
Tachikaze (DDG)	4800	3	9176	15	45	14400
Takanami (DD)	6300	4	2003	46	184	25200
Shirane (DDH)	7500	2	1980	28	56	15000
Kongō (DDG)	9500	4	1993	104	416	38000
Haruna (DDH)	6900	2	1973	23	46	13800
Asagiri (DD)	4900	6	1988	32	192	29400
Hatsuyuki (DD)	3800	11	1985	30	330	41800
Murasame (DD)	6100	9	1996	46	414	54900
Yamagumo (DD)	2150	1	1966	19	19	2150
Abukuma (DE)	2550	6	1989	22	132	15300
Yūbari (DE)	1690	2	1983	18	36	3380
Ishikari (DE)	1450	1	1981	18	18	1450
					1932	266780

Tengeralattjáró osztályok	Víziszorítás	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszáb X BFM	Db*t
Yuushio	2450	4	198	6	24	9800
Harushio	2750	6	1990	6	36	16500
Oyashio	4000	6	1998	6	36	24000

96 50300

Tonnage 356080 SUM 2028

LPD 39000

1997

JMSDF	Víziszorítás	Darabszám	Hadrendbe állt	BFM indikátor	Darabszáb X BFM	Db*t
Hatakaze (DDG)	6000	2	1986	22	44	12000
Tachikaze (DDG)	4800	3	9176	15	45	14400
Takanami (DD)	6300		2003	46	0	0
Shirane (DDH)	7500	2	1980	28	56	15000
Kongō (DDG)	9500	3	1993	104	312	28500
Haruna (DDH)	6900	2	1973	23	46	13800
Takatsuki	4500	2	1967	22	44	9000
Asagiri (DD)	4900	8	1988	32	256	39200
Hatsuyuki (DD)	3800	12	1985	30	360	45600
Murasame (DD)	6100	2	1996	46	92	12200
Yamagumo (DD)	2150	3	1966	19	57	6450
Abukuma (DE)	2550	6	1989	22	132	15300
Minegumo (DE)	2750	1	1968	14	14	2750
Yūbari (DE)	1690	2	1983	18	36	3380
Ishikari (DE)	1450	1	1981	18	18	1450

c) CINC, Lowy és GFPI Kompozit indikátorok

0

	JPN	CHN
1997	0,51150348	0,14925395
2013	0,03543669	0,22825512
2016	0,032967471	0,23061772

LOWY MILITARY		
	JP	CHN
2018	30,6	67,1
2021	26,2	66,8

GFPI	2022
JP	0,1195
CHN	0,0511

KNK:JP	CINC	LOWY	GFPI
1997	23 v 77	N/A	N/A
2013	86 v 14	N/A	N/A
2016	N/A	N/A	N/A
2018	N/A	69 v 31	N/A
2021	N/A	72 v 28	N/A
2022	N/A	N/A	70 30

d) A kutatás változása az eredetileg tervezett kutatási folyamathoz képest

A disszertáció elkészítése során a szerző eredetileg azt tervezte, hogy lehetősége lesz Japánban végzett terepkutatást végezni, amely során a helyi forrásanyag feldolgozása mellett lehetősége nyílt volna személyes interjúkat készíteni érintett japán szakértőkkel. Ezt egy kutatói pályázat keretében készültem megvalósítani, 2020 év elején sikeresen elnyertem a Japán Haditengerészeti Önvédelmi Erők Vezérkari Képzésének vendégkutatói ösztöndíját. Ennek keretében lehetőség lett volna egy héthónapos program keretében a Haditengerészeti Vezérkari Akadémia tokiói telephelyén kutatómunkát végezni, hozzáféréssel az akadémia könyvtári állományához, bekapcsolódva az intézmény kutatóintézeteinek munkájába, illetve interjúkészítési lehetőség nyílt volna a személyi állomány felé. Sajnos azonban a COVID pandémiás helyzet miatt az ösztöndíj megkezdésének lehetőségét és a kiutazás megkezdését 2020 tavaszától folyamatosan halasztanom kellett, míg végül a kiutazási engedélyt a japán külügy részéről 2022 őszére kaptam meg. Ezzel azonban a disszertációhoz végzendő kutatás már nem fért volna bele a fokozatszerzési eljárás elvárt időbeli keretébe, így nem tudtam élni a lehetőséggel. Ettől függetlenül jelen dolgozatban is szeretném kifejezni a japán fogadó intézmény felé

a lehetőség felajánlásáért, illetve Yoshino Hiroaki parnacsoknak a témavezetői vállalást, valamint a néhány rövid, informális konzultációs lehetőséget.

e) A Szerző publikációinak listája:

1. Bartók, András: Sokan tartanak Kína tajvani inváziójától, megnéztük a forgatókönyveket (2022)<https://telex.hu/velemeney/2022/08/25/tajvan-kina-aggodalmak-szembenallo-erok-invazio-forgatokonyvek-usa-japan-tamogatas>,

Nem besorolt (Egyéb) | Ismeretterjesztő

2. Bartók, András ; Mórocz, Dániel Tibor: Bársonyszékektől az átnevelő munkatáborokig - a kereszténység társadalmi és politikai helyzete Kelet-Ázsiában In: Munding, Márta; Zachar, Péter Krisztián (szerk.) Nemzet, állam, törzs, umma : A közösség-szerveződés eltérő formái Európában és Európán kívül Piliscsaba, Magyarország, Budapest, Magyarország : Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete, Ludovika Egyetemi Kiadó (2022) 228 p. pp. 185.-220..

3. Bartók, András: Public opinion survey and assessment of perceptions on China in Hungarian Society (2022)

4. Bartók, András: Sárkányok és kistigrisek - – Kelet-Ázsia regionális fegyverkezési versenyének általános és országspecifikus jellemzői a Kínával kapcsolatos fenyegetettségpercepciójú országok esetében 2. NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE 14 : 1 pp. 65-83. , 19 p. (2021)

5. Bartók, András: An Aging Demography and Foreign and Security Policy: A Case Study of Japan In: Barbasiewicz, Olga; Pletnia, Maciej (szerk.) Internal and External Aspects of Japanese Security Berlin, Németország : Peter Lang (2021) pp. 25-38. , 14 p.

6. Bartók, András: Japán biztonság- és védelempolitikája 1989–2017 Védelmi Tanulmányok (NKE) 2021 : 02 pp. 4-70. , 67 p. (2021)

7. Bartók, András ; Wagner, Péter: A kínai A2/AD és a válaszreakciók Kelet-Ázsiában (2.) KKI ELEMZÉSEK 7 : 7 pp. 3-18. , 18 p. (2021)

8. Bartók, András: Sárkányok és kistigrisek: Kelet-Ázsia regionális fegyverkezési versenyének általános és országspecifikus jellemzői a Kínával kapcsolatos fenyegetettségpercepciójú országok esetében 1. NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE 13 : 4 pp. 80-101. , 22 p. (2020)

9. Bartók, András: Breakwaters of the “1st Island-chain” : Structural similarities in Japan and Taiwan’s limited deterrence strategies HADTUDOMÁNY: A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA 30 : 4 pp. 31-46. , 16 p. (2020)

10. Bartók, András: A Kínai Népköztársaság stratégiája a csendes-óceáni hatalmi vetélkedésben In: P., Szabó Sándor; Horváthné, Varga Polyák Csilla (szerk.) Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén. I. kötet: Politikai kapcsolatok

Budapest, Magyarország : Ludovika Egyetemi Kiadó (2020) 238 p. pp. 227.-238..

11. Bartók, András: Feszültségócok a csendes-óceáni térségben In: P., Szabó Sándor; Horváthné, Varga Polyák Csilla (szerk.) Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai

kapcsolatok területén. I. kötet: Politikai kapcsolatok Budapest, Magyarország : Ludovika Egyetemi Kiadó (2020) 238 p. pp. 211.-226..

12. Bartók, András: A kínai biztonság- és védelempolitika, annak nemzetközi relevanciái, a belőle fakadó kihívások In: P., Szabó Sándor; Horváthné, Varga Polyák Csilla (szerk.) Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén. I. kötet: Politikai kapcsolatok Budapest, Magyarország : Ludovika Egyetemi Kiadó (2020) 238 p. pp. 195.-210..

13. Bartók, András: Kitekintés a Távols-Keletre 2038-ig In: Bauer, Kristóf; Csiki, Varga Tamás (szerk.) A stratégiai előrejelzés módszertana és gyakorlata Budapest, Magyarország : Nemzeti Közszoigálati Egyetem Közszoigálatási Továbbképzési Intézet (2020) 258 p. pp. 222.-234..

14. Bartók, András ; Wagner, Peter: Kínai A2/AD és válaszreakciók Kelet-Ázsiában (1.) KKI ELEMZÉSEK 6 : 69 pp. 3-12. , 10 p. (2020)

15. Bartók, András: Amongst Dragons and Bears: Japan's Defense Policy during Heisei Era In: Grabowski, Marcin; Trojnar, Ewa; Barbasiewicz, Olga (szerk.) Security Dilemmas and Challenges in the 21st century's Asia Berlin, Németország : Peter Lang (2020) pp. 67.-82.. , 16 p.

16. Bartók, András: Az Egyesült Államok és Japán In: Háda, Béla; Matura, Tamás (szerk.) Az Amerikai Egyesült Államok ázsiai kapcsolatai Budapest, Magyarország : Ludovika Egyetemi Kiadó, Dialóg Campus Kiadó (2020) 287 p. pp. 9.-32.. , 24 p.

17. Bartók, András: An Alliance Made Even Greater? The US–Japan Alliance in the Heisei Era, Okinawa, and the American Military Presence IN FOCUS 2019 : 3 pp. 41-47. , 7 p. (2019)

18. Bartók, András ; Szálkai, Kinga: A Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) In: Szálkai, Kinga; Baranyi, Tamás Péter; Szarka, E. Luca (szerk.) Biztonságpolitikai Corvinák II.

Budapest, Magyarország : Antall József Tudásközpont (2019) pp. 145-165. , 21 p.

19. Bartók, András Az ASEAN és az ASEAN Regionális Fórum In: Molnár, Anna; Marsai, Viktor; Wagner, Péter (szerk.) Nemzetközi biztonsági szervezetek Budapest, Magyarország : Dialóg Campus Kiadó (2019) 246 p. pp. 175-192. , 18 p.

20. Bartók, András: The EU and East Asia In: Zoltán, Gálik; Anna, Molnár (szerk.) Regional and Bilateral Relations of the European Union Budapest, Magyarország : Dialóg Campus Kiadó (2019) 295 p. pp. 149-168. , 20 p.

21. Bartók, András: „Korlátok nélküli hadviselés” – Egy kínai nézőpont a 21. század hatalmi versengéséről HADTUDOMÁNYI SZEMLE 11 : 3 pp. 338-346. , 9 p. (2018)

22. Bartók, András: A Kínai Népköztársaság védelempolitikája 1989-től napjainkig SZAKMAI SZEMLE: A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT TUDOMÁNYOS-SZAKMAI FOLYÓIRATA 16 : 3 pp. 47-75. , 29 p. (2018)

23. Bartók, András: Japán felderítóműhold programja és a Kabinet Műholdas Hírszerző Központ története HADTUDOMÁNYI SZEMLE 10 : 1 pp. 147-157. , 11 p. (2017)

24. Bartók, András: Japán hírszerző szolgálatai - A pacifista doktrínából származó problémák és fejlődési lehetőségek SZAKMAI SZEMLE: A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT TUDOMÁNYOS-SZAKMAI FOLYÓIRATA 2017 : 1 pp. 40-61. , 22 p. (2017)
25. Bartók, András: A Senkaku szigetvita és a japán stratégiai kultúra kölcsönhatásai In: Doma, Petra; Takó, Ferenc (szerk.) „Közel, s Távolság” V.: Az Eötvös Collegium Orientalisztika Műhely éves konferenciájának előadásai 2015 Budapest, Magyarország : Eötvös Collegium (2016) 269 p. pp. 83-103. , 20 p.
26. Bartók, András: Abe Sinzó miniszterelnök és Japán „progresszív pacifizmusa” NEMZET ÉS BIZTONSÁG: BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE 2016 : 2 pp. 125-143. , 19 p. (2016)
27. Bartók, András: Fortélyok és táblajátékok: A kelet-ázsiai és a nyugati stratégiai kultúra In: Takó, Ferenc (szerk.) "Közel, s Távolság" II. : az Eötvös Collegium Orientalisztika Műhely éves konferenciájának előadásai, 2012 Budapest, Magyarország : Eötvös Collegium (2012) 358 p. pp. 233-241. , 8 p.